

ਇਟਲੀ ਵਿਚ ਸਤ੍ਤਾਂ ਤੋਂ ਖਮਸ਼ਨ ਦੀ ਲੜਾਈ ਰਾਲਾ ਬੇਤਰ ਮੇਡੀ ਕਸ਼ੀਨ ਤੋਂ ਕਿ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹੀ ਲਹੂ ਛੋਕੁਫ਼ੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਬਾਖੀ ਮਿਠਾਰ ਫੌਜਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਟਲੀ ਵਿਚ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰੱਖਿਆ ਲਾਈਨ 'ਕੁਸਤਾਵ ਲਾਈਨ' ਨੂੰ ਤੇਤ ਕੇ ਇਟਲੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਅਧਿਮ ਹਿਸੇ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਉਖਚੇ। ਇਟਲੀ ਦਾ ਉੱਡਰ ਕੋਣਦਰੀ ਭਾਗ ਅਚੇਸ, ਸੀਲੀ ਖਾਣੀ, ਤਿੱਬਰ ਖਾਣੀ, ਰਿਮਲੀ, ਸਨ ਮਾਰੀਨ ਅਤੇ ਅਲਕੋਨਾ, ਫੌਜਲੀ ਦੇ ਅਸ-ਪਾਸ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਜਿਹਨਾ ਵਿਚ ਮਾਰਾਦੀ ਦਾ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਾ, ਵਾਇਸਾ ਅਤੇ ਲੁਡੀ ਦਾ ਮੇਦਾਲੀ ਇਲਾਕਾ, ਇਟਲੀ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਮਿੱਤ ਸਹਿਰ ਫਲੋਰੈਸ ਦੇ ਉਹ ਇਲਾਕੇ ਜਿਹਨਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦੇ ਬਾਬਜੂਦ ਹੀ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲ ਦੂਰ ਆ ਕੇ ਯੂਹਪੀ ਮੁਲਕਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਆਪਣਾ ਬਲੀਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੀ ਇਕ ਰੱਖਣੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ। ਜੋ ਅੱਜ ਹੀ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਹੈ। ਇਟਲੀਅਨ ਲੋਕ ਅੱਜ ਹੀ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਿੰਖਾਂ ਦਾ ਜਿਕਰ ਬਲੇ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਵਿਸੇ ਤੇ ਬਾਚੀਕੀ ਨਾਲ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋਤ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹੋਏਂਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਇਸ ਉਪਰ ਕੌਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੜਾਕਹਾਂ 6 ਸਾਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲਿਹਿਆ। ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਅਤੇ ਬਤਾ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੌਮ ਕਟੀ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤਾਪਸ਼ਾਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਿਥੇ ਇੱਕ ਲੇਖਕ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਹੱਲ ਵਿਚਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖਿਚ ਦਾ ਕੋਣਰ ਬਿੰਦੂ ਹੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਾਇਦ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਬਚੀ ਹੀਰਜ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕਟੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਐਕਤਾ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਘਟ ਹੀ ਮੇਰਾ ਹੈਸਲਾ ਨਾ ਤੌਤ ਸਲੀ। ਜਿਸਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਇਟਲੀ ਵਿਚ ਸਹੀਦ ਹੋਏ ਜਾਂ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲਭਨ ਵਾਲੇ ਉਹਨਾਂ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪਾਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੋਣਾ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਪੋਟੀ ਸਦੀ ਬੀਤ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਇਟਲੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜੁਬਾਨ ਉਪਰ ਹਨ।

-ਲੇਖਕ

ਇਟਲੀ ਵਿਚ ਸਿੰਖ ਫੌਜਾਂ
(ਜੂਨ 1940)

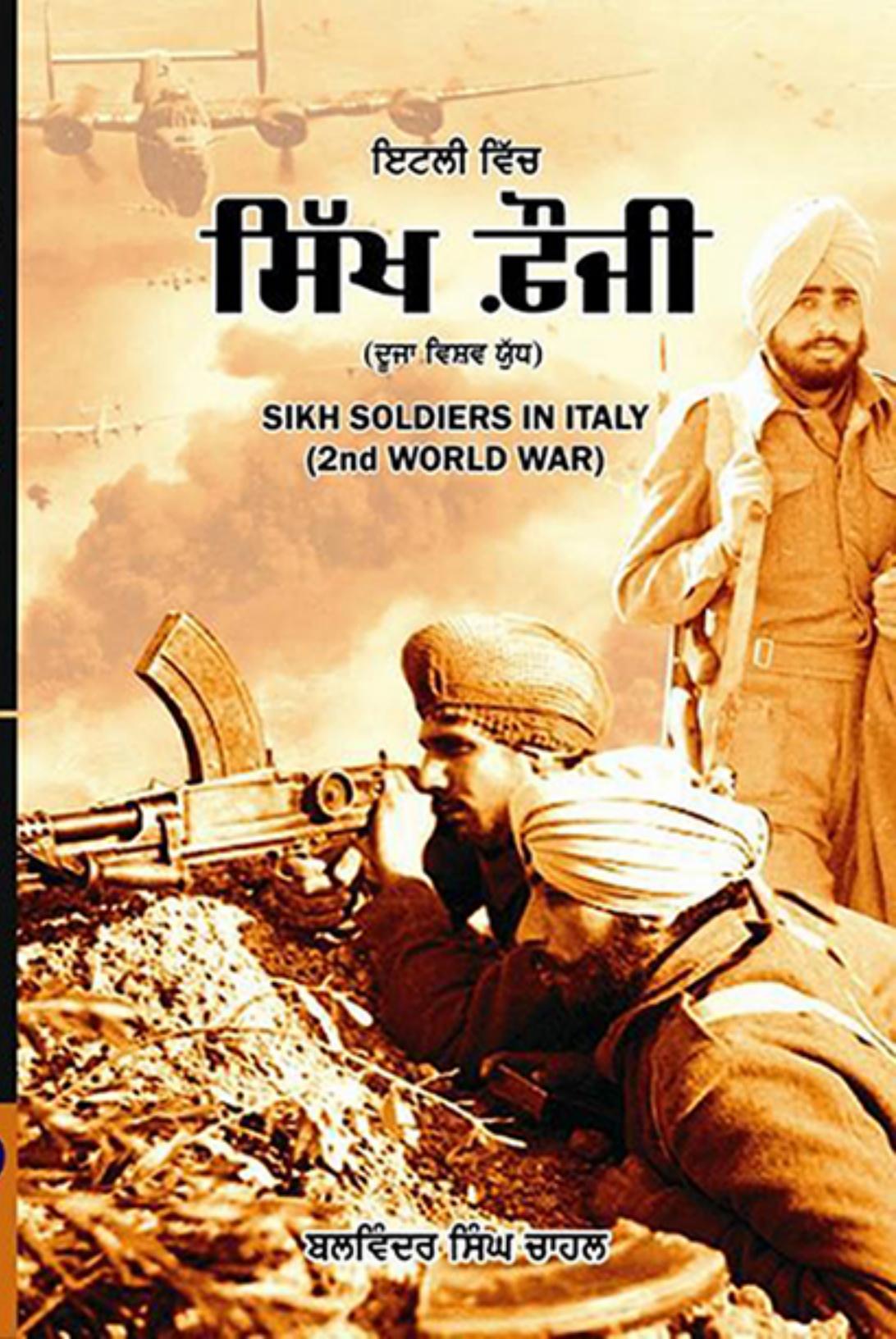
ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ

ਸਿੰਖ ਫੌਜੀ

(ਦੂਜਾ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁਧ)

SIKH SOLDIERS IN ITALY
(2nd WORLD WAR)

PREET PUBLICATION
Thuli Road, Nr. 40 No. Phatak,
NABHA-147201 (Punjab)
M: 98141-01312, 98551-00712
email: preetpublication16@gmail.com

www.PunjabiLibrary.com

ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ
ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ
(ਦੂਜਾ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ)

ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
(ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਰ ਸੰਗਮ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ, ਇਟਲੀ)

ਪ੍ਰੀਤ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਨਾਭਾ

੩

www.PunjabiLibrary.com

**SIKH SOLDIERS IN ITALY
(2nd WORLD WAR)**

BALWINDER SINGH CHAHAL

ISBN 978-81-932763

© Author

ਸਮਰਪਿਤ

2017

Price Rs. /-

Published by :
Preet Publications

Thuhi Road, 40 No. Phatak, Nabha-147201
Mob. 98141-01312, 98551-00712
Email : preetpublication16@gmail.com

Setting By : Jagtar Raipuria
Mob. 84377-36240, 98149-22098

Printed & Bound at:
Aarna Printing Solutions, Patiala

All rights reserved

This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, resold, hired out, or otherwise circulated without the publisher's prior written consent in any form of binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser and without limiting the rights under copyright reserved above, no part of this publication may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system, or transmitted in any form or by any means(electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise), without the prior written permission of both the copyright owner and the above-mentioned publisher of this book.

ਭੂਮਿਕਾ

ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਬਾਰੇ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਸਮੇਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਇਹੀ ਜਾਣਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਧੁਰੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਜੋਂ ਜਰਮਨ, ਇਟਲੀ ਤੇ ਜਪਾਨ ਸੀ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਉੱਪਰ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਜੋਂ ਇੰਗਲੈਂਡ, ਫਰਾਂਸ, ਅਮਰੀਕਾ ਤੇ ਰੂਸ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਮਹਾਂ ਯੁੱਧ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਕੀ ਕੁਝ ਲੁਕਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਬਾਰੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਰਦਾ ਉੱਠਿਆ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਟਲੀ ਦੇ ਫੋਰਲੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਇੱਕ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਗਿਆ। ਉੱਥੇ ਹੀ ਮੇਰੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੁਝ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਜੋ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਪਲਾਂ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦੌਰਾਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸੀਆਂ, ਜਿਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਜਾਣਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਮੇਰੇ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਹੋਰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਉਦੋਂ ਮਿਲਿਆ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਾਲੈਂਡ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ How Europe is indebted to the Sikhs, Role of Sikhs in Europe during World War Two 1939–1945 (ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਯੂਰਪ 'ਤੇ ਕੀ ਕਰਨਾ) ਪੜ੍ਹੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਪਰ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਇਟਲੀ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਥਾਨਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ। ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈਆਂ ਲੜੀਆਂ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਗਰੇ ਘਾਟੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚਲੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਕਿਨਾਰੇ ਲੜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਖੂਨੀ ਲੜਾਈਆਂ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰ ਕਰਨ ਲਈ ਖਤਰਨਾਕ ਮੁਹਿਮਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਪੁਲਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨਾ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ। ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਾਸ ਉਪਰੋਸ਼ਨ “ਅਸੰਭਵ ਪੁਲ” (Impossible Bridge) ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਨਿਹਰੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ।

ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਘਮਸਾਨ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਾਲਾ ਖੇਤਰ ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੇ ਜੋ ਕਿ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਹੁ ਡੋਲਵੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਜਿਥੇ

ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਬਾਕੀ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰੱਖਿਆ ਲਾਈਨ “ਗੁਸਤਾਵ ਲਾਈਨ” ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਇਟਲੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜਰਮਨਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਉਖਾਤੇ। ਇਟਲੀ ਦਾ ਉੱਤਰ ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਗ ਆਰੋਸੇ, ਲੀਰੀ ਘਾਟੀ, ਤਿਬਰ ਘਾਟੀ, ਰਿਮਨੀ, ਸਨ ਮਾਰੀਨੇ ਅਤੇ ਅਨਕੋਨਾ, ਫੋਰਲੀ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਰਾਈ ਦਾ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਾ, ਫਾਇਸਾ ਅਤੇ ਲੂਗੇ ਦਾ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕਾ, ਇਟਲੀ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸ਼ਹਿਰ ਫਲੋਰੈਂਸ ਦੇ ਉਹ ਇਲਾਕੇ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲ ਦੂਰ ਆ ਕੇ ਯੂਰਪੀ ਮੁਲਕਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਆਪਣਾ ਬਲਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ। ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਹੈ। ਇਟਾਲੀਅਨ ਲੋਕ ਅੱਜ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਬਾਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਬਚੇ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਇਸ ਉੱਪਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਈ ਸਾਲ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਅਤੇ ਬੜਾ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੰਮ ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਿਥੇ ਇੱਕ ਲੇਖਕ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਦਾ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਇਟ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਬੜੀ ਧੀਰਜ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਘਾਟ ਵੀ ਮੇਰਾ ਹੌਸਲਾ ਨਾ ਤੋਤ ਸਕੀਆਂ। ਜਿਸਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਜਾਂ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਉਹਨਾਂ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਪੈਂਤਾਂ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪੱਧੀ ਸਦੀ ਬੀਤ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਟਲੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜੁਬਾਨ ਉੱਪਰ ਹਨ।

ਸੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸਦਕਾ ਮੈਂ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਨੇਪਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਸਕਿਆ ਹਾਂ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਜਰ ਕੇ ਇੱਕ ਲੰਬੇ ਸਫਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਕਿਤਾਬ “ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ” (ਦੂਜਾ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ) ਆਪ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਅਜੇ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦਾ ਘੇਰਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤਾਂ ਸੀ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਸ ਜੰਗ ਨੇ ਇਨਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਸੂ ਪੰਛੀਆਂ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਿਸਦੀ ਉਦਾਹਰਨ ਜੰਗ ਹੇਠ ਆਏ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਏਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੰਗ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਉਮਰਾਂ ਦੇ ਆਖਰੀ ਪਹਿਰ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਸਥਾਨਿਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੰਗੀ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਬੁੱਢੇ ਦਰੱਖਤ ਬੇਸ਼ੱਕ ਬੋਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦੇ। ਪਰ ਇੱਕ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਇਨਸਾਨ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗੁੰਗੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਹਾੜਾਂ ਦੀ

ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਵੀ ਆਪਣੀ ਚੱਪ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਬਿਆਨ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੰਗੀ ਸਮਸ਼ਾਨਘਾਟ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਣ 'ਤੇ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਦਿਲ ਪਿਘਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਿਨਾ ਵੀ ਪੱਥਰ ਦਿਲ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੁਕ ਹੋਏ ਬਿਨਾ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਕਠੋਰ ਤੋਂ ਕਠੋਰ ਦਿਲ ਵੀ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕੀ ਵੈਰ ਸੀ। ਜਿਹਨਾਂ ਕੋਲਾਂ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਸਾਮਰਾਜਵਾਦੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨੇ ਜੀਊਂਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੋਹ ਲਿਆ। ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਗਸਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੱਚੀ ਉਮਰੇ ਤੋਤ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮਾਰੂ ਜੰਗ ਦੇਖੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਉਪਰ ਮਹਨ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁਧ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਮਾਰੂ ਜੰਗ ਦੇ ਚਿੰਨ ਚੇਚਕ ਦੇ ਦਾਗਾਂ ਵਾਂਗ ਅੱਜ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

ਸੋ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇਹੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹਿੰਗਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਟਲੀ ਵਾਸੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਵਸਣ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਅਸੀਂ ਸਮੂਹ ਭਾਰਤੀ ਖਿੰਡੇ ਦੇ ਲੋਕ ਦੁਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਨਜ਼ਦੀਕ ਤੋਂ ਜਾਣ ਸਕਂਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਕੁਰਬਾਨੀ, ਬਹਾਦਰੀ, ਤਿਆਗ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਦੀ ਗੰਢੀ ਹੋਈ ਛੋਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਪੀਡਾ ਕਰਕੇ ਸਦੀਵੀ ਪਿਆਰ ਦਾ ਇੱਕ ਮੁਜ਼ਸਮਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ।

ਤਹਾਡਾ ਸਭ ਦਾ ਆਪਣਾ
ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ “ਮਾਧੋ ਝੰਡਾ”
ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਤ ਸੁਰ ਸੰਗਮ ਸਭਾ, ਇਟਲੀ

ਵਿਲੱਖਣ ਕਾਰਜ

ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਨੇ ਦੂਜੇ ਮਹਾਯੁੱਧ (1939-1945ਈ:) ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਬਹਾਦਰੀ, ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਅਤੇ ਪਾਏ ਗਏ ਯੋਗਦਾਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਨਿਵੇਕਲੇ ਅਤੇ ਦਿਲਚਸਪ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ‘ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ, ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਧੂਰੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਦੇ ਮਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਲੜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਡੀਰੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ। ਦਾੜੀ ਅਤੇ ਦਸਤਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਵਿਲੱਖਣ ਸਖਸੀਅਤਾਂ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਸੈਨਿਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਿਖਾਈ ਬਹਾਦਰੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਟਲੀ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਵਡੀਰੇ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਦੂਜਾ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧ ਲਤਨ ਵਾਲੇ ਫੌਜੀ ਜਿਵੇਂ ਸਰਵਸੀ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ, ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਾਂਦੀ, ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੋਹਲ, ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੁੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਆਦਿ ਕੋਲੋਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਖਕ ਨੇ ਇਟਲੀ ਵਾਸੀ ਦੁਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਚਸਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਇਟਾਲੀਅਨ ਬਜ਼ੁਰਗ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜੋ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ, ਉਸਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਸਖਸੀਅਤ, ਦਸਤਾਰ, ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਉੱਚੇ ਤੇ ਸੁੱਚੇ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਅਤੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੈਨਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਵੱਖ ਵੱਖ ਇਨਮਾਂ, ਸਨਮਾਨ ਪੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਪੁਰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਵੱਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਵੀ ਭਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨੂੰ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਕਲਮਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਨੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਕਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਸਮਾਂ ਕੱਚ ਕੇ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨੂੰ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ।

ਡਾ : ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬੇਗੋਵਾਲ
(ਰਿਟਾ: ਪ੍ਰੋ: ਨਵਾਬ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੁਵਾਲੀਆ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਕਪੂਰਥਲਾ)

ਜਾਣ-ਪਹਿਚਾਣ

ਅਗਸਤ 2011 ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਫੇਰਲੀ ਦੀ ਸਿੱਖ ਯਾਦਗਾਰ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਹੋਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੱਖ ਚਾਹਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਆਰੋਸੇ (ਇਟਲੀ) ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਦਿਨ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ‘ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨਵੇਕਲਾ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਦਾ ਹੋਇਆ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਲਈ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੱਤਪਰ ਅਤੇ ਤੱਤਵਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਹਿਤਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਸਨ, ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਇਟਲੀ ਨੂੰ ਫਾਜ਼ੀ ਤੇ ਨਾਜ਼ੀ ਤਾਕਤਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਆਏ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਉੱਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲਾਸਾਨੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ‘ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਛੋਲੀ ‘ਚ ਜ਼ਰੂਰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਪਾਵੇਗਾ।

ਐਂਜ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੱਖ ਚਾਹਲ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖੀ ਕਿਤਾਬ “ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ” ਦੂਸਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪਾਏ ਯੋਗਦਾਨ ਦਾ ਖਰੜਾ ਪਤਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਅਸ਼ ਅਸ਼ ਕਰ ਉਠਿਆ। ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੱਖ ਚਾਹਲ ਬਾਰੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿਆਸ ਸੱਚ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਅਣਬੱਕ ਮਿਹਨਤ, ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਅਤੇ ਲਗਨ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ‘ਤੇ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਪਤ ਕੇ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਵਧਾਈਆਂ ਭੇਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਪਹਿਲੀ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੂੰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਕਿਤਾਬ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਛੋਭਾਂ ਵਿੱਚ ਪਤਿਆ ਅਤੇ ਵਾਚਿਆ ਜਾਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ: ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ- ਪਹਿਲੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਦਾ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਹੀ ਦੂਸਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੱਝਣਾ। ਜਰਮਨ ਤੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਫਾਜ਼ੀ ਤੇ ਨਾਜ਼ੀਵਾਦੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਵੱਧਣਾ ਫੁੱਲਣਾ ਆਦਿ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਭਾਗ ਦੂਜਾ: ਪਹਿਲੇ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ- ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੱਖ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੇ

ਜਰਨੈਲਾਂ ਦੀ ਗੱਦਾਰੀ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ। ਲਾਰਡ ਡਲਹੋਜ਼ੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਸੂਰੂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਦਾਖਲਾ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਖੁੱਲ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਅਹਿਮ ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭਰਪੂਰ ਹੈ।

ਭਾਗ ਤੀਜਾ: ਇਟਲੀ ਦੀ ਜੰਗ- ਇਟਲੀ ਦੇ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਮੁਸੋਲਿਨੀ ਦਾ ਹਿਟਲਰ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਣਾ, ਫਿਰ ਇਟਲੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ (ਪਰਤੀਜਾਨੀ) ਦਾ ਫਰਵਰੀ 1943 ਨੂੰ ਸਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ (ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੇ ਫਰਾਂਸ) ਨਾਲ ਮਿਲਣਾ। ਜਰਮਨੀ ਦਾ ਸਾਰੇ ਇਟਲੀ ‘ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜਮਾਉਣਾ। ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਗੁਸਤਾਵ ਅਤੇ ਗੋਥਿਕ ਰੱਖਿਆ ਲਈਨ (Gustav Line and Gothic Line) ਬਣਾਉਣਾ। ਇਟਾਲੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਉੱਪਰ ਜਰਮਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਤਿਆਚਾਰ ਕਰਨੇ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਬੇਖਰ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ, ਜਿਹਨਾਂ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਅੱਜ ਵੀ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਤਿੰਨ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਦਾ 3 ਸੰਤੰਤਰ 1943 ਨੂੰ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਕਨੈਡੀਅਨ, ਅਮਰੀਕਨ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼, ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ, ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਅਨ, ਫਰੈਂਚ, ਪੋਲਿਸ਼ ਤੇ ਅੰਗਰੀਕੀ ਫੌਜਾਂ ਸਨ। ਉਥੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਖ ਰੈਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨਾਂ ਵੀ ਸਨ।

ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਵੱਲੋਂ ਲੜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲੜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਲਤਾਈਆਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ, ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਘਾਟੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਆਦਿ। ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਤੇ ਸੂਰੂ ਹੋ ਕੇ ਤੋਰੀਨੇ ਦੀ ਸਾਂਗਰੋ, ਤੁਫ਼ੀਲੋ, ਅਤੇਸਾ, ਸਾਂਗਰੋ, ਮੌਸਾਗਰੋਨੀਆ, ਕਲਦਾਰੀ, ਅਸੰਭਵ ਪੁੱਲ, ਵਿਲਾ ਗਰਾਂਦੇ, ਮੌਂਤੇ ਕਸੀਨੇ ਦੀਆਂ ਲਤਾਈਆਂ, ਗੁਸਤਾਵ ਲਾਈਨ, ਲੀਰੀ ਘਾਟੀ, ਮੌਨਤੋਨੇ, ਤਿੰਬਰ ਘਾਟੀ, ਅਨਕੋਨਾ, ਰਿਮਨੀ ਤੇ ਸਨਮਾਰੀਨੋ, ਆਰੋਸੇ, ਮੌਨਤੇ ਪੋਲੀਓਲਾ, ਮੌਨਤੇ ਫਵਾਲਤੋ, ਗੋਥਿਕ ਲਾਈਨ, ਸੋਲੀਆਨੋ, ਮਾਰਾਦੀ, ਫਲੋਰੈਸ ਅਤੇ ਬਲੋਨੀਆ ਦੀਆਂ ਲਤਾਈਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਮੁਹਿਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਤੁਰਿਸ਼ਾ ਅਦਾ ਕੀਤੀ। ਅਖੀਰ 29 ਅਪ੍ਰੈਲ 1945 ਨੂੰ ਜਰਮਨ ਨੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਇਟਲੀ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਇਆ।

ਭਾਗ ਚੌਥਾ : ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਯੋਗਦਾਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ। ਤਿੰਨੋਂ ਭਾਰਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਚੌਥੀ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ, ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਨਫੈਂਟਰੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ, ਦਸਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖ ਰਿਆਸਤਾਂ

ਦੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਸੀ।

ਭਾਗ ਪੰਜਵਾਂ : ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਨੇ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਜੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਫੌਜੀਆਂ, ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਇੰਟਰਵਿਊ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਹਿਗਾਸਕ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜੀ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਜੋ ਲੇਖਕ ਦਾ ਨਾਨਾ ਜੀ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਲੇਖਕ ਦੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭਰਾ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਥਾਂਦੀ, ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ, ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਲੜਾਈਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਫੌਰਲੀ, ਮਾਰਦੀ ਅਤੇ ਤੋਰੀਨੇ ਦੀ ਸਾਂਗਰੇ, ਰੋਕਾ ਸਕਾ ਲੇਨੀਆ ਤੇ ਫਰੀਸਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਮੇਅਰ ਦੀਆਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ, ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗੱਲਬਾਤ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸਿੰਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ, ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ, ਚੰਗਾ ਤੇ ਉੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਆਚਰਨ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਤ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਚਾਰ ਚੰਨ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਟਾਲੀਅਨ ਲੋਕ ਅੱਜ ਵੀ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਤੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਇਟਲੀ ਵੱਸਦੇ ਲੱਗਭੱਗ ਸਵਾ ਲੱਖ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਮੱਤਾ ਇਹਿਗਾਸ ਹੈ।

ਭਾਗ ਛੇਵਾਂ : ਅਵਾਰਡ ਅਤੇ ਤਗਮੇ: ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਡਰ ਆਫ਼ ਮੈਰਿਟ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੇ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ। ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਿਲਾ ਗਰਾਂਦੇ ਅਤੇ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਔਰਸੋਨੀਆ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਡਰ ਆਫ਼ ਮੈਰਿਟ ਮਿਲਿਆ।

ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਸਨਮਾਨ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ 30 ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਬਦਲੇ ਮਿਲਿਆ। ਲੜਾਈ ਦਾ ਵੇਰਵਾ, ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਲੇਖਕ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਖੋਜ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਸੇਵਾ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਮੈਡਲ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਸੈਟ ਨੂੰ ਦੋ, ਗਿਆਰਵੀ ਸਿੰਖ ਰੈਜ਼ੀਸੈਟ ਨੂੰ ਛੇ, ਅੱਠਵੀ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਸੈਟ ਨੂੰ ਇੱਕ, ਬਾਰਵੀ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਨੂੰ ਛੇ, 13ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਨੂੰ ਚਾਰ, 15ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਸੈਟ ਨੂੰ ਤਿੰਨ, 16ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਸੈਟ ਨੂੰ ਦੋ, ਨਾਭਾ ਅਕਾਲ ਇੰਨਫੈਂਟਰੀ ਨੂੰ ਦੋ, ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਜੀਨੀਅਰਸ ਨੂੰ ਦੋ ਅਤੇ ਰਾਇਲ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਸਰਵਿਸਜ਼ ਨੂੰ ਚਾਰ ਸਨਮਾਨ ਮਿਲੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਸਨਮਾਨ ਵੀ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਲਵਰ ਮੈਡਲ, ਕਾਂਸੀ ਸਟਾਰ ਆਦਿ।

ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਲਗਨ, ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਦੂਰ ਅੰਦੇਸੀ ਨਾਲ ਇਹ

ਸਾਰੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਜੋ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸਿੰਖ ਜਗਤ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਦੇ ਇਸ ਉਦਮ ਤੋਂ ਭਰਪੂਰ ਲਾਭ ਉਠਾਏਗਾ। ਇਟਲੀ ਵੱਸਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਇਹ ਇੱਕ ਅਮੁੱਲ ਖਜ਼ਾਨਾ ਅਤੇ ਤੋਹਫਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਸ ਉਪਰ ਸਾਡੀਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਰਹੇਗਾ। ਸਿੰਖ ਇਟਲੀ ਅਤੇ ਯੂਰਪ ਵਿੱਚ ਮਾਣ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਇਟਲੀ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਣਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇਣਗੇ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਿੰਖ ਇਟਲੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਹੀਦ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਸੰਗ ਮੌਢੇ ਨਾਲ ਮੌਢਾ ਜੋੜ ਕੇ ਵਿਸ਼ਵ ਜੰਗ ਲੜੀ। ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਕੀਮਤੀ ਜਾਨਾਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤੀਆਂ। ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਨੂੰ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਲਈ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਮੁਬਾਰਕਾਂ।

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਸੇਵਾਦਾਰ
ਭੁਧਿਦਰ ਸਿੰਘ ਹਾਲੈਂਡ
ਲੇਖਕ ਸਿੱਖਸ ਇਨ ਵਰਲਡ ਵਾਰ 1 ਐਂਡ 2
Sikhs in World War 1 and 2
Almere, Neatherland

ਤੱਬਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼

ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿੱਤ ਪੁਸਤਕ “ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ” (ਦੂਜਾ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ) ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਲਗਨ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਉਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ, ਜੋ ਅਹਿਮ ਅਤੇ ਸੁਨਿਹਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਅੱਜ ਤੱਕ ਅਣਗੋਲਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸ ਕਠਿਨ ਵਿਸੇ ‘ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਮਹਾਨ ਗੌਰਵ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਉੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਪੱਤਰਿਆਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜਾਂ ਮੂਹਰੇ ਹੋ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਬਹਾਦਰੀ ਸਦਕਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਹੋਰ ਹੀ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਜੰਗ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਬਲਵਿੰਦਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਚੇਤਨ ਤੇ ਨਰੋਈ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਲਾ, ਸੁਝ-ਬੁਝ ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਬਾਂ ਅਤੇ ਜੰਗ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਨੇਕ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਉਭਾਰ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਬਾਖੂਬੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਜ਼ਿਕਰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚਲੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਪੱਖ ਰੱਖਦਾ ਹੋਇਆ ਅਜੋਕੀ ਪੀੜੀ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਜੋਤ ਕੇ ਹਲੂਣਾ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਭਰੀ ਬਹਾਦਰ ਕੌਮ ਅੱਜ ਕਿੱਧਰ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਵਿੱਚ ਲੇਖਕ ਦੇ ਦਾਦੇ ਅਤੇ ਨਾਨੇ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੂਮਿਕਾ ਕਰੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਸ੍ਰੋਤ ਬਣਕੇ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਤੋਂ ਇਹ ਕਾਰਜ ਕਰਾਇਆ। ਹੋਰ ਲੱਖਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪਾਤਰਾਂ ਨੇ ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤੀ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਿਭਾਉਂਦਿਆਂ ਯੁੱਧ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਹੰਡਾਇਆ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਇਸ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੈਨਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਤੇ ਔਕਤਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰੂਹ, ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਜੀਵਨ ਤੱਕ ਉੱਤਰਦੀਆਂ

ਹੋਈਆਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਫਰੋਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕਾਰਜ ਕਰਦਿਆਂ ਲੇਖਕ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਮਹਾਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੂਹ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਸੁਨਿਹਰੇ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਜ ਕੇ ਵੀ ਅਣਗੋਲੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਟਲੀ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਜੋ ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਵੱਖਰਾ ਤੇ ਨਿਵੇਕਲਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਅਕਸਰ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।

ਇਸ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਜੰਗ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਰਨਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰ ਕੇ ਆਪਣਿਆਂ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਪ੍ਰਤੀ ਜੋ ਫਰਜ਼ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਦਕ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਸਵਾਗਤ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਸੈਂਚੇ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ “ਮਾਧੇ ਝੰਡਾ” ਦੀ ਇਸ ਪਲੇਠੀ ਤੇ ਸਫਲ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਉਸਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਦਲਜਿੰਦਰ ਰਹਿਲ

ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ, ਲਿਆਕਤ, ਯੁੱਧ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਆਚਰਨ ਦੀ ਵੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦੀ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਪੁਸਤਕ

ਅਸੀਂ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਅਗਸਤ 2011 ਵਿੱਚ ਯੂ ਕੇ ਤੋਂ ਇਟਲੀ ਗਏ ਸੀ। ਉਹ ਇੱਕ ਚੰਗੇ ਇਨਸਾਨ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਟਲੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਅਸੀਂ 13 ਅਗਸਤ 2011 ਨੂੰ ਇਟਲੀ ਦੇ ਫੋਰਲੀ ਸਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਯਾਦਗਾਰ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਗਏ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਨਾਲ ਰਹਿ ਕੇ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਲਗਨ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਇਹਾਦੇ ਵਾਲੇ ਇਨਸਾਨ ਹਨ। ਉਹ ਇਟਲੀ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਤਨੋਂ ਮਨੋਂ ਸੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤੱਤਪਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਟਲੀ ਰਹਿ ਰਹੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਯੁਧਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਲਈ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਟਲੀ ਅਤੇ ਇਟਲੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵੱਸਦੇ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਆਪਣਾ ਵੱਡਮੁੱਲਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਵੀ ਜਾਣੂੰ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਤਾਬ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਾਹਿਤਕ ਬੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੀ ਗੱਲਬਾਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ।

ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਨੇ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਗਏ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਸੁਰੂ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਅਜੇ ਤੱਕ ਸਭ ਧੋਖਾ ਤੋਂ ਅਣਗੇਲੀ ਪਈ ਸੀ। ਜਿਸ ਲਈ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ, ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਨ। ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ, ਲਿਆਕਤ, ਯੁੱਧ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਆਚਰਨ ਦੀ ਵੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਆਪਣੇ ਇਸ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਦੌਰਾਨ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗਾਂ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਭੁਧਿਦਰ ਸਿੰਘ ਹਾਲੈਂਡ, ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ ਜੋਧਪੁਰੀ ਬੈਲਜੀਅਮ ਦਾ ਵੀ ਮਿੱਤਰ ਬਣਿਆ। ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਨਾਲ ਵੱਖ

ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਐਂਡ ਯੂਬ ਸਰਵਿਸਜ਼ ਯੂ ਕੇ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਮੈਨਿਨ ਗੇਟ ਬੈਲਜੀਅਮ, ਨੌਵੇਂ ਚੈਪਲ ਫਰਾਸ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ।

2016 ਵਿੱਚ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਨੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵੱਸ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਆਪਣੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਹੱਥਲੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ। ਦੂਜੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਲਿਖਤ ਰਾਹੀਂ ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਅੱਜ ਤੱਕ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ‘ਤੇ ਸੁਨਿਹਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਅਣਗੋਲਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਨੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ, ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਾਂਦੀ, ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ, ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਮੁਕਤਸਰ ਅਤੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਟਾਲੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਦਾ ਵੀ ਵੇਰਵਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਲੜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਮੁੱਖ ਲੜਾਈਆਂ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਗਰੇ ਘਾਟੀ, ਮੌਨਤੇ ਕਸੀਨੇ, ਫੋਰਲੀ, ਮਾਰਾਦੀ, ਆਰੋਸੇ, ਰਿਮਨੀ, ਅਨਕੋਨਾ ਅਤੇ ਫਲੋਰੈਂਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਿੱਖ ਯੂਬ ਐਂਡ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸੈਂਟਰ ਯੂ ਕੇ ਵੱਲੋਂ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਪੁਸਤਕ ਲਈ ਵਧਾਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਦਲ ਸਿੰਘ ਦੇਸੀ

ਚੇਅਰਮੈਨ

ਸਿੱਖ ਯੂਬ ਐਂਡ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸੈਂਟਰ ਯੂ ਕੇ

ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਹੋਣ ਦੇ ਕੁਝ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ

ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਦੁਨੀਆ ਬਣੀ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਤਾਕਤ, ਸੋਹਰਤ ਅਤੇ ਸਾਮਰਾਜੀ ਵਿਸਥਾਰ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਬਲਵਾਨ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਲੜਾਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋ ਵੀ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਜਿਆਦਾਤਰ ਲੜਾਈਆਂ ਇੱਕ ਕੌਮ ਦੀਆਂ ਦੂਸਰੀ ਕੌਮ ਵਿਚੁੱਧ, ਇੱਕ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦੂਸਰੇ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚੁੱਧ, ਇੱਕ ਧਰਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦੂਸਰੇ ਧਰਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚੁੱਧ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਗੁਆਂਛੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਚੁੱਧ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਦੋ ਐਸੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਕੌਮ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਲੱਗਭਗ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲੜੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ 1914 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1919 ਤੱਕ ਲੜੀ ਗਈ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ 1939 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1945 ਤੱਕ ਲੜੀ ਗਈ। ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਇੱਗਲੈਂਡ, ਫਰਾਂਸ, ਰੂਸ, ਸਰਬੀਆ, ਜਪਾਨ, ਪੁਰਤਗਾਲ, ਇਟਲੀ, ਰੋਮਾਨੀਆ, ਗਰੀਸ (ਯੂਨਾਨ), ਸਿਆਮ, ਅਮਰੀਕਾ, ਸਾਈਬੇਰੀਆ, ਚੀਨ, ਕਿਊਬਾ, ਪਾਨਾਮਾ, ਬਰਾਜ਼ੀਲ, ਨਿਕਾਰਾਗੂਆ, ਕੋਸਟਾਰਿਕਾ, ਹੈਤੀ ਅਤੇ ਹਾਂਡੂਰਸ ਆਦਿ ਦੇਸ਼ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਰਮਨੀ, ਆਸਟਰੀਆ, ਤੁਰਕੀ, ਹੰਗਰੀ ਅਤੇ ਬੁਲਗਾਰੀਆ ਸਨ। (ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਉਪਰ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਧੀਨ ਦੇਸ਼ ਵੀ ਅਸਿਧੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸਨ) 28 ਜੁਲਾਈ 1914 ਨੂੰ ਇਹ ਯੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਹਨੇਰੀ ਵਿੱਚ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ। ਜਿੱਥੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਮ ਲੋਕ ਵੀ ਧਤਾ ਧਤ ਮਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਕਿਸ ਲਈ? ਸਿਰਫ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਲੋਹਾ ਮਨਵਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਹਮਲੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਇਸ ਸਮੇਂ ਲੱਗਭਗ ਅੱਧੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਰਾਜ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਦੇਸ਼ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਲਈ ਬਹੁਤ ਬੋੜੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਲੋਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ। ਲੜਾਈ ਵਾਸਤੇ ਲੋਤੀਂਦਾ ਅਣ ਲੋਤੀਂਦਾ ਬਾਲਣ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਫੌਜ ਭਰਤੀ ਕੀਤੀ। ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਦੇ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 10 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸੀ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਯੁੱਧ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ

ਮੁਹਰੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜਨ ਵਿੱਚ ਮਸ਼ੂਰ ਸਿੱਖ, ਮੁਸਲਿਮ, ਗੋਰਖੇ, ਬਲੋਚ ਤੇ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਹਿਲੇ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਵਾਰ ਗਰੇਵ ਕਮਿਸ਼ਨ (Common Wealth War Grave Commission) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ 80482 ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਲੇਖੇ ਲਾਈ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 64963 ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਦਾਹ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ 15519 ਨੂੰ ਸਪੁਰਦੇ ਖਾਕ (ਦਫ਼ਨਾਇਆ) ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਅੰਕਤਿਆਂ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ। ਲੱਗਭਗ ਪੰਜ ਸਾਲ ਚੱਲੇ ਪਹਿਲੇ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਕੁੱਲ 9 ਮਿਲੀਅਨ ਫੌਜੀ ਅਤੇ 7 ਮਿਲੀਅਨ ਆਮ ਨਾਗਰਿਕ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਇਸ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਕਈ ਤਿਆਨਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਯੂਰਪ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਉੱਥਲ ਪੁੱਥਲ ਮਚੀ, ਜੋ ਯੁੱਧ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰਹੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਸਾਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਸ਼ਾਂਤੀ ਜਿਆਦਾ ਦੇਰ ਤੱਕ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣੀ ਅਸਭਵ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਸੰਘੀ ਪੱਤਰ ਉਪਰ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਜਰਮਨੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਨਿਧੀਆ ਨੇ 28 ਜੁਨ 1919 ਨੂੰ ਯੁੱਧ ਬੰਦੀ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ। ਉਹ ਸੰਘੀ ਪੱਤਰ ਜਰਮਨਾਂ ਉਪਰ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਠੋਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸੇ ਸੰਘੀ ਪੱਤਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ 28 ਜੁਨ 1919 ਨੂੰ ਜਰਮਨ ਨਾਲ ਵਰਸਾਏ ਦੀ ਸੰਘੀ, 10 ਸਤੰਬਰ 1919 ਨੂੰ ਆਸਟਰੀਆ ਨਾਲ ਸੈਂਟ ਜਰਮਨ ਦੀ ਸੰਘੀ, 27 ਨਵੰਬਰ 1919 ਨੂੰ ਬੁਲਗਾਰੀਆ ਨਾਲ ਨਿਊਂਇਲੀ ਦੀ ਸੰਘੀ, 4 ਜੁਨ 1920 ਨੂੰ ਹੰਗਰੀ ਨਾਲ ਟਰੀਆਨੀ ਦੀ ਸੰਘੀ, 10 ਅਗਸਤ 1920 ਨੂੰ ਤੁਰਕੀ ਨਾਲ ਸੇਵਰ ਦੀ ਸੰਘੀ ਅਤੇ 24 ਜੁਲਾਈ 1923 ਨੂੰ ਲੋਸਾਨੇ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਸੰਘੀ ਹੋਈ। ਸਾਂਝੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਘੀਆਂ ਨੂੰ ਵਰਸਾਵੀਆ ਦੀ ਸੰਘੀ (Treaty of Versailles) ਅਥਵਾ "1919 ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿਵਸਥਾ" (Peace of Settlement of 1919) ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 1919 ਤੋਂ ਬਾਅਦ 20 ਸਾਲ ਤੱਕ 1939 ਤੱਕ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਵਾਪਰੇ ਉਹ ਸਭ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਰਸਾਵੀਆ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸੰਘੀ 'ਤੇ ਹੀ ਨਿਰਭਰ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ।

ਇੱਥੇ ਵਰਸਾਏ ਸੰਘੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਬੋੜੀ ਜਿਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ 6 ਮਈ 1919 ਨੂੰ ਵਰਸਾਵੀਆ ਦੀ ਸੰਘੀ ਦਾ ਮਾਰਕਾਨਾ (Draft) ਬਣ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਘੀ ਪੱਤਰ 15 ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ 439 ਧਾਰਾਵਾਂ ਅਤੇ 80000 ਸੁਬਦ ਸਨ। ਇਸ 230 ਪੰਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਛੱਧੇ ਸੰਘੀ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜੋ 7 ਮਈ 1919 ਨੂੰ ਜਰਮਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸੋਂਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਸੌਂਪਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਿੰਨ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਉਪਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜਰਮਨ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਵਿਟਾਂਦਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜਰਮਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸੰਧੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਬੈਚੇਲੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਲਾਈਡ ਜਾਰਜ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ “ ਜਰਮਨ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸੰਧੀ ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਚਾਰ ਪੱਤਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਦਸਤਖਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਵੀ ਇਹੀ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ -ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ ! ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਉਪਰ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨੇ ਹੀ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਆਪ ਨੇ ਵਰਸਾਵੀਆ ਵਿੱਚ ਇੰਝ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਰਲਿਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ”। ਦਬਾਅ ਅਧੀਨ 28 ਜੂਨ 1919 ਨੂੰ ਜਰਮਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਨਿਧੀ ਪੱਥਰਾਂ ਅਤੇ ਗਲਾਂ ਦੀ ਬੁਛਾਤ ਹੇਠ ਜਰਮਨ ਤੋਂ ਪੈਰਿਸ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯੁਧਧੰਦੀਆਂ ਵਾਂਗ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਦੁਪਿਹਰ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਬੜੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਅਤੇ ਅਣਾਈਂਡਾ ਨਾਲ ਨਮੋਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਰਸਾਵੀਆ ਦੀ ਸੰਧੀ ਉਪਰ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ। ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਰਮਨ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਨੇ ਬੜੀ ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਠੋਸ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ‘‘ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਤੀ ਫੈਲਾਈ ਗਈ ਘਰਣਾ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀਂ ਤਰਾਂ ਵਾਕਢ ਹਾਂ। ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਦਬਾਅ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁਲੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਸੰਧੀ ਅਨਿਆ ਪੂਰਨ ਹੈ।’’ ਦੂਸਰੇ ਹੀ ਦਿਨ ਜਰਮਨੀ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮਾਚਾਰ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ “ ਕਿਤੇ ਅਸੀਂ ਭੁਲ ਨਾ ਜਾਈਏ” (LEST WE SHOULD FORGET) ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਇੱਕ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ, “ ਜਰਮਨ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਯੋਗ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਤਦ 1919 ਦਾ ਬਦਲਾ.....। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦੂਸਰੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਕੀਟਾਣੂੰ ਛੁਪੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਵਰਸਾਵੀਆ ਦੀ ਸੰਧੀ ਤੋਂ ਜੋ ਨੁਕਸਾਨ ਅਤੇ ਆਪਮਾਨ ਜਰਮਨ ਨੂੰ ਸਹਿਣਾ ਪਿਆ। ਉਸਨੇ ਯੁਰ ਅੰਦਰ ਤੱਕ ਸਾਰੇ ਜਰਮਨ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਵੈ ਅਭਿਮਾਨ ਨੂੰ ਦੱਬਿਆ ਦੱਬਿਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਧੋਖਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਬਦਲਾ ਲਏ ਬਹੀਰ ਅਸੀਂ ਚੈਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬੈਠ ਸਕਦੇ । ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸੰਧੀ ਨਾਲ ਜਰਮਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਹੱਥ ਧੋਣਾ ਪਿਆ, ਸਾਰ ਦੀ ਘਾਟੀ (Velly of Saar) ਕੋਲੇ ਦੀਆਂ ਖਾਣਾਂ ਫਰਾਂਸ ਨੂੰ ਦੇਣੀਆਂ ਪਈਆਂ। ਉਸਦੀਆਂ ਅਫਰੀਕੀ ਬਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ, ਫਰਾਂਸ, ਜਪਾਨ ਤੇ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਨੇ ਵੰਡ ਲਿਆ। ਸਿੱਧੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨ ਨੂੰ ਇਸ ਯੁਧ ਵਿੱਚ 25000 ਵਰਗ ਮੀਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤੁਹੀਂ ਤੇ ਲਗਭੱਗ 700000 ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਤੋਂ ਹੱਥ ਧੋਣਾ ਪਿਆ, ਜਰਮਨ ਦੀ ਸੈਨਿਕ ਸਕਤੀ

ਵੀ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਯੁਧ ਦੀ ਹਾਨੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਸਾਰਾ ਖਰਚਾ ਜਰਮਨੀ ਉੱਤੇ ਬੋਪ ਕੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ 5 ਅਰਬ ਡਾਲਰ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਲਏ । ਜਰਮਨ ਸਮਰਾਟ ਕੈਸਰ ਵਿਲੀਅਮ (Kaiser William) ਨੂੰ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾ ਕੇ ਉਸਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਤੱਕ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸੀ ।

ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਆਸਟਰੀਆ ਨਾਲ ਸੇਂਟ ਜਰਮਨ ਦੀ ਸੰਧੀ (Treaty of Saint German with Austria) 10 ਸੰਵੰਤਰ 1919 ਨੂੰ ਹੋਈ । ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਸਟਰੀਆ ਹੰਗਰੀ (Austro Hungarian Empire) ਰਾਜ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਦੋ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਾਜ ਬਣਾਏ ਗਏ । ਉਸ ਆਸਟਰੀਆ ਤੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨਾਲ ਆਸਟਰੀਆ ਰਾਜ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇ ਲੈ ਕੇ ਚੈਕੋਸਲਵਾਕੀਆ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨੀ, ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਟਾਈਰੋਲ (Tyrol), (Trieste) ਤਰੀਏਸਤੇ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆ (Istria) ਦੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਇਟਲੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਗਏ, ਨਾਲ ਹੀ ਜਰਮਨੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਾਂ ਤੋਂ ਕਿਨਾਰਾ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਮੁੱਖ ਸਨ । ਜੋ ਕਿ ਦੂਸਰੇ ਸੰਸਾਰ ਯੁਧ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇ ।

ਬੁਲਗਾਰੀਆ ਨਾਲ ਨਿਊ ਇਲੀ ਦੀ ਸੰਧੀ (Treaty of Neiully) 27 ਨਵੰਬਰ 1919 ਨੂੰ ਹੋਈ। ਬੁਲਗਾਰੀਆ ਵੀ ਪਹਿਲੇ ਸੰਸਾਰ ਯੁਧ ਵਿੱਚ ਹਾਰਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਕਈ ਕੁਝ ਗਵਾ ਬੈਠਾ । ਜਿਵੇਂ ਬੁਲਗਾਰੀਆ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਭਾਗ ਯੂਗੋਸਲਾਵੀਆ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ । ਪੱਛਮੀ ਥ੍ਰੇਸ (Thrace) ਦਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਗਰੀਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਡੋਬਰਜਾ ਪ੍ਰਦੇਸ (Dobruja) ਰੋਮਾਨੀਆ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸੈਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਕਮੀ ਅਤੇ ਯੁਧ ਹਰਜਾਨੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ 45 ਕਰੋੜ ਡਾਲਰ ਰਾਸ਼ੀ ਦਾ ਭਾਰੀ ਜ਼ੁਰਮਾਨਾ ਕੀਤਾ।

ਹੰਗਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਟਰੀਆਨੋ ਦੀ ਸੰਧੀ (Treaty of Trianon with Hungary) 4 ਜੂਨ 1920 ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਪਨਾਜਨਕ ਸੰਧੀ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਇਸ ਸੰਧੀ ਉਪਰ ਹੰਗਰੀ ਨੇ ਹਾਰ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ।

ਤੁਰਕੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸੇਵਰ ਦੀ ਸੰਧੀ (Treaty of Turkey) 10 ਅਗਸਤ 1920 ਨੂੰ ਹੋਈ। ਜੋ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਟੂਟ ਗਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦੀਆ ਨੇ ਇਸ ਸੰਧੀ ਦਾ ਮੁਸਤਾਫਾ ਕਮਾਲ ਪਾਸਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਸਖਤ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤੁਰਕੀ ਨਾਲ ਦੁਬਾਰਾ 24 ਜੁਲਾਈ 1923 ਨੂੰ (Treaty of Lausanne) ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਸੰਧੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਤੁਰਕੀ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕਮਯਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ । ਪਰ ਕੁਝ ਕੁ ਇਲਾਕੇ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਛੱਡਣੇ ਪਏ ਸਨ ।

ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਖੇਪ ਵੇਰਵੇ ਇਸ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਪਾਠਕ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣ ਕਿ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਬੇਸ਼ੱਕ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਜਿੱਤ ਕੇ ਜਰਮਨ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹਗਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਭਾਰੀ ਹਰਜਾਨੇ ਅਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ, ਅਪਮਾਨ ਜਨਕ ਸੰਧੀਆਂ ਕਰਕੇ ਜਲੀਲ ਵੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ

ਖੇਤਰ ਵੀ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ । ਪਰ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੇ ਫਰਾਂਸ ਨੇ ਇਟਲੀ ਨਾਲ ਵੰਡ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ । ਇਟਲੀ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਬਣਦਾ ਹੱਕ ਵੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਹਿਕਿਚਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਵੱਧ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਰੱਖੇ ਸਨ। ਇਟਲੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਅੰਸਤੁਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਜੇਤੂਆਂ ਵਾਲਾ ਸਨਮਾਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਇਤਿਹਾਸ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹਾਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਇੰਨੀ ਹਾਨੀ ਨਹੀਂ ਝੱਲਣੀ ਪਈ, ਜਿਨੀ ਕਿ ਜਰਮਨੀ, ਆਸਟਰੀਆ, ਹੰਗਰੀ, ਬ੍ਰਲਾਗਰੀਆ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਝੱਲਣੀ ਪਈ ਸੀ । ਇਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪਸਾਨ ਬ੍ਰਾਸ਼ਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਮੌਕੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਸਨ ਕਿ ਕਦੋਂ ਬਦਲਾ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਠੀਕ ਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ “ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ ਰਾਜਨੀਤਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਸਾਨ ਅਨਸਾਰ ਖਰੇ ਨਾ ਉੱਤਰੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਜੋ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਸੰਧੀ ਵਿੱਚ (ਵਰਸੇਅ ਦੀ ਸੰਧੀ) ਯੁੱਧ ਦੇ ਕੀਟਾਣੂੰ ਮੌਜੂਦ ਸਨ ।”(The statesmen had not been equal to the grandeur of event,They made a peace which was no peace and the TREATY held the germs of another great war)

ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਕੁਝ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਹਿਟਲਰ ਦੀ ਸਾਮਰਾਜਵਾਦੀ ਨੀਤੀ ਕਾਰਨ ਦੂਸਰੇ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਹਿਟਲਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੁਰੂਆਤ 1 ਸਤੰਬਰ 1939 ਨੂੰ ਪੋਲੈਂਡ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਫਰਾਂਸ ਨੇ ਕੀਤਾ । ਪਰ ਹਿਟਲਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਨਾ ਰੋਕਿਆ । ਉੱਧਰ ਰੁਸ ਨੇ ਵੀ ਹਿਟਲਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਹਿਟਲਰ ਦਾ ਹੋਂਸਲਾ ਹੋਰ ਵੱਧ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਫਰਾਂਸ ਨੂੰ ਵਿੱਚ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਛਿੱਲ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਫਰਾਂਸ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਜਰਮਨ ਵਿਰੁੱਧ ਲਤਾਈ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬੇਸੋਕ ਸੁਰੂਆਤੀ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨੀ ਦਾ ਹੱਥ ਉੱਪਰ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਟਲੀ ਵੀ ਰਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਜਾਪਾਨ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਗਰੁੱਪ “ਯੂਰੀ ਦੇਸ਼” (Axis Powers) ਦੇ ਨਾਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ “ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ (Allies) ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਟਲੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ 10 ਜੂਨ 1940 ਈ: ਨੂੰ ਸਾਮਲ ਕੀਤਾ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਇਟਲੀ ਅਫਰੀਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝਾ ਰਿਹਾ। ਪਰ

ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਦੂਸਰੇ ਕੋਲੋਂ ਜਰਮਨ ਹਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਤਾਂ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਅਫਰੀਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਰਮਨ ਹਾਰਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਅਫਰੀਕਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਸਤੰਬਰ 1943 ਨੂੰ ਇਟਲੀ ‘ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਹਮਲਾ ਇਟਲੀ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਉੱਤਰੀ ਇਟਲੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਤੇਜ਼ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਬਾਵਾਂ ਤੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਇਟਲੀ ਅਤੇ ਜਰਮਨ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜੋ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਭਾਗ ਲੈ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਨ ਫੌਜਾਂ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਫੌਜ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ (British Indian Army), ਅਫਰੀਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਫੌਜ, ਫਰਾਂਸ ਦੀ ਫੌਜ, ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਫੌਜ, ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਤੇ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ, ਆਦਿ ਮੁੱਖ ਸਨ। ਇਟਲੀ ਦੇ ਸ਼ਾਸਕ ਬੇਨੀਤੇ ਮੁਸੋਲਿਨੀ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹਿਟਲਰ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਗੰਢ ਲਿਆ। ਕੁਝ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁਸੋਲਿਨੀ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਜੰਗ ਦੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ। ਇਟਲੀ ਦੇ ਕੋਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਜੰਗ ਦਾ ਸਮਾਨ ਸੀ, ਉਹ ਪੁਰਾਣਾ ਤੇ ਨਿਕੰਮਾ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਇੰਗਲੈਂਡ, ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਫਰਾਂਸ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਜ਼ਹਾਜ਼ ਤੇ ਟੈਂਕ ਆਦਿ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨਾਲ ਉਪਲਬੱਧ ਸਨ। ਉਥੋਂ ਇਟਲੀ ਦੇ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਹਾਜ਼ ਤੇ ਟੈਂਕ ਸਨ। ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਬਿਲ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਕੁਝ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇਕਰ ਮੁਸੋਲਿਨੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਰਮਨੀ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਨਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਹਿਟਲਰ ਨੇ ਇਟਲੀ ਉੱਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਡਰਦੇ ਹੀ ਮੁਸੋਲਿਨੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਰਮਨ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਬਣ ਜਾਣਾ ਬਿਹਤਰ ਸਮਝਿਆ। ਇੱਥੋਂ ਇੱਕ ਗੱਲ ਜੋ ਕਿ ਕੁਝ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਸੁਣੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਹਿਟਲਰ ਨੇ ਇਟਲੀ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੁਸੋਲਿਨੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੁਸੋਲਿਨੀ ਵਲੋਂ ਆਪਣੀ ਫੌਜੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਵਧਾ ਕੇ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਹਿਟਲਰ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਕਿ ਇਟਲੀ ਕੋਲ ਇੰਨੀ ਫੌਜੀ ਤਾਕਤ ਹੈ। ਮੁਸੋਲਿਨੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਇਟਲੀ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਤੀ ਚਾਲਕੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਹਿਟਲਰ ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਰੁਕਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਹਰ ਵਾਰ ਫੌਜੀ ਪ੍ਰੋਡ ਨਾਲ ਸਲਾਮੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹਰ ਵਾਰ ਹਿਟਲਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਸਲਾਮੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਕਿ ਹਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਇੰਨੀ ਫੌਜੀ ਤਾਕਤ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਚਾਈ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਹਿਟਲਰ ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਬਤੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਅਤੇ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਪੁਚਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਸਦਾ

ਹਿਟਲਰ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਹਿਟਲਰ ਜਿਨੇ ਦਿਨ ਵੀ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਉਸਦਾ ਇਹ ਭਰਮ ਬਣ ਗਿਆ ਕਿ ਇਟਲੀ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਫੌਜੀ ਤਾਕਤ ਹੈ।

10 ਜੂਨ 1940 ਨੂੰ ਇਟਲੀ ਨੇ ਲੜਾਈ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਐਲਾਨ ਮੁਸੋਲਿਨੀ ਨੇ ਪਲਾਸੋ ਵਨੇਸੀਆ (PLAZZO VENEZIA) ਰੋਮ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਸੀ।

Soldiers, sailors, and aviators! Black shirts of the revolution and of the [Fascist] legions! Men and women of Italy, of the Empire, and of the kingdom of Albania! Pay heed! An hour appointed by destiny has struck in the heavens of our fatherland. (Very lively cheers) !

ਉਪਰੋਕਤ ਐਲਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਟਲੀ ਵਲੋਂ ਜਰਮਨ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਫਰਾਂਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜੰਗ ਫੇਤੀ ਗਈ। ਬੇਸ਼ਕ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਟਲੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਜਿੱਤਾਂ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ। ਇਟਲੀ ਨੇ ਅਫਰੀਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਇਲਾਕੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਏ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਟਲੀ ਨੇ ਗਰੀਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵੀ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਟਲੀ ਨੂੰ ਹਾਰ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਉੱਤਰੀ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਟਾਲੀਅਨ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਭਾਰੇ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਇਟਾਲੀਅਨ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ 800 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪਿਛੇ ਹੱਟਣਾ ਪਿਆ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਫੌਜਾਂ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਨੇ 22 ਜਨਵਰੀ 1941 ਨੂੰ ਇਟਾਲੀਅਨ ਅਧਿਕਾਰ ਵਾਲੀ ਟੋਂਬਰੁਕ (ਲਿਬੀਆ) ਬੰਦਰਗਾਹ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇਟਲੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਬੰਦੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। (ਇਸ ਬੰਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਫੌਜ ਦਾ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਲੇਖਕ ਦਾ ਨਾਨਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਵੀ ਰਿਹਾ)

ਇਟਲੀ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ (The Minister of Foreign Affairs) Galaezzo Ciano ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ 1941 ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਇਟਾਲੀਅਨ ਫੌਜਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ‘ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਸੀ। ਮੁਸੋਲਿਨੀ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਗਲਾਏਸੇ ਚਾਨੇ (Galaezzo Cianony) ਨੇ ਫਰਵਰੀ 1943 ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸਦੇ ਬਾਅਦ ਇਟਾਲੀਅਨ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਅੱਗੇ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਕਮਾਂਡ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਈ ਅਤੇ ਇਕੱਲਿਆਂ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਲੱਗੀਆਂ।

ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ

ਇਹ ਗੱਲ ਬੜੀ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਪਹਿਲੇ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਇਹ ਪੱਖ ਵੀ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦਾ ਭਾਰਤ ਉਪਰ ਰਾਜ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਇੱਕ ਢੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਕੇ ਲੜਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਸਭ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ। ਉਥੋਂ ਕੁਝ ਖਾਸ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇ ਆਧਾਰ ‘ਤੇ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਹਰੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਅੱਟ ਗਿਣਤੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਕਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇ ਆਧਾਰ ‘ਤੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ। ਕੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਮਦਦ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਉਸ ਵਕਤ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ ? ਕੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਉਸ ਵਕਤ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚਲੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਝੋਲੀ ਚੁੱਕ ਲੋਕ ਜਿਵੇਂ ਨੰਬਰਦਾਰ, ਜਗੀਰਦਾਰ ਜਾਂ ਸਫੈਦਪੋਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਿੱਧੀ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੀ ਭਰਤੀ ਕਰਵਾਈ ਸੀ? ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਲਈ ਉਕਸਾਇਆ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਮੁਹਾਜ਼ ਉਪਰ ਮੂਹਰੇ ਕਰਕੇ ਲੜਾਇਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਾਕੇ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲ ਦੂਰ ਘਰ ਤੋਂ ਸੱਤ ਸੰਸੂਦਰ ਪਾਰ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਬਹੌਰ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਹਰ ਮੌਰਚੇ ਨੂੰ ਫਤਹਿ ਕੀਤਾ। ਜੁੜ ਜੁੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਲੋਹਾ ਮਨਵਾਇਆ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਹਰ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੁਹਾਜ਼ ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦਿਖਾਈ ਉਥੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਪਿਆਰ ਕਬੂਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਅ ਜਾਨ ਨਾਲ ਰਾਖੀ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਚਾਣ ਦਸਤਾਰ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਲਿਆ ਕੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਤਾਂ ਕਟਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਦਸਤਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ

ਕੀਮਤ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਉਤਾਰ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਲੋਹ ਟੋਪ (ਹੈਲਮਟ) ਪਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪੱਗ ਨਾਲ ਹੀ ਲੜਾਈਆਂ ਲੜੀਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਦੇ ਤਾਜ ਨੂੰ ਕਦੇ ਆਂਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖ ਵੀ ਜਾਹਰ ਕਰਦਾ ਜਾਵਾਂ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਲੋਹ ਟੋਪ ਪਾ ਕੇ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਨੁਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਿਨਾਂ ਦਸਤਾਰ ਦੇ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲੜ ਸਕਦੇ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦਸਤਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮਰਪਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ ਪਿਆ ਸੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਕਾਰਨਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਚਾਨਣਾ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤਾ।

1) ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹੋਈ ਜੱਦੇ ਜਹਿਦ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਫਾਇਦਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਕੁਝ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਰਗੇ ਖਸ਼ਹਾਲ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਰਾਜ ਨੂੰ ਹਥਿਆਉਣ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੰਧੀ ਨੂੰ ਵੀ ਤੋਤ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਸੰਧੀ ਨੂੰ ਤੋਤ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਵੱਡੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਲਤਨੀਆਂ ਪਈਆਂ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਐਂਗਲੋ ਸਿੱਖ ਯੁਧਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਯੁਧਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਬਹੁਤ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੱਤੇ ਸਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਡੱਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਮੁੱਖ ਜਰਨੈਲਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਅਤੇ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਹਰਾਇਆ। ਪਰ ਜੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਧੋਹ ਨਾ ਕਮਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ, ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਵੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਬਾਕੀ ਭਾਰਤੀ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਾਂਗ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇੱਕ ਢੁੱਕਾ ਲੜਾਈ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਹਾਸਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਵਾਹ ਪਿਆ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਾ ਭਾਰਤ ਬੁੱਸਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜਰਨੈਲ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤੇਜ਼ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਟੁਕੜਬੋਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਜਰਨੈਲ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਨੀਤੀ ਦਾ ਨਜ਼ਾਇਜ਼ ਫਾਇਦਾ ਲਿਆ। ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਬਹੁਤੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਹਾਰ ਕੇ ਵੀ ਜਿੱਤ ਲਈਆਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜਰਨੈਲ ਜਦੋਂ ਖਾਲਸਾ ਫੌਜ ਜਿੱਤਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਫੌਜ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇ ਕੇ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋਤ੍ਰੇ

ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਭੇਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਦੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਏ। ਜਿੱਥੇ ਸਾਰਾ ਭਾਰਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਅਧੀਨ ਲੱਗਭੱਗ 200 ਸਾਲ ਰਿਹਾ। ਉਥੇ ਪੰਜਾਬ ਸਿਰਫ਼ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਅਧੀਨ 98 ਸਾਲ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ ਭਾਰਤ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬੜੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਜੀਅ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਿਪਾਹੀ ਭਾਈ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਕਤ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਜੰਗ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜੋ ਜੰਗ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵੱਲੋਂ 1947 ਤੱਕ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਰਹੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜੀ ਗਈ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਮੂਹਰੇ ਹੋ ਕੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੀ ਬਲ ਰਹੀ ਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਖੂਨ ਪਾ ਕੇ ਇਸ ਅੱਗ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਕੀਤਾ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪਾਏ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇ ਅੰਕਤੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਜਨਸੰਮਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ। ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ 83 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ। ਫਾਂਸੀ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਿੱਖ ਸਨ, ਸ਼ਾਤਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਦਰੋਹ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਿੱਖ ਸਨ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼ਾਤਮਈ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਡਾਂਗਾਂ ਖਾਧੀਆਂ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਤਮਈ ਜ਼ਜਬੇ ਨੂੰ ਨਾ ਤੋਤ ਸਕੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨਣੀ ਪਈ ਸੀ। ਗਾਂਧੀ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸ਼ਾਤਮਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅੱਜ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਅੱਧੀ ਜੰਗ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਹਾਸਲ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਚਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਣਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਨੂੰ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਤੋਂ ਪਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਨੇ ਸੁਰਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ (ਅੰਗਰੇਜ਼ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਿਚਕਾਰ 1809 ਦੀ ਸੰਧੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਤੋਤ ਕੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।) ਇਸ ਸੰਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਾਮਰਾਜਵਾਦੀ ਤੇ ਸੱਤਾ ਦਾ ਭੁੱਖਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੌਤ ਦੇ ਬਾਅਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਸੰਧੀ ਨੂੰ ਤੋਤ ਦਿੱਤਾ।) 1849 ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਹੱਦ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਤੱਕ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਚੀਨ ਤੱਕ ਜਾ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਆਪਣੀਆਂ ਸਰਹੱਦਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਫੌਜ ਦੀ ਲੋਤ ਸੀ। ਜਿਸ ਲਈ ਫੌਜ ਵੀ ਐਸੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਗਾਵਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਬਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਾਬ ਦੇ ਸਕੇ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਇੱਕ ਖਾਸ

ਨੀਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ ਕਿ 1849 ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈਆਂ ਵੀ ਲੜੀਆਂ ਸਨ। 1846 ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਿੱਖ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਬਰਖਾਸਤ ਕਰ ਕੇ ਇੱਕ ‘ਬੇਕਾਇਦਾ’ ਫੌਜ ਬਣਾਈ ਗਈ (ਬੇਕਵਾਇਦ ਫੌਜ ਦਾ ਭਾਵ ਜੋ ਸਧਾਰਨ ਜਾਂ ਸਥਾਨਕ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਤੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਿਆਦਾਤਰ ਦੇਸੀ ਅਫਸਰ ਸਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕੁ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਫਸਰ ਸਨ ਜੋ ਪ੍ਰਬੰਧ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਰੱਖਦੇ ਸਨ)

ਦੂਸਰੇ ਸਿੱਖ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਫੌਜ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤੇ ਇਸਨੂੰ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮੀ ਸੀਮਾ ਉੱਪਰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ‘ਪੰਜਾਬ ਸੀਮਾ ਸੈਨਾ’ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। 1849 ਈ: ਵਿੱਚ ਲਾਰਡ ਡਲਹੌਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਸੱਚੇ ਖਾਲਸੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਸਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਬੋੜੀ ਸੀ। ਪਰ ਡਲਹੌਜੀ ਦੀ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਕੇ ਆਲੋਚਨਾ ਵੀ ਹੋਈ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਦੇ ਸੁਆਲ ਉੱਤੇ ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਸੈਨਾਪਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਬੋਰਡ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ।

ਸਿੱਖ ਪਲਟਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਿ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਹੋਗਸਨ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਯਾਦ ਪੱਤਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਅਧਿਕਾਰ ਪੱਤਰ ਬਣਿਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਬਾਰੇ ਇਹ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਹਰ ਪਲਟਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 200 ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਧੇ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਅਤੇ ਅਧੇ ਗੈਰ ਸਿੱਖ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਲ 74 ਪਲਟਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 14800 ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 7400 ਬਣਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਯਾਦ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੁਰਤ ਵੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਵਾਲੇ 20 ਸਾਲ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਨਾ ਹੋਣ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੀ ਖਾਲਸਾ ਫੌਜ ਵਿੱਚਲੇ ਸਭ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਉੱਤੇ ਰੋਕ ਲੇਂਗ ਗਈ। (ਸ਼ਾਇਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਾ ਕਰ ਦੇਣ) ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲਾਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਭਰਤੀ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਜੱਟ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਬੁੱਲ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅਖੋਤੀ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਤੇ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਰੋਕ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ ਇੱਕ ਫੈਸਲਾ ਜੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਪਹਿਚਾਣ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਦਾਤੀ ਤੇ ਕੇਸ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਉੱਪਰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹਮਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਨੀਤੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਸਦੇ ਗੰਭੀਰ ਸਿੱਟੇ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਲਾਰਡ ਡਲਹੌਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ “ਜਿਉਂ ਹੀ ਮੈਂ ਹੁਣ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਆਇਆ ਤਾਂ

ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਾੜੀ ਕੱਟਣੀ ਪੈਣੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਨਿਯਮ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੂਸਰਿਆਂ ਸਿੱਖ ਦਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਫੈਲੇਗੀ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਚਿੰਤਾ ਵਧੇਗੀ, ਬੈਚੇਨੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਿਸ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਹਿਲੁ ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।” (ਐਸ ਸੀ 38 ਮਿਤੀ 28-02-1851 ਲਾਰਡ ਡਲਹੌਜੀ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਲਹੌਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਬਿਗੇਡੀਅਰ ਹੋਗਸਨ ਦੇ ਯਾਦ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਧਾਰਮਿਕ ਖੁੱਲ ਵੀ ਦਿੱਤੀ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਜ਼ਬੀ ਸਿੱਖਾਂ ‘ਤੇ ਲਾਈ ਭਰਤੀ ਦੀ ਰੋਕ ਨੂੰ ਭੇਦ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਅਨਿਅਂਪੂਰਨ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਜ਼ਬੀ ਸਿੱਖ ਵੀ ਬਹੁਤ ਲੜਾਕੇ ਤੇ ਬਹਾਦਰ ਸਨ। ਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰੂਆਤ ਸਮੇਂ ਪਠਾਣਾਂ ਤੇ ਕਬਾਇਲੀਆਂ ਦੇ ਪਹਾਤੀ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਸੱਤਕਾਂ ਆਦਿ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਵਰਤਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਹਥਿਆਰ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਰਦੀਆਂ ਮੁੱਹੀਆਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਮਿਟੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਸਿੱਖ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਦਾ ਸਬੂਤ ਐਂਗਲੇ ਬਰਮਾ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਹੰਮਦ ਕਬਾਇਲੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਦੀ ਸੀਮਾ ਉੱਪਰ ਦੋ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਦੁਬਾਰਾ ਆਪਣੀ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਤੇ ਵਡਾਦਾਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਢੁਹਰਾਇਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪੂਰਬੀਆਂ ਦੀ ਬਰਖਾਸਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਜ਼ਬੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੋਂ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਕੇ ਪਾਇਨੀਅਰਾਂ ਦੇ ਦਲ ਵਜੋਂ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ। (ਮਜ਼ਬੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਸਲੀ ਸਿਹਰਾ ਨਿਆਂ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਰਾਬਰਟ ਮਿੱਟਗੁਮਰੀ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਡਸਨ ਨੇ ਇੱਕ ਘੋੜਸਵਾਰਾਂ ਦਾ ਪਿਆਦਾ ਦਲ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਗੁਪਤਚਰ ਵਿਭਾਗ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਕਰਨਾਲ ਤੋਂ ਮੇਰਠ ਤੱਕ ਸੜਕ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਡਸਨ ਨੇ ਜੀਂਦ ਦੇ ਰਾਜੇ ਕੋਲੋਂ 100 ਸਿੱਖ ਸਿਪਾਹੀ ਉਧਾਰੇ ਲਏ ਸਨ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸਿੱਖ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ। ਉਹ ਸਨ ਲਾਹੌਰ ਸਿੱਖ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਬਰਖਾਸਤ ਕੀਤੀ ਫੌਜ ਦੇ ਘੋੜ ਸਵਾਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਰਸਾਲੇ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਹਡਸਨ ਦੇ ਰਿਸਾਲੇ ਦਾ ਮੁੱਢ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਰਸਾਲੇ ਦੇ ਜਵਾਨ ਲਾਲ ਦਸਤਾਰਾਂ ਸਜਾ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਸਨ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਸਿੱਖ ਫੌਜਾਂ ਵੱਲ ਬਹੁਤ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ, ਜੀਂਦ ਤੇ ਨਭਾ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦੇਸੀ ਫੌਜਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਤੀ ਭੇਦ ਭਾਵ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਮਿਲਵੀਂ ਭਰਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਜਿਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਹੋਰ ਵੀ ਸਾਰਬਿਕ ਹੋਣਗੇ।

1858 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਸੈਨਾ ਦਾ ਪੁਨਰ ਗਠਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜਨਰਲ ਪੀਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਹ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਕੇ ਦੇਸੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ 2:1 ਦਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਤੋਪਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸੀ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਭਰਤੀ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਤੇ ਬਹੁਤ ਜਲਦ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਯੂਰਪੀਨ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 75,300 ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਦੇਸੀ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 140500 ਹੋ ਗਈ। ਫੌਜ ਦੀ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਸਲੀ ਰੂਪ ਦੇਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸੈਨਾਪਤੀ ਲਾਡ ਰਾਬਰਟ (1885-1893) ਨੇ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ ਸਿੱਖ, ਗੋਰਖੇ, ਰਾਜਪੂਤ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗਜ਼ੂ ਕੌਮਾਂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪੂਰਬੀਆਂ ਨੂੰ ਗੈਰ ਲਤਾਕੂ ਜਾਣ ਕੇ ਫੌਜੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾ-ਕਾਬਲ ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ। ਉਪਰੋਕਤ ਲਤਾਕੂ ਕੌਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿੱਖ ਤੇ ਗੋਰਖੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਬਾਸ ਚਹੇਤੇ ਫੌਜੀ ਸਨ। 1890 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਸੋਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਕੁਲ ਵਸੋਂ ਦਾ 12% ਹਿੱਸਾ ਸਨ। ਪਰ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ 25% ਸੀ। ਅੰਕਤਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਲ ਫੌਜ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 42539 ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ 20060 ਮੁਸਲਿਮ, 11612 ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ 10867 ਸਿੱਖ ਸਨ। (ਪੀ ਐਂਚ ਕੌਲ ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਨ ਗਣਨਾ, 1911 ਜਿਲਦ 14, ਭਾਗ 2, ਸਾਰਣੀਆਂ ਪੰਨਾ 438-39)

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਜ਼ਿਸਨੇ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਅੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਾਗ ਹਿੱਸੇ ਉੱਤੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਉਹ ਇੱਕ ਨੀਤੀਵਾਨ, ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼, ਸਿਆਣਾ ਤੇ ਸ਼ਾਤਰ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਦੇ ਵੀ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਰਮਨ ਤੇ ਇਟਲੀ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਜਾਂ ਫਰਾਂਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਹਿਟਲਰ ਨੇ ਜਰਮਨ ਦੀ ਵਾਂਗ ਡੋਰ ਸੰਭਾਲਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਸੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਪਾਨ ਵੀ ਬੜੀ ਤੌਰੀਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਫੌਜੀ ਤਾਕਤ ਵਧਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉੱਧਰ ਰੂਸ ਕੋਲ ਵੀ ਤਕਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫੌਜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ।

ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਯੂਰਪ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲਤਾਈ ਦੇ ਮੁਹਾਜ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲਤਾਈਆਂ ਲਤੀਆਂ। ਸਿੱਖ ਯੂਰਪ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲੱਤੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬੈਲਜੀਅਮ ਅਤੇ ਫਰਾਂਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦੇਸ਼ ਸਨ। ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਖੂਨ ਡੋਲ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਖਾਂ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ। ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੁਝ ਸੁਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਧਾਂ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਦਫ਼ਨਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ 80482 ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਸਹੀਦ

ਹੋਏ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਪਹਿਲੇ ਸੰਸਾਰ ਯੂਧ ਵਿੱਚ ਕੁਲ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਦਾ 1/5 ਹਿੱਸਾ ਸਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੇਸੀ ਰਿਆਸਤਾਂ ਪਟਿਆਲਾ, ਨਾਭਾ, ਜੀਦ, ਕਪੂਰਥਲਾ, ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ 60000 ਫੌਜੀ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਜੋ ਇੱਕ ਰਿਕਾਰਡ ਭਰਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਚੌਗੁਣੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਪੂਰਥਲਾ, ਪਟਿਆਲਾ ਤੇ ਜੀਦ ਦੇ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਨੇ ਨਿੰਜੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਵੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨੇ ਨਕਦ ਜਾਂ ਜੰਗੀ ਸਮਾਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਪਹਿਲੇ ਸੰਸਾਰ ਯੂਧ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਹਰ ਮੌਰਚੇ 'ਤੇ ਮੂਹਰੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜੇ। ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਕੁਲ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਬਹਾਦਰੀ ਲਈ ਮਿਲੇ ਮੁੱਖ 22 ਫੌਜੀ ਸਨਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 14 ਸਿਰਫ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਏ। ਐਮ ਐਸ ਲੇਹ ਦੀ 'ਪੰਜਾਬੀ ਐਂਡ ਦੀ-ਵਾਰ' ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ ਜੰਗ ਦੇ ਖਤਮ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਅਸੈਂਬਲੀ ਸੈਂਬਰ ਸੱਜਣ ਸਿੱਖ ਨੇ ਕਿਹਾ "ਮੇਰੇ ਫਿਰਕੇ ਨੇ ਲਗਭੱਗ ਹਰ ਸਿੱਖ ਜ਼ਿਲੇ ਚੋਂ ਦੂਸਰੇ ਮੁਸਲਿਮਾਨ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਫਿਰਕਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਰੰਗਰੂਟ ਭਰਤੀ ਕਰਵਾਏ ਹਨ।... ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸਹੀ ਅੰਕਤੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ 4 ਲੱਖ ਬਹਾਦਰ ਸੂਫ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼ਹਿਨਸਾਹ ਲਈ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਗਏ 1/3 ਸਿੱਖ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਸ 'ਤੇ ਮਾਣ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਉੱਤੇ ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਮਾਣ ਸੀ ਤਾਂ ਅੱਜ ਇਹ ਮਾਣ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਹੈ। (ਪੀ ਐਂਲ ਸੀ ਡੀ 20, 1918 ਪੰਨਾ 387-88)

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬਿਤਾਂਤਕਾਰ ਨੇ ਜੰਗੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਉਲੇਖ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਸਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਲੱਗਭਗ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਹਰ ਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿੱਖ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਆਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕੀਤੀਮਾਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਟੀਕਾ-ਟਿੱਪਣੀ ਤੇ ਆਲੋਚਨਾ ਦੀ ਗੁਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

ਸੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਯੋਧਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕੋਮ ਇੱਕ ਬਹਾਦਰ ਕੋਮ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਦੇਖ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਲਤਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਮਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਵੀ ਪੈਰ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਗੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਲੱਤੇ ਸਮੇਂ ਸੌਤੇ ਨੂੰ ਮਖੌਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੌਤੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲਾੜੀ ਜਾਂ ਸਜ ਵਿਆਹੀ ਦੁਸਦੇ ਹਨ। ਐਂਗੋਲ ਸਿੱਖ ਯੂਧਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਸ਼ੱਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਕੋਲ ਸਿੱਖ ਹਾਰ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ (ਯੋਖੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਹੀ) ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਲਤਾਈ ਲਤਨ ਦਾ ਜੋ ਨਜ਼ਾਰਾ ਦੇਖਿਆ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਸਦਾ ਯਾਦ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ। ਇੱਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਜੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਟੁੰਬਦੀ, ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ

ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੁਣ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖ ਬਹਾਦਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਮਾਨਦਾਰ ਤੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਵੀ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ‘ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਹਿਮਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚਾਤ੍ਰਿਆ ਗਿਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਠਿਨ ਤੋਂ ਕਠਿਨ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰਾਗੜੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸੁਨਿਹਰੀ ਅਖ਼ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਦੋ ਹੋਰ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਬਤਾ ਵੱਡਾ ਹੁੰਗਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਮੁਹਿਮਾਂ ਦੇ ਆਦੀ ਸਨ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕਹਾਵਤ ਵੀ ਹੈ ਕਿ “ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਜੰਮਦਿਆ ਨੂੰ ਮੁਹਿਮਾਂ”। ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਬਤਾ ਸਾਫ਼ ਤੇ ਸਰਲ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜੰਮਿਆ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਮੁਹਿਮ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਇੱਕ ਅਜਾਦ ਰਾਜ ਸੀ। ਪਰ ਭਾਰਤ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰ ਹਮਲਾਵਰ ਪੰਜਾਬ ’ਤੇ ਸਦਾ ਕਹਿਰ ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਆਇਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਾਇਆਂ ਵੀ ਤੇ ਆਉਇਆਂ ਵੀ ਸਦਾ ਹੀ ਉਸਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਮਹਾਨ ਸਿੰਕੰਦਰ ਵਰਗੇ ਸ਼ਾਸਕ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਉੱਪਰ ਲਾਹੌ ਲਸਕਰ ਲੈ ਕੇ ਚਤੇ ਸਨ ਤੇ ਪੋਰਸ ਵਰਗ ਯੋਧੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਹਾਰ ਕੇ ਵੀ ਸਿੰਕੰਦਰ ਦੀ ਅਧੀਨਤਾ ਕਬੂਲ ਨਾ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ ਸਿੰਕੰਦਰ ਨੇ ਪੋਰਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਿਤਰ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਪੋਰਸ ਦਾ ਰਾਜ ਉਸਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ।

ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਇਹ ਹਮਲਾਵਰ ਲੱਖਾਂ ਦੇ ਟਿੰਡੀ ਦਲ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ’ਤੇ ਚਤੇ ਸਨ ਤਾਂ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਾ ਕੇ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਕੌਮ ਦੀ ਆਨ ਤੇ ਸਾਨ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ। ਇੰਥੋਂ ਤੱਕ ਕੇ ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਲੁੱਟ ਕੇ ਲਿਆਂਦੇ ਮਾਲ ਅਸਥਾਬਾਨੂੰ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਖੋਲ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਅਬਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਾਲਮਾਂ ਦੇ ਚੁੰਗਲ ਵਿੱਚੋਂ ਰਿਹਾ ਕਰਵਾ ਕੇ ਬਾ-ਇੰਜ਼ਿਨੀਅਰਿੰਗ ਦੇ ਘਰੀ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਸੀ। ਅਬਦਾਲੀ ਵਰਗ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੋ ਹੱਥ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿਰਫ ਸਿੱਖ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਬਦਾਲੀ ਦੇ ਦੰਦੇ ਖੱਟੇ ਕੀਤੇ। ਇਸਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਘੁੱਲ੍ਹਾਰਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅੱਧੀ ਵਸੋਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ ਗਿਆ। ਪਰ ਸਿੱਖ ਐਸੀ ਕੁਦਰਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ। ਜੋ ਕੁੱਝ ਹੀ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਦੁਬਾਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜਨ ਲਈ

ਤਿਆਰ ਸਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਤੱਕ ਪਾਏ ਗਏ। ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਹਾਰ ਨਾ ਮੰਨੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਘਾਟ ਛੱਡ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਾਣਾ ਪਿਆ, ਕਈ ਕਈ ਰਾਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਘੋੜਿਆ ਦੀਆਂ ਕਾਠੀਆਂ ਉੱਪਰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਬਤੀਤ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਕਦੇ ਵੀ ਜਾਲਮ ਜਾਂ ਸੂਲਮ ਅੱਗੇ ਗੋਡੇ ਨਾ ਟੇਕੇ ਤੇ ਸਮਾਂ ਮਿਲਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਵੈਰੀ ਤੋਂ ਬਦਲਾ ਲਿਆ। ਸੋ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ‘ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ “ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਜੰਮਦਿਆ ਨੂੰ ਮੁਹਿਮਾਂ”। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਲਤਨ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਫੌਜ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਭਰਤੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਹੀ ਸੌਂਕ ਹੋਣ ਇੱਕ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਫੌਜ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਸ਼ਾਸਕ ਦਾ ਰਾਜ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਇਛੁੱਕ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਇੱਕ ਦੂਜੀ ਦੇ ਹੋਰ ਕਰੀਬ ਆ ਗਈਆਂ।

ਦੂਸਰਾ ਕਾਰਨ ਇਹ, ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਭਰਤੀ ਖੇਲ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕਰਿੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਰਤੀ ਕਰਾਈ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਕਰਿੰਦੇ ਕੌਂਣ ਸਨ? ਕਰਿੰਦੇ ਉਹ ਲੋਕ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਿ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹਰ ਖੁੱਲ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਕਾ ਨੂੰ (ਅੰਗਰੇਜ਼) ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਸਿੱਧਾ ਤੇ ਅਸਿੱਧਾ ਵੀ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਆਦਾਤਰ ਸਰਕਾਰੀ ਲੋਕ, ਸਹਿਰਾਂ ਦੇ ਅਸਰ ਰਸੂਖ ਵਾਲੇ ਲੋਕ, ਪਿਡਾਂ ਦੇ ਨੰਬਰਦਾਰ, ਜੈਲਦਾਰ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਟਾਊਂਟ। ਇਹ ਲੋਕ ਸਰਕਾਰੇ ਦਰਬਾਰੇ ਅਪਣੀ ਭੱਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਲੀ ਦਾ ਬੱਕਰਾ ਵੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬੜੀ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਭਰਤੀ ਕਰਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਾਥ ਬੜੀ ਫਰਾਖਦਿਲੀ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ। ਹਰ ਰਿਸਤੇ ਜਾਂ ਸੰਬੰਧ ਨੂੰ ਛਿੱਕੇ ਟੰਗ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹਰ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਰਤੀ ਕਰਾਉਣ ਵਿੱਚ ਰੋਲ ਆਦਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਭਰਤੀ ਕਰਾਉਣਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਡਰਾਵਾ ਦੇ ਕੇ, ‘ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਟੱਬਰ ਉੱਤੇ ਦੇਸ਼ ਧਰੋਹ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਭਰਤੀ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਫੈਦਪੋਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਜਗਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਉਪਰਲੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰੀ ਰੁਤਬਾ, ਕੋਈ ਜਾਗੀਰ ਆਦਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਨ੍ਹੇ ਕੁ ਬੇਗੁਨਾਹਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਝੋਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਭਰਤੀ ਹੋਏ ਸਨ, ਉੱਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਫੈਦਪੋਸ਼ਾਂ ਨੇ ਵੀ ਭਰਤੀ ਕਰਵਾਇਆ।

ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਗੋਰਖੇ ਅਤੇ ਰਾਜਪੂਤ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੌਮਾਂ ਦਾ ਵੀ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਸਲਿਮ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਲੋਕ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਾਸੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਲੋਕ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲਿਓਂਗਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਪਿੱਚਿਆ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ।

ਜੇਕਰ ਗੱਲ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਬਹਾਦਰ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਫੌਲ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮੁਗਲਾਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲਈ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਉਦਾਹਰਨ ਮਹਾਰਾਣਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੈ। ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਰਾਜ ਚੌਹਾਨ ਵੀ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਬਹਾਦਰ ਸਮਰਾਟ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਗੱਲ ਗੋਰਖਿਆਂ ਦੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਲੋਕ ਜਿੱਥੇ ਬਹਾਦਰ ਹਨ ਉੱਥੇ ਇਹ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਇਮਾਨਦਾਰ ਵੀ ਹਨ। ਇਹ ਲੋਕ ਜਿਸ ਕੌਲ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਬਦਲੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਤੱਕ ਵਾਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਪੈਰ ਪਿਛਾਂਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਲੋਕ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਦੇ ਵਾਸੀ ਹਨ। ਮੱਧਾਰਾ ਕੌਂਦ ਤੇ ਗੱਠਵਾਂ ਸਰੀਰ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ। ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਗੋਰਖਿਆਂ ਨੇ ਅਨਕੋਨਾ ਅਤੇ ਰਿਮਨੀ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਵਿਖਾਈ ਸੀ। ਇਟਲੀ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗੋਰਖਾ ਰੈਜਮੈਂਟਾਂ ਲੜੀਆਂ ਸਨ। ਗੋਰਖਿਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਨ ਹੁਲ ਕੇ ਜਰਮਨਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਲੜੀ ਸੀ। ਜਿਸਦੀ ਮੂੰਹ ਬੋਲਦੀ ਤਸਵੀਰ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਸਮਸ਼ਾਨ ਘਾਟ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਏ। ਇਹ ਲੋਕ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਹਾਦਰੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਿਸਦੀ ਮਿਸਾਲ ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੰਗ ਦੌਰਾਨ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਦਿੱਤੀ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਇੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਲੀ ਹੈਦਰ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ ਸਦਕਾ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਭਰਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਜੋ ਵੀ ਆਇਆ, ਅੰਗਰੇਜ਼ ਉਸਨੂੰ ਭਰਤੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਲੜਾਈ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਝੋਕ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਲਈ ਇਹ ਲੋਕ ਬੜੀ ਕੀਮਤ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਸਦਕਾ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਤੇ ਯੂਰਪ ਦੇ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਨਜ਼ਾਰਾ ਦੇ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੁਰਬਾਨੀ ਸਭ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਕਾਲਾ ਸੀ, ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਸਾਂਵਲਾ ਸੀ, ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਸਿੱਖ, ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਿਮ ਜਾਂ ਇਸਾਈ ਸੀ।

ਇਟਲੀ ਦੀ ਜੰਗ

ਇਟਲੀ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵਕਤ ਜਰਮਨੀ ਦੀ ਜੰਗ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੇ ਫਰਾਂਸ ਨਾਲ ਬਤੇ ਜ਼ੋਰਾਂ ਤੇ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਰਮਨੀ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਇਟਲੀ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਗੂੜੀ ਕੀਤੀ, ਉੱਥੇ ਜਪਾਨ ਨਾਲ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸੰਬੰਧ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਲਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਸੰਧੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਧੂਰੀ (Axix Powers) ਬਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਤਾਰਿਆ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੇ ਫਰਾਂਸ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਮਰੀਕਾ ਤੇ ਰੂਸ ਰਲਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਮਿਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਜੋਂ ਉੱਭਰੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦੋ ਗੁੱਟ ਬਣ ਗਏ। ਇੱਕ ਮਿਤਰ ਦੇਸ਼ (Alied) ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਧੂਰੀ (Axix) ਦੇਸ਼ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ। ਮਿਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੰਗਲੈਂਡ, ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਰੂਸ ਵੱਡੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਸਨ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਫਰਾਂਸ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਰਮਨ ਵਿਰੁੱਧ ਉਸ ਸਮੇਂ ਲੜਾਈ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਜਰਮਨ ਨੇ “Blitzkrieg or Lightning Attack” ਨਾਲ ਪੋਲੈਂਡ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਤਹਿਸ ਨਹਿਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੇਸ਼ਕ ਰੂਸ ਪੋਲੈਂਡ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਸੀ। ਪਰ ਰੂਸ ਨੇ ਹਿਟਲਰ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਸਿਰਫ਼ ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਫਰਾਂਸ ਨੇ ਜਰਮਨ ਵਿਰੁੱਧ ਜੰਗ ਫੇਤੜੀ। ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਗਈ। ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਏਸੀਆ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਲੜੀ ਗਈ। ਯੂਰਪ ਜੋ ਕਿ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦਾ ਧੂਰਾ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜਿੱਥੋਂ ਇਹ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਹੋਈ। ਯੂਰਪੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੰਗ ਦਾ ਸੇਕ ਛੱਲਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਗਲੈਂਡ, ਫਰਾਂਸ, ਇਟਲੀ, ਜਰਮਨ, ਰੂਸ, ਬੈਲਜੀਅਮ, ਹਾਲੈਂਡ, ਗਰੀਸ, ਰੋਮਾਨੀਆ, ਮਾਲਟਾ, ਪੋਲੈਂਡ, ਸਾਈਪ੍ਰਸ ਆਦਿ ਮੁੱਖ ਦੇਸ਼ ਸਨ। ਹਿਟਲਰ ਨੇ ਅਫਰੀਕੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਹਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਯੂਰਪ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਕਬਜ਼ਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਿੰਨੀਆਂ ਅਪਣਾਈਆਂ। ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਹਾਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਹੀ ਦੇਖਣਾ ਪਿਆ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿਟਲਰ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਯੂਰਪ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਰੂਸ ਨੂੰ ਵੀ ਸਟਾਲਿਨ ਗਰਾਡ ਤੱਕ ਹਰਾਉਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹਿਟਲਰ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰਾ ਕੇ ਸਾਹ ਲਵੇਗਾ। ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ। ਉੱਧਰ ਜਦੋਂ ਜਪਾਨ ਏਸੀਆ ਵਿੱਚ ਸਭ ਨੂੰ ਮਾਤ ਪਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ

ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸੂਰਜ ਛਿਪਣ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਰੂਸ ਵੱਲੋਂ ਕਰੋ ਜਾਂ ਮਰੋ ਦੀ ਨੀਤੀ ਕਰਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਐਕਸਸ ਪਾਵਰ ਹਾਰ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ ਜੇਤੂ ਬਣ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਰਵੇਤਮ ਤਾਕਤਾਂ ਵਜੋਂ ਉੱਭਰੇ। ਜਰਮਨ, ਇਟਲੀ ਅਤੇ ਜਪਾਨ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਦਾ ਭਾਰੀ ਹਰਜਾਨਾ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਆਪਣੀ ਫੌਜੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ।

ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਢਾਈ ਮਿਲੀਅਨ ਸੀ। ਪਰ ਇੱਥੇ ਇਹ ਤੱਥ ਵਿਚਾਰਨ ਯੋਗ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸੁਰੂ ਹੋਈ ਸੀ ਤਾਂ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੇਵਲ 205000 ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਜੰਗ ਖਤਮ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇਸ ਫੌਜ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਢਾਈ ਮਿਲੀਅਨ ਸੀ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਨੇ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਭਰਤੀ ਕੀਤੀ। ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਪੈਦਲ ਫੌਜ, ਟੈਂਕ ਰਸਾਲੇ, ਅਰਟਿਲਰੀ ਫੌਜ, ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਜਪਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਏਸ਼ੀਅਨ ਖਿੱਤੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕੀਤੀ। ਉੱਥੇ ਅਫਰੀਕਨ ਖਿੱਤੇ ਵਿੱਚ ਘਮਸਾਨ ਦੀ ਲਤਾਈ ਲੜਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਯੂਰਪ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਫੌਜ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਲਤਾਈਆਂ ਲੱਭੀਆਂ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜਵਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਅਤੇ ਜਖਮੀ ਹੋਏ।

ਜਦੋਂ ਅਫਰੀਕਾ ਦੀ ਜੰਗ ਖਤਮ ਹੋਈ ਤਾਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰੁਖ ਯੂਰਪ ਵੱਲ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਇੱਕ ਸਮੇਂ ਮੱਧ ਪੂਰਬ (ਮਿਡਲ ਇਸਟ) ਵਿੱਚ ਇਕੱਲੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਖਾਸ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਦੀ ਚੌਥੀ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਟਨੀਸ਼ੀਆ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਰੁਖ ਇਟਲੀ ਵੱਲ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਟਲੀ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਤਰੀਪੋਲੀ ਆ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਅੱਠਵੀਂ ਆਰਮੀ ਨੇ ਮਿੱਟਗੁਮਰੀ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਹੇਠ ਸੱਤਵੀਂ ਅਮਰੀਕਨ ਆਰਮੀ ਜੋ ਕਿ ਜਨਰਲ ਪੈਟਨ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਹੇਠ ਸੀ, ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਾਂਝਾ ਉਪਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸੀਰਾਕੂਜ਼ਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਤੱਟ ਉੱਤੇ ਉੱਤਰੇ ਅਤੇ ਅਸਰੀਕਨਾਂ ਨੇ ਜੇਲਾ ਦੀ ਖਾੜੀ ਰਾਹੀਂ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇੱਥੋਂ ਇਹ ਇਟਲੀਅਨ ਤੇ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਕੇ ਕਲਾਬੰਸੀਆ, ਬਸਲੀਕਾਤਾ ਅਤੇ ਪੂਲੀਆ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਜਮਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੇ ਸਨ। 3 ਸਤੰਬਰ 1943 ਈ: ਨੂੰ ਅੱਠਵੀਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਆਰਮੀ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ। 24 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਨੇ ਇਟਲੀ ਦੇ ਤਾਰਾਂਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਟਲੀ ਦਾ ਮੌਸਮ ਬੜਾ ਖਰਾਬ ਸੀ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਮੀਂਹ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਚਾਰੋਂ ਪਾਸੇ

ਪਾਣੀ ਹੀ ਪਾਣੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ ਮੌਸਮ ਨੇ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ। ਇਟਲੀ ਦੇ ਦਰਿਆ, ਨਹਿਰਾਂ, ਨਾਲੇ ਆਦਿ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਪਏ ਸਨ। ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਡਾਂ ਸਰਹੋਦ ਬਣ ਕੇ ਖੜੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਸਾਬਦੀ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਇਟਲੀ ਦੇ ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਉੱਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਸਨ, ਜਿਥੇ ਨਦੀਆਂ ਕੁਦਰਤੀ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਰੱਖਿਅਤ ਸਨ। ਪਰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਕੋਲ ਜੰਗੀ ਸਾਜ਼ ਸਮਾਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਮੁੰਦਰ ਜਾਂ ਦਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਮਾਨ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਦਰਿਆਵਾਂ ਤੇ ਆਰਜ਼ੀ ਜਾਂ ਪੱਕੇ ਪੁਲ ਉਸਾਰਨ ਦਾ ਵੀ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ। ਜਿਸਦੀ ਉਦਾਹਰਨ ਫਰਾਂਸ ਦਾ ਬੈਲੇ ਬਰਿਜ ਅਤੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਸਾਂਗਰੋ ਨਦੀ ਤੇ ਉਸਾਰਿਆ ਗਿਆ ਪੁਲ ਹੈ। ਜੋ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਚੌਤਾ ਫੌਜੀ ਪੁਲ ਸੀ। ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਦੇ ਆਦਮੀ ਹਰ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁੰਨ ਸਨ। ਕੰਪਨੀ ਕੋਲ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਅਤੇ ਟੈਂਕ, ਮਾਹਰ ਕਾਰੀਗਰ, ਮਾਹਰ ਫੌਜੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਨਵੀਨ ਤਕਨੀਕ ਨਾਲ ਲੈਂਸ ਸਾਰੇ ਸਮਾਨ ਤਹਿਤ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਹਰ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨੂੰ ਸਰ ਕੀਤਾ। ਅੱਠਵੀਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਆਰਮੀ ਵਿੱਚ ਚੌਥੀ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ, ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਅਤੇ ਦੱਸਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਿੱਖ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਫੌਜ (Sikh States Forces Regiments) ਅਤੇ ਨਾਭਾ ਅਕਾਲ ਇੰਨਫੈਂਟੀ (Nabha Akal Infantry) ਵੀ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਸ ਦੇ ਸਦਕਾਂ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਦੇ ਕੇ ਗੁਸਤਾਵ ਲਾਈਨ ਅਤੇ ਗੋਬਿਕ ਲਾਈਨ ਤੋੜ ਕੇ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਟਲੀ ਦੇ ਦੋਖਣੀ ਇਲਾਕੇ ਭਾਵ ਸਾਂਗਰੋ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜਮਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜਮਾ ਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰੱਖਿਆ ਲਾਈਨ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਸਤਾਵ ਲਾਈਨ (Gustav Line) ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੁਸਤਾਵ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਸਾਂਗਰੋ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮੌਤੇ ਕਮੀਨੇ ਤੱਕ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੌਰਚੇ, ਢੂਘੀਆਂ ਖਾਈਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ। ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਲਾਹਾ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਜਿਸਦਾ ਫਾਇਦਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੌਰਚਿਆਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ। ਉਪਰੋਂ ਕਿਸੇ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਸਿਨਾ ਆਸਾਨ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਹੋਰ ਵੀ ਆਸਾਨ ਹੈ। ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਲਾਭ ਲਿਆ। ਪਰ ਹੋਸਲਾ ਤੇ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦੇ ਹੋਏ ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ

(Eight Indian Army) ਨੇ ਬੜੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਤਾਰਾਂਤੇ ਦੇ ਪੱਛਮ ਵੱਲੋਂ ਉੱਤਰੀ ਇਟਲੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰੁਖ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਅੱਠਵੀਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (Eight Division) ਮਿਟਗੁਮਰੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੀ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪੱਧਰੀ ਸੀ। ਪਰ ਇੱਥੋਂ ਅੱਗੇ ਤਾਰਾਂਤੇ ਤੋਂ ਕੋਈ 225 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਇਲਾਕਾ ਕਾਫ਼ੀ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਬੜੀ ਪਥਰੀਲੀ ਅਤੇ ਉਭੜੀ ਖੁਭੜੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਚੱਲਣ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਤੱਟ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਨੁਕੀਲੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਹਨ। ਸੜਕਾਂ ਵੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੜੀਆਂ ਹਲਕੀ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਉਪਜਾਊ ਤੇ ਪੱਧਰੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਇੱਕ ਮੌਰਚੇ ਵਾਂਗ ਲੱਗਾ। ਜਿਸ ਲਈ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਇੱਥੇ ਮੌਰਚੇ ਬੰਦੀ ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਇਸ ਲਾਈਨ ਦਾ ਨਾਂ ਰੱਖਿਆ ਗੁਸਤਾਵ ਲਾਈਨ। ਇਸ ਲਾਈਨ 'ਤੇ ਵੀ ਕੈਸਲਰਿੰਗ* ਆਪਣੇ ਦਿਮਾਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਨਰਲ ਰੋਮੇਲ* ਆਪਣੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰੋਮੇਲ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਉੱਤਰ ਇਟਲੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਗੋਖਿਕ ਲਾਈਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਪੈਨੀਸੋਲਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਤੱਟਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਕੈਸਲਰਿੰਗ ਕਾਮਨਵੈਲਬ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਰੱਖ ਕੇ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਇਟਲੀ ਦੇ ਏਅਰਪੋਰਟਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਫੌਜਾ (Foggia) ਜਿਲੇ ਦੇ ਏਅਰਪੋਰਟ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਹਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਾਮਲਰਿੰਗ ਨੇ ਕੀਤੀ।

ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਖਾਰਾਬ ਮੌਸਮ ਦਾ ਪੁਰਾ ਪੁਰਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਜਿੱਥੇ ਉੱਚੀਆਂ ਪਹਾੜੀ ਚੋਟੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਉੱਥੇ ਬੜੇ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਪੁਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਤੋਤ ਦਿੱਤਾ। ਮੀਂਹ ਨਾਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਾਰੇ ਦਰਿਆ, ਨਹਿਰਾਂ ਜਾਂ ਨਾਲੇ ਭਰੇ ਪਏ ਸਨ। ਗੱਡੀਆਂ ਵੀ ਚਿੱਕੜ ਕਾਰਨ ਥਾਂ ਥਾਂ 'ਤੇ ਫਸ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਨਾਲ ਜੂਝਦੇ ਹੋਏ ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਦੇ ਜਵਾਨ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਲੜਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸਨ।

3 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ 78ਵੀਂ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (ਜੋ ਕਿ ਅੱਠਵੀਂ ਆਰਮੀ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਸੀ) ਨੇ ਬੀਫੈਰਨੋ ਨਦੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਜੋ ਜਰਮਨ ਦੀ ਵੱਲਤੂਰਨ-ਵਿਕਟਰ ਲਾਈਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੀ। 78ਵੀਂ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬਟਾਲੀਅਨ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਤੱਟ ਤੋਂ ਤੈਰਮੋਲੀ ਨੇਤੇ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਇੱਥੇ ਕਾਮਨਵੈਲਬ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਬਾਰਿਸ ਕਰਕੇ ਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰੋਸ਼ਾਨੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਪਰ 6 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਤਰੀਨੀਓਂ ਦਰਿਆ ਵੱਲ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਗਈਆਂ।

* ਜਨਰਲ ਰੋਮੇਲ ਅਤੇ ਕੈਸਲਰਿੰਗ ਜਰਮਨ ਦੇ ਦੋ ਮੁੱਖ ਜਰਨੈਲ ਸਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 1943 ਦੇ ਅਕਤੂਬਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ 18 ਤਰੀਕ ਨੂੰ 17ਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਬਿਰਗੇਡ ਨੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬਿਗੇਡ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਹੋ ਕੇ ਬੀਫੈਰਨੋ ਤੋਂ ਛੇ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਕੂਚ ਕੀਤਾ। ਜਿਥੋਂ ਤਰੀਨੀਓਂ ਦਰਿਆ ਬੀਫੈਰਨੋ ਤੋਂ ਕੋਈ 25 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਤੱਟ ਵੱਲੋਂ 78ਵੀਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਇੰਡੀਅਨ ਅਤੇ ਪੰਜਵੀਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ 17ਵੀਂ ਬਿਗੇਡ ਵੀ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਹੀ 20 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਡਿਵੀਜ਼ਨਲ ਅਰਟਿਲਰੀ ਵਲੋਂ ਆਪਣਾ ਫਾਇਰ ਬੋਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਰਾਤ ਹੀ ਰਾਇਲ ਫੁਸਲੀਅਰ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਬੀਫੈਰਨੋ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਦਰਿਆ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਆ ਕੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਕੀ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਸਿਰਫ਼ ਤਿਆਰੀ ਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜਿਸਦਾ ਮਕਸਦ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਕਰਾਰੀ ਹਾਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਉੱਧਰ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਵਲੋਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਹਿੱਲਸੁੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਫਾਈਰਿੰਗ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਤੇਰੀਨੋ ਦੀ ਸਾਂਗਰੋ (Torino di sangro)

ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਸਾਂਗਰੋ ਅਤੇ ਐਰਤੋਨਾ (Sangro and Ortona) ਇੱਕ ਐਸੇ ਜੰਗੀ ਮੈਦਾਨ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਭਿਆਨਕ ਅਤੇ ਮਾਰੂ ਜੰਗ ਹੋਈ। ਜਿਸਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਪੇਸਕਾਰਾ (Pescara) ਦੇ ਉੱਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਅੱਠਵੀਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਆਰਮੀ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੀ ਰੋਕੀ ਰੱਖਿਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਰੋਮ 'ਤੇ ਮਿਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਤਕਰੀਬਨ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੇਰ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਜਿਸਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਲੜਾਈ ਪੇਸਕਾਰਾ (Pescara) ਦੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਹੋਈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਭਾਗ ਤਰੀਨੀਓਂ (Trigno) ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਸਾਂਗਰੋ ਤੇ ਮੌਰੋ (Sangro and Moro) ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਈ ਅਤੇ ਮਜ਼ੈਲਾ (Majella) ਵਿੱਚ ਨਵੰਬਰ 1943 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਜੂਨ 1944 ਤੱਕ ਤੋਪਾਂ ਦੀ ਗੜਗੜਾਹਟ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਸਦਾ ਮਿਲਦੀ ਰਹੀ। ਇਸੇ

ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਟਲੀ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਰਜ਼ ਅਬਰੂਸੋ (Abruzzo) ਵਿੱਚ ਮੌਸਾਗਰੋਨੀਆ, ਸਾਂਤਾ ਮਰੀਆ ਇੰਬਾਰੋ, ਲੰਚਾਨੋ, ਫੋਸਾਚੇਸਾ, ਐਰਸੋਨੀਆ, ਗੁਆਰਦੀਰੋਲੋ, ਤੋਲੋ, ਅਤੇ ਅੋਰਤੋਨਾ ਜ਼ਿਲਾ ਕੀਏਤੀ (Chieti) ਦਾ ਨਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਹੀ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਰਹੇਗਾ।

ਤਰੀਨਿਓ (Trigno)

24 ਅਕਤੂਬਰ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ 1/12 ਫਰਟੀਅਰ ਫੋਰਸ ਰਾਈਫਲਸ ਅਤੇ 1/5 ਗੋਰਖਾ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਰਾਇਲ ਰਾਈਫਲਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵਧੀਆਂ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰਤਾ ਨਾਲ 17ਵੀਂ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਇੰਨਫੈਂਟਰੀ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਛੇਵੀਂ ਲਾਂਸਰਸ 78ਵੀਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਗੋਰਖਾ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸੰਪਰਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੈਨੀਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬਾਰਾਂ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੋਂ 19ਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਨਫੈਂਟਰੀ ਅਤੇ 17ਵੀਂ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਇੰਨਫੈਂਟਰੀ ਨਦੀ ਤਰੀਨੀਓ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 1/5 ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ ਅਤੇ 3/8 ਪੰਜਾਬੀ ਲੀਡ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਜਰਮਨ ਪੈਰਾਸੂਟ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨਾਲ ਵੀ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ, ਜੋ ਜਰਮਨ ਦੀ ਅਤਿ ਸਿਖਿਅਤ ਪੈਰਾਸੂਟ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਪਰ 19ਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਨਫੈਂਟਰੀ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਨੇ ਤਰੀਨਿਓ ਦਾ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਾ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਪਹਾੜੀਆਂ ਮੌਤੇ ਮੌਤੇ ਫਲਕੋਨੇ ਮੁੱਖ ਸਨ।

ਤਰੀਨਿਓ ਵਿੱਚ ਅੱਠਵੀਂ ਭਾਰਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਜੋ ਆਪਣੀ ਮੁਹਿਮ ਸੁਰੂ ਕੀਤੀ ਉਹ ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਯੂਰਪ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਮੁਹਿਮ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਬੜਾ ਗੰਭੀਰ ਮੌਰਚਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਕਈ ਪੱਖ ਸਹਾਇਕ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਪਹਾੜੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬਾਹਿਸ਼ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸਾਂਗਰੋਂ ਨਦੀ, ਮੌਸਮ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਖਰਾਬ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਮੀਹ ਪੈਣ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨੀ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਗਾਰਾ ਬਣਨਾ ਮੁੱਖ ਸੀ। ਦੁਸ਼ਮਣ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰੱਖਿਆ ਪੰਕਤੀ ਨੂੰ ਤੋਤਨ ਲਈ ਹਮਲਾ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਇਹ ਲੜਾਈ 22 ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 5 ਨਵੰਬਰ ਤੱਕ ਚੱਲੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਸਨ ਸਾਲਵੇਂ ਰਿਜ (San Salvo Ridge) ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਾਂਗਰੋਂ ਨਦੀ ਦੇ ਉੱਤਰ

ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਦਾ
ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਜਵਾਨ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ

ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਅੱਠਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ ਅਤੇ ਫਰਟੀਅਰ ਫੋਰਸ ਰਾਈਫਲਸ (8th Punjab Regiment and 13th Frontier Force Rifles) ਨੇ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ।

ਤੁਫ਼ੀਲੋ (Tuffillo)

ਤਰੀਨਿਓ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਰਿਆ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਆਉਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਵਲੋਂ ਦਰਿਆ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਕੁਝ ਜੰਗੀ ਸਜ਼ੇ ਸਮਾਨ ਦੀ ਘਾਟ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ। ਉੱਧਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਨਾਲ ਦੁਬਾਰਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਪੁਲ ਆਦਿ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵਹਿ ਗਏ ਜਾਂ ਵਹਾਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਸਪਲਾਈ ਆਉਣੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਰ 13ਵੀਂ ਅਤੇ 34ਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਬੱਚਰ ਕੰਪਨੀਆਂ ਜੰਗੀ ਸਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਅੱਪਤ ਗਈਆਂ। ਸੋਹਣ ਸਿੱਖ ਸੋਹਲ* ਵੀ ਬੱਚਰ ਕੰਪਨੀ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤ ਸੀ। ਫਰਟੀਅਰ ਫੋਰਸ ਰਾਈਫਲਸ (13th Frontier Force Rifles) ਨੇ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹਿੰਮਤ ਅਤੇ ਸਾਹਸ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਫ਼ੀਲੋ ਅਤੇ ਮੌਤੇ ਫੇਰਾਨੋ (Tuffillo and Monte Ferrano) ਨੂੰ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤੋਂ ਲੈਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਜੰਗੀ ਸਮਾਨ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਕੇ 19ਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਨਫੈਂਟਰੀ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਜਿਸਦੀ ਅਗਵਾਈ ਬਿਗੇਡੀਅਰ ਟੀ ਐਸ ਦੋਬਰੀ (T.S. DOBREE, D.S.O., M.C.) ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਇੱਥੇ ਗੁਪਤ ਸੂਚਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਪਿੱਠ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਜੋ ਜਰਮਨ ਫੌਜ ਤਾਇਨਾਤ ਸੀ। ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਇਰਦੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਹਰ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ।

ਤੁਫ਼ੀਲੋ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਈ ਤੇਜ਼ ਬਾਰਿਸ਼ ਨੇ ਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਤਿਆਰੀ ਨੂੰ ਮਲੀਆਮੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਰਿਸ਼ ਨੇ ਸਾਰੇ ਰਸਤੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਵਹਾਂ ਲਏ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਬਾਵਾਂ ਤੇ ਬੁਲਡੋਜ਼ਰ ਆਦਿ ਚਲਾਏ ਬਿਨਾਂ ਰਸਤਾ ਬਣਾਉਣਾ ਅਸੰਭਵ ਸੀ। ਦੂਸਰਾ ਜੋ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਠੰਡ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਈ ਅਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪਰ ਲਗਾਤਾਰ ਬਾਰਿਸ਼ ਨੇ ਠੰਡ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀ। ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਸਭ ਕੁਝ ਜੰਮਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਰੁਕਣਾ ਪਿਆ। ਅਕਤੂਬਰ ਦੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਕੇ 2 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਰਾਤ ਦੇ 03:45 ਵਜੇ 6/13 ਵੀ ਫਰਟੀਅਰ ਫੋਰਸ ਰਾਈਫਲਸ ਨੇ ਚੁਪਚਾਪ ਤਰੀਨੀਓ ਦੀ ਬਰਫੀਲੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਤੋਤਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ। ਇੱਥੋਂ ਤੁਫ਼ੀਲੋ

* ਸੋਹਣ ਸਿੱਖ ਸੋਹਲ ਦਾ ਇਸੇ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਕਾਲਮ ਦਰਜ ਹੈ।

ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਤੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਿਆਰੀ ਕਰਕੇ ਬੜੀ ਘਮਸਾਨ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੋਈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਜਰਮਨਾਂ ਦੀ ਬੜੇ ਪੇਸੀਦਾ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮੌਰਚੇ 'Hedgehog' ਨੂੰ ਚਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ। ਮਾਰਟਰ ਬੰਬਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਬੰਬਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫੌਜੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਅੱਗੋਂ ਵੀ ਮਸ਼ੀਨ ਗੰਨਾਂ ਨਾਲ ਗੋਲੀਆਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇੱਥੇ 8ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜਸੈਟ ਅਤੇ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰਾਈਫਲਸ ਉੱਤੇ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਦੋਹਰਾ ਹਮਲਾ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਦੋਹਰੇ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਹੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ।

3-4 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਬਹਾਦਰ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਵਲੋਂ ਫਿਰ ਜਵਾਬੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪਰ ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਕੇ ਅਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਖੱਚਰ ਕੰਪਨੀ ਵਲੋਂ ਹਸਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਬਾਰੂਦ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਨਾ ਟੁੱਟਣ ਦੇਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਰੈਜੀਸੈਟਾਂ 8ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜਸੈਟ ਅਤੇ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰਾਈਫਲਸ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। 8ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜਸੈਟ ਨੇ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਅੱਗੇ ਵਧ ਵਧ ਕੇ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਇੱਥੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ। ਜਰਮਨ ਫੌਜੀ ਆਪਣੇ ਮੌਰਚੇ ਛੱਡ ਕੇ ਇੱਥੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਗਏ। ਇੱਥੇ 8ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜਸੈਟ ਅਤੇ 13ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰਾਈਫਲਸ ਨੇ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਤੁਢੀਲੇ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਤਹਿ ਦਾ ਝੰਡਾ ਗੱਡਿਆ। ਇਸ ਜਿੱਤ ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਤੁਢੀਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਨਖੇਤਿਆ ਗਿਆ ਉੱਥੋਂ ਅੱਗੇ ਲੜਾਈ ਦਾ ਸੈਦਾਨ ਵੀ ਖੁੱਲਾ ਹੋ ਗਿਆ।

21ਵੀਂ ਬਿਗੇਡ ਨੇ ਚੱਲਦੀ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਵੀ ਆਪਣਾ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ 3/5 ਪੰਜਾਬੀ ਬਿਗੇਡ ਨੇ ਇੱਕ ਜਰਮਨ ਏਜੰਟ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਨੇ ਜਰਮਨਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਭੇਦ ਜਾਹਰ ਕੀਤੇ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਅ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੇ 48 ਘੰਟੇ ਕਈ ਕਿਲੋ ਮੀਟਰ ਤੱਕ ਦਾ ਸਫਰ ਤੈਅ ਕੀਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਗੋਂ ਇਸ ਇਲਕੇ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜਮਾਉਣ ਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਫੌਜੀ ਜਵਾਨ ਅਤੇ ਭਾਰ ਢੋਣ ਵਾਲਾ (ਖੱਚਰ ਕੰਪਨੀ) ਮਹਿਕਮਾ ਰਲ ਕੇ 24 ਘੰਟੇ ਲਗਾਤਾਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣ ਲਈ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਮਾਨ ਜਿਵੇਂ ਗੋਲੀ ਸਿੱਕਾ, ਗੋਲਾ ਬਾਰੂਦ ਅਤੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਆਦਿਕ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਇਹਨਾਂ 48 ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਸਥਤ ਮਿਹਨਤ ਪਿੱਛੋਂ

ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਰਤੀ ਚਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ।

ਅਤੇਸਾ (Atesa)

ਜਦੋਂ 17ਵੀਂ ਬਿਗੇਡ 78ਵੀਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੱਲੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਤਹਿਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਸੀ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਭਾਵ 7 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ 166ਵੀਂ ਨਿਊ ਫਾਊਂਡਲੈਂਡ ਫੀਲਡ ਰੈਜਸੈਟ ਵੀ ਆ ਕੇ

ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨਾਲ ਸੁੜ ਗਈ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਬੜੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। 17ਵੀਂ ਬਿਗੇਡ ਨੇ ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਆ ਕੇ ਮੌਰਚਾ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਾਇਲ ਰਾਈਫਲਸ ਨੇ ਬੜੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਸਨੇਲੋ (Senello) ਨਦੀ 'ਤੇ ਬਣੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੁਲ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਜਮਾ ਲਿਆ। ਗ੍ਰਾਡ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਭ ਕੁਝ ਤਿਆਰ ਸੀ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਜਰਮਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਪਾਰਟੀ ਅਗਲੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਗਸ਼ਤ ਕਰਨ ਨਿਕਲੀ, ਤਾਂ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਵਿੱਲ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਲੈ ਕੇ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵਲੋਂ ਇਸ ਜਰਮਨ ਗਸ਼ਤ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। 1/5 ਗੋਰਖਾ ਵਰਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਅਤੇ ਨਹਿਰ ਉਸੇਤੇ (Osento) ਨੇਤੇ ਮੌਰਚਾ ਸਾਂਭ ਲਿਆ। ਅਤੇਸਾ (Atesa) ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਅਜੇ ਕਾਫੀ ਉਚਾਈ ਉੱਤੇ ਸੀ ਅਤੇ ਨਹਿਰ ਦੇ ਐਨ ਉੱਪਰ ਸੀ। ਗੋਰਖਿਆਂ ਨੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨਾਲ ਇੱਕੋ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਪਿੱਡ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਵੀ ਸਮਝ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਖੂਨ ਖਰਾਬਾ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਹੋ ਗਿਆ।

ਰਾਤ ਦੇ 9 ਵਜੇ ਪਿੱਡ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਨਿੱਕੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਝੜਪਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਭ ਕੁਝ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਪਰ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨ ਗੰਨਾਂ ਨਾਲ ਅੱਗ ਉਗਲਣੀ ਸੂਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਅੱਗੋਂ ਗੋਰਖਿਆਂ

ਨੇ ਵੀ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ, ਰਾਈਫਲ ਮੈਨ ਉਕੇਲ ਗੁਰੰਗ (Okel Gurung) ਨੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਭਾਜਤ ਪਾਈ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਗੁਰੰਗ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਬਦਲੇ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਡਰ ਆਫ਼ ਮੈਰਿਟ ਮਿਲਟਰੀ ਅਵਾਰਡ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਗੋਰਖਿਆਂ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਚਣੌਤੀ ਦੇ ਅਤੇਸਾ (Atesa) 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਸਾਂਗਰੇ ਦਾ ਰਸਤਾ ਪੱਧਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। 19ਵੀਂ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਅੱਗੇ ਵਧੀ ਅਤੇ 17ਵੀਂ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਨੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਦੀ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣਾ ਸੂਰੂ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਮਿਸ਼ਨ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜੋ ਕਿ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਸਮੁੰਦਰੀ ਰਸਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਥੱਬੇ ਪਾਸੇ ਆ ਫਟੇ ਸਨ। 3/8 ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰਜਸੈਟ ਨੇ ਪੱਛਮ ਵਲੋਂ ਮੁਤ ਕੇ ਟੈਂਕਾਂ ਨਾਲ ਪੀਰੋਨੋ (Pireno) 'ਤੇ ਬੜੀ ਬੜੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਦੀ ਸਿਧਾ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਨਾ ਟਿਕਾ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਬੜੀ ਜਿਹੀ ਝੜਪ ਪਿੱਛੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹੱਟਣਾ ਸੂਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। 6/13 ਵੀਂ ਰਾਈਫਲ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੋਰਸ ਆਰਕੀ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਪੁੰਮ ਗਈ। ਜੋ ਸਾਂਗਰੇ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪਿੰਡ ਹੈ। 18 ਨਵੰਬਰ ਦੀ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਟਾਕਰੇ ਦੇ ਫਾਈਰਿੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਰਸਤੇ ਰਾਹੀਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਸ਼ਾਨ ਘਾਟ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਹਮਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਕਮਾਂਡਰ ਕੈਪਟਨ ਵਾਈਟਾਉਨਸ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਅਜੇ ਤੱਕ ਪਿੰਡ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਆਜ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਫੌਜ ਪੁੰਮ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਾਂਗਰੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਆਰਕੀ ਨੇ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਮੌਕਾ ਜੋ ਦਿੱਤਾ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਨਦੀ ਦਾ ਮੂੰਹ 18 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਖੁੱਲਦਾ ਸੀ। ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤ El Alamein to the River Sangro ਵਿੱਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਅਡਰੀਆਟਿਕ ਸਮੁੰਦਰੀ ਤੱਟ ‘ਤੇ ਸਰਦੀ ਵੱਧਣ ਕਰਕੇ ਸਭ ਮੁਹਿਮਾਂ ਅਨਿਸਚਿਤ ਬਣ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਭਾਰੀ ਬਰਫਬਾਰੀ ਕਾਰਨ ਸਭ ਮੁੱਖ ਸੜਕਾਂ, ਜ਼ਮੀਨ ਆਦਿ ਉੱਪਰ ਚੱਲਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਹਾੜੀ ਨਾਲਿਆਂ ਨੇ ਲਗਾਤਾਰ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰਕੇ ਜਿੱਥੇ ਰਸਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਉੱਥੇ ਫੌਜੀ ਪੁਲਾਂ ਤੇ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਖੜੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਨੀਵੇਂ ਅਤੇ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਭਰਪੂਰ ਬੱਦਲਾਂ ਕਾਰਨ ਹਵਾਈ ਉਡਾਨਾਂ ਵੀ ਸੀਮਤ ਹੋ ਗਈਆਂ”।

ਸਾਂਗਰੇ

ਸਾਂਗਰੇ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਗੁਸਤਾਵ ਲਾਈਨ ਉੱਤੇ ਪੰਜਵੀਂ ਕੌਰਪ ਨੇ ਇੱਕ ਤੰਗ ਸੈਕਟਰ 'ਤੇ ਚੁਣਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ

70 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰੀ ਤੱਟ ਸੀ ਅਤੇ ਸੱਜੇ ਥੱਬੇ 78ਵੀਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਡਿਵੀਜ਼ਨ, ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਤੇ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਸੀ। 30 ਵੀਂ ਕੌਰਪ ਨੇ ਫਰੰਟ 'ਤੇ ਇੱਕ ਦਿਖਾਵੇ ਤਹਿਤ ਬੜੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਪਰੇਡ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜੰਗ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਹਮਲਾ 78ਵੀਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਸਮੁੰਦਰੀ ਸੈਕਟਰ ਵੱਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵੱਲੋਂ Mozzagrogna-San Maria ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਪੰਕਤੀ ਨੂੰ ਤੋਤਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵੀ ਬੜੇ ਹੌਸਲੇ ਤੇ ਵਿਸਵਾਸ ਨਾਲ ਲਤੀ। ਜਿਸਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਕੀਏਤੀ (Chieti) ਦੇ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਅਤੇ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਵੱਲੋਂ Maiella ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਪੂਰਬੀ ਭਾਗ ਨਾਲੋਂ ਜਰਮਨਾਂ ਦਾ ਸੰਪਰਕ ਟੁੱਟ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਮੌਸਮ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਭਾਂਪ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਰਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਨੇ ਅੱਤ ਦੀ ਠੰਡ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਖੇਤ ਅਤੇ ਖਾਲਾਂ ਆਦਿ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਂਗਰੇਂ ਨਦੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵੀ ਪੰਜ ਛੁੱਟ ਤੱਕ ਵਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਇੱਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਨੱਤੂ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਮੈਦਾਨ ਲਗਾਤਾਰ ਪੈਣ ਵਾਲੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਨੇ ਢਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਾਣੀ ਕਰਕੇ ਵਾਹਨਾਂ (ਟੈਂਕਾਂ, ਗੱਡੀਆਂ ਆਦਿ) ਦੇ ਚੱਲਣ ਨਾਲ ਹਰ ਪਾਸੇ ਪਾਣੀ ਤੇ ਸਿੱਟੀ ਮਿਲ ਕੇ ਚਿੱਕ ਬਣ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਭ ਵਾਹਨ ਆਦਿ ਵੀ ਕੰਟਰੋਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਏ। ਫੌਜ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਰਸਤੇ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਸਪਲਾਈ ਦੇਣ ਲਈ ਲਗ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਫੌਜ ਨੇ ਲਗਾਤਾਰ 24 ਘੰਟੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ 20 ਨਵੰਬਰ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ 4:15 ਵਜੇ ਦੁਬਾਰਾ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਬਾਰਿਸ਼ ਨਾ ਰੁਕਣ ਕਾਰਨ ਸਭ ਨਦੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ। ਸਾਂਗਰੇ ਨਦੀ ਵੀ ਆਪੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਭਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬਿਨਾਂ ਪੁਲ ਦੇ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਪਿੱਛੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਆਉਣ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਉਮੀਦ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਉਪਰੋਸ਼ਨ ਚੋਕਣਾ ਪਿਆ। ਪਰ ਫੌਜ ਲਗਾਤਾਰ 36 ਘੰਟਿਆਂ ਤੱਕ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇਰੀ ਅਤੇ ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ ਪੁਲਾਂ ਆਦਿ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀ ਰਹੀ। ਜਿਸਦਾ ਨਤੀਜਾ 22 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਪੁੱਲ ਬਣਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ ਦੋ ਹੋਰ ਪੁੱਲ ਵੀ ਬਣ ਗਏ। 22 ਨਵੰਬਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਇਹਨਾਂ ਪੁਲਾਂ ਉੱਪਰ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਟੈਂਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਫੌਜੀ ਗੱਡੀਆਂ ਤੇ ਸਮਾਨ ਨਦੀ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਫੌਜ ਮਾਰਸ਼ਲ ਕੈਸਲਰਿੰਗ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫੇਰੀ ਦੌਰਾਨ ਪਾਸਰ ਬੰਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਹੀ Maiella ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬੱਦਲ ਫਟ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ ਥੱਲੇ ਨੂੰ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਆਇਆ

ਤੇ 23 ਨਵੰਬਰ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੁੱਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਵਹਾ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਵੀ ਪਾਣੀ ਦੇ ਜ਼ੁਰ ਕਾਰਨ ਕੰਮ ਦੇ ਨਾ ਰਹੇ। ਸਾਂਗਰੋ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਦੋ ਪੁੱਲਾਂ ਦੇ ਪਾਰ ਫੌਜ ਇਕੱਲੀ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮਦਦ ਦੇ ਰਹਿ ਗਈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਜਾਣ ਲੈਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਖਤਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਫੌਜ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਫਿਰ ਲਗਾਤਾਰ 48 ਘੰਟੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਲੜਾਈ ਦਾ ਸਮਾਨ ਛੋਇਆ ਅਤੇ 24/25 ਨਵੰਬਰ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ 3/15 ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ 21ਵੀਂ ਇੰਨਫੈਂਟਰੀ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 78ਵੀਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨਾਲ Mozzagrogna ਨੇਤੇ ਜੋੜਿਆ।

25 ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਦਿਨ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਟੁਕੜੀਆਂ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਫੌਜਾਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਮੋਰਚਾ ਸਾਂਭ ਕੇ ਬੈਠ ਗਈਆਂ। ਜੋ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਾਧੂ ਫੌਜ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਨ। ਰਾਤ ਨੂੰ 1/12 ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ ਅਤੇ 1/5 ਮਹਾਰਾਂ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ (Frontier Rifels Regiment and 1/5 Mahrattas) ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਆ ਟਿਕੇ। ਅਗਲੇ 36 ਘੰਟੇ ਵਿੱਚ 17ਵੀਂ ਅਤੇ 21ਵੀਂ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਵੀ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਆ ਪਹੁੰਚੀਆਂ। ਖੱਚਰ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਮਹਿਕਮਾ ਇੱਕ ਰੇਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਨ ਪਹੁੰਚਾਣ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਲੱਗ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਟੈਂਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਾਹਨ ਲਗਾਤਾਰ ਪਾਰ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਰਮਨਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਸਨ।

ਜਦੋਂ ਜੰਗ ਦਾ ਲੋਕਿੰਦਾ ਸਮਾਨ ਠੀਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਪੁਚਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 19ਵੀਂ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਬਾਕੀ ਫੌਜ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਡੱਟ ਗਈ ਅਤੇ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਗੇ ਵਧੀ। ਪਰ ਕੋਈ ਹੱਲਾ ਨਾ ਬੋਲਿਆ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਕਲਵਾਰੀਓ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਿਸ਼ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੋ Mozzagrogna ਤੋਂ 12 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਰਾਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਜੇ 3/8 ਪੰਜਾਬੀ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ ਵੱਲੋਂ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਬੜਾ ਜਬਰਦਸਤ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਂਗਰੋ ਨਦੀ ਦੇ ਉੱਤਰੀ ਭਾਗ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ।

ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈ ਕੇ ਕੈਪਟਨ ਗਰਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ "ਸੀ" ਕੰਪਨੀ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸੀ, ਪਾਣੀ ਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਤੱਕ ਵੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ ਦੇ ਜਵਾਨ ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਵੱਲ ਵੱਧ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਸੌ ਮੀਟਰ ਦੇ ਫਾਸਲੇ 'ਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਲੜਾਈ ਦਾ ਅਲਾਰਮ ਵਜਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀਆਂ ਮਸੀਨ ਗੰਨਾਂ ਨੇ ਅੱਗ ਵਰਾਉਣੀ ਸੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ ਜੋ ਕੇ ਮੋਰਚੇ 'ਤੇ ਹੀ ਤਿਆਰ ਸੀ ਉਸਨੇ ਵੀ ਟੈਂਕਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਉਂ ਫਾਈਰ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਗੋਲੀਆਂ ਬੰਬਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲਾਂ ਦਾ ਸਫਰ ਤੈਅ ਕਰਕੇ ਆਏ ਹੋਏ ਫੌਜੀ ਆਪਣੀਆਂ

ਜਾਨਾਂ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਇੱਕ ਬੇਗਾਨੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਲਗਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਉਮਰ 20 ਸਾਲ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ 24-25 ਸਾਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰ ਜੰਗ ਉਮਰਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੀ ਸਗੋਂ ਤਬਾਹੀ ਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਾਂਗਰੋ 'ਤੇ ਵੀ ਤਬਾਹੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਚਾਹੇ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਨ, ਚਾਹੇ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਜਰਮਨ, ਮੌਤ ਤਾਂਡਵੀਂ ਨਾਚ ਨੱਚ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉੱਡ ਰਹੇ ਸਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਹਰੇ ਸੀ, ਬੜੇ ਹੌਸਲੇ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਮਸੀਨ ਗੰਨਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ।

ਪੰਜਾਬੀ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ ਦੇ ਪਿੱਛੇ 1/5 ਅਸੈਕਸ ਨੇ ਵਗਦੀ ਨਦੀ ਨੂੰ ਗਹਿਰੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾਰ ਕੀਤਾ। ਜਿਸਦੀ ਮਦਦ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਦੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਕੰਢੇ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਕੰਢੇ ਤੱਕ ਰੱਸੇ ਬੰਨ ਕੇ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲਿਆ। ਇਸ ਹੱਲੇ ਨਾਲ ਜਰਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭੱਜ-ਦੌੜ ਜਿਹੀ ਮਚ ਗਈ। ਪਰ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਮੌਸਮ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਂਗਰੋ ਨਦੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਫਿਰ ਚੜ ਆਇਆ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਾਹਨ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣ ਤੋਂ ਰੁਕ ਗਏ ਅਤੇ ਖੱਚਰ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮੁਸਕਿਲ ਪੇਸ਼ ਆਈ। ਸਾਰੀ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਚਿੱਕਤ ਬਣ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਜਾਨਵਰ ਭਾਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਤੁਰੋਂ ਅਸਮਰਥ ਸਨ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਮੌਕਾ ਦੇਖਦੇ ਸਾਰ ਬਤਾ ਜਬਰਦਸਤ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ 1/5 ਅਸੈਕਸ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣਾ ਪਿਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਵੀ ਤਿੰਨ ਟੁਕੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਗਏ, ਇੱਕੋ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਕਮਾਂਡਰ ਮਾਰੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਜਮਾਂਦਾਰ ਸੁਮੇਰਸ ਰਾਮ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਚੇ ਹੋਏ 12 ਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਲੜੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮੋਰਚੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ।

ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅਸੈਕਸ ਬੜੀ ਬੋਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਗਏ। ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੰਪਨੀਆਂ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿੱਛੇ ਹੋਟ ਗਈਆਂ। ਕੈਪਟਨ ਗਰਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਕੰਧਨੀ ਕਮਾਂਡਰ ਕੋਲ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਉਸਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਵਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਮੋਰਚਾ ਜਿੱਤ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਗਰਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਚੇ ਆਤਮ ਵਿਸਵਾਸ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤਾਂਗੇ। ਉਸਨੇ ਕੰਪਨੀ ਕਮਾਂਡਰ ਕੋਲੋਂ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ। ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਕਮਾਂਡਰ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਇੱਕ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਗਰਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਬਚੇ ਹੌਸਲੇ ਅਤੇ ਆਤਮ ਵਿਸਵਾਸ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਗਰਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਮੋਰਚੇ 'ਤੇ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਉੱਥੋਂ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅਸੈਕਸ ਵੀ ਆਣ ਪੁੱਜੇ ਜੋ ਕਿ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਏ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਂਗਰੋ ਮੋਰਚਾ ਫਤਹਿ ਕਰਕੇ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਫੌਜ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਮੋਸਾਗਰੋਨੀਆ (Mozzagrogna)

27/28 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਮੋਸਾਗਰੋਨੀਆ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਫੌਜ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮਿਟਗੁਮਰੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ.....

On 27th of November everything was ready for the battle, there was a beautiful and dry day and one hundred tanks of the 4th armored Brigade were passing on the north shore together with many buses

for the infantry and other supplies.

“27 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਲੜਨ ਲਈ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ 4 ਟੈਂਕ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਦੇ 100 ਟੈਂਕਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲੰਘਾਇਆ ਗਿਆ। ਨਾਲ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਅੱਤੇ ਸਮਾਨ ਵੀ ਲੰਘਾਇਆ ਗਿਆ।”

ਅੱਠਵੀਂ ਆਰਮੀ ਇੰਗਲਿਸ, ਦੂਜੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨਿਊਜੀਲੈਂਡ, ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਵਿੱਚੋਂ “ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਗੋਰਖਿਆਂ ਦੀਆਂ ਟੁਕੜੀਆਂ”, 78ਵੀਂ ਇੰਗਲਿਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦਾ ਕੁਝ ਭਾਗ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਲੜਾਈ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ। ਇਸ ਤਰਾਂ 1/5 ਗੋਰਖਾ ਰੈਜ਼ੀਸੈਂਟ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧੀ। ਇੱਥੇ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਗੋਰਖੇ ਪਹਾੜੀ ਚਤੁਰ ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਨੰਬਰ ਇੱਕ ਕੇਂਮ ਹੈ। ਸੋ ਗੋਰਖਿਆਂ ਨੇ ਗਿੱਲੀ ਪਹਾੜੀ ‘ਤੇ ਚਤੁਰ ਸੂਰੂ ਕੀਤਾ। ਜੋ ਬੇਸ਼ਕ ਔਖਾ ਤੇ ਬੜਾ ਬਕਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਸੀ, ਪਰ ਗੋਰਖੇ ਪਹਾੜੀ ਚਤੁਰ ਦੇ ਗਏ। ਗੋਰਖਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਇਲ ਰਾਈਫਲਸ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਜਵਾਨ ਵੀ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ‘ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਲਈ ਘਰ ਘਰ ਦੀ ਤਲਾਸੀ ਲੈ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਮਿਲਿਆ ਉੱਥੇ ਹੀ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ। ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 50 ਜ਼ਰਮਨ ਫੌਜੀ ਲੱਭ ਕੇ ਮਾਰੇ ਗਏ।

ਰਾਇਲ ਰਾਈਫਲਸ ਕੰਪਨੀ ਨਦੀ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੀ ਲੰਘਕੇ ਅੱਗੇ ਗਈ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਮੋਸਾਗਰੋਨੀਆ ਦੇ ਉੱਤਰ-ਧੰਢਮ ਵੱਲ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਸਨ ਮਾਰੀਆਂਦੇ (San Mariate) ‘ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਸਥਿਤੀ ਬੜੀ ਨਾਜੂਕ ਸੀ। ਸਤਕਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮੰਦਾ ਹਾਲ ਸੀ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੀ ਸਿਰ ‘ਤੇ ਅੱਗ ਵਰ੍ਹਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿੱਥੇ ਉਪਰੋਂ ਮੌਰਟਰ ਦਾ ਖਤਰਾ ਸੀ ਉੱਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਾਈਨਜ਼ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਲੰਘਣਾ ਬਹੁਤ ਖਤਰਨਾਕ ਸੀ। ਰਾਇਲ ਰਾਈਫਲਸ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਗੋਰਖਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਮੋਸਾਗਰੋਨੀਆ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੋਰਖਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਸੀ। ਗੋਰਖਿਆਂ ਨੇ ਮੋਸਾਗਰੋਨੀਆ ਅਤੇ ਸਨ ਮਾਰੀਆ ‘ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਕੈਦੀ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੇ ਫੌਜੀ ਗੈਰ ਜ਼ਰਮਨ ਵੀ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਬਹੁਤ ਖੂਨੀ ਲਤਾਈ ਹੋਈ। ਟੈਂਕਾਂ ਤੋਂ ਤੇ ਬੰਬਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਆਂਧੀ ਮਚਾਈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਫੌਜ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਮ ਨਗਰੀਕ ਵੀ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ। ਕਈ ਘੰਟੇ ਜ਼ਰਮਨ ਫੌਜ ਟਾਕਰਾ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਪਰ ਅੱਤ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ। ਇੱਥੇ ਗੋਰਖਿਆਂ ਨੇ ਕਈ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕੁਕਰੀ ਨਾਲ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ ਸੀ।

28 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਤਕਰੀਬਨ 9 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੀ ਮੀਂਹ ਹਣ ’ਤੇ ਬੰਬਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ 29 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਬੰਬਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਵਿੱਚ S. Rocca, Buon Consiglio, Capoziello di castelfrentano ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਮੁੱਖ ਸਨ। ਦੁਪਿਹਰ ਬਾਅਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਬੰਬਾਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਜਿਆਦਾ ਭਾਰੀ ਸੀ।

29 ਨਵੰਬਰ ਦੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਚੀ ਖੂਚੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ 26 ਵੀਂ ਪਾਂਸਰਜ਼ ਦੀ ਨੌਵੀਂ ਰੈਜ਼ੀਸੈਂਟ ਦੇ ਟੈਂਕਾਂ ਨੂੰ ਕੈਪਟਨ ਨੇਈਸ (Neihs) ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਹੇਠ ਮੋਸਾਗਰੋਨੀਆ ਉੱਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਏ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ’ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਿੱਛੇ ਆਇਰਲੈਂਡ ਰੈਜ਼ੀਸੈਂਟ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧੀ। ਜੋ ਦੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਟੈਂਕਾਂ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਹਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ। 29 ਨਵੰਬਰ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਗੁਸਤਾਵ ਲਾਈਨ (Gustav Line) ਦੇ ਮੁੱਖ ਭਾਗ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਜ਼ਰਮਨ ਪਿੱਛੇ ਹੱਟ ਕੇ ਵਿਲਾ ਸਕੋਰੀਓਸਾ ਤੇ ਲੰਚਾਨੇ (Villa Scoriosa & Lanciano) ਦੇ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਨੂੰ Rocca S. Giovanni ਦੇ ਨੇੜੇ ਸਰਕ ਗਏ।

30 ਨਵੰਬਰ 1943 ਨੂੰ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਮੋਸਾਗਰੋਨੀਆ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ’ਤੇ ਤਿੰਨ ਟੈਂਕਾਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਆਹਮੇ ਸਾਹਮਣੀ ਲੜਾਈ ਲੱਗੀ। ਇਹ ਤਿੰਨ ਟੈਂਕ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਉੱਥੇ ਖੜੇ ਰਹੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਟੈਂਕ ਦਾ ਡਰਾਈਵਰ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੜ ਗਿਆ ਸੀ।

ਕਨੈਡੀਅਨ ਟੈਂਕ 30 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ Lanciano e Rocca San Giovannie ਅਤੇ Fossacesia ਵੱਲ ਨੂੰ ਤਬਾਹੀ ਮਚਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਉਦੇਂ ਤੱਕ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦੇ ਗਏ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਜ਼ਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਨਾ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਅਤੇ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਖੜੇਤ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ ਕਨੈਡੀਅਨਾਂ ਨੇ Rocca San giovanni ਲਈ ਰਾਹ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਨੇ

*ਕੁੱਕਰੀ ਗੋਰਖਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਤੇਜ ਧਾਰ ਚਾਕੂ ਹੈ ਜੋ ਗੋਰਖੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੜੇ ਸੌਂਕ ਨਾਲ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

Fossacesia ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ San Vito Chietino ਵੱਲ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਹੱਟ ਕੇ ਨਵੀਂ ਰੱਖਿਆ ਲਾਈਨ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਈ।

2 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ 3/5 ਪੰਜਾਬੀ (3/5 Punjabi) ਮਰਾਠਿਆਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਗਏ ਅਤੇ ਰੋਡ ਜੰਕਸ਼ਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਜੋ ਲੰਚਾਨੇ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਾਇਲ ਵੈਸਟ ਕੈਂਟਸ ਨੇ ਉੱਤਰ ਵੱਲੋਂ ਹਮਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। 78ਵੀਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵੀ ਦਬਾਅ ਵਧਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੀ ਫਸਟ ਕਨੈਡੀਅਨ ਦੇ ਟੈਂਕ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਦਦ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਭਾਰੀ ਦਬਾਅ ਕਰਕੇ ਤਰੀਲੀਏ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਨਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਘੋਰ ਹੋਰ ਵੀ ਤੰਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਖਾਲੀ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਇਸੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਰਮਨ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਏ। ਸਵੇਰ ਨੂੰ 3/5 ਪੰਜਾਬੀ (3/5 Punjabi) ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਭਰਵਾਂ ਤੇ ਜੋਰਦਾਰ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੜੀ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਮੌਰੇ ਨਦੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਚੁਸ਼ਮਣ ਕੋਲੋਂ ਛੁਡਾ ਕੇ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

50

ਅਸੰਭਵ ਪੁੱਲ (Impossible Bridge)

ਇੱਥੇ ਸ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ “ਅਸੰਭਵ ਪੁੱਲ” ਦਾ ਮੌਰਚਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਕੰਮ ਸੀ, ਜੋ ਮੌਰੇ ਨਦੀ (River Moro) ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਸੰਭਵ ਪੁੱਲ ਨਾਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਏ ਮੌਰਚੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੱਥ ਸੀ। ਜਦੋਂ 8 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਕਨੈਡੀਅਨ ਫੌਜ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਕੰਢੇ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਓਰਸੋਨੀਆ (Orsogna) ਵੱਲੋਂ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਮਲੇ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ 8ਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੂੰ ਹਮਲੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕਰਨਲ ਮੈਕਲਾਕਨ (Colonel Mac Lachan) ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਪੁੱਲ ਬਣਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਲਈ 8-9 ਦਸੰਬਰ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ 69 ਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਫੀਲਡ ਕੰਪਨੀ (Bengal Engineers Corps of India) ਨੂੰ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰਵਾਈ ਗਈ। ਇਨ ਵੱਲੋਂ ਚੌਥੀ ਮਰਾਠਾ ਤੇ 50ਵੀਂ ਰਾਇਲ ਟੈਂਕ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਪੁੱਲ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਐਨ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਪੁੱਲ ਬਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰਾਤ ਨੂੰ 3/5 ਪੰਜਾਬੀ (3/5 Punjabi) ਆਪਣੇ ਨਾਲ 5ਵੀਂ ਰਾਇਲ ਮਰਾਠਾ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਪੁੱਲ ਪਾਰ ਕਰ ਗਏ। ਇੱਥੇ ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਦਿਹਸ਼ਤ ਭਰਪੂਰ ਵਿਰੋਧ ਜਤਾਇਆ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀਆਂ ਤੋਂ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਬਹਾਦਰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਇੱਥੇ ਖੱਚਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਪਰ ਨੂੰ ਟੋਪਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਗੋਲੀ ਸਿੱਕਾ ਪੁਚਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰਾਠਿਆਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਲੜਾਈ ਜਾਰੀ ਰਹੀ। ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਬਿਟਿਸ ਟੈਂਕ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਅਤੇ ਮਰਾਠਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਪੁੱਲ ਪਾਰ ਕਰ ਗਏ। ਬੜੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਲੜਾਈ ਲੜੀ ਗਈ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲਦਾਰ ਬਦਲੂ ਰਾਮ ਨੇ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਮੈਦਾਨ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਮਰਾਠਿਆਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਇਸ ਮੌਰਚੇ ਨੂੰ ਫਿਤਿਹ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਇੱਕ ਪੁੱਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਟਲੀ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਪੁੱਲਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਣਾ ਪਿਆ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਹਾਵਤ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਸੀ “ਇੱਕ ਹੋਰ ਪੁੱਲ” (One More River)। ਜਿਸ ਉਪਰ ਕੁਝ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਵੀ ਹਨ।

ਕਲਦਾਰੀ (Caldari)

ਜਦੋਂ ਅਸੰਭਵ ਪੁੱਲ ਦਾ ਮਿਸ਼ਨ ਪੂਰਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਤਾਂ ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਕਲਦਾਰੀ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਲਈ 12ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਨੇ ਕੁਝ ਮੁੱਠ ਭੇੜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੜਕ ਕਿਨਾਰੇ ਆਪਣੇ

51

ਮੋਰਚੇ ਸਾਂਭ ਲਏ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਟੈਂਕਾਂ ਨੇ ਇੱਥੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬੇਤਹਾਸ਼ਾ ਅੱਗ ਵਰਾਈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਦਾ ਡੋਗਰਾ ਕੰਪਨੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਪਰ ਬਿਟਿਸ਼ ਟੈਂਕਾਂ ਨੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹਰਕਤ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਅੱਗੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਵੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਜੂਝਦੇ ਹੋਏ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਸਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਦੋ ਟੈਂਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ 15ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਨਵੀਆਂ ਪ੍ਰਜੀਸ਼ਨਾਂ ਸੰਭਾਲ ਲਈਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਜਰਮਨ ਫੌਜ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਕਲਦਾਰੀ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਮਾ ਚੁੱਕੀ ਸੀ।

ਵੀਲਾ ਗਰਾਂਦੇ (Villa Grande)

22 ਦਸੰਬਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 28 ਦਸੰਬਰ ਤੱਕ ਲੜੀ ਗਈ ਵਿਲਾ ਗਰਾਂਦੇ ਦੀ ਲੜਾਈ ਭਿਆਨਕ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮਸੀਨ ਗੰਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਉੱਤੇ ਭਾਰੀ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਜੋ ਕਿ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਹਮਲਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਘਬਰਾਹਟ ਦੇ ਆਪਣੀ ਦਿਸ਼ਾ ਬਦਲ ਲਈ। ਸਿੱਧਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅੱਠਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ ਖੂਨ ਡੋਲਵੀਂ ਲੜਾਈ ਲਤ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਵਿਲਾ ਗਰਾਂਦੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਸੀ। ਜ਼ਮੀਨ ਸੁੱਕੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਟੈਂਕ ਵੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣਾ ਹੋਰ ਵੀ ਆਸਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੇਜਰ ਗਰਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਸ਼ੋਰਦਾਰ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਜਰਮਨ ਮਸੀਨਗੰਨਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਠੰਡੀ ਪੈ ਗਈ ਅਤੇ ਜਰਮਨ ਮੋਰਚਾ ਛੱਡ ਕੇ ਦੱਤ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਂਗਰੇ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਛਤਹਿ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੌਜ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰੁਖ ਇਟਲੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸੰਗੀਨ ਮੋਰਚੇ ‘ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੇ’ ਵੱਲ ਕੀਤਾ।

ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੇ (Monte Cassino)

ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੇ ਦੀ ਲੜਾਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਮਹੱਹਤਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦਾ ਇੱਕ ਐਸਾ ਮੋਰਚਾ ਸੀ ਜੋ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ Dunkirk, Caen and Stalingrad ਵਰਗੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਲੜਾਈਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਹਤਾ ਵਾਲੀ ਲੜਾਈ ਸੀ। ਇਹ ਲੜਾਈ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰੱਖਿਆ ਪੰਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਰੋਕੀ ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੱਥੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਫੌਜ ਦਾ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਉਥੋਂ ਚੌਥੀ ਭਾਰਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (4th Indian Division) ਨੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਉਠਾਇਆ। ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੇ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਆਪਣਾ ਇੱਕ ਐਸਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਿਸਾਲ ਆਪ

ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਹੀਲਾ ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਮੋਰਚਾ ਜਿੱਤਣ ਤੋਂ ਅਸਫਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। 17 ਜਨਵਰੀ 1944 ਨੂੰ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਕਸੀਨੇ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਸੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ 123 ਦਿਨ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲ ਕੇ 18 ਮਈ 1944 ਨੂੰ ਖਤਮ ਹੋਇਆ। ਕਸੀਨੇ ਦੇ ਇਸ ਖਤਰਨਾਕ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਅੱਖੀਰ ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜਰਮਨਾਂ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੋਲਿਸ਼ ਫੌਜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਉ ਕਬਜ਼ਾ ਜਾਮਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੋਰਚੇ ਵਿੱਚ 16ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ, 6ਵੀਂ ਲਾਂਸਰਸ, 12ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ, 13ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰਾਈਫਲਸ, 15ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਸੀ।

ਕਸੀਨੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ

ਕਸੀਨੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ 10ਵੀਂ ਬਿਟਿਸ਼ ਕੋਰਪ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 5ਵੀਂ ਅਤੇ 56ਵੀਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਸਨ। ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਗਾਰਲੀਅਨਾਂ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਦੋ ਦਿਨ ਬਾਅਦ 46ਵੀਂ ਬਿਟਿਸ਼ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਮੁਖੀ ਜਰਨੈਲ ਕਾਸਰਲਿੰਗ ਨੇ ਗੁਸਤਾਵ ਲਾਈਨ ਅਤੇ 14ਵੀਂ ਪਾਸਰ ਕੋਰਪ ਦੇ ਮੁਖੀ ਕਮਾਂਡਰ ਦੇ ਕਹਿਣ ਮੁਤਾਬਕ 29ਵੀਂ ਅਤੇ 90ਵੀਂ ਪਾਸਰ ਗਰਨੇਡ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੂੰ ਰੋਮ ਵੱਲੋਂ ਕਸੀਨੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਜੋ ਕਿ 21 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਪੰਚੁਚ ਗਈਆਂ। ਇੱਧਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਫੌਜ ਕੋਲ ਵਾਧੂ ਫੌਜੀ ਅਮਲਾ ਭਾਵੇਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਕੋਲ ਲੜਾਈ ਲਈ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਸੀ। ਲੜਾਈ ਲਈ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਪੈਂਤੜਾ ਵੀ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਵੀਂ ਆਰਮੀ ਜਰਮਨਾਂ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਕਤ ਵਿੱਚ ਨਾ ਰੱਖ ਸਕੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਜਰਮਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਦੱਖਣ ਵੱਲੋਂ ਮੋਰਚਾ ਲਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਹੋਈ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ 4000 ਫੌਜੀ ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨਾਂ ਦੀ ਆਹੁਤੀ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਮੋਰਚਾ ਅਜੇ ਵੀ ਜਰਮਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਸੀ।

20 ਜਨਵਰੀ ਦੇ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਲੱਗਭੱਗ 10 ਕੁ ਵਜੇ 36ਵੀਂ ਅਮਰੀਕਨ ਆਰਮੀ ਹਮਲੇ ਲਈ ਸੋਚ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵਕਤ ਨਦੀ ਵੀ ਖਤਰਨਾਕ ਮੁਡ ਵਿੱਚ ਸੀ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀ ਰਸਤੇ, ਖਾਈਆਂ ਵੀ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਹਮਲਾ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਸੀ। ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬੁਰੇ ਤਜਰਬੇ ਜਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਰਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਅਮਰੀਕਨ ਜਰਨੈਲ ਮੇਜਰ ਜਰਨਲ Geoffrey Keyes ਜੋ ਦੂਜੀ ਅਮਰੀਕਨ ਫੌਜ ਦਾ ਕਮਾਂਡਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ 36ਵੀਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਕਮਾਂਡਰ ਮੇਜਰ ਜਰਨਲ Maj. Gen. Fred Walker ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਜਲਦੀ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ

ਜੋਰ ਪਾਇਆ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੋਵਾਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਨੇ ਹਮਲਾ ਤਾਂ ਕੀਤਾ ਪਰ 15th Panzer Grenadier Division (German) ਨੇ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ, ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ 143ਵੀਂ ਅਤੇ 141ਵੀਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਭਾਰੂ ਪਈਆਂ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਅਮਰੀਕਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਆਪਣੇ ਹੈਂਡ ਕੁਆਟਰ ਨਾਲ ਵੀ ਕੱਟਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ 22 ਜਨਵਰੀ ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ 48 ਘੰਟੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੇ 2100 ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਮੁਝੀਆਂ।

24 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਕੌਰਪ ਅਮਰੀਕਨ ਨੇ 34ਵੀਂ ਇੰਨਫੈਂਟਰੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਫਰਾਂਸ ਦੇ ਬਸਤੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਵੀ ਤਾਏਨਾਤ ਸੀ। ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ (Rapido valley) ਰਾਖੀਦੋਂ ਘਾਟੀ ਨੂੰ ਕਸੀਨੇ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵੱਲੋਂ ਪਾਰ ਕੀਤਾ। ਅਤੇ ਕਸੀਨੇ ਦੀ ਪਹਾੜੀ ਉੱਪਰ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਧੱਧਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਸਨ। ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਫੌਜ ਨੇ ਸੂਰੂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ Monte Cifalco ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ। 3rd Algerian Division ਨੇ Monte Cifalco ਲੰਘ ਕੇ Monte Belvedere ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲੈਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਪਰ ਜਰਨਲ ਜੁਈਨ (General Juin) ਦੇ ਇਸ ਕਦਮ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ 34ਵੀਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਲਈ ਇੱਕ ਹੋਰ 36ਵੀਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਭੇਜੀ। ਪਰ ਇੱਥੇ ਵੀ ਜਰਮਨਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਪੰਕਤੀ ਨੂੰ ਤੇਤਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਇੱਥੇ ਸਿਰਫ਼ ਫਰਾਂਸ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਦੇ 2500 ਜਵਾਨ ਲੜਾਈ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜੇ। ਕਸੀਨੇ ਦੇ ਮੌਰਚੇ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਅਮਰੀਕਨ ਫੌਜਾਂ ਪਿੱਛੇ ਹੱਟ ਗਈਆਂ। ਇੱਥੇ 34ਵੀਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣਾ 80% ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਵਾਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ 2200 ਫੌਜੀ ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪਹਿਲੇ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਗੁਆਈਆਂ। ਅਮਰੀਕਨਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ (2nd New Zealand Division and 4th Indian Division) ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। 4th Indian Division ਅੱਠਵੀਂ ਭਾਰਤੀ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਆਰਮੀ ਦਾ ਹੀ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਪਰੋਸ਼ਨ ਨਾਲ ਵੀ ਸਿਰਫ਼ 300 ਮੀਟਰ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਪਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਪਹਿਲੇ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨਾਂ ਦੀ ਚੜਤ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਨੁਕਸਾਨ ਹੀ ਉਠਾਉਣਾ ਪਿਆ।

ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੇ ਦੀ ਦੂਜੀ ਲੜਾਈ

ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੇ ਉੱਤੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦੂਜਾ ਹਮਲਾ 16 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਮੌਸਮ ਕੁਝ ਵਧੀਆ

ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਇਦ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਸੂਹ ਮਿਲ ਜਾਣ ਦਾ ਫਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੀ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਇਸ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਉਠਾਉਣਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਦੂਜੇ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਚੌਥੀ ਭਾਰਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (4th Indian Division) ਦਾ ਬਹੁਤ ਯੋਗਦਾਨ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਚੌਥੀ ਭਾਰਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (4th Indian Division) ਦੀ ਕਮਾਂਡ Major General Francis Tuker ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਮੁਹਿਮ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਲਈ 1879 ਦੀ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੀ ਕਿਤਾਬ NAPEL ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਫੁਕਾਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ। ਫਰਾਂਸਿਸ ਟਕਰ ਦਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਫੌਜ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹਵਾਈ ਹਮਲਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬੁਖਾਰ ਕਾਰਨ ਫਰਾਂਸਿਸ ਟਕਰ ਨੂੰ ਪੈਸਕਰਾ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਰਵਰੀ 11, 1944 ਨੂੰ ਚੌਥੀ ਭਾਰਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (4th Indian Division) ਦੀ ਕਮਾਂਡ Brigadier Harry Dimoline ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ। ਜਿਸ ਨੇ ਪੈਦਲ ਫੌਜ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹਵਾਈ ਹਮਲੇ ਦੀ ਵੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਅਮਰੀਕਨ ਜਰਨੈਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ ਤਾਂ General Sir Harold Alexander ਨੇ ਇਸ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਲੈਂਦੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਕੀਤਾ ਵੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 15 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਬੋਇਂਗ B-17 Flying Fortresses ਭਾਰੀ ਬੰਬ 47 North American B-25 Mitchell ਅਤੇ 40 Martin B-26 Marauder ਮੱਧ ਦਰਜੇ ਦੇ ਬੰਬਾਂ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤਕਰੀਬਨ 1150 ਟਾਨ ਭਾਰੀ ਬੰਬ ਅਤੇ ਅਗਨੀ ਦੋਜ ਸੁੱਟੇ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਬੰਬ ਸੁੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਫੌਜਾਂ ਪਹਾੜੀ ਚੜ੍ਹ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਬੰਬ ਬਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸੂਰੂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਸੱਪ ਸਿਰੀ ਪਹਾੜੀ (Snack Hill) ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਨਿਊਜ਼ਿਲੈਂਡ ਕੋਰਪ ਨੇ ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਫਿਰ ਪਿੱਛੇ ਮੁਤਨਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਅਮਰੀਕਨ ਦੂਜੀ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਂ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਬਡੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਸਨ। ਜਿਸ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਖਰਾਬ ਮੌਸਮ ਕਰਕੇ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਣਾ, ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਪਾਣੀ ਕਰਕੇ ਚਿੱਕਤ ਬਣਨਾ ਹਰ ਕਦਮ 'ਤੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਖਡੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਭਾਰੀ ਬੰਬਾਰੀ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਮ ਨਾਗਰਿਕ ਵੀ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦੇ 40 ਫੌਜੀ ਵੀ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਸ

ਸਮੇਂ ਦਾ ਪੋਪ Pope Pius XII ਤਾਂ ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਉਸਦੇ ਕਾਰਡੀਨਲ ਸੈਕਟਰੀ Cardinal Secretary of State, Luigi Maglione ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਰਾਜਦੂਤ Harold Tittmann ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ “a colossal blunder . . . a piece of a gross stupidity.” “ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਲਤੀ ਜੋ ਪਿਨਾਉਣੀ ਮੁਰਖਤਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।”

German 1st Parachute Division ਨੇ ਐਬੀ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜਗ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਭਰਿਆ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਜਰਮਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰੀ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਉਹ ਹਰ ਹਮਲੇ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਬਾਟਾਲੀਅਨ ਜਿਸ ਨੇ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਉਹ ਸੀ ਰਾਇਲ ਸੁਸੈਕਸ ਰੈਜਮੈਂਟ (Royal Sussex Regiment) ਜੋ ਕਿ ਚੌਥੀ ਭਾਰਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (4th Indian Division) ਦਾ ਹੀ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਪੁਆਇੰਟ 593 ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਇਹ ਹਮਲਾ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਇਸ ਰੈਜਮੈਂਟ ਦੇ ਅਧੇ ਜਵਾਨ ਮਾਰੇ ਗਏ।

17 ਫਰਵਰੀ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ 4/6 ਰਾਜਪੁਤਾਨਾ ਰਾਈਫਲਸ (4/6th Rajputana Rifles) ਨੇ ਪੁਆਇੰਟ 593 ਉੱਤੇ ਅਤੇ 1/9 ਗੁਰਖਾ ਰਾਈਫਲਸ ਨੇ Monstry Hill 444 ਪੁਆਇੰਟ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ½ ਗੁਰਖਾ ਰਾਈਫਲਸ ਸਿਧਾ ਹੀ ਅਗੇ ਵੱਧਣ ਲਈ ਨਿਵਾਣਾਂ ਤੇ ਉਚਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਦੀ ਅਗੇ ਭੇਜੀ ਗਈ। ਗੁਰਖਾ ਫੌਜੀ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਗੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਦੇ ਵਾਸੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਇਦ ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੇ ਉੱਤੇ ਚਤੁਨ ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਜਿਆਦਾ ਸਫਲ ਹੋਣਗੇ। ਪਰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਇਹ ਲੜਾਈ ਬੜੀ ਭਿਆਨਕ ਤੇ ਮਾਰੂ ਸਾਬਤ ਹੋਈ। ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਤੋਂ ਬਾਗੈ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਉਠਾਉਣਾ ਪਿਆ। ਕਰਮਵਾਰ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਰੈਜਮੈਂਟਾਂ ਨੇ 196, 149 ਅਤੇ 96 ਜਵਾਨਾਂ ਤੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਉਠਾਇਆ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹਮਲਾ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਰਿਹਾ ਅਤੇ 18 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ Brigadier Harry Dimolinea ਅਤੇ Freyberg ਨੇ ਇਸ ਉਪਰੋਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੇ ਦੀ ਤੀਜੀ ਲੜਾਈ

ਤੀਜਾ ਹਮਲਾ ਲਗਭੱਗ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ 15 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਸਵੇਰ ਦੇ 8:30 ਵਜੇ ਭਾਰੀ ਬੰਬਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜੋ ਕਿ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਤੱਕ ਲਗਤਾਰ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ। ਇੱਥੇ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਦੀ ਫੌਜ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਅਗੇ ਵਧ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਕੁੱਝ ਭਾਗ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਜਮਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਜਗ੍ਹਾ ਬਹੁਤ ਬੋਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬੰਬਾਰੀ ਵੀ

ਜਾਰੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ 300 ਦੇ ਕਰੀਬ ਜਰਮਨ ਪੈਰਾਸੂਟਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਲਈ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ ਹੁਕਮ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਾਰਿਸ਼, ਜੰਗਲੀ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੇ ਫੁੰਡ, ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਖਾਲੇ ਤੇ ਖਾਈਆਂ, ਬੰਬਾ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਟੁਕੜੇ ਜਿਥੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉੱਥੇ ਖਾਬ ਮੌਸਮ ਕਰਕੇ ਰੇਡੀਓ (ਵਾਈਰ ਲੈਸ) ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸੰਘਣੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨੇ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨੂੰ ਢੱਕ ਕੇ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਫੌਜ ਦੇ ਨਾਲ 4 ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ 1/9 ਗੋਰਖਾ ਰਾਈਫਲਸ ਅਤੇ 1/6 ਰਾਜਪੁਤਾਨਾ ਰਾਈਫਲਸ ਸਨ। ਇਥੋਂ 1/9 ਗੋਰਖਾ ਰਾਈਫਲਸ ਨੇ 236 ਪੁਆਇੰਟ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ 435 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ 1/6 ਰਾਜਪੁਤਾਨਾ ਰਾਈਫਲਸ ਨੇ ਲੜਨਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। 17 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਗੋਰਖਾ ਹੈਂਗਮਾਨ ਹਿਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਜੋ ਕਿ 435 ਪੁਆਇੰਟ ਸੀ ਅਤੇ ਮੋਨਸਟਰੀ ਹਿਲ ਤੋਂ 230 ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਗੋਰਖਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਜੇ ਸਮਾਨ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਜਿਥੋਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉੱਥੋਂ 236 ਪੁਆਇੰਟ ਬਿਲਕੁਲ ਨੌਜੇ ਸੀ ਅਤੇ ਉੱਤਰੀ ਭਾਗ ਸ਼ੁਹਿਰ ਵੱਲ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਜਰਮਨਾਂ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲੜਨ ਲਈ ਦੁਬਾਰਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਚੜਨਾ ਜਾਂ ਮੌਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਦਲਣੀ ਆਸਾਨ ਸੀ। 19 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਟੈਂਕ ਰਸਾਲੇ ਦੀ 20ਵੀਂ ਆਰਮਡ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਫੈਸਲਾਕੁੰਨ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਸਦੇ ਇੱਜ਼ੀਨਾਰ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਜਰਮਨ ਪੈਰਾਸੂਟਰਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਕਰਾਈ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਫੇਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਚੌਥੀ ਭਾਰਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਵਾਨਾਂ ਤੋਂ ਹੱਥ ਧੋਵੇ।

20 ਮਾਰਚ ਨੂੰ Freyberg ਨੇ 78ਵੀਂ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਜਰਮਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜੋ ਇਲਾਕੇ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕਾਸਟਲ ਹਿਲ ਅਤੇ ਪੁਆਇੰਟ 175 ਤੇ 165 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਰਮਨ ਆਪਣੀ ਸਪਲਾਈ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਰਮਨਾਂ ਲਈ ਰਸਤਾ ਬਹੁਤ ਸੌਂਝਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਜਰਮਨ ਅਜੇ ਤੱਕ ਅਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਜਰਮਨਾਂ ਦਾ ਲੱਕ ਤੋਤਨ ਲਈ ਘਰ ਘਰ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤੀ।

23 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਅਲੈਗਜ਼ੈਂਡਰ ਆਪਣੇ ਸਭ ਕਮਾਂਡਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਜਿਤਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ਅਤੇ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਕ ਕੇ ਪਿਛੇ ਹੱਟ ਗਈਆਂ ਤਾਂ Freyberg ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਹਮਲਾ ਅਗਾਂਹ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਰਮਨ 1st Parachute Division ਨੇ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜਮਾ ਲਿਆ।

ਅਗਲੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤੱਕ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਗੋਰਖਿਆਂ ਅਤੇ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ਨੇ ਜਰਮਨਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਛਾਪਾਉਣ ਲਈ ਯਤਨ ਜਾਰੀ ਰੱਖੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਵਿੱਚ ਚੌਥੀ ਭਾਰਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਅਤੇ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ਨੇ 78ਵੀਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੂੰ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਾ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਹਿਰ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਪਹਿਲੀ ਗਾਰਦ ਬਿਰਗੇਡ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਚੌਥੀ ਭਾਰਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਆਪਣਾ 3000 ਜਵਾਨ ਇਸ ਮੌਤ ਦੀ ਭੇਂਟ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ਵੀ ਆਪਣਾ 1600 ਜਵਾਨ ਗੁਆ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਮੌਤ ਦੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਕੀਮਤ ਅਦਾ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਜਰਮਨਾਂ ਦੀ ਗੁਸਤਾਵ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਤੇਤਨ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀਆਂ ਅਤੇ ਇੰਕ ਹੋਰ ਵੱਡੀ ਲੜਾਈ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਗਈਆਂ।

ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੇ ਦੀ ਚੌਥੀ ਤੇ ਆਖਰੀ ਲੜਾਈ

ਕਸੀਨੇ ਦੇ ਮੌਤ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਬੜੇ ਨਾਜੂਕ ਬਣ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਆਪਣਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸਿੱਟੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਸਨ। ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਗੁਸਤਾਵ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਮੌਤ ਨਜ਼ਰ ਫਰੈਂਚ ਜਰਨਲ ਜੂਈਨ (French General Juin) ਨੇ ਸਾਰੇ ਕਸੀਨੇ ਨੂੰ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਗੁਸਤਾਵ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਤੇਤਨ ਦਾ ਸੁਝਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਲਈ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਅੱਠਵੀਂ ਆਰਮੀ ਨੂੰ ਵੀ ਆਡਰੀਆਟਿਕ ਫਰੈਂਟ ਤੋਂ ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪੰਜਵੀਂ ਅਮਰੀਕਨ ਆਰਮੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਫਰੈਂਚ ਯੂਨਿਟ ਵੀ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੱਥੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਅੱਠਵੀਂ ਆਰਮੀ ਨੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣਾ ਸੀ। ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਜੋ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮੌਸਮ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਮੀਂਹ ਆਇ ਵੀ ਹੱਟ ਗਏ ਸਨ। ਜੀਮੀਨ ਸੁੱਕ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੋਸ਼ਾਨੀਆਂ ਘੱਟ ਗਈਆਂ ਸਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੜਾਈ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਲੱਗੀ। ਜਿਸ ਲਈ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰੀ ਦਾ ਸਹੀ ਅਨੁਮਾਨ ਨਾ ਲੱਗ ਸਕੇ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜਰਮਨ ਜਰਨੈਲ ਕੈਸਰਲਿੰਗ

(Kesselring) ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਸੀ ਕਿ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਛੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਉਸਦੀਆਂ ਚਾਰ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਬੜੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ 15 ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਨੇ ਕਸੀਨੇ ਦੀ ਚੌਥੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਡਿਆਡਮ (Operation Diadem) ਦਾ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਵਾਈਰਲੈਸ ਨੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਅਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾ ਕੇ ਲੜਾਈ ਦਾ ਰੁੱਖ ਬਦਲਣ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ। ਸਾਰੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਤੇ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੇ 11-12 ਮਈ ਨੂੰ ਰਾਤ ਦੇ ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੇ ਅੱਠਵੀਂ ਆਰਮੀ ਦੇ ਫਰੈਂਟ ਵੱਲੋਂ ਅਤੇ ਪੰਜਵੀਂ ਅਮਰੀਕਨ ਆਰਮੀ ਦੇ ਫਰੈਂਟ ਵੱਲੋਂ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ (ਭਾਰਤੀ, ਅਫਰੀਕੀ ਫੌਜਾਂ), ਅਮਰੀਕਨਾਂ, ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ, ਫਰੈਂਚ, ਪੋਲਿਸ਼ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਕੋਈ ਢੇਢ ਘੰਟੇ ਤੱਕ ਚਾਰੋਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਭਾਰੀ ਹਮਲਾ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਨ ਦੇ ਚਤੁਰੰਥ ਤੱਕ ਪੰਜਵੀਂ ਅਮਰੀਕਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕੁ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲੀ। ਪਰ ਉਸਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਫਰੈਂਸੀਸੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਠਵੀਂ ਆਰਮੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਜੋ ਕਿ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲੋਂ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲਤ ਰਹੀ ਸੀ। ਅੱਠਵੀਂ ਆਰਮੀ ਵਿੱਚ ਚੌਥੀ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਅਤੇ ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ। ਅੱਠਵੀਂ ਆਰਮੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਡੱਡਲੀ ਰਸਲ (Dudley Russell) ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਸਦੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਕਠਿਨ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਕਨੈਡੀਅਨ ਲਈ ਨਦੀ ਉੱਪਰ ਪੁੱਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਜਿਸਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਨਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਦੀ ਫੌਜ ਨੇ ਗਵਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਪੁੱਲ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜਰਮਨਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਧੀ ਲੜਾਈ ਸੰਭਵ ਸੀ। ਸਿੱਧੀ ਟੱਕਰ ਨਾਲ ਹੀ 12 ਮਈ ਤੋਂ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲਣੀ ਸੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਫੌਜੀ ਦਸਤੇ ਪਹਾੜੀ ਚੜ੍ਹਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ 13 ਮਈ ਤੋਂ ਇਹਨਾਂ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੱਧਣ ਲੱਗਾ। ਫਰੈਂਸੀਸੀ ਫੌਜਾਂ ਵੱਲੋਂ Monte Maio ਪਹਾੜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੱਠਵੀਂ ਆਰਮੀ ਨੂੰ ਲੀਰੀ ਘਾਟੀ (Liri Valley) ਵਿੱਚ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਾਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਗਿਆ। 14 ਮਈ ਨੂੰ ਮਾਰੋਕੋ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਗਰੁੱਪਾਂ ਨੇ ਪਹਾੜੀ ਚੜ੍ਹਨ ਸੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜੁਈਨ ਦੀ ਮਾਰੋਕੀਨ ਗੋਮਰੀਸ ਖਾਸ ਸੀ। 15 ਮਈ ਨੂੰ 78ਵੀਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵੀ ਲੀਰੀ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਆ ਪਹੁੰਚੀ।

17 ਮਈ ਨੂੰ ਪੋਲਿਸ਼ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਫੌਜ ਅਤੇ ਮੌਰਟਰ ਨਾਲ ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੇ ਉੱਪਰ ਦੁਸਰਾ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਦਾ ਮੁੱਖ ਪਹਿਲੂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਿੱਧੀ ਮੁਠਭੇਡ ਸੀ। ਇਸ ਮੁਠਭੇਡ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਹੱਟਣਾ ਪਿਆ ਅਤੇ

ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੇ ਦੀ ਪਹਾੜੀ ਛੱਡ ਕੇ ਹਿਟਲਰ ਲਾਈਨ ਰੱਖਿਆ ਪੰਕਤੀ 'ਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਜਮਾ ਲਿਆ। 18 ਮਈ ਨੂੰ 2ਜੀ ਪੋਲਿਸ਼ ਆਰਮੀ ਅਤੇ 78ਵੀਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਲੀਰੀ ਘਾਟੀ ਵਿਚ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਏਂਦੀਆਂ। ਜੋ ਕਿ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਨੂੰ ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੇ ਤੋਂ 3 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੋਂ ਹੈ। ਅੰਤ ਨੂੰ 12th Podolian Regiment ਨੇ ਆਪਣਾ ਝੰਡਾ ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੇ ਦੀ ਪਹਾੜੀ ਉੱਪਰ ਲਹਿਰਾ ਕੇ ਜਿੱਤ ਦਾ ਬਿਗਲ ਵਜਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਕਸੀਨੇ ਕਸਬੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੇ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦੇ ਨਾਲ ਰੋਮ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਗਿਆ।

ਲੀਰੀ ਘਾਟੀ (Liri Valley) ਦੀ ਲੜਾਈ

ਕਸੀਨੇ ਦੇ ਮੌਰਚੇ ਚੱਲਦੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਲੀਰੀ ਘਾਟੀ ਦਾ ਮੌਰਚਾ ਸੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ 16 ਮਈ 1944 ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਕਲੈਡੀਅਨ ਕੋਰਪ ਨੇ ਟੈਂਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲੀਰੀ ਘਾਟੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਰੁਖ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਜਿਸਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਹਿਟਲਰ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਤੋੜਨਾ ਸੀ। ਹਿਟਲਰ ਲਾਈਨ ਲੀਰੀ ਘਾਟੀ ਤੋਂ ਲਗਭਗ 10 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਬਣਾਈ ਗਈ ਇੱਕ ਹੋਰ ਰੱਖਿਆ ਲਾਈਨ ਸੀ। ਜੋ ਗੁਸਤਾਵ ਲਾਈਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰੱਖਿਆ ਲਾਈਨ ਵਜੋਂ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 18 ਮਈ ਨੂੰ ਕਸੀਨੇ ਦਾ ਮੌਰਚਾ ਖਤਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵੀ ਲੀਰੀ ਘਾਟੀ ਦੇ ਹਮਲੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸੀ। 15ਵੀਂ ਗ੍ਰਨੇਡੀਅਰ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (15th Grenadier Division) ਦਾ ਲੀਰੀ ਘਾਟੀ ਉੱਤੇ ਪੂਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਲੜ ਰਹੀ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੋਰਸ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜਵਾਨ ਸੰਘਣੀ ਧੁੰਦ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਅਤੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਜਾ ਕੇ ਜਰਮਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਫਾਈਰ ਬੋਲ੍ਹੇ ਦਿੱਤਾ। ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪਿਛੇ ਜਾਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ। ਉੱਧਰ ਅੱਠਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ ਦੇ ਸਿੱਖ ਜਵਾਨ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੀ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰ ਹੀ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤਾਰਾਂ ਦੀ ਬੈਲਟ ਕਰਕੇ ਰੁਕਣਾ ਪਿਆ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਇਹ ਜਵਾਨ ਰੁਕੇ ਤਾਂ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਚਾਰੋਂ ਪਾਸਿਉ ਮਸ਼ੀਨ ਗੰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋਰਦਾਰ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਮੇਜਰ ਸੁਜਾਨ ਸਿੱਖ ਥਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਇੱਥੇ ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਵਾਨ ਸੂਹੀਦ ਹੋਏ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੇਜਰ ਅਮਰ ਸਿੱਖ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਕੰਪਨੀ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਤ ਥਾਈਂ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੂਬੇਦਾਰ ਸਾਧੂ ਸਿੱਖ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਜਰਮਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸੀ, ਉਹ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਸ ਔਖੇ ਸਮੇਂ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਮਰਨ ਨੂੰ ਤਰਜ਼ੀਹ

ਦੇਣਾ ਬਿਹਤਰ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਦੋ ਹੱਥ ਕਰਕੇ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਉਣੀ ਤੈਅ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੇ ਦੱਸਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ "ਸਤਿ ਸਰੀ ਅਕਾਲ!" ਦਾ ਜੈਕਾਰਾ ਲਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵਤਿਆ। ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਬੜਾ ਸੰਗੀਨ ਤੇ ਕੰਬਾਉ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਉੱਤੇ ਖੇਡ ਕੇ ਜਰਮਨਾਂ ਦੀ ਚੱਕਰਵਿਉ ਨੂੰ ਤੋਤ ਦਿੱਤਾ। ਜਰਮਨ ਆਪਣੇ ਮੌਰਚੇ ਛੱਡ ਕੇ ਭੜਣ ਲੱਗੇ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਜਰਮਨਾਂ ਦੇ ਸਭ ਮੌਰਚੇ ਹਿਗਿਆ ਲਏ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਰਮਨ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਕੈਦੀ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨ ਅਫਸਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸਫਲਤਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 21ਵੀਂ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਆਰਚੇ (Arce) ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਪੁਜੀਸ਼ਨਾਂ ਸੰਭਾਲ ਲਈਆਂ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ 29 ਮਈ ਨੂੰ 1/5 ਗੋਰਖਾ ਅਤੇ ਛੇਵੀਂ ਬਿਟਿਸ ਆਰਮਡ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਇਕੱਠਿਆਂ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਥੇ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਭਰਵਾਂ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਰੋਮ ਦੀ ਜਿੱਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਇਟਲੀ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵੱਧਣਾ ਸੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ 5ਵੀਂ ਅਮਰੀਕਨ 1 ਨੰਬਰ ਹਾਈਵੇ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸੀ। ਦੁਸ਼ਰੀ ਅਮਰੀਕਨ ਕੋਰਪ ਵਿਤੈਰਬੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਅੱਤੇ ਅੱਠਵੀਂ ਬਿਟਿਸ ਆਰਮੀ ਤੈਰਨੀ ਤੇ ਪੇਰੂਜਾ (Terni and Perugia) ਵੱਲ ਨੂੰ ਦੱਸਵੀ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (TENTH INDIAN DIVISION) ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸੀ। ਪੰਜਵੀਂ ਬਿਟਿਸ ਆਡਰੀਆਟਿਕ ਸਮੁੰਦਰੀ (The Coast of the Adriatic Sea) ਤੱਟ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਸੁਰਖਿਆਤਮਕ ਨੀਤੀ ਅਪਣਾ ਕੇ ਉਤਨੀ ਹੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਅਖੀਰ ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਤਰਾਸੀਮੇਨੇ ਲਾਈਨ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਮੌਰਚੇ ਸੰਭਾਲ ਲਏ। ਜਿਸ ਲਈ ਮੌਨਤੋਨੇ ਅਤੇ ਤਿੱਬਰ ਘਾਟੀ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਕਈ ਲੜਾਈਆਂ ਲਤੀਆਂ।

ਮੌਨਤੋਨੇ (Montone) ਅਤੇ ਤਿੱਬਰ ਘਾਟੀ (Tiber Valley)

ਲੀਰੀ ਘਾਟੀ ਦੇ ਖੁੱਲਣ ਨਾਲ ਅਂਸੀਓ (Anzio) ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਵੀ ਰਾਹਤ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਪੰਜਵੀਂ ਆਰਮੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰੁਖ ਰੋਮ ਵੱਲ ਨੂੰ ਕੀਤਾ। ਅੱਠਵੀਂ ਆਰਮੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰੁਖ ਕੇਂਦਰੀ ਇਟਲੀ ਵੱਲ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕੋਲ ਪਿਛੇ ਹੱਟਣ ਅਤੇ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰੋਮ ਦਾ ਬੱਸਣਾ ਵੀ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪੜਾਵਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਇਟਲੀ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਹੱਟ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਜਦੋਂ ਦੱਸਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (TENTH INDIAN DIVISION) ਨੂੰ ਤਿੱਬਰ ਘਾਟੀ ਵੱਲ ਵੱਧਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਹ ਡਿਵੀਜ਼ਨ 20ਵੀਂ ਅਤੇ 25ਵੀਂ ਬ੍ਰਿਗੇਡ, 2/3 ਗੋਰਖਾ, 3/5 ਮਰਾਠਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਬਿਗੇਡਸ ਨਾਲ

ਮਿਲ ਕੇ ਤਿੰਬਰ ਨਹਿਰ (River Tibber) ਦੀ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਸਤੇ ਲੈ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੀ ਸੂਰੂਆਤੀ ਮੁਹਿਮ ਬਹੁਤ ਮਹਿੰਗੇ ਮੁੱਲ ਵਿੱਚ ਹੋਈ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ 40 ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਹਨ ਅੱਗ ਦੀ ਭੇਟਾਂ ਕੀਤੇ, ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਹੈਂਡਕੁਆਟਰ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਹਮਲਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਫਸਰ ਅਤੇ ਜਵਾਨ ਮਾਰੇ ਗਏ ਤੇ ਕਈ ਜਖਮੀ ਵੀ ਹੋਏ।

29 ਜੂਨ ਨੂੰ 21ਵੀਂ ਅਤੇ 25ਵੀਂ ਬਿਗੇਡ ਨੇ ਉੱਤਰ ਤੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧਣ ਸੂਰੂ ਕੀਤਾ। 10ਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਬਿਗੇਡ ਨੇ 3/18 ਗੜਵਾਲੁ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਪੇਰੂਜਾ ਦੇ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਨੂੰ ਰੁਖ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਤਰਾਸੀਮੇਨੇ ਝੀਲ (Lake Trasimeno) ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। Ist Guards ਬਿਗੇਡ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਖਾਲੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣਾ ਸੂਰੂ ਕੀਤਾ। ਕੁਝ ਹੋਰ ਬਟਾਲੀਆਨਾਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਮਬਰੀਆ (UMBRIA) ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਗਿਆ।

ਇਹ ਮੁਹਿਮ ਜੋ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਵੱਖ ਵੱਖ ਫੌਜੀ ਟੁਕੜੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜਰਮਨਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਇਲਾਕਾ ਖਾਲੀ ਕਰਵਾਇਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ 20ਵੀਂ ਬਿਗੇਡ ਨੇ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰਨੀ, 3/5 ਮਰਾਠਾ ਵੱਲੋਂ ਉੱਤਰ ਪੂਰਬ ਵਾਲੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਕਰਨਾ, ਫੌਜੀ ਵਾਹਨਾਂ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦੇ ਰਹਿਣਾ, 3/1 ਪੰਜਾਬੀ ਰੈਜ਼ਸ਼ੈਟ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ, ਕਸਬਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਪੇਰੂਜਾ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਪਹਾੜੀ ਕੋਰੋਨਾ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀ ਅਕੂਤੋ (Monte Corona and Monte Acuto) 'ਤੇ 4/10 ਬਲੋਚ ਅਤੇ 2/4 ਗੌਰਖਾ ਇੱਕ ਅਨਜਾਣ ਪਹਾੜੀ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਇਹਨਾਂ ਪਹਾੜੀਆਂ 'ਤੇ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਬਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਹਮਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਬੇਸ਼ਕ ਹਮਲਾ ਅਚਾਨਕ ਸੀ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਭਾਰਤੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਲੋਹਾ ਲਿਆ। ਇਹ ਵਾਕਿਆ 3 ਜੁਲਾਈ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 4 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ 30 Corps ਨੇ ਤਰਾਸੀਮੇਨੇ ਝੀਲ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਕੋਰਤੋਨਾ (Cortona) ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਤਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆ। ਇਸ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ 10ਵੀਂ ਬਿਗੇਡ ਵੱਲੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਲਲਕਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਪਹਾੜੀਆਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਲੜਾਈ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਬਚੇ ਹੋਏ ਰਸਤੇ ਰਾਹੀਂ ਭੱਜ ਜਾਣਾ ਠੀਕ ਸਮਝਿਆ।

ਕੁਝ ਮੀਲਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਅਗਲੇ ਮੇਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ 300 ਅਤੇ ਪੰਜਵੀਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਤਿਆਰ ਸੀ। ਜੋ ਸਮਾਂ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤਰੋਂ ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਇੱਕ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ 3/1 ਪੰਜਾਬੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਅਤੇ ਕਿੰਗਸ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਪਿੰਡ ਪੀਅਰੇ ਅਨਤੋਨੀਓ

(Pierantonio) ਵਿੱਚ ਕਾਢੀ ਸਾਰਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। 3/1 ਪੰਜਾਬੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਬਤੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਪਿੜਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮੌਨਤੋਨੇ (Montone) ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਜਾ ਪੇਚਾ ਪਾਇਆ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਤਿੰਬਰ ਘਾਟੀ ਪਹਾੜੀ ਦੇ ਸਿਖਰ ਉੱਤੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਬੜਾ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੌਰਚਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਕਈ ਪੱਥਰਾਂ ਕਰਕੇ ਸੁਰਖਿਅਤ ਸੀ। ਪਰ 6 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ 3/1 ਪੰਜਾਬੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਹਮਲੇ ਲਈ ਦੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਨਾ ਸੂਰੂ ਕੀਤਾ। 3/1 ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਜਵਾਨ ਖੱਲੇ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕੇ ਰਾਹੀਂ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਬਚਾਅ ਲਈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬੰਬ ਧਮਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਰਨਲ ਡਾਲਟਨ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਵਾਨ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ। ਜਰਨਲ ਰੋਡ (General Reid) ਇਸ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬਚ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਮੁਹਿਮ ਜਾਰੀ ਰਹੀ। ਬੀਤੀ ਇੱਕ ਰਾਤ ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਠਵੀਂ ਮਾਨਚੈਸਟਰ ਹਨੋਰੇ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਨਾਂ ਕੇ ਪਹਾੜੀ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਆ ਟਿਕੀ ਸੀ। ਜਿਸਦੇ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀ ਮਾਰੇ ਗਏ ਤੇ ਕਈ ਵੀ ਬਣਾਏ ਗਏ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਜਿਥੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੌਰਚੇ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਉਥੋਂ ਕਿੰਗਸ ਨੇ 12 ਮੀਲ ਦਾ ਸਫਰ ਤੈਅ ਕਰਕੇ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਨੂੰ ਮੌਨਤੇ ਕੂਕੋ (Monte Cucco) ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਸਿਖਰ ਉੱਤੇ ਆ ਢੇਰਾ ਲਾਇਆ। ਜੋ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮੀਲ ਪਿਛੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਿਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਪਿਛੋਂ ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਮੌਨਤੋਨੇ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਦੋਂ ਤਿੰਬਰ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਮਰਾਠਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕੰਪਨੀਆਂ ਮੌਤੇ ਮਾਰੂਕੀਨੋ (Monte Marucchino) ਉੱਤੇ ਪੁੱਜੀਆਂ ਤਾਂ ਜਰਮਨ ਜੋ ਕਿ ਖਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਕੰਪਨੀਆਂ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮਰਾਠੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸਿਊ ਪਹਾੜੀਆਂ ਤੋਂ ਹੋ ਰਹੀ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਵਿੱਚ ਪਿਰ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਬੁਰੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਫਸ ਗਏ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ 624 ਪੁਆਂਇਟ 'ਤੇ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮਰਾਠਿਆਂ ਕੋਲ ਹਥਿਆਰ ਵੀ ਮੁੱਕ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕੰਪਨੀ ਕਮਾਂਡਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਛੇ ਹੋਰ ਅਫਸਰ ਵੀ ਮਾਰੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਨਾਇਕ ਯਸ਼ਵੰਤ ਗਾਡਗੇ (Naik Yashwant Ghadge) ਹੀ ਬਚਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਬੰਬ ਸੁੱਟਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਬਤੀ ਤੇਜ਼ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਖੇਮੇ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਉਥੋਂ ਬੰਬ ਸੁੱਟਿਆ ਅਤੇ ਆਪ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਨ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਬਚ ਲਿਆ। ਇਸ ਬਦਲੇ ਉਸਨੂੰ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿੰਬਰ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਫਲੋਰੈਸ ਵੱਲ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰੁਖ ਕੀਤਾ।

ਅਨਕੋਨਾ (Ancona)

ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਅਨਕੋਨਾ ਸਮੁੰਦਰੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰਨ ਵੱਲ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇਟਲੀ ਦੀਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਬੰਦਰਗਾਹਾਂ ਆਦਰੀਅਤਿਕ ਸਮੁੰਦਰ (The coast of the Adriatic Sea) ਅਨਕੋਨਾ ਅਤੇ Tyrrhenian Sea ਲਿਵੋਰਨੋ (Livorno) ਦੀਆਂ ਬੰਦਰਗਾਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲੈਣ ਲਈ ਮੁਹਿਮ ਚਲਾਈ। ਜਿਸ ਦੇ ਤਹਿਤ 16 ਜੂਨ ਨੂੰ ਪੋਲਿਸ਼ ਦੂਸਰੀ ਕੋਰਪ ਨੇ ਜਨਰਲ ਐਂਡਰਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਨਕੋਨਾ 'ਤੇ ਚੜਾਈ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅੱਠਵੀਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਆਰਮੀ ਵੀ ਵਾਧੂ ਫੌਜ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਜੋ ਕਿ ਮੌਨਤੇ ਕਸੀਨੋ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਤਾਈ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨਕੋਨਾ ਦੀ ਲਤਾਈ ਲਈ ਪੋਲਿਸ਼ ਫੌਜਾਂ 21 ਜੂਨ ਨੂੰ ਅਨਕੋਨਾ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਅਤੇ 30 ਜੂਨ ਤੱਕ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲਤਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਇਸਦੇ ਬਾਅਦ ਪੋਲਿਸ਼ਾਂ ਨੇ Monte Della Crescia ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਪਰ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਅਨਕੋਨਾ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਲਤਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਕੁਝ ਪੋਲਿਸ਼ ਫੌਜੀ ਟੁਕੜੀਆਂ ਨੇ Case Nuove ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਫੌਜਾਂ ਨੇ Montecchio and Croce Vincenzo ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆ। 17 ਜੁਲਾਈ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ ਪੋਲਿਸ਼ ਫੌਜਾਂ Agugliano ਦੇ ਨੇਤੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਦਿਨ Offagna 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸੇ ਦਿਨ ਦੇਰ ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ Chiaravalle 'ਤੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜਮਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਸਕੀਆਂ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਸਮੁੰਦਰੀ ਤੱਟ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਜਰਮਨਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਪੰਕਤੀ ਨੂੰ ਤੋਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਨਕੋਨਾ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਜਰਮਨ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਸਨ। ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਹਲਕੀ ਮੁੱਠ ਭੇਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 18 ਜੁਲਾਈ 1944 ਨੂੰ ਅਨਕੋਨਾ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਗਈਆਂ।

ਆਰੇਸੋ (Arezzo)

ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਆਰੇਸੋ

7ਵੀਂ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਦੋ ਬਟਾਲੀਅਨਾਂ 2/11 ਸਿੱਖ ਬੱਥੇ ਪਾਸੇ ਅਤੇ ½ ਗੇਰਖਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ। ਜਰਮਨ ਫੌਜੀ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਨਹਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੇਰਖਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਾਕੂਆਂ (ਕੁਕੜੀ) ਨਾਲ ਛੇ ਜਰਮਨ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ। ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਘੇਰੇ ਅੰਦਰ ਲੈ ਲਿਆ। ਨਿੱਕੀ ਮੋਟੀ ਝੜਪ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਅਗਲੇ ਦੇ ਦਿਨ ਛੇ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੱਕ ਅੱਗੇ ਵਧੇ। 11 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਗੇਰਖੇ ਤੋਂ ਪੋਂ ਰਿਜ (Toppo Ridge) ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ਅਜੀਆ ਨਦੀ (Aggia River) ਦੀ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵੜੇ। ਜਿੱਥੋਂ ਅੱਗੇ Monte San Maria Tiberina ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇੱਥੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਨਾਲ ਕੁਝ ਮੁੱਠ ਭੇਤ ਪਿੱਛੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਫਿਰ ਪਿੱਛੇ ਹੱਦ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰੱਖਿਆ ਮੌਰਚੇ ਲਈ ਹਥਿਆਰਾਂ ਸਹਿਤ ਜੱਦੇ ਜਹਿਦ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਪਰ ਗੇਰਖਾ ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇੱਥੇ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਟਿਕਣ ਨਾ ਦਿੱਤਾ।

ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਕੁਝ ਸੂਨਿਟ ਵੀ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਤਰਾਸੀਮੇਨੋ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਦੂਸਰੀ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਦਾ ਇਸ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਬਰਾਬਰ ਚੱਲਦਾ ਸੀ। ਚੌਬੀ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਅੱਗੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦੇ ਪਹਾਤ ਖਤੇ ਸਨ। ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਤਿੰਬਰ ਘਾਟੀ ਅਤੇ ਆਰਨੋ ਘਾਟੀ ਦੇ 30 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਤਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਲੋਤੀਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। 30 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਚੱਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੌਬੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੀ ਹਮਲਾਵਰ ਰੇਖਾ ਸੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਵੱਸ ਘਾਟੀ ਬਹੁਤ ਸਾਂਤ ਅਤੇ ਸਾਫ਼ ਸੀ। ਘਾਟੀ ਵਿਚਲਾ ਜੰਗਲ ਵੀ ਸਾਫ਼ ਸੁਧਰਾ ਸੀ। ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ ਜਮੀਨ ਵੀ ਵਾਹੀ ਯੋਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਚੱਲਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਸੀ। ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੱਟੀ ਹੋਈ ਮੱਕੀ ਦੇ ਢੇਰ ਲੱਗ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਹਾੜੀ ਚੋਟੀਆਂ 'ਤੇ ਸੋਲਵੀਂ ਤੇ ਸਤਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮਹਿਲ ਤੇ ਕਿਲੇ ਜਿਹਨਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸੰਦਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਾਗ ਬਗਿਚੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ। (ਇਹ ਬੜੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਉਸਾਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਰਹਾਇਸ਼ਗਾਹਾਂ ਨੂੰ ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ ਰਾਤ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਰਾਖੀ ਆਦਿ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ।

9 ਜੁਲਾਈ ਦੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਦੋਵੇਂ ਭਾਰਤੀ ਬਟਾਲੀਅਨਾਂ ਵਾਰਵਿਕ ਸਾਇਰ ਦੇ ਟੈਂਕਾਂ ਨਾਲ ਮੌਤੇ ਅਲਵੀਏਰੀ (Monte Alvieri) ਵੱਲ ਵਧੀਆਂ। ਜਿੱਥੋਂ ½ ਗੇਰਖਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ। ਜਰਮਨ ਫੌਜੀ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਨਹਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੇਰਖਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਾਕੂਆਂ (ਕੁਕੜੀ) ਨਾਲ ਛੇ ਜਰਮਨ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ। ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਘੇਰੇ ਅੰਦਰ ਲੈ ਲਿਆ। ਨਿੱਕੀ ਮੋਟੀ ਝੜਪ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਅਗਲੇ ਦੇ ਦਿਨ ਛੇ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੱਕ ਅੱਗੇ ਵਧੇ। 11 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਗੇਰਖੇ ਤੋਂ ਪੋਂ ਰਿਜ (Toppo Ridge) ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ਅਜੀਆ ਨਦੀ (Aggia River) ਦੀ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵੜੇ। ਜਿੱਥੋਂ ਅੱਗੇ Monte San Maria Tiberina ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇੱਥੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਨਾਲ ਕੁਝ ਮੁੱਠ ਭੇਤ ਪਿੱਛੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਫਿਰ ਪਿੱਛੇ ਹੱਦ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰੱਖਿਆ ਮੌਰਚੇ ਲਈ ਹਥਿਆਰਾਂ ਸਹਿਤ ਜੱਦੇ ਜਹਿਦ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਪਰ ਗੇਰਖਾ ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇੱਥੇ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਟਿਕਣ ਨਾ ਦਿੱਤਾ।

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ 2/11 ਬਟਾਲੀਅਨ ਦੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਸਥਤ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਜਰਮਨਾਂ ਨਾਲ ਮੁੱਠ ਭੇਤ ਪਿੱਛੋਂ 3 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਮੌਤੇ ਪਾਲੀਐਲਾ (Monte Pagliaiola) 'ਤੇ ਧਾਵਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਕੱਲੇ ਸਿੱਖ ਸਿਪਾਹੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੱਖ ਨੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਮਸ਼ੀਨਗੰਨਾਂ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਆਪ ਸਥਤ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਕੰਪਨੀ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਸਕੀ। ਇਸੇ ਸ਼ਾਮ ਹੀ ਪੱਛਮ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਮੌਤੇ ਫਵਾਲਤੋ (Monte Favatlo) ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ

ਉੱਚੀ 'ਤੇ ਪੱਧਰੀ ਥਾਂ ਹੈ। ਇਹ ਥਾਂ ਮੌਤੇ ਸਨ ਮਾਰੀਆ ਤਿਬੇਰੀਨਾ (Monte San Maria Tiberina) ਤੋਂ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਨੂੰ ਲੱਗਭੱਗ 12 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ। ਜਿੱਥੋਂ ਉੱਤਰ, ਦੱਖਣ ਅਤੇ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤਾਲਮੇਲ ਜੁਡਦਾ ਸੀ। ਪਲਾਸੇ ਦੀ ਪੀਏਰੋ (Palazzo di Pero) ਦੀ ਸਿਖਰ ਉਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਆਰੋਸੇ ਨੂੰ ਸਾਂਸੇ ਪੋਲਕਰੋ (Arezzo and Sanse Polcro) ਨਾਲ ਜੋੜਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਸੜਕ (ਜੀ ਟੀ ਰੋਡ) ਦੱਖਣ ਵੱਲੋਂ ਪੋਤੀ ਵਿੱਚ ਆਲਪੀ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰੱਖਿਆਤਮਿਕ ਪੱਥਰ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ ਮੌਤ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਿਆਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 1/9 ਗੋਰਖਾ ਅਤੇ ਰਾਇਲ ਸੁਸੇਸਕ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆਂ ਅਤੇ ਸੁਸੇਸਕ ਨੇ ½ ਗੋਰਖਾ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਨ ਮਰੀਆ ਦੀ ਤਿਬੇਰੀਨਾ (San Maria di Tiberina) 1/9 ਗੋਰਖਾ ਨੇ ਮੌਤੇ ਫਵਾਲਤੇ (Monte Favalto) ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਚਿਵੀਤੇਲਾ ਦੇ ਪਾਸ ਪਲਾਸੇ ਦੀ ਪੀਏਰੋ (Palazzo di Pero) 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। 5ਵੀਂ ਬਿਗੇਡ ਦੇ ਬਾਕੀ ਭਾਗ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ 3/10 ਬਲੋਚ ਅਤੇ ¼ ਸੈਕਸ ਨੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਵਧਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭਾਰੀ ਬੰਦੇਬਸਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।

15 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ 4/10 ਬਲੋਚ ਨੇ ਮੌਤੇ ਚੇਦਰੋਨੇ (Monte Cedrone) 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਫਲਤਾ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੀ। ਇਸ ਬਟਾਲੀਅਨ ਦੀ ਨਾਲ ਵਾਲੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਨੇ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਵੱਲੋਂ 15 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਸਹੀ ਵਿਉਂਤ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਰੱਖਿਆ ਲਾਈਨ ਕਰਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕੋਲੋਂ ਮੌਤੇ ਚੇਦਰੋਨੇ (Monte Cedrone) ਨੂੰ ਛੁਡਾਇਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕਿਆ। 15-16 ਜੁਲਾਈ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ 4/10 ਬਲੋਚ ਅਤੇ 2/4 ਗੋਰਖਾ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਘੰਟੇ ਦੀ ਜੱਦੋਂ ਜਹਿਦ ਪਿੱਛੋਂ ਇਸ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲੀ।

ਲੜਾਈ ਦੇ ਫਰੰਟ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ 1/9 ਗੋਰਖਾ ਮੌਨਤੇ ਚਿਵੀਤੇਲਾ ਉੱਤੇ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਮੌਤੇ ਫਵਾਲੋ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਰਾਇਲ ਸੁਸੇਕਸ ਅਤੇ ਗੋਰਖਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਦੀ ਅਸੈਕਸ ਆ ਪੁੱਜੀ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਪਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਆਰੋਸੇ ਅਤੇ ਤਿੱਬਰ ਘਾਟੀ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ। ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਉੱਚੀ ਪਹਾੜੀ ਚੋਟੀ, ਢੂੰਘੀ ਖਾਈ, ਸੰਘਣਾ ਜੰਗਲ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਸਤਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਘੱਟੋਂ ਘੱਟ ਦਸ ਦਿਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਜੋ ਇਸ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਸਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ।

ਇਸ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਖੀਰ ਅਮਰੀਕਨ ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਕਮਰਕਸਾ ਕੱਸਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ Detachments of Central India Horse ਵੱਲੋਂ ਜੰਗਲੀ ਲੱਕਤ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਇਟਾਲੀਅਨ ਲੇਬਰ ਕੰਪਨੀ ਵੱਲੋਂ ਮਿਟੀ ਪੁੱਟਣ ਵਾਲੀਆਂ

ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਬਿਟਿਸ ਸੇਪਰਸ ਵੱਲੋਂ ਬੁਲਡੋਜ਼ਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਕਨੇਡੀਅਨ ਇੰਜੀਨੀਅਰਸ ਵੱਲੋਂ ਧਮਾਕਾਖੇਜ਼ ਸਮੱਗਰੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਚਟਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤੋਡਿਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਬੰਬੇ ਅਤੇ ਮਦਰਾਸ ਸੇਪਰਸ ਐਂਡ ਮਾਈਨਰਸ ਵੱਲੋਂ ਸੜਕ ਨਿਰਮਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸਦੇ ਬਾਅਦ ਲਗਾਤਾਰ 28 ਘੰਟੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਧਮਾਕੇ ਕਰਨੇ, ਮਲਬਾ ਹਟਾਉਣਾ, ਵਾਲਾਂ ਦੀ ਸੂਈਂ ਵਾਂਗ ਕਲੈਪ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਦੀਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖੜਾ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਟੈਂਕਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਪਹਿਲਾ ਵਾਹਨ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ Central India Horse ਦਾ ਮੇਜਰ ਪੀਟਰਸਨ ਹੋਰ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਪਲਾਸੇ ਦੀ ਪੇਰੋ (Plazzo di Pero) ਤੱਕ 3 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦਾ ਸਫਰ ਤੈਂਕ ਕਰਕੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਆਰਮੱਡ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਪੱਛਮ ਵੱਲੋਂ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਸਨ। ਇੱਥੋਂ ਨਗਰ ਤੋਂ 300 ਮੀਟਰ ਦੇ ਲੱਗਭੱਗ ਦੁਸ਼ਮਣ ਰੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

17 ਜੁਲਾਈ 11ਵੀਂ ਬਿਗੇਡ ਵੀਂ ਦੱਖਣ ਵੱਲੋਂ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਚੌਬੀ ਭਾਰਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਲੜਾਈ ਲਈ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਸੀ। ਰਾਤ ਨੂੰ 2/11 ਸਿੱਖ ਰਜਸੈਂਟ ਅਤੇ ½ ਗੋਰਖਾ ਰਜਸੈਂਟ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਪੋਤੀ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਉੱਪਰ ਚੜਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਰਾਤ ਦੇ 3 ਵਜੇ ਗੋਰਖੇ ਜਦੋਂ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਸਿੱਖ ਰਜਸੈਂਟ ਮੌਰਟਰਾਂ ਦੀ ਵਰਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸੀ। 18 ਜੁਲਾਈ ਦੀ ਦੁਪਿਹਰ ਤੱਕ ਰਾਇਲ ਵਿਲਸਾਰਿਏ ਨੇ ਟੈਂਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਚੋਟੀ ਤੋਂ ਰਾਹ ਖੋਲਿਆ। 20 ਜੁਲਾਈ ਤੱਕ ਗੋਰਖੇ ਜਰਮਨਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਗੋਰਖਿਆਂ ਨੇ ਹਮਲੇ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਗੋਰਖੇ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਸਨ। ਆਰੋਸੇ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨਾਂ ਦਾ ਜਾਣਾ ਤੈਂਕ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।

ਆਰੋਸੇ ਅਤੇ ਸਾਂਸੈਪੋਲਕਰੋ (Arezzo-San Sepolcro) ਸੜਕ ਪ੍ਰਤੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਥੱਲੇ ਸੀ ਅਤੇ ਸਿੱਧੇ ਹਮਲੇ ਦਾ ਪੁਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। 7ਵੀਂ ਬਿਗੇਡ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੈਂਟਰਲ ਇੰਡੀਆ ਹੋਰਸ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੁਤ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਰਜਸੈਂਟ ਜਰਮਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਿਛਾਈ ਮਾਈਨ ਫੀਲਡ ਨੂੰ ਲੱਭ ਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਜਰਮਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਿਛਾਈ ਹੋਈ ਮਾਈਨ ਫੀਲਡ ਦੀ ਲਖੇਟ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈ। ਇਸ ਧਮਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰ ਦਿੱਤੇ ਰਾਮ ਦੀ ਇੱਕ ਲੱਤ ਉੱਡ ਗਈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਮਦਦ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪੁਕਾਰ ਸੂਈਂ ਤਾਂ ਉਹ ਬੇਹੁੰਦ ਦਰਦ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮਾਈਨ ਫੀਲਡ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਬਹਾਦਰ ਜਵਾਨ ਜਖਮੀ ਹੋ ਕੇ

ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਨੂੰ ਸ਼ੁਹੀਦੀ ਪਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਜ਼ਰਮੈਂਟ ਦਾ ਕਮਾਂਡਰ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਸੈਟ ਜੋ ਜੀ ਯੰਗ (Lieut. St. J. G. Young) ਵੀ ਸਖਤ ਜ਼ਖਮੀ ਸੀ। ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਮਾਈਨ ਫੀਲਡ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਮਾਈਨ ਚੁੱਕੀ। ਉਹ ਮਾਈਨ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸੱਜੀ ਲੱਤ ਉੱਡ ਗਈ। ਫਿਰ ਵੀ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪਿੱਛੇ ਹੈਂਡਕੁਆਟਰ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਚਿਤ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਹੈਂਡਕੁਆਟਰ ਤੋਂ ਮਦਦ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਯੰਗ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਜਿਉਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਹਸਪਤਾਲ ਪੁੱਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਵੀ ਸ਼ੁਹੀਦੀ ਪਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ ਬਦਲੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਬਦਲੇ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਯੰਗ ਅਤੇ ਸਵਾਰ ਦਿੱਤੇ ਰਾਮ ਨੂੰ ਜਾਰਜ ਕਰਾਸ ਅਵਾਰਡ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਘਟਨਾ 23 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਵਾਪਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਆਰੋਸੇ ਦੇ ਸ਼ੁਹਿਰ ਮੌਤੇਰਕੀ (Monterchi) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਯਾਦਗਾਰੀ ਚਿੰਨ ਵੀ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਰਿਮਨੀ (Rimini) ਅਤੇ ਸਨ ਮਾਰੀਨੇ (San Marino)

ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਯੰਗ ਦਾ ਸ਼ੁਹੀਦੀ ਸਮਾਰਕ ਰਿਮਨੀ

ਰਿਮਨੀ ਅਤੇ ਸਨਮਾਰੀਨੇ ਦੀ ਲੜਾਈ 13 ਤੋਂ 21 ਅਕਤੂਬਰ 1944 ਨੂੰ ਉਪਰੋਸ਼ਨ ਜੈਤੂਨ (Operation Olive) ਦੌਰਾਨ ਲੜੀ ਗਈ। ਜੋ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਗੋਬਿਕ ਲਾਈਨ ਉੱਪਰ ਅਗਸਤ ਤੋਂ ਸਤੰਬਰ 1944 ਵਿੱਚ ਚਲਾਈ ਗਈ ਮੁਹਿਮ ਦਾ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸਾ ਸੀ।

ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਇੱਕ ਆਜਾਦ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਸਨ ਮਾਰੀਨੇ। ਜਿਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਅੱਜ ਵੀ 10000 ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਯੰਗ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਸਨ ਮਾਰੀਨੇ ਇੱਕ ਆਜਾਦ ਦੇਸ਼ ਸੀ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚੌਥੀ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ 20 ਸਤੰਬਰ 1944 ਨੂੰ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਛੁਡਵਾਇਆ। ਸਨ ਮਾਰੀਨੇ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਦੀ ਮੁੱਖ ਸੁਰੱਖਿਆ ਰੇਖਾ ਗੋਬਿਕ ਲਾਈਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇੱਥੋਂ ਜ਼ਰਮਨ ਕਾਫੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸਨ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸਨਮਾਰੀਨੇ ਦੀ ਬਾਰਡਰ ਲਾਈਨ ਉੱਪਰ ਰਾਇਲ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਨੇ ਬੰਬਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਸਥਾਨਕ ਲੱਕ ਵੀ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਨੇ ਸਨਮਾਰੀਨੇ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਨਵੇਂ ਮੌਰਚੇ ਸਾਂਭ ਲਏ। ਅਗਸਤ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੂਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੈਤੂਨ ਉਪਰੋਸ਼ਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੋਬਿਕ ਲਾਈਨ ਦੀ ਪੂਰਬੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ

ਗਿਆ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮਕਸਦ ਰਿਮਨੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਸਨ ਮਾਰੀਨੇ ਦੇ ਪੂਰਬੀ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਰਿਮਨੀ ਤੋਂ ਸਨ ਮਾਰੀਨੇ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦਾ ਪਲਾਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਨੇ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਲਾਈਨ ਦੀ ਰਾਖੀ ਅਤੇ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਆਪਸੀ ਸੰਪਰਕ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਫੌਜੀ ਟ੍ਰਕਡੀ ਸਨ ਮਾਰੀਨੇ ਵਿੱਚ ਭੇਜੀ।

ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਰਿਮਨੀ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆਤਮਿਕ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਖਰਾਬ ਮੌਸਮ ਕਾਰਨ ਹਮਲਾ ਰੋਕਣਾ ਪਿਆ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਪੰਜਾਬ ਰਜ਼ਮੈਂਟ ਅਤੇ ਗੋਰਖਾ ਰਜ਼ਮੈਂਟ ਮੁੱਖ ਸਨ) ਨੂੰ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵੱਧਣਾ ਪਿਆ, ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਨ ਮਾਰੀਨੇ ਸੀ। 17 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ 4 ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਸਨਮਾਰੀਨੇ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀ ਚੋਟੀਆਂ ਉੱਤੇ ਟਿਕੀ ਬੈਠੀ ਜ਼ਰਮਨ 278 ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਉੱਪਰ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਭਾਰੀ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਕਰਕੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਦੀ ਲੜਾਈ ਬਾਅਦ ਇਸ ਪਹਾੜੀ ਚੋਟੀ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। 20 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਚੌਥੀ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਦੁਪਿਹਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ੁਹਿਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ। 21 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਚੌਥੀ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਸਥਾਨਕ ਡਿੱਫੈਸ ਫੋਰਸ ਨੂੰ ਸਨ ਮਾਰੀਨੇ ਸੌਂਪ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ।

ਰਿਮਨੀ ਆਦਰੀਆਟਿਕ ਸਮੁੰਦਰ ਕੰਢੇ ਵੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਸ਼ੁਹਿਰ ਹੈ। ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਅਮਸਾਨ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜੀ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਮੌਸਮ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਭ ਨਦੀਆਂ ਨਾਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਤਕਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮੰਦੀ ਹਾਲਤ ਸੀ। ਪਰ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਆਪਣਾ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਗੋਬਿਕ ਲਾਈਨ ਦੇ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਤੇਤਨ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬੀ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਉੱਤਰੀ ਇਟਲੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵੱਧਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਈਆਂ।

ਅਨੇਕੀਂ ਆਰਮੀ ਦੇ ਕਮਾਂਡਰ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਸਰ ਲੀਲੀਵਰ ਲੀਸ (Lieutenant-General Sir Oliver Leese) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰਿਮਨੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਅਨੇਕੀਂ ਆਰਮੀ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਔਖੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ। ਇਸ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਐਲ ਅਲਮੇਨ, ਮਾਰੋਬ ਅਤੇ ਗੁਸਤਾਵ ਲਾਈਨ (ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੇ) ਨਾਲ ਜੋਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। “The battle of Rimini was one of the hardest battles of Eighth Army. The fighting was comparable to El Alamein, Mareth and the Gustav Line (Monte-Cassino).”

ਰਿਮਨੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਚੌਥੀ ਅਤੇ ਦਸਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਯੋਗਦਾਨ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਰਿਮਨੀ ਅਤੇ ਸਨਮਾਰੀਨੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸ਼ੁਹੀਦੀ

ਯਾਦਗਾਰ ਬਣਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਸਭ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ 618 ਨੂੰ ਅਗਨੀ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ 172 ਨੂੰ ਦਫ਼ਨਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਿਮਨੀ ਦੀ ਲਤਾਈ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਨਮਾਰੀਨੇ ਦੀ ਲਤਾਈ ਨੂੰ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਗੋਬਿਕ ਲਾਈਨ ਉਪਰ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਗੋਬਿਕ ਲਾਈਨ (Gothic Line)

ਗੋਬਿਕ ਲਾਈਨ ਜਰਮਨਾਂ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰੱਖਿਆ ਪੰਕਤੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਰਮਨ ਫੀਲਡ ਮਾਰਸ਼ਲ ਅਲਬਰਟ ਕੈਸਲਰਿੰਗ ਨੇ ਅਲਾਈਡ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ 1944 ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਰੱਖਿਆ ਪੰਕਤੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਸਾ ਕਰਾਰਾ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਪੇਸਰੋ (Pesaro) ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਆਡਰੀਆਟਿਕ ਸਮੁੰਦਰ ਤੱਕ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਜਿਸਦੀ ਲੰਬਾਈ 300 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਾਈਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਮਾਸਾ ਕਰਾਰਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਐਲਪਸ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗਰਫ਼ਾਨਾਵਾਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ, ਅਪੈਨੀਨੇ ਪਹਾੜੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਮੌਦਨੇ ਅਤੇ ਬਲੋਨੀਆਂ (Modenese and Bolognese) ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ, ਆਰਨੇ ਦੀ ਘਾਟੀ, ਫੇਰਲੀ ਵਿੱਚ ਆਪੈਨੀਨੇ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਆਡਰੀਆਟਿਕ ਸਮੁੰਦਰੀ ਤੱਟ ਦੇ ਨਾਲ ਰਿਮਨੀ ਅਤੇ ਪੇਸਰੋ ਤੱਕ ਗੋਬਿਕ ਲਾਈਨ ਪਹੁੰਚਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਜਰਮਨ ਪਹਿਲਾਂ ਗੋਬਿਕ ਲਾਈਨ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਹਿਟਲਰ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਇਸਦਾ ਨਾਂ ਹਰੀ ਲਾਈਨ (Green Line) ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣਣ ਲੱਗੇ। ਪਰ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਟਲੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲਾਈਨ ਗੋਬਿਕ ਲਾਈਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੋਬਿਕ ਲਾਈਨ ਦਾ ਮੌਜੂਦਾ ਸਤੰਬਰ 1944 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਅਪ੍ਰੈਲ 1945 ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ।

ਇਸ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਤੋਤਨ ਵਿੱਚ ਸਭ ਭਾਰਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਜਿਵੇਂ ਚੌਥੀ ਭਾਰਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ, ਅੱਠਵੀਂ ਭਾਰਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ, ਅਤੇ ਦੱਸਵੀਂ ਭਾਰਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਗੋਬਿਕ ਲਾਈਨ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਮੁੱਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟਾਂ ਵਿੱਚ 11ਵੀਂ ਸਿੱਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ, ਪਹਿਲੀ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ, 12ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੇਰਸ ਰਾਈਫਲਸ, 13ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੇਰਸ ਰਾਈਫਲਸ, 15ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਦਾ ਨਾਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਸਫ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਸ ਲਾਈਨ 'ਤੇ ਲੜੇ ਗਏ ਇੱਕ ਮਿਸ਼ਨ ਜਿਸਦਾ ਨਾਂ Operation Olive (ਆਪੋਸ਼ਨ ਸੈਟੂਨ) ਸੀ। ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਉਪਰੋਸ਼ਨ ਦਾ ਨਾਂ ਜੋ ਜਨਰਲ Harold Alexander ਨੇ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਇੱਕ ਗੁਪਤ ਨਾਂ ਰੱਖਿਆ। ਜਿਸਨੂੰ ਕਿ ਇੱਕ ਕੋਡ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ

ਸੀ। ਇਸੇ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਿਮਨੀ, ਸਨ ਮਾਰੀਨੇ ਵਰਗੇ ਮੁੱਖ ਇਲਾਕੇ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਜਰਮਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਤਕਤੀ ਜੱਦੋਂ ਹਿੱਦਾ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ।

ਇਸ ਉਪਰੋਸ਼ਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪਤਾਅ ਵਿੱਚ ਅੱਠਵੀਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਆਰਮੀ ਨੇ ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਹਰ ਹਮਲੇ, ਹਰ ਮੁੱਹਿਮ ਅਤੇ ਹਰ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਗੁਪਤ ਰੱਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਜਰਮਨਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਪੰਕਤੀ ਨੂੰ ਜ਼ੇਰਾਦਰ ਹਮਲੇ ਨਾਲ ਹਿਲਾਇਆ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਰਮਨ ਜਰਨੈਲ ਕਾਸਰਿੰਗ ਨੂੰ ਹੋਰ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਮੰਗਵਾਉਣਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਉਪਰੋਸ਼ਨ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਪਤਾਅ ਵਿੱਚ ਪੰਜਵੀਂ ਆਰਮੀ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਭਾਰੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਜਗ੍ਹਾ ਅਲਾਰੀਕੋ (Alarico) 'ਤੇ ਲੜਨਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੀਸਰੇ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਪਤਾਅ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਪੋਂਡਰਿਆ ਵੱਲ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਹੱਟਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਇਮੇਲੀਆ ਰੋਮਾਨੀਆ (Emilia-Romagna) ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਰਦੀ ਦਾ ਮੌਸਮ ਅਤੇ ਬਾਰਸ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਉਪਰੋਸ਼ਨ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ। ਗੋਬਿਕ ਲਾਈਨ 'ਤੇ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ 40000 ਸੈਨਿਕਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਫੇਰਲੀ, ਅਨਕੋਨਾ, ਰਿਮਨੀ, ਫਲੋਰੋਨਾ ਅਤੇ ਆਰੋਸੇ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

ਸੋਲੀਆਨੇ (Sogliano)

4-5 ਅਕਤੂਬਰ 1944 ਨੂੰ ਸੋਲੀਆਨੇ, ਸਨ ਮਾਰਤੀਨੇ ਅਤੇ ਮੌਤੇ ਫਰਨੇਤੋ (Sogliano, San Martino and Monte Farneto) ਵੱਲੋਂ 10ਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ (2 ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ) ਵੱਲੋਂ ਦੋ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਪਰ ਸੋਲੀਆਨੇ ਅਜੇ ਵੀ ਜਰਮਨਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 2 ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਵੱਲੋਂ 5 ਘੰਟੇ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਲੜਾਈ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਨ ਦੋਨਾਤੋਂ ਚਰਚ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਦੁਪਿਹਰ ਨੂੰ 3/5 ਮਰਾਠਾ ਵੀ ਸਨ ਜਵਾਨੀ (San giovanni) ਤੋਂ ਆ ਪਹੁੰਚੀ। (ਸਨ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਬਾਲੀਅਨ ਦੀ 11ਵੀਂ ਸਿੱਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਚੌਥੀ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਕੋਰੀਆਨੇ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।) ਸਨ ਮਰਾਠੀਨੇ ਉੱਤੇ ਪਹਿਲੀ ਕਿੰਗ ਦੀ 25ਵੀਂ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਅਧਿਕਾਰ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅੱਗੇ ਨਾ ਖੜਦੇ ਹੋਏ ਸੋਲੀਆਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜੋ ਰਾਤ ਦੇ 10 ਵਜੇ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸੋਲੀਆਨੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਜਾਦ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।

ਫੋਰਲੀ (Forlì)

ਫੋਰਲੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਟਲੀ ਭਰ ਵਿੱਚੋਂ ਫਾਸਿਸਟਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਪਾਰਤੀਜਾਨੀ* ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੀ ਆਜਾਦੀ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ। ਪਾਰਤੀਜਾਨੀ (Partisan) ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੋਧੀ (ਫਾਸਿਸਟ ਵਿਰੋਧੀ) ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਮੁਸੋਲਿਨੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਲਡੇ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚਲਾ ਇੱਕ ਪਾਤਰ ਸੇਰਜੋ ਜਨਮਾਰਕੀ ਵੀ ਸੀ। ਫਾਸਿਸਟਾਂ ਅਤੇ ਨਾਜ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਫੋਰਲੀ ਦੇ ਆਸਪਾਸ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਵੇਨਾ ਦੇ

ਫੋਰਲੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਬੁੱਝ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੀ ਗੁਰਵੀ ਭਰਦਾ ਹੋਇਆ।

ਇਲਾਕੇ, ਫਲੋਰੈਂਸ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਇਲਾਕੇ ਫੋਰਲੀ ਅਤੇ ਰਿਮਨੀ ਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਇਲਾਕੇ ਗੋਬਿਕ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣਾ ਪਿਆ।

ਫੋਰਲੀ ਲਈ 27
ਅਕਤੂਬਰ 1944 ਨੂੰ

5ਵੀਂ ਕੌਰਪ ਨੇ ਰੌਂਕੇ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਵੱਧਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਫੋਰਲੀ ਦੇ ਪੂਰਬ ਵੱਲੋਂ ਨਦੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ। ਦੱਸਵੀ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਫੋਰਲੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਮੇਲਦੌਲਾ ਤੋਂ ਰੌਨਕੇ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ। 2 ਨਵੰਬਰ ਤੱਕ ਇਹ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਨੂੰ ਕੋਲੀਨਾ ਵੱਲ ਨੂੰ ਮੁੜੀ, ਜੋ ਫੋਰਲੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। 46ਵੀਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ ਦੱਸਵੀ ਇੰਡੀਅਨ ਨੂੰ ਰਾਂਖਵੀ ਕਰਕੇ ਚੌਥੀ ਇੰਡੀਅਨ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਫੋਰਲੀ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧੀ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਗਰੀਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕੰਮ ਕਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਮਰੀਕਨ ਜਨਰਲ ਮੈਕ ਕੈਰੀ (General McCreery) ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ

* ਫਾਸਿਸਟਾਂ ਸਮੇਂ ਪਾਰਤੀਜਾਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜੋ ਮੁਸੋਲਿਨੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਸਨ, ਸਾਡੇ ਸਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਰਤੀਜਾਨੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾਗੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸੀ। ਪੰਜਵੀਂ ਕੌਰਪ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਅਪੈਨੀਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਹਾਈਵੇਅ ਉੱਪਰ ਦੂਜੀ ਪੋਲਿਸ਼ ਕੌਰਪ ਫਾਈਸਾ ਵੱਲ ਵੱਧਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਸੀ। 6 ਨਵੰਬਰ ਤੱਕ ਠੰਡ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਬੰਬ ਫਾਈਟਰ ਨੇ ਅੱਠਵੀਂ ਆਰਮੀ ਨੂੰ ਫਰੰਟ 'ਤੇ ਆਉਣ ਲਈ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ। ਚੌਥੀ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਪੰਜਵੀਂ ਕੌਰਪ ਨਾਲ ਕਾਰਪੈਨਾ (Carpena) ਨੇੜੇ ਮੁੱਖ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ। ਜੋ ਫੋਰਲੀ ਦੇ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਸੀ। ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ 46ਵੀਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਫੋਰਲੀ ਦੇ ਦੱਖਣ ਤੋਂ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਂਖਵੀ 56ਵੀਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਹਾਈਵੇਅ ਦੇ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ 5ਵੀਂ ਕੌਰਪ ਦੇ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਪੰਜਵੀਂ ਪੋਲਿਸ਼ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਮੰਤਰੀ ਮਾਜ਼ੋਰੇ (Monte Maggiore) ਅਤੇ ਸਨ ਜੇਨੋ ਇਨ ਵੇਲਪਿਆਨਾ (San Zeno In Volpiana) ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਇਸ ਤਿੰਨ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਪਾਣੇ ਗਏ ਓਰੇ ਅਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਮਲੇ ਨੇ ਜਰਮਨਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਝੰਜੜ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। 8 ਨਵੰਬਰ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮੌਨਤੋਨੇ ਨਦੀ (Montone River) ਦੀ ਲਾਈਨ ਤੱਕ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਰਮਨ ਪਿੱਛੇ ਹੱਟ ਗਏ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੌਥੀ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਫੋਰਲੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਈ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚੋਂ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਜਰਮਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਫੋਰਲੀ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਅਦ ਫੋਰਲੀ-ਫਲੋਰੈਂਸ ਮਾਰਗ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਵੀਂ ਕੌਰਪ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਆਸਾਨ ਹੋ ਗਿਆ।

ਫੋਰਲੀ ਤੋਂ ਫਾਈਸਾ (Forlì to Faenza) ਵੱਲ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉੱਥੋਂ ਫਲੋਰੈਂਸ ਦਾ ਰਸਤਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮਾਰਾਦੀ ਵਿੱਚ ਦੀ ਗੁਜਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਰਾਦੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਪਹਾੜੀ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ ਜਿਸਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ 'ਤੇ ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਉੱਪਰ ਪੁੱਜ ਕੇ ਹੀ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਜਰਮਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਥੋਂ ਖਦੇਤਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਮਾਰਾਦੀ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਚਾਨੀ ਭਰਾਵਾਂ ਤੇ ਬੋਨਫਾਂਤੇ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇਖੀ। ਚਾਨੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਘਰ ਪਹਾੜੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਸ ਘਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਹਨ ਜੋ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ। ਮੋਦੀਲੀਆਨਾ (Modigliana) ਪਿੱਠ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਟਿਕਾਣਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਚੇਸਰੇ ਬੋਨਫਾਂਤੇ ਦੇ ਘਰ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਗੀਰ ਸਿੱਖ ਦਾ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਜੋ ਚੇਸਰੇ ਬੋਨਫਾਂਤੇ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਜੰਗ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਪੱਤਰ ਲਿਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

10 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਗੋਬਿਕ ਲਾਈਨ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਬਾਵਾਂ ਉੱਪਰ 17ਵੀਂ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਾਰਵਾਈ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀ। 19ਵੀਂ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੁੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੋਂ

ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਲੈਣਾ ਪੈ ਗਿਆ। 21ਵੀਂ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਮੌਤੇ ਚਿਸਤੈਰਨਾ ਅਤੇ ਮੌਤੇ ਵੇਰੂਕਾ (Monte Cisterna and Monte Veruca) 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ 6ਵੀਂ ਲਾਂਸਰਸ ਗਾਤੀਆ (Gattia) ਉੱਪਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪੰਜ ਦਿਨ ਬਾਅਦ 17ਵੀਂ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਮੌਤੇ ਸਤੇਲੇਤੇ (Monte Stelletto) ਉੱਪਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਅਤੇ ਮੌਤੇ ਫੈਮੀਨਾ ਮੌਰਤਾ (Monte Femmina Morta) ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਇਲਾਕੇ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ। ਜੋ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਮੌਰਚਿਆਂ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਸਨ। ਪਰ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਭਰਮ ਸੀ ਕਿ ਇੱਥੇ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਪੁੱਜਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀ ਚੋਟੀਆਂ ਤੋਂ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਆਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਜ਼ਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇਤੇ ਪੁੱਜ ਗਈਆਂ ਸਨ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਮਾਰਾਦੀ (Marradi) ਨੇਤੇ ਲੰਘਦੀ ਗੋਖਿਕ ਲਾਈਨ ਵੱਲ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਨਾਲ ਵਧੀਆਂ। ਫਾਇਸਾ ਤੋਂ ਫਲੋਰੈਂਸ ਨੂੰ (Florence to Faenza) ਆਉਂਦੀ ਮੁੱਖ ਸਤਕ ਜੋ ਕਿ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਮੱਧ ਵਿਚ ਦੀ ਹੋ ਕੇ ਗੁਜਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਰਾਦੀ ਤੋਂ ਕੁਝ ਕਿਲੋਮੀਟਰਾਂ ਦੀ ਦੁਰੀ ਉੱਪਰ ਹੈ। ਪਰ ਖਰਾਬ ਮੌਸਮ ਕਰਕੇ ਹਰ ਮੁਹਿਮ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਹੀ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਕਈ ਮੁਹਿਮਾਂ ਦੇਰੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਲਟਕ ਵੀ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ 17ਵੀਂ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਨੇ ਆਪਣਾ ਉਪਰੋਸ਼ਨ 7 ਅਕਤੂਬਰ ਤੱਕ ਅੱਗੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਠੰਡ ਵੱਧਣ ਨਾਲ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਵਿਚ ਵਧਾ ਹੋਇਆ। ਮੀਂਹ ਅਤੇ ਬਰਫ ਪੈਣ ਨਾਲ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਠੰਡ ਹੀ ਵਧੀ ਸਗੋਂ ਪਹਾੜੀ ਰਸਤਿਆਂ ਉੱਪਰ ਚੱਲਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਅਸਿਭਵ ਵੀ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਪਹਾੜੀ ਨਦੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦਿੱਕਤ ਪੇਸ਼ ਆ ਰਹੀ ਸੀ।

ਮਾਰਾਦੀ (Marradi), ਮੌਤੇ ਕਾਵਾਲਾਰਾ (Monte Cavalara)

ਇਹ ਉਹ ਪਹਾੜੀ ਹੈ ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਨਾਲ ਬੜੀ

ਮੌਤੇਕਾਵਾਲਾਰਾ ਨਾਂ ਦੀ ਪਹਾੜੀ ਉੱਪਰ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਮੌਰਚਾ

ਭਿਆਨਕ ਲਤਾਈ ਲਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਪਹਾੜੀ ਉੱਪਰ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਸ ਪਹਾੜੀ ਉੱਪਰ ਚਾਨੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਘਰ, ਉਸਦੀ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਬਗੀਚੀ ਅੱਜ ਵੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦੇ ਹਨ

ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਮੌਰਚੇ ਲਾਏ ਸਨ ਅਤੇ ਲੰਬੀ ਲਤਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚੋਂ ਖਦੇਤਿਆ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਕੋਟਲੈਂਡ ਦੇ ਫੌਜੀ ਦਸਤੇ ਪੁੱਜੇ ਜਿਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਲਤਾਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਨਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਪੁੱਜੀਆਂ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਸ਼ਨ, ਗੋਰਖਾ ਅਤੇ ਜੱਪੁਰ ਵਰਗੀਆਂ ਬਹਾਦਰ ਰੈਜ਼ੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਮੌਰਚਾ ਸੰਭਾਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਪਹਾੜੀ 'ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਮੌਰਚੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਮੌਰਚਿਆਂ ਤੋਂ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਉੱਪਰ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜੋ ਰਦਾਰ ਜ਼ਵਾਬੀ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਇੱਥੇ 200 ਦੇ ਲਗਭਗ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਸਹੀਦ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਸੰਸਕਾਰ ਫੌਰਲੀ ਦੇ ਸਮਸ਼ਾਨ ਘਾਟ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਮੌਤੇ ਕਾਵਾਲਾਰਾ ਦੀ ਪਹਾੜੀ ਉੱਪਰ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤਾਂ ਸੀ। 03 ਅਕਤੂਬਰ 1944 ਤੋਂ 10 ਅਕਤੂਬਰ 1944 ਤੱਕ ਇੱਕ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਲਤਾਈ ਲੜੀ। ਇਸ ਮੌਰਚੇ ਉੱਪਰ ਲੜ ਰਹੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਗਾਈ।

ਚਾਨੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਜੱਦੀ ਘਰ

11 ਨਵੰਬਰ 1944 ਨੂੰ 1/12 ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰਾਈਫਲਸ (8ਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ) ਨੇ ਮੌਤੇ ਬਸਾਨਾ (M. Bassana) 'ਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਤਾਂ 17ਵੀਂ ਭਾਰਤੀ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਮੌਦੀਲੀਆਨਾ (Modigliana) ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਲੈਣ ਲਈ ਮੌਤਨੇ ਪੋਪੇਨੀਓ (M. Pompegno) 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਪਰ ਮੌਦੀਲੀਆਨਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਨਤੇ ਬਾਰਤੇਲੇ 'ਤੇ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਜ਼ਰਮਨ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜੋ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ 6ਵੀਂ ਲਾਂਸਰਸ 17ਵੀਂ ਭਾਰਤੀ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲੜਨ ਲਈ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਬਤੀ ਸਖਤ ਲਤਾਈ ਲੜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਉਥੇ ਉਹ ਦੂਸਰੀਆਂ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪੂਰਾ ਸਾਥ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ 13 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪੋਲੈਂਡ ਆਰਮੀ ਕੌਰਪ ਮੌਦੀਲੀਆਨਾ ਦੀ ਪਹਾੜੀ ਬਾਰਤੇਲੇ (Monte Bartolo) ਲਈ ਲੜ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ 1/5 ਗੋਰਖਾ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਮੱਦਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਵਾਨਾਂ ਦਾ

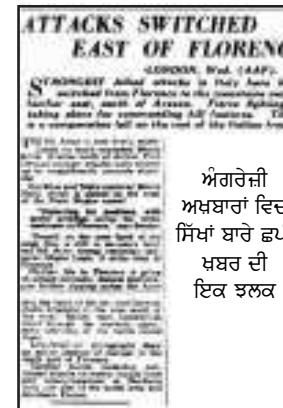
ਬਲੀਦਾਨ ਵੀ ਇੱਤਾ। ਇੱਥੇ ਗੰਨਮੈਨ ਬੰਮਨ ਗੁਰੰਗ (Thaman Gurung) ਨੇ ਇਸ ਲੜਾਈ ਦੌਰਾਨ ਮਰਦੇ ਦਮ ਤੱਕ ਆਪਣਾ ਮੋਰਚਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੌਨਤੇ ਬਾਰਤੋਲੇ ਦੇ ਮੇਰਚੇ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜ਼ਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਇੱਕਦਮ ਫੇਲ੍ਹੁ ਹੋ ਗਈ। ਇਹ ਹਮਲਾ ਇੰਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਜ਼ਰਮਨ ਆਪਣੀ ਫਾਇਰਿੰਗ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖੋਲ ਸਕੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੋਰਖਿਆਂ ਅਗੇ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟਣੇ ਪਏ। ਪਰ ਇਹ ਮੋਰਚਾ ਇੱਥੇ ਸੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜੋ ਬੰਮਨ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖਤਮ ਹੋਇਆ। ਬੰਮਨ ਉਹ ਬਹਾਦਰ ਜਵਾਨ ਸੀ ਜੋ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਪਲਟਨ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਜਾਨ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਗ ਗਿਆ। ਬੰਮਨ ਦੀ ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ ਬਦਲੇ ਉਸਨੂੰ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ।

ਮੌਨਤੇ ਬਾਰਤੋਲੇ ਦੇ ਬਾਅਦ ਮੋਦੀਲੀਆਨਾ ਦਾ ਰਸਤਾ ਖੁੱਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੀਸਰੀ ਪੋਲੈਂਡ ਛਿਵੀਜ਼ਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਰਾਹਤ ਮਿਲੀ। ਜੋ ਕਿ ਤਰਾਮਾਸੋ ਘਾਟੀ (Val Tramazzo) ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਸੀ। 6ਵੀਂ ਲਾਂਸਰਸ ਨੇ 17ਵੀਂ ਭਾਰਤੀ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਬਿਗੇਡ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ 11 ਨੰਬਰ ਨੂੰ ਕਾਪਾਡੈਲੋ ਤੋਂ ਮੋਦੀਲੀਆਨਾ ਵੱਲ ਨੂੰ ਚਲੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ। ਗੋਰਖਾ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੋਰਚੇ ਸਾਂਭਣੇ ਸੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਇੱਧਰੋਂ ਮੌਨਤੇ ਦੇਲ ਤੇਸੋਰੋ (M. Del Tesoro) ਵੱਲ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪੋਜ਼ੇਲੀਨੇ ਅਤੇ ਫਰੋਜੇਲੋ (Poggigliolo and Fregiolo) ਦੇ ਇਲਕੇ ਵਿੱਚ ਬੰਬਾਂ ਦੀ ਗੁਝਗਤਾਹਟ ਸੁਣਦੀ ਰਹੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਮੋਰਚਾ ਖਤਮ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਅਗੇ ਤਰੇਦੋਸੀਓ (Tredozio) ਰਹੀਂ ਅਗੇ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਏ।

ਮੌਨਤੇ ਗਰਾਂਦੇ (Monte Grande) ਜੋ ਇੱਕ ਤਰਾਂ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਦੇ ਇਲਕੇ ਦੀ ਚਾਬੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਫਾਇਸਾ ਦਸ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਅਤੇ ਬਲੋਨੀਆ (Bologna) 20 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਲਗਭੱਗ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਜ਼ਰਮਨ ਕੋਈ ਹਮਲਾ ਕਰਦੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ Monte Grande ਉੱਪਰ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਜ਼ਮਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਜ਼ਰਮਨ ਫਿਰ ਵੀ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪੈਰਾਸੂਟ ਰਾਹੀਂ ਪੱਜੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਉੱਪਰ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਅਤੇ ਮਾਰੂ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਥੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਸਫ਼ਾਇਆ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫ਼ਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ। ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਤ ਰਹੀ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਆਰਮੀ ਨੇ ਫਾਇਸਾ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਤਾਂ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਲੂਕਾ ਵਿੱਚ ਲੜ ਰਹੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ 5ਵੀਂ ਆਰਮੀ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਹੋਇਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਮਰੀਕਨ ਫੌਜ ਲੂਕਾ (Lucca) ਤੋਂ 25 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਲਿਵੋਰਨੋ ਵੱਲ ਰੁੱਝੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਫਲੋਰੈਂਸ (ਫਿਰੈਂਸ) Florence (Florence)

ਜੁਲਾਈ 1944 ਵਿੱਚ ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ 30ਵੀਂ ਕੌਰਪਸ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਅਧੀਨ ਸੀਏਨਾ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਪੌਜ਼ੀਬੋਂਸੀ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜਾ। ਇਹ ਵਾਕਿਆ 21

ਅੰਗਰੋਜੀ
ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ
ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਛਪੀ
ਖਬਰ ਦੀ
ਇਕ ਝਲਕ

ਜੁਲਾਈ ਦਾ ਹੈ। 30ਵੀਂ ਕੌਰਪਸ ਲੱਗਭਗ 45 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਅਗੇ ਪਰਾਤੇ ਮਾਜ਼ਨੇ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਏਲਸਾ ਨਦੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਆਕੇ ਰੁਕੀ। ਜਿਥੋਂ ਫਲੋਰੈਂਸ 30 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਚੌਬੀ ਅਤੇ ਦਸਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਗੇ ਵੱਧਣ ਲੱਗੀਆ। ਚੌਬੀ ਬਿਟਿਸ਼ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਅਤੇ 6ਵੀਂ ਬਿਟਿਸ਼ ਆਰਮਡ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਉੱਤਰੀ ਭਾਗ ਤੋਂ ਅਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਪੱਧਰੀ ਅਤੇ ਖੇਤੀਜੇਗ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹੋਏ 6ਵੀਂ ਅਫਰੀਕਨ ਆਰਮਡ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਫਲੋਰੈਂਸ ਵੱਲ ਵੱਧਦੇ ਹੋਏ ਆਰਨੇ ਨਦੀ ਨੂੰ ਕੀਤਾ। ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਅਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜਣਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਲਈ ਅਫਰੀਕਨਾਂ ਅਤੇ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

ਜਨਰਲ ਰਸਲ (General Russell) ਨੇ 2 ਬਿਗੇਡ ਨੂੰ ਅਗੇ ਅਤੇ 21ਵੀਂ ਨੂੰ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ। 19ਵੀਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਰਾਬਰ ਅਗੇ ਵਾਧਾਇਆ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਇੰਪੋਲੀ ਤੋਂ ਆਰਨੇ ਨਦੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਲੈ ਕੇ ਫਲੋਰੈਂਸ ਵੱਲ ਨੂੰ ਰੁਖ ਕੀਤਾ। 23 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ 3/5 ਮਰਾਠੇ ਅਤੇ 21ਵੀਂ ਬਿਗੇਡ ਅਗੇ ਵੱਧਣ ਲੱਗੀ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਉੱਪਰ ਬਾਬੇਰੀਨੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਹੀ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣੀ ਸੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦੋਵਾਂ ਬਿਗੇਡਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰਸਤਾ ਬਦਲ ਲਿਆ। ਪਰ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਾਈਨਜ਼ ਵਿਛਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਰਾਠਾ ਪਾਇਨੀਅਰ ਨੇ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸਾਫ਼ ਕਰਕੇ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਦੇ ਲੰਘਣ ਲਈ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕੀਤਾ। ਬਾਕੀ ਬਟਾਲੀਅਨਾਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ ਅਗੇ ਵੱਧ ਗਈਆਂ।

26 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ 19ਵੀਂ ਬਿਗੇਡ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਅਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ 3/8 ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਸੈਂਟ ਆਪਣੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਭਟਕ ਗਈ। ਇੱਥੇ ਸਿਪਾਹੀ ਕਮਲ ਰਾਮ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਸਿਪਾਹੀ ਕਮਲ ਰਾਮ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਬਸਤੀਅੰਲਾ ਵਿੱਚ

Fighting in Italy.

Battle For Florence.

LONDON, Aug. 9.—Fierce fighting continues in the mountains on both sides of the Arezzo-Florence road, where Gurkhas and Sikhs captured Passo del Sella, which is almost on the crest of the Praetian Alps. Indians also captured the 4,000-ft. high Lascata Posture.

A strong German counter-attack recaptured Mt. Grillo, but the British firmly held Felicita Ridge and Filetto.

ਜਥਮੀ ਵੀ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਉਹ ਫਿਰ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਲਈਨਾਂ ਦੀ ਕਮਿਊਨਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਵੱਡਾ “ਬੰਦੋਬਸਤ” ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇਰੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਕਮਲ ਰਾਮ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਦੰਗ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਬਿਟਿਸ, ਕਨੈਡੀਅਨ ਅਤੇ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ। ਜਿਸ ਬਦਲੇ ਕਮਲ ਰਾਮ ਨੂੰ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ।

ਇਸੇ ਦਿਨ ਹੀ 26 ਜੁਲਾਈ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਸੇ ਤੋਂ ਇੱਕ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ 21ਵੀਂ ਬਿਗੇਡ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮੋਰਚਾ ਖੇਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਇਲ ਵੈਸਟ ਕੈਂਟਸ ਵੀ ਰਾਤ ਦੇ ਖਤਮ ਹੁੰਦਿਆਂ ਚਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਆਰਨੇ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਆ ਪੁੱਜੀ। 29 ਜੁਲਾਈ ਤੱਕ ਜਿਥੇ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਘੇਰਾ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕੱਸ ਲਿਆ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਜ਼ਰਮਨ ਵੀ ਲੜਾਈ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਮਰਾਠਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੱਖਣ ਪੁਰਬ ਵੱਲ ਨੂੰ ਮੁੜਦੇ ਹੋਏ ਮੌਤੇਗੁਫੌਨੀ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਿਲੇ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਗੈਰ ਮਿਲਟਰੀ ਹੁਕਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਕਿਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਤੇ ਕੀਮਤੀ ਕਲਾ ਕਿਰਤੀਆਂ (Paintings) ਪਈਆਂ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਦੀ ਫੌਜ ਨੇ ਪਹਾੜੀਆਂ ਤੋਂ ਆਰਨੇ ਨਦੀ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲੋਂ ਫਲੋਰੈਸ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵੱਧਣਾ ਸੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਇੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਭਿਆਨਕ ਤੇ ਮਾਰੂ ਲੜਾਈ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦਿਸ਼ਾ ਬਦਲਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਉੱਤਰ ਪੁਰਬ ਵੱਲ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਾਹਰਵਾਰ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆ ਗਈ। ਪਹਿਲੀ ਅਗਸਤ ਤੱਕ ਦੋਵੇਂ ਭਾਰਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕੁਝ ਕੁ ਝੜਪਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨੌਜ਼ੀਲ (13-14 ਕਿਲੋਮੀਟਰ) ਬਾਹਰ ਆਰਨੇ ਨਦੀ ਕੰਢੇ ਆ ਪੁੱਜੀਆਂ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਆਪਣੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰੱਖਿਆ ਪੰਕਤੀ ਕਰਕੇ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਦੰਦ ਚਤਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹਮਲੇ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਮਰੀਕਨ ਯੂ ਐਸ ਕੈਰਪਸ ਦੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਰਨੇ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ

ਤਿੱਥੀ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦੇ ਹੀ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਅਫ਼ਗੀਕੀ ਫੌਜੀ ਟੁਕੜੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਕੇ ਨਦੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਚੌਥੀ ਜ਼ਰਮਨ ਪੈਰਾਸੂਟ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਮੁਗਨੋਨੇ ਨਹਿਰ (Mugnone Canal) ਦੇ ਕੰਢੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਉੱਤਰੀ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਮੋਰਚਾ ਸਾਭਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਰਨੇ ਨਦੀ ਉੱਪਰ ਬਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਸਿਵਾਏ ਪੁਰਾਣੇ ਪੁੱਲ ਦੇ (ਪੋਂਤੇ ਵੈਕੀਓ Ponte Vecchio)। ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਕਾਰਨ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਸੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਡਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜ਼ਿਸਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ‘ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹਮਲਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਡਰ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਚਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਲੁੱਟ ਵੀ ਸੀ।

17ਵੀਂ ਬਿਗੇਡ ਨਾਲ ਰਾਇਲ ਰਾਈਫਲਸ ਸੱਜੇ, ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੋਰਸ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਖੱਬੇ ਅਤੇ ਗੋਰਖਾ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀ। ਇਹ ਜਦੋਂ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣ ਲੱਗੀਆਂ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਮੋਰਟਰ ਨਾਲ ਫਾਇਰਿੰਗ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਪਰ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਨਦੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਪਾਸਡ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰਹੀ। ਪਰ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੈਰਾਸੂਟਰ ਵੀ ਆਉਣੇ ਸੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਜੋ ਕਿ ਆਰਨੇ ਦੇ ਪਾਰ ਉੱਤਰ ਰਹੇ ਸਨ। 10 ਅਗਸਤ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੋਰਸ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਬੰਬਾਰੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਗੋਰਖਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਗੁਆਉਣਾ ਪਿਆ। ਜ਼ਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਟੱਕਰ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਦੇਣੀ ਮਿਥੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਅੱਕਤ ਭਰੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਹੱਠਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ।

ਲੜਾਈ ਲੱਗੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਉੱਤਰੀ ਭਾਗ ਪੰਜ ਦਿਨ ਤੋਂ ਖਾਣ ਪੀਣ, ਪਾਣੀ, ਗੈਸ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਆਦਿ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਜਨਰਲ ਰਸਲ (General Russell) ਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਅਮਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਫੌਜ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਯਤਨ ਆਰੰਭੇ। 13 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਰਾਇਲ ਵੈਸਟ ਕੈਂਟਸ (Royal West Kents) ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਈ। ਡਿਵੀਜ਼ਨਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਸ ਨੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਸਮਾਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਸੂਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। 21 ਬਿਗੇਡ ਲਗਾਤਾਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸੀ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਹਰ ਮੋਰਚੇ, ਹਰ ਚੌਂਕੀ ਤੱਕ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰਦੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਸਥਤ ਮੁਹੱਿਮ ਦੁਆਰਾ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੇ 16 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਖੁਬਸੂਰਤ ਸ਼ਹਿਰ ਫਲੋਰੈਸ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚੋਂ ਛੁਡਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਲੁਗੋ—ਊਪਰੇਸ਼ਨ ਬੱਕਲੈਂਡ (Lugo- Operation Buckland)

ਅਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਦਾ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾ ਮੱਹਤਵਪੂਰਨ ਮੋਰਚਾ 9 ਅਪ੍ਰੈਲ 1945 ਨੂੰ 13:50 ਵਜੇ ਇਟਲੀ ਦੇ ਨਗਰਾਂ ਲੁਗੋ

ਜੈਪੁਰ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ
ਸਮਰਪਿਤ
ਲੁਗੋ ਵਿੱਚ ਬਣਿਆ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਰਕ

ਬੰਬ ਸੁੱਟ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਢੇਰੀ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਫੌਜਾਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਜਰਮਨਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਪੰਕਤੀ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸੌ ਮੀਟਰ ਨੇਤੇ ਜਾ ਪੁੱਜੀਆਂ। ਜਿਥੇ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ 5ਵੀਂ ਮਰਾਠਾ ਲਾਈਟ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਇਥੇ ਮਰਾਠਿਆਂ ਨੇ ਹਲਕੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸਪਾਂਧੂ ਗੰਨਾਂ ਨਾਲ ਫਾਇਰਿੰਗ ਖੋਲੀ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮਰਾਠਿਆਂ ਨੇ ਨਹਿਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਧੂੰਆਂ ਉਠਾ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕੋਲੋਂ ਬੱਚਦੇ ਹੋਏ ਨਹਿਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਸੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਮਰਾਠਿਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਇਥੇ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਨਗਰ ਬਾਨੀਆ ਕਵਾਲੋ (Bagnacavallo) ਦੇ ਚਰਚਾਂ ਦੇ ਉੱਚੇ ਚਲ੍ਹਤਰਿਆਂ ਤੋਂ ਲੁਗੋ ਅਤੇ ਕੋਤੀਨੀਉਲਾ ਵਿੱਚ ਉਠੋਂਦਾ ਧੂੰਆਂ ਸਾਫ਼ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਅਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਸਨ ਪੋਤੀਤੇ (San Potito) ਵੱਲੋਂ 19ਵੀਂ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਰਾਂਖਵੀ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੀ। ਇਥੇ 3/5 ਪੰਜਾਬੀ ਰਜ਼ਮੈਂਟ ਵੀ ਰਾਂਖਵੀ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੂਜੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤ ਸੀ। ਸ਼ਾਮ ਦੇ 7:20 ਵਜੇ 6/13 ਰਾਇਲ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰਾਈਫਲਸ ਕੰਪਨੀ ਬੀ ਨੇ 400 ਮੀਟਰ ਤੱਕ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕਬਜ਼ਾ ਜਮਾ ਲਿਆ। ਕੰਪਨੀ ਬੀ ਜਦੋਂ ਸੇਨੀਓਰ ਨਦੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ

80

ਆਪਣੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਬਲੀਦਾਨ ਦੇਣਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਿਪਾਹੀ ਅਲੀ ਹੈਦਰ ਨੇ ਜਖਮੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਖਤਰਨਾਕ ਅਤੇ ਸੰਕਟਮਈ ਮਈ ਘੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦੀ ਲੰਘ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਾਬਿਆ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ। ਅਲੀ ਹੈਦਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਖਮਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਬਦਲੀ ਅਤੇ ਅਗਲੀ ਪੁਜ਼ਿਸ਼ਨ ਉੱਤੇ ਪੱਜਾ। ਜਿਥੇ ਇੱਕ ਸਪਾਂਧੂ ਗੰਨ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਗੰਨਾਂ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਅਲੀ ਹੈਦਰ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਸੱਜੀ ਲੱਤ ਅਤੇ ਬਾਂਹ ਤੋਂ ਜਖਮੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਬੂਨ ਵਗਦੇ ਵਗਦੇ ਹੀ ਅਲੀ ਹੈਦਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਹੈਂਡ ਗਰਨੈਂਡ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਵਿੱਚ ਸੁਟਿਆ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਰਮਨ ਦਾ ਇਹ ਮੋਰਚਾ ਟੌੱਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਲੀ ਹੈਦਰ ਦੀ ਕੰਪਨੀ 6/13 ਰਾਇਲ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰਾਈਫਲਸ ਕੰਪਨੀ ਬੀ ਇਸ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਜਿੱਤ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਕਰ ਸਕਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋਈ। ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ ਭਰੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਕਰਕੇ ਅਲੀ ਹੈਦਰ ਨੂੰ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਕੰਪਨੀ ਏ ਅਤੇ ਬੀ ਨੇ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਧੱਕ ਕੇ ਸੇਨੀਓਰ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸੀ ਤੋਂ ਡੀ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਹਸਪਤਾਲ ਏਰੀਏ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਸਿਤਰ ਫੌਜਾਂ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣਾ ਚਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਬਤੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇੱਥੇ ਸਾਰੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਅਤੇ ਸਕੋਟਿਸ਼ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਹਮਲੇ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। 6/13 ਰਾਇਲ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰਾਈਫਲਸ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 10 ਅਪ੍ਰੈਲ 1945 ਨੂੰ ਬਿਜੂਨੋ (Bizzuno) 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਗਈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਇਲਕੇ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰਕੇ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਪਿੱਛੇ ਹੱਟ ਕੇ ਸਕੋਲੇ ਤਾਰਾਤੂਰੋ (Scolo Tratturo) ਵੱਲ ਆਪਣੀ ਨਵੀਂ ਰੱਖਿਆ ਪੰਕਤੀ ਬਣਾ ਲਈ।

ਦੁਪਿਹਰ ਵੇਲੇ 6/13 ਰਾਇਲ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰਾਈਫਲਸ ਨੇ ਲੁਗੋ ਦੀ ਨਹਿਰ ਦੇ ਨਾਲ ਬਿਜੂਨੋ ਵੱਲੋਂ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਕਰਤੀ ਟੱਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ ਫੌਰਸ ਦੇ ਕੁਝ ਜਵਾਨ ਵੀ ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ 6/13 ਰਾਇਲ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰਾਈਫਲਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਪਿੱਛੇ ਕਰ ਲਏ। ਹੁਣ ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਜਨਰਲ ਟੀ ਐਸ ਦੋਬਰੀ ਨੇ 3/8 ਪੰਜਾਬੀ ਰੈਜ਼ੀਸ਼ੈਟ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਜੋ ਹੁਣ ਤੱਕ ਰਾਂਖਵੀ ਫੌਜ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੀ।

ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਟੈਂਕ ਵੀ ਅੱਗੇ ਆ ਪੁੱਜੇ ਸਨ ਅਤੇ 3/15 ਪੰਜਾਬੀ ਰੈਜ਼ੀਸ਼ੈਟ ਅਤੇ 1/5 ਮਰਾਠਾ ਸਨ ਪੋਤੀਤੇ ਦੇ ਮੱਧ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਪਹਿਲੀ ਜੈਪੁਰ ਇਨਫੈਨਟਰੀ ਬੱਥੇ ਪਾਸੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਮੋਰਚੇ ਲਈ ਸਿਰ ਧੜ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਜਰਮਨ ਰੱਖਿਆ ਪੰਕਤੀ ਭਾਰਤੀਆ ਵਿਰੁੱਧ ਬਤੀ ਨਿਰਦਾਇਤਾ

81

ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਲੜਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ। ਜੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮੁਕਾਮ ਤੱਕ ਆ ਪੁੱਜੀ ਕਿ ਜੋ ਮਾਰੇਗਾ ਉਹੀ ਬਚੇਗਾ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਹੱਥ ਗੋਲੇ ਅਤੇ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਹਬਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ ਉਪਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਅੱਗੇ ਗੋਡੇ ਨਾ ਟੇਕੇ।

1/5 ਮਰਾਠਾ ਦੇ ਕਮਾਡੈਂਟ ਨੇ ਨਦੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵੱਧਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਪਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਇੱਕ ਜੋਰਦਾਰ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਜਖਮੀ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਿਪਾਹੀ ਨਾਮਦੇਓ ਜਾਧੇ ਨੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਵੱਲੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਲਿਆ। ਜਰਮਨ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਪੰਕਤੀ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਨਾਲ ਨਾਮਦੇਓ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਕਮਾਂਡਰ ਅਤੇ ਦੋ ਹੋਰ ਜਵਾਨ ਜਖਮੀ ਹੋਏ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜਵਾਨ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ। ਨਾਮਦੇਓ ਬੰਬਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਦੀ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਕੰਡਾ ਤਾਰ ਨਾਲ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਦੀ ਰੀਂਘ ਰੀਂਘ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਮੌਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬੰਬ ਸੁੱਟ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ। ਹੱਥ ਗੋਲਿਆਂ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਮੌਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬੰਬ ਸੁੱਟ ਕੇ ਮਹਾਰੂ ਮੌਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਗੋਲਿਆਂ ਨਾਲ ਉਡਾ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਤਮਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੇ ਜਖਮੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਧਰੀ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਬਾਂ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ। ਉਸਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਸਦਕਾਂ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਨਾਮਦੇਓ ਨੂੰ ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ ਬਦਲੇ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਜੈਪੁਰ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਲੂਗੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ 3/8 ਪੰਜਾਬੀ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਸਨਤੈਰਨੇ ਨਦੀ ਵੱਲੋਂ ਮੌਰਚਾ ਸੰਭਾਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਜਰਮਨਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਮੌਰਚੇ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮਿਤਰ ਫੌਜਾਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਲੂਗੇ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਸਨ। 3/15 ਪੰਜਾਬੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਅਤੇ ਮਰਾਠਾ ਸਕੋਲੇ ਤਰਾਤੂਰੇ ਵੱਲ ਤੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਜਰਮਨ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। 11 ਅਪ੍ਰੈਲ 1945 ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਲੂਗੇ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਜਰਮਨਾਂ ਦਾ ਸਫ਼ਾਇਆ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਲੂਗੇ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਪਹਿਲੀ ਭਾਰਤੀ ਬਿਗੇਡ ਜੈਪੁਰ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਸੀ। ਜਿਸਦੇ ਨਾਂ ਉਪਰ ਲੂਗੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਯਾਦਗਾਰ ਚਿੰਨ ਵੀ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਟਲੀ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬਲੋਨੀਆ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣਾ ਵੀ ਉਪਰੋਸ਼ਨ ਬਕਲੈਂਡ ਦਾ ਹੀ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਬਲੋਨੀਆ ਵਿਰੁੱਧ ਮਿਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੇ 9 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਮੁਹਿਮ ਸੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਵਾਈ ਅਤੇ ਪੈਦਲ ਫੌਜ ਨੂੰ ਜੋਰਦਾਰ ਤਿਆਰੀ ਨਾਲ ਉਤਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਸੇਨੀਓਰ ਨਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਨਤੈਰਨੇ

ਨਦੀ ਅਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਈਮੋਲਾ (Imola) 'ਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿਲਾਰੀਓ ਨਦੀ ਨੂੰ 17 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੋਲਿਸ਼ ਫੌਜਾਂ ਬਲੋਨੀਆ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਪੁਰਬ ਵੱਲੋਂ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਪੰਜਵੀਂ ਅਮਰੀਕਨ ਆਰਮੀ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾਖਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ 21 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਪੋਲਿਸ਼ ਫੌਜ ਦੀ ਤੀਸਰੀ ਰਾਈਫਲ ਬਿਗੇਡ (3rd Carpathian Rifle Brigade) ਦਾਖਲ ਹੋਈ। ਜਿਸਨੂੰ ਕੁਝ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਜਰਮਨਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਇਸ ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਬਲੋਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਝੰਡਾ ਲਹਿਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਸੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹਨਾਂ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਜੋਰਦਾਰ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਪੋਲਿਸ਼ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਆਖਰੀ ਲੜਾਈ ਸੀ। 25 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਇਟਾਲੀਅਨ ਪਰਤੀਜਾਨੀ ਕਮੇਟੀ (Italian Partisans) ਵੱਲੋਂ ਇਟਲੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੰਗਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਟਾਲੀਅਨ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਮੁਸੋਲੀਨੀ 28 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਕੋਮੇ ਵਿੱਚ ਫੜ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਰ ਨੂੰ ਪਰਤੀਜਾਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲਾਂਦੇ ਵਿੱਚ ਪੁੱਠੇ ਲਟਕਾਇਆ ਗਿਆ। 29 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਲਿਖਤੀ ਤੌਰ ਉਪਰ ਆਪਣੇ ਹਬਿਆਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ General Heinrich von Vietinghoff ਨੇ ਇਸ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ।

ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਬਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸ਼ਹੀਦੀ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਤੇ ਸਮਾਰਕ

ਇਟਲੀ ਦੇ ਦੱਖਣ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਤੱਕ ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕੁਲ 41 ਜੰਗੀ ਸ਼ਾਸ਼ਨ ਘਾਟ ਅਤੇ 4 ਸ਼ਰੀਦੀ ਸਮਾਰਕ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਮਿਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਇੰਗੈਲੈਂਡ, ਕੈਨੇਡਾ, ਭਾਰਤ, ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ, ਆਸਟਰੋਲੀਆ, ਪੋਲੈਂਡ, ਅਫੀਰੀਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜੰਗੀ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਹਨ। ਚਾਰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਰਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੀ ਮੈਮੋਰੀਅਲ, ਫੌਰਲੀ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਮੈਮੋਰੀਅਲ, ਰਿਮਨੀ ਗੋਰਖਾ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਅਤੇ ਸਾਂਗਰੇ ਰਿਵਰ ਵਾਰ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਹਨ। ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਵਾਰ ਗਰੇਵ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਅਨੁਸਾਰ ਬਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਦੇ 5727 ਫੌਜੀ ਦੁਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 2830 ਸਪੁਰਦੇ ਖਾਕ (ਸਮਾਧਾਂ) ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ 2897 ਸੰਸਕਾਰੇ ਗਏ। ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਰਕ ਬਣਾ ਕੇ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਹਨਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਚਾਰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਰਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੀ, ਫੌਰਲੀ ਅਤੇ ਸਾਂਗਰੇ ਰਿਵਰ ਵਾਰ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਸਥਾਪਤ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਸਿੱਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ, ਦੂਜੀ ਸਿੱਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ, 11ਵੀਂ ਸਿੱਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ, ਨਭਾ ਅਕਾਲ ਇਨਫੈਂਟਰੀ, 16ਵੀਂ ਸਿੱਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ, 8ਵੀਂ ਸਿੱਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ

15ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜੀਸ਼ਨ, 12ਵੀਂ ਫਰਟੀਅਰ ਫੋਰਸ ਰੈਜੀਸ਼ਨ, ਛੇਵੀਂ ਡਿਊਕ ਆਫ਼ ਕਨਾਟ ਔਨ ਲਾਂਸਰਸ, 13ਵੀਂ ਫਰਟੀਅਰ ਫੋਰਸ ਰਾਈਫਲਸ, ਕਿੰਗ ਜੌਰਜ ਪੰਜਵਾਂ ਔਨ ਬੰਗਲ ਸੇਪਰਸ ਐਂਡ ਮਾਈਨਰਸ, 13ਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਮੂਲ ਕੋਏ, 17ਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਇਨਫਾਂਟਰੀ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਸਿਗਨਲ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਧਾਂ ਉੱਪਰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ “ਉਚ੍ਚ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ, ਸੰਸਕਰੇ ਗਏ” ਹਿੜ੍ਹ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਗੋਰਖਾ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਧਾਂ ਉੱਪਰ “ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਦੇ ਸਲੋਕ” ਉਕਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਉੱਪਰ ਪਵਿੱਤਰ “ਕੁਰਾਨ” ਦੀਆਂ ਆਇਤਾਂ ਉਕਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਅਨਕੋਨਾ, ਰਿਮਨੀ ਅਤੇ ਆਰੋਸੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗੋਰਖਾ ਅਤੇ ਅਣਵੰਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਸਥਾਪਤ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਧਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਿਣਤੀ ਰਿਮਨੀ ਦੇ ਸ਼ਮਾਸ਼ਾਨ ਘਾਟ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 618, ਫੋਰਲੀ ਵਾਰ ਸਮਿਟਰੀ 496, ਕਸੀਨੇ ਵਾਰ ਸਮਿਟਰੀ 431, ਸਾਲੇਰਨੇ ਵਾਰ ਸਮਿਟਰੀ 385, ਆਰੋਸੇ 378 ਅਤੇ ਸੰਸਕਰੇ ਗਏ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਸਮਾਰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕਸੀਨੇ ਮੈਮੋਰੀਅਲ 1440, ਫੋਰਲੀ ਮੈਮੋਰੀਅਲ 768, ਅਤੇ ਸਾਂਗਰੇ ਮੈਮੋਰੀਅਲ 517 ਹਨ। ਇੱਥੇ ਕੁਝ ਕੁ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਅੰਕਤੇ ਘੱਟ ਹਨ। ਪਰ ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਵਾਰ ਗਰੇਵ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਫਰਕ ਨਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ 5727 ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਸਨ, ਪਰ ਹੁਣ 5773 ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਗਰੇ ਰਿਵਰ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਵਿੱਚ ਕੁਲ 517 ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਵਿੱਚ 237 ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਸੀਨੇ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਵਿੱਚ ਕੁਲ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ 1438 ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਵਿੱਚ 377 ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਹਨ ਅਤੇ ਫੋਰਲੀ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕੁਲ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 370 ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਸਨ। ਰਾਵੇਨਾ ਅਤੇ ਫਲੋਰੈਂਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਵੀ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਦੇ ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕੁਲ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ 41 ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਰੰਤੋ ਟਾਊਨ ਵਾਰ ਸਮਿਟਰੀ ਵਿੱਚ ਮੁਖੀਤਨ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਮੌਤੇਕੀਓ ਪਰੀਕਲਚੀਨ ਵਿੱਚ ਨਾਗਾਇਣ ਸਿੱਖ ਦਾ ਨਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀਆਂ ਦਾ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ (THE INDIAN CONTRIBUTION IN ITALY)

ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ 1:3 ਮਿਲੀਅਨ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਮੁੱਖ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਯੂਰਪ, ਅਫਰੀਕਾ ਅਤੇ ਏਸ਼ੀਆ ਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਬੈਲਜ਼ੀਅਮ ਵਿੱਚ ਈਪਰ ਦੀ ਲੜਾਈ, ਫਰਾਸ ਵਿੱਚ ਨੋਵੇਂ ਚੈਪਲ, ਸੌਮੇ ਦੀ ਲੜਾਈ, ਮੱਧ ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਗਲੀਪੋਲੀ ਅਤੇ ਪੂਰਬੀ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਕਿਲੀਮੰਜਾਰੋ ਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹਨ। ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ 11 ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ।

ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਫੌਜ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਲੰਟੀਅਰ ਫੌਜ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਫੌਜ ਦੇ ਢਾਈ ਮਿਲੀਅਨ ਸੈਨਿਕ ਭਾਗ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਅਫਰੀਕਾ, ਮੱਧ ਪੂਰਬ ਅਤੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਜੰਗ ਤਾਂ ਲੜੀ ਗੀ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਜਪਾਨੀ ਫੌਜਾਂ ਨਾਲ ਬੱਖਣੀ ਪੂਰਬੀ ਏਸ਼ੀਆ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਉੱਤਰ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਬਰਮਾ ਵਿੱਚ ਲੜਾਈਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ 31 ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਦੀ ਇੱਕ ਮਿਸਾਲ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਫੌਜ ਦੇ ਬਹਾਦਰ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਮਾਨਵਤਾ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਇੱਕ ਮੁਜ਼ਸਮਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਟਲੀ ਦੀ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਅਮਰੀਕਨ ਅਤੇ ਬਿਟਿਸ਼ ਫੌਜਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੀਸਰਾ ਸਥਾਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਵਿੱਚ ਚੌਥੀ, ਅੱਠਵੀਂ ਅਤੇ ਦੱਸਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਸੀ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਇਹਨਾਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼, ਅਮਰੀਕਨ, ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ, ਪੋਲਿਸ਼, ਕਨੈਡੀਅਨ, ਅਫਰੀਕਨ ਅਤੇ ਫਾਂਸੀਸੀਆਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਲੜਾਈ ਲੜੀ।

ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਮੋਰਚਿਆਂ ‘ਤੇ ਲੜਾਈ ਲੜੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਮੋਰਚੇ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਖਦੇੜਨਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਅੰਤਵਰ ਵੀ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੇ, ਸਾਂਗਰੇ ਦੀ ਲੜਾਈ, ਲੀਰੀ ਘਾਟੀ, ਪੂਰਬੀ ਤੱਟ ਵੱਲੋਂ ਬਲੋਨੀਆ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧਣਾ, ਸੇਨੀਓ ਨਦੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨਾ, ਗੋਥਿਕ ਲਾਈਨ ਦੀ ਲੜਾਈ ਅਤੇ ਇਟਲੀ ਦੇ ਬਹੁਤ

ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਜਰਮਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਆਜਾਦ ਕਰਵਾਉਣਾ। ਜਿਵੇਂ ਲੁਕਾ, ਫਲੋਰੈਂਸ, ਸਨ ਮਾਰੀਨੋ, ਫੋਰਲੀ, ਬਲੋਨੀਆ ਆਦਿ ਮੁੱਖ ਸਨ। ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ 20 ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ। ਕੁਝ ਅੰਕਤਿਆਂ ਵਿੱਚ 5773 ਅਤੇ ਕੁਝ ਵਿੱਚ 5782 ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਟਲੀ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਫਨਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਾਹ ਸੰਸਕਾਰ ਵੀ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਟਲੀ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤੋਰੀਨੋ ਦੀ ਸਾਂਗਰੇ, ਕਸੀਨੋ, ਫੋਰਲੀ, ਆਰੋਸੋ, ਰਿਮਨੀ, ਅਨਕੋਨਾ, ਸਲੇਰੋਨੋ, ਫਲੋਰੈਂਸ (Torino di Sangro, Cassino, Forli, Arezzo, Rimini, Ancona, Salerno) ਦੇ ਨਾਂ ਮੁੱਖ ਹਨ।

ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਅਮਰੀਕਨ ਡੈਜ ਦੇ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਮਾਰਕ ਵਾਇਨ ਕਲਾਰਕ (Mark Wayne Clark) ਨੇ ਇੱਕ ਪੱਤਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿੱਚ ਬਿਟਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਹਰ ਫਰੰਟ ਉੱਪਰ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜਿਆਂ।

Remarks of Lieutenant General Mark W. Clark, Commanding, 15th Army Group, To Visiting Journalists of India, At A Location Near The 15th Army Group Front in Italy, 27 February, 1945.

I have had the distinction of having under my command a trio of great Indian divisions, the 4th, 8th and 10th, whose fighting record in Italy is a splendid one.

The achievements in combat of these Indian soldiers are noteworthy. They have carried on successfully in the grim and bloody fighting against a tenacious enemy who has been aided by terrain particularly favourable for defence. No obstacle has succeeded in delaying these Indian troops long or in lowering their high morale of fighting spirit.

They are well led, these three divisions. Each of the division commanders, at one time, commanded a battalion in an Indian infantry regiment in combat. These divisional commanders came up the hard way. They are, respectively, for the 4th, 8th and 10th Indian Divisions:

Major General A. W. W. Holworthy, M.C.,

Major General Dudley Russell, C.B.E., D.S.O., M.C.,

Major General Denys W. Reid, C.B.E., D.S.O., M.C.

Thousands of the Indian troops are now spending their second winter in Italy. Some of the Indian troops who came from service in the Middle East to Italy have been in action for nearly four years.

Your "Jawan" and our "Yank" and "Tommy Atkins" and "Jock" and the other soldiers of this international 15th Army Group have established firm bonds of friendship and respect born in common action against a tough enemy. The bravery of Indian troops is attested by battle honors and decorations awarded.

The 4th, 8th and 10th Indian Divisions will ever be associated with fighting at Cassino, the capture of Rome, the Arno Valley, the liberation of Florence, and the breaking of the Gothic defensive line. Recently in the Serchio River Valley, on the Fifth Army front, a German counterattack was stopped and thrown back by troops that included the bulk of the 8th Indian Division. I salute the brave soldiers of these three great Indian divisions.

Lieutenant General Mark W. Clark, Commanding, 15th Army

With Regards From "The Tiger Triumphs"

ਚੌਥੀ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (4th Indian Division)

ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਚੌਥੀ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (4th Indian Division) ਨੇ 9 ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਖਾਸ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣੇ 25000 ਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਬਲੀਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ 150000 ਜੰਗੀ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਾਫ਼ਟਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਜੰਗੀ ਸਫਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵੱਲੋਂ 15000 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦਾ ਸਫਰ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਜਰਨੈਲ ਮਿਟਗੁਮਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਚੌਥੀ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (4th Indian Division) ਅਤੇ ਸੱਤਵੀਂ ਆਰਮਾਡ (7th Armoured) ਮੇਰੀਆਂ ਪਸੰਦੀਦਾ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਸਨ। ਚੌਥੀ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੀ ਦਰ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਦਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ 1 ਜਵਾਨ ਪਿੱਛੇ 3 ਭਾਰਤੀ ਜਵਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਉੱਤਰੀ ਅਫਰੀਕਾ, ਪੱਛਮੀ ਅਫਰੀਕਾ, ਸੀਰੀਆ, ਮਿਸਰ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਲੜੇ ਗਏ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਤਰੀ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਬੈਨਗਾਜ਼ੀ, ਟੋਬੂਰਕ, ਵਾਡੀ ਅਕਰਿਤ, ਐਨਫੀਦਾਵਿਲੇ, ਅਤੇ ਟੂਨੀਸ਼ਿਆ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਮੁੱਖ ਸਨ।

1944 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਇਹ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਭੇਜੀ ਗਈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਨਵੀਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਗਿਆਰਵੀ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਨੂੰ ਜੋਤਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੇ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਬਲੀਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਵਕਤ ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਜਰਨਲ ਟੁੱਕਰ ਦੇ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਕੇ ਹਸਪਤਾਲ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਹੈਰੀ ਡਿਮੋਲਾਈਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਚੌਥੀ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (4th Indian Division) ਨੇ ਕਸੀਨੇ ਦੀ ਤੀਜੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ। ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਕਸੀਨੇ ਦਾ ਜੰਗੀ ਸਮਸ਼ਾਨ ਘਾਟ ਆਪਣੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਲੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਕਸੀਨੇ ਦੀ ਜਿੱਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੌਥੀ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (4th Indian Division) ਇਟਲੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਗ ਤਰਾਸੀਮੇਨੇ ਤ੍ਰੀਲ (Trasimeno Line) ਵੱਲ ਵਧੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੋਖਿਕ ਲਾਈਨ ਵੱਲ ਰੁੱਖ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਧੂਰੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ

ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ 1944 ਵਿੱਚ ਇਹ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਰਾਹਤ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਗਰੀਸ ਵਿੱਚ ਭੇਜੀ ਗਈ। ਚੌਥੀ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (4th Indian Division) ਵੱਲੋਂ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਬਹਾਦਰੀ ਲਈ ਕੋਈ 1000 ਅਵਾਰਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 4 ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਅਤੇ 3 ਜੋਰਜ ਕਰਾਸ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੂੰ ਰਿਮਨੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਰੀਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਲਾਰਡ ਵੇਵਲ ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ “The fame of this Division will surely go down as one of the greatest fighting formations in military history, to be spoken of with such as The Tenth Legion, The Light Division of the Peninsular War and Napoleon's Old Guard.

Das wrote also: "Even beyond its fighting reputation, it will be remembered for the spirit of mutual trust and fellowship maintained between all ranks coming from .

ਅੱਠਵੀਂ ਭਾਰਤੀ ਇੰਨਫੈਟਰੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ

(The 8th Indian Infantry Division)

ਅੱਠਵੀਂ ਭਾਰਤੀ ਇੰਨਫੈਟਰੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਜਿਸਦੀ ਬੁਲਿਆਦ 25 ਅਕਤੂਬਰ 1940 ਨੂੰ ਮੇਰਠ ਵਿੱਚ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਚਾਰਲਸ ਹਾਰਵੇ (Major-General Charles Harvey) ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਅਧੀਨ ਰੱਖੀ ਗਈ। ਜਿਸਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਅਰਬੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਪੱਛਮੀ ਮਾਰੂਥਲ ਵਿੱਚ ਅੱਠਵੀਂ ਆਰਮੀ (Eight Division) ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਜੋਤਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਲਈ ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣਾ ਲੋਤੀਂਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਇਟਲੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ 24 ਸੰਭਾਰ 1943 ਨੂੰ ਸਮੁੱਦਰੀ ਰਸਤੇ ਤਾਰਾਂਤੇ ਬੰਦਰਗਾਹ ਰਾਹੀਂ ਇਟਲੀ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੀ ਖਾਸੀਅਤ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਪਹਾਤਾਂ 'ਤੇ ਚੜਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮੁਹਾਰਤ ਰੱਖਦੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਚਾਰ ਚੰਨ ਲਏ। ਇਹ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਲਗਾਤਾਰ 19 ਮਹੀਨੇ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦੀ ਰਹੀ, ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੂੰ ਪਹਾਤੀ ਰਸਤਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਗੁਜਰਦੇ ਹੋਏ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਦੀਆਂ ਨਾਲੇ ਅਤੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ।

1943 ਵਿੱਚ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਅੱਠਵੀਂ ਆਰਮੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਕੇ ਆਫਰੀਆਟਿਕ ਫਰੰਟ ਤੋਂ ਪੁਰਬੀ ਇਟਲੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬੀਫੈਰਨੋ, ਤਰੀਨੀਓ, ਸਾਂਗਰੋ, ਅਤੇ ਮੋਰੋ ਨਦੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਸਰਦੀ ਅਤੇ ਬਾਰਿਸ਼ਾਂ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਕੈਡੇ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਜਰਨਾ ਪਿਆ। ਸਰਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬਤੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਆਧੀਨੀ ਪਹਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਲੱਗਭਗ 100 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੱਕ ਅੱਗੇ ਵਧੀ। ਜਿੱਥੇ ਕਸ਼ਿਨੋ ਦੇ ਮੌਰਚੇ ਵਿੱਚ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੂੰ ਮੁਹਿਮ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਪਿਆ। ਬਹੁਤ ਲੰਬੀ ਅਤੇ ਪੇਚੀਦਾ ਮੁਹਿਮ 'ਕਸ਼ਿਨੋ' ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਦੀ ਲੰਘਦੇ ਹੋਏ ਪੇਰੂਜਾ ਨੇਤੇ ਆਸੀਸੀ ਪੁੱਜੀ। ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੇ ਜਵਾਨ ਕਮਲ ਰਾਮ (3/8 ਪੰਜਾਬ ਰਜਸ਼ੈਟ) ਨੇ 19 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।

ਜੁਲਾਈ 1944 ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਇਹ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਫਲੋਰੈਂਸ ਪੁੱਜੀ। ਜਿੱਥੇ 21ਵੀਂ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਲੋਰੈਂਸ ਵਿੱਚ ਪਈਆਂ ਬਹੁਮੁੱਲੀਆਂ ਕਲਾ ਕਿਰਤੀਆਂ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੋਬਿਕ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਤੇਤਨ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ 1/5 ਰਾਇਲ ਗੁਰਖਾ ਰਾਈਫਲ ਦੇ ਬੰਮਨ ਗੁਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਦਸੰਬਰ 1944 ਵਿੱਚ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਦੀ ਦੂਜੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਆਦਰੀਆਟਿਕ ਫਰੰਟ ਵੱਲੋਂ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਰੋਮਾਨਿਆ ਸਟੇਟ ਦਾ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਫਾਇਨਾ (Faenza) ਉੱਪਰ ਅੱਠਵੀਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਅਧਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਨੇ ਪਿੱਛੇ ਹੱਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੁਕਾ (Lucca) ਵੱਲੋਂ ਅਮਰੀਕਨ ਫੌਜ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਦਾ ਸਫ਼ਾਇਆ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਪਰ ਫੈਸਲਾਕੁਨ ਘਤੀ ਉਦੋਂ ਆਈ ਜਦੋਂ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਰਸਲ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਉੱਪਰ ਕਾਬੂ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਖਦੇਤਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਰਵਰੀ 1945 ਨੂੰ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੁਬਾਰਾ ਅੱਗੇ ਵੱਧੀ। ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਅਪਰੈਲ ਵਿੱਚ ਸੈਨੀਓ (Senio) ਦੀ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ 9 ਅਪ੍ਰੈਲ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਅਲੀ ਹੈਦਰ ਅਤੇ ਨਾਮਦੇਓ ਨੇ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ। ਫਿਰ ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਸਨਤੈਰਨੋ (Santerno) ਨਦੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ 78ਵੀਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਅਤੇ 56ਵੀਂ ਇਨਫੈਟਰੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦਾ ਰਾਹ ਖੋਲਣ ਲਈ ਜ਼ਰਮਨ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਤੇਤਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੇਤਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਰਜੈਂਟਾ (Argenta) ਦਰ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰਮਨ ਨੂੰ ਹਰਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੋਂ ਫੇਰਾਰਾ ਅਤੇ ਪੋ ਨਦੀ (Ferrara and Po river) ਦਾ ਰਸਤਾ ਖੁੱਲਿਆ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਇਟਾਲੀਅਨ ਮੁਹਿਮ ਵਿੱਚਲਾ ਅਖੀਰਲਾ ਦਰਿਆ ਆਦੀਜੇ (Adige) ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੀ ਇਟਲੀ ਮੁਹਿਮ 2 ਮਈ 1945 ਨੂੰ ਖਤਮ ਹੋਈ।

According to Lieutenant-General Sir Oliver Leese, commander of the 8th Army:

"The battle of Rimini was one of the hardest battles of Eighth Army. The fighting was comparable to El Alamein, Mareth and the Gustav Line (Monte-Cassino)."

ਦਸਵੀਂ ਭਾਰਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (10th Indian Division)

ਦਸਵੀਂ ਭਾਰਤੀ ਇੰਨਫੈਂਟਰੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦਾ ਗਠਨ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ਦੇ ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਤਹਿਰਾਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਟਲੀ ਦੇ ਤਰੀਏਸਤੇ ਜ਼ਿਲੇ ਤੱਕ 6400 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦਾ ਸਫਰ ਤੈਅ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਤਿੰਨ ਛੋਟੇ ਯੁਧਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਉੱਥੇ ਇਸ ਵੱਲੋਂ ਦੋ ਵੱਡੇ ਯੁਧਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਗਈ। ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਐਂਗਲੋ ਇਗਰਾਕ ਯੁਧ, ਸੀਰੀਆ ਲਿਬਨਾਨ ਹਮਲਾ, ਐਂਗਲੋ ਸੋਵੀਅਤ, ਉੱਤਰੀ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਅਤੇ ਇਟਾਲੀਅਨ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦਿਖਾਈ।

ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ 1941 ਵਿੱਚ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ William Archibald Kenneth Fraser ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਦਸਵੀਂ ਭਾਰਤੀ ਇੰਨਫੈਂਟਰੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦਾ ਗਠਨ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਮਈ 1941 ਵਿੱਚ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਫਰੇਜਰ ਦੇ ਬੀਮਾਰ ਹੋਣ ਉੱਪਰ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਵਿਲੀਅਮ ਬਿਲ ਨੂੰ ਕਮਾਨ ਸੌਂਪੀ ਗਈ।

1942 ਵਿੱਚ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਲਿਬੀਆ ਦੀ ਲਤਾਈ ਲਈ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਭੇਜੀ ਗਈ। ਜਿੱਥੇ ਸੁਰੂਆਤੀ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਅੱਗੇ ਵਧੀ। ਇਸ ਵੱਲੋਂ ਅਲ ਆਦਮ ਅਤੇ ਰੇਜ਼ਗ (Adem and Sidi Rezegh) ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਰਹੀਆਂ ਸ੍ਰੁਨਿਟਾਂ ਨਾਲ ਗਜ਼ਾਲਾ ਦੀ ਲਤਾਈ (Battle of Gazala) ਲਈ ਗਈ।

ਮਾਰਚ 1944 ਵਿੱਚ ਦਸਵੀਂ ਭਾਰਤੀ ਇੰਨਫੈਂਟਰੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੂੰ ਅੱਠਵੀਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਆਰਮੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਲਈ ਆਫ਼ਰੀਆਟਿਕ ਮੌਰਚੇ ਉੱਪਰ ਇਟਲੀ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਵਿਸਵਰ ਜੰਗ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਲਤਾਈਆਂ ਲਤੀਆਂ। ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਉੱਤਰੀ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਠਿਨ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਲਤਾਈਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਪਹਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਨਦੀਆਂ ਤੇ ਨਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਗੋਥਿਕ ਲਾਈਨ ਉੱਪਰ ਲਤਿਆ ਗਿਆ ਉਪਰੋਸ਼ਨ ਸੈਤੂਨ (Operation Olive) ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ Operation Grapeshot ਸਰ ਕਰਨਾ ਦਸਵੀਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਹਿੱਸਾ ਆਇਆ। ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਬਹਾਦਰੀ ਭਰੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ। ਉੱਥੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਬਲੀਦਾਨ ਵੀ ਦਿੱਤਾ। ਅਖੀਰ 1945 ਵਿੱਚ ਜੰਗ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਟਲੀ ਦੇ ਜ਼ਿਲਾ ਤਰੀਏਸਤੇ (Trieste) ਬਾਰਡਰ ਉੱਪਰ ਇਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੁਹਿਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ।

**ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਸਾਬਕਾ ਫੌਜੀਆਂ
ਅਤੇ ਇਟਲੀ ਦੇ ਸਬਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਗੱਲਬਾਤ**

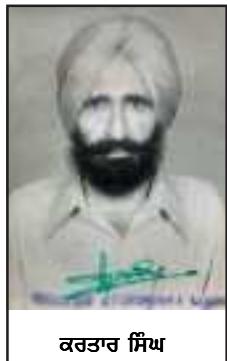
ਜੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਕਹਾਣੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜੁਬਾਨੀ

ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਨੂੰ 70-72 ਸਾਲ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਜਿਹਾਦਾ ਸਾਲ ਬੀਤ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੰਗ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਫੌਜੀਆਂ ਅਤੇ ਸਬਾਨਕ ਲੋਕ ਹੁਣ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕੁਝ ਲੋਕ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਲੰਬੀ ਹੈ, ਅੱਜ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਲੜੀ ਸੀ ਜਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮਾਰੂ ਜੰਗ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਸਮਾਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਹੱਥਲੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਕੁਝ ਫੌਜੀਆਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਇਟਲੀ ਦੇ ਸਬਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਆਪ ਸਭ ਨਾਲ ਸਾਝੀਆਂ ਕਰ ਰਿਹਾਂ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜਿੱਨੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕੀ, ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈ ਕੇ ਕਲਮਬੱਧ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬੇਸੱਕ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਉਮਰ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਸਭ ਕੁਝ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਨਜ਼ਰ ਆਏ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਯਾਦ ਕਰਾ ਕੇ ਛੇਡਿਆ ਤਾਂ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਜਾਣ 'ਤੇ ਵੀ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੇ ਜਖਮ ਅੱਜ ਵੀ ਅੱਲ੍ਹੇ ਹਨ। ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਰੀਝਾਂ ਗਮਾਂ ਦੇ ਢੂੰਘੇ ਸਾਗਰਾਂ ਵਿੱਚ ਛੱਬ ਗਈਆਂ ਦਿਸ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਨੇਰੀ ਦੇ ਝੱਖਤ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਰੁਚ ਗਈਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਈਆਂ। ਜਦੋਂ ਜੰਗ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਥੋੜ੍ਹ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਜੋ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸੀ ਕਿ ਜੰਗਾਂ ਯੁਧਾਂ ਨਾਲ ਕਦੇ ਵੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਂਝੀ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਪਰ ਕੀਤੇ ਯੁੱਧ ਵੀ ਤਬਾਹੀ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ।

ਇਸ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਾਲਮ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਾਨਾ ਜੀ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ, ਇਟਲੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਜੰਗ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਖਿਤਕੀਆਂ ਕਲਾਂ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਮਲੂਕ ਸਿੰਘ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਾਂਦੀ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੋਹਲ, ਮੁਹੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਆਦਿ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਕਰਕੇ ਇਟਲੀ ਦੀ ਜੰਗ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰੋਤ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੇ

'ਤੇ ਸੀ। ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜਿੱਥੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਰਹੇ ਉੱਥੋਂ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਕਪੂਰਬਲਾ ਰਿਆਸਤ* ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਪੈਪਸੂ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਵੀ ਦੱਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਨਾ ਜੀ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਅਤੇ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਨੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਨਹੀਂ ਲੜੀ ਹੈ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਇਆ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਕੁਝ ਇਟਾਲੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਜੋ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਇਟਾਲੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬਾਖੂਬੀ ਬਿਆਨ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ, ਉਚਾ ਆਚਰਨ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਮੇਲ ਜੋਲ ਸਦਕਾ ਇਟਾਲੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਜਿੱਤਿਆ ਹੈ। ਇਟਾਲੀਅਨ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਪਹਿਚਾਣ ਛੱਡੀ ਹੈ। ਜੋ ਅਜ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਹੈ।

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਅਕਾਲ ਇਨਫੈਂਟਰੀ

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਰਿਆਸਤੀ ਸ਼ਹਿਰ ਨਾਭਾ ਦੇ ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡ ਸ੍ਰ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਬਚਨ ਕੌਰ ਦੀ ਕੁਥੋਂ ਫਰਵਰੀ 1921 ਨੂੰ ਬੂਨੀ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕੱਦ ਕਾਠ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਜਵਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਵਿੱਚ ਹੀ 28/10/1939 ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਿਪਦੁਮਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਾਭਾ ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਫੌਜ (ਸਿੱਖ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਫੌਜਸ਼) ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫਿਟਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਕੈਨੀਕਲ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿੱਚ ਸਿਪਾਹੀ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਨਾਭਾ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਫੌਜ (ਨਾਭਾ ਅਕਾਲ ਇਨਫੈਂਟਰੀ) ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫੌਜ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਲਈ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਲਈ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਯੂਨਿਟ ਨੂੰ ਇਟਲੀ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਹਾਦਰੀ ਦਿਖਾਉਣ ਬਦਲੇ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਸਟਾਰ ਇਟਲੀ ਅਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਟਾਰ ਡਾਫ਼ੈਂਸ ਉਵਰਸੀਜ਼ ਬੈਜ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਾਪੁ ਜੀ ਜੰਗ ਦੀਆਂ

ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਇੱਕ ਗੱਲ ਅੱਜ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਬਾਪੁ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਮੋਰਚੇ ਵਿੱਚ ਡਟੇ ਹੋਏ ਸੀ ਤਾਂ ਇੱਕ ਬੰਬ ਆ ਕੇ ਮੋਰਚੇ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗਾ। ਪਰ ਚੰਗੀ ਕਿਸਮਤ ਉਹ ਫਟਿਆ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਮੈਂ (ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ) ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਬੰਬ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਜੋ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟਣ ਦੇ ਕੁਝ ਪਲਾਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਫਟ ਗਿਆ। ਇਸ ਨਾਜੂਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਜਲਦੀ, ਪਰ ਇੱਕ ਬਹਾਦਰੀ ਭਰੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਨਾਲ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਕਈ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚ ਗਈ। ਜੰਗ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ 28/2/1946 ਨੂੰ ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚੋਂ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੀਬੀ ਦੰਦ ਕੌਰ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ 9/11/2005 ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਕੁਚ ਕਰ ਗਿਆ।

ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ

ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਪਿੰਡ ਢੱਪਈ ਜ਼ਿਲਾ ਕਪੂਰਬਲਾ

ਸ੍ਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਢੱਪਈ ਜ਼ਿਲਾ ਕਪੂਰਬਲਾ ਵਿੱਚ 7-12-1918 ਨੂੰ ਧੰਨ ਕੌਰ ਦੀ ਕੁਥੋਂ ਸ੍ਰ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਤਾ ਭਾਵ ਲੇਖਕ ਦਾ ਪੜਨਾਨਾ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਸੀ। ਜੋ ਕਪੂਰਬਲਾ ਰਿਆਸਤ* ਦੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਲਈ ਕਪੂਰਬਲਾ ਰਿਆਸਤ ਵੱਲੋਂ ਲੜੀ ਅਤੇ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਦੀ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਲੱਤ ਵਿੱਚ ਗੋਲੀ ਲੱਗਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਖਤ ਜਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮੋਰਚੇ ਉੱਪਰ ਡਟੇ ਰਹੇ। ਸ੍ਰ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੰਜ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਇੱਕ ਧੀ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ

ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ

* ਕਪੂਰਬਲਾ ਰਿਆਸਤ ਦਾ ਸੰਬੰਧੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਨੇੜਲਾ ਅਤੇ ਮਿੱਡਰਾ ਭਰਪੂਰ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਪੂਰਬਲਾ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਸ਼ਾਸਕ ਸ੍ਰ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਆਹਲੁਵਾਲੀਆ ਨਾਲ ਪੱਗ ਵਟਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਿਸਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਭਰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਆਹਲੁਵਾਲੀਆ ਦਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਸੀ। ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਜਿਸ ਵਕਤ ਕਪੂਰਬਲਾ ਰਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਵਕਤ ਕਪੂਰਬਲਾ ਰਿਆਸਤ ਸ੍ਰ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਆਹਲੁਵਾਲੀਆ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਕੋਲ ਹੀ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਤੱਕ ਰਹੀ।

ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਵੀ ਰਹੇ। ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਨੇ ਸੰਨ 1960 ਤੱਕ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ।

ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੱਚੇ ਸੁਚੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕੀਤਾ। ਆਪਣੀ ਫੌਜੀ ਨੌਕਰੀ ਦੋਰਾਨ ਵੀ ਕਦੇ ਸਿੱਖੀ ਜਾਂ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਮੱਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਸਦਾ ਸਿਰ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾ ਕੇ ਰੱਖੀ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੀ ਪਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਾਦਾ ਤੇ ਸਰਲ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਮੋਤ ਵੀ ਆਏ ਜਦੋਂ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੜੇ ਅੱਖੇ ਪਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਜਰਨਾ ਪਿਆ। ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨ ਕੇ ਵਕਤ ਲੰਘਾਇਆ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸੁਕਰਾਨਾ ਕੀਤਾ।

ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਭੂਆ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਤਸਵੀਰ

ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਲਈ ਖੋਲੀ ਹੋਈ ਭਰਤੀ ਦੋਰਾਨ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਦੋਰਾਨ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਏਸ਼ੀਆ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਕਈ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਰਿਹਾ। ਜਿੱਥੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫੌਜ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਦੌਰਾਨ ਮਿਸਰ (EGIPT) ਵਿੱਚ ਕੈਦ ਕੀਤੇ ਇਟਾਲੀਅਨ ਜੰਗੀ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ (ਗਾਰਡੀਅਨ) ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਟੂਨੀਸੀਆ ਵੀ ਰਿਹਾ। ਟੂਨੀਸੀਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਟਲੀ ਆਉਣ ਦੀ ਵਾਰੀ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਯੂਨਿਟ ਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਸ਼ੋਲਿਨੀ ਹਾਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ (Alied) ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਜਿੱਤ ਦਾ ਝੰਡਾ ਲਹਿਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬਾਕੀ ਆਉਣ

ਵਾਲੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੱਸਣ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦੋਂ ਸਾਡੀ ਯੂਨਿਟ ਇਟਲੀ ਜਾਣ ਲਈ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਜੰਗੀ ਸਾਜ਼ੇ ਸਮਾਨ ਰੱਖ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਪਿਛੋਂ ਇਹ ਹੁਕਮ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਜੰਗ ਖਤਮ ਹੋਣ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਹੋਰ ਫੌਜੀ ਅਮਦਾਦ ਨਹੀਂ ਭੇਜੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਹੁਕਮ ਪਿੱਛੋਂ ਸਭ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਉੱਪਰ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਛਾ ਗਈ। ਅਸੀਂ ਸਭ ਰਲ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਖੀਵੇ ਹੋ ਕੇ ਭੰਗਤੇ ਪਾਉਣ ਲੱਗੇ।

ਖੁਸ਼ੀ ਕਿਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੀ, ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਨਾ ਜਾਣ ਦੀ। ਮੈਂ ਉਤਸੁਕ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ?

ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਨਾ ਜਾਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤਾਂ ਹੈ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੁਸ਼ੀ ਆਪਣੇ ਵਤਨ ਪਰਤਣ ਦੀ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਚਾਅ ਸੀ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਅਜੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਨ ਤੇ ਕਈ ਸੱਜ ਵਿਆਹੀਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਜੰਗ ਨੂੰ ਤੁਰ ਆਏ ਸੀ। ਖੁਦ ਮੈਂ ਵੀ ਤੇਰੀ ਨਾਨੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਸਾਲ ਛੇਡ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਛੱਡ ਕੇ ਲਾਮ 'ਤੇ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਤੇਰੀ ਮਾਸੀ ਬਖਸ਼ੇ ਮਸਾਂ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਹੋਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਨੇ ਸੀ।

ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਮੇਰੇ ਨਾਨਾ ਜੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨੇੜਿਉਂ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। (ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਪੂ ਜੀ ਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਾਂ।) ਦੂਸਰਾ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਭਰ ਜਵਾਨੀ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਾਪੂ ਜੀ ਅਕਸਰ ਹੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਘੱਟ ਬੋਲਦੇ, ਘੱਟ ਖਾਂਦੇ ਅਤੇ ਹਰ ਵਕਤ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹੋਂ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਜਾਂ 'ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ' ਆਖਿਆ ਕਰਦੇ। ਮੇਰੇ ਸੁਰਤ ਸੰਭਾਲਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਨਾਨਾ ਜੀ ਟਰੱਕ ਚਲਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਟਰੱਕ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਬਾਪੂ ਜੀ 'ਸਤਿਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਟਰੱਕ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪ ਵਲੈਤ (ਇੰਗਲੈਂਡ) ਆ ਗਏ। ਫਿਰ 1990 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਪ 2010 ਤੱਕ ਵਲੈਤ ਹੀ ਰਹੇ। ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਖੀਰਲਾ ਵਰਾ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਠ ਢੱਪਈ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹੇ।

ਬਾਪੂ ਜੀ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਥੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਜਾਂ ਮਹੀਨਾ ਵੀ ਰਹਿ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ। ਇੱਥੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਾਪੂ ਜੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਉੱਠ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਭਜਨ ਬੰਦਰੀ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਆਪ ਨੇ ਸਵੇਰ ਦਾ ਨਾਸਤਾ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਘੁੰਮਣ ਚਲੇ ਜਾਣ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਜਲਦੀ ਵੀ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਣ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਅੱਗ ਦਿਨ ਬਾਹਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਟਾਲੀਅਨ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਕੁਝ ਅੱਖਰ ਯਾਦ ਸਨ। ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਸਮੇਂ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਕੈਦ ਕੀਤੇ ਇਟਾਲੀਅਨ ਫੌਜੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਸਿੱਖੇ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਫੌਜੀਆਂ

ਦੀ ਉਹ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਇੱਥੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਲਈ ਕਾਢੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਾਗਜ਼ ਉਪਰ ਲਿਖ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿੱਥੋਂ ਕਿੱਥੋਂ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇਰਾਨ ਰਹੇ ਅਤੇ ਨਜ਼ੀਅਂ ਤੇ ਫਾਸਿਸਟਾਂ ਨਾਲ ਲੜੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਇਜ਼ਤ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਆਮ ਹੀ ਪ੍ਰਛਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ‘ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਚਿੱਟੀ ਪੱਗ ਕਾਲਾ ਕੋਟ ਪੈਂਟ ਪਹਿਨਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦਾ ਸੂਟ (ਕੁਤਤਾ ਪੜਾਮਾ) ਪਹਿਨਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭਰੇ ਮਨ ਨਾਲ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਨਾ ਜੀ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਦੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ ਸਾਂ ਕਿ 93 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਭੋਗ ਕੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਸੁਧਾਬ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕੀਤਾ ਸੀ।’

ਬਾਪੂ ਜੀ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪੱਗ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਜਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੱਸਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਭਰਤੀ ਹੋਏ ਸਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਹਰਾ ਸੀ ਪਰ ਮੇਰੀ ਪੱਗ ਸੱਭ ਤੋਂ ਸੋਹਣੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡਾ ਸਾਬੂ (ਕਮਾਂਡਰ) ਮੈਨੂੰ ਬਾਹਰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਭੜਾ ਕਰਕੇ ਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ “ਪੱਗ ਬੰਨਣੀ ਸਿੱਖਣੀ ਏ ਤਾਂ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਸਿੱਖੋਂ” ਇਸ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਫਖਰ ਨਾਲ ਉੱਚਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੁਹਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਨਾ ਕਰਦਾ।

ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਪੂਰਬਲਾ ਰਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਪੂਰਬਲਾ ਦੇ ਸ਼ਾਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਰ ਸਿਖਾਈ ਹੈ। ਉਹ ਕਦੇ ਕਦੇ ਦਿੱਲੀ ਰਹਿੰਦੇ ਕੁਪੂਰਬਲਾ ਦੇ ਸ਼ਾਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵੀ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਜਿਊਂਦੇ ਜੀਅ ਕੁਪੂਰਬਲਾ ਦੇ ਸ਼ਾਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹੇ।

ਫੌਜ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਬਾਰੇ ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਸਨ ਕਿ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਨੂੰ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਰਾਹੀਂ ਮੇਰਠ ਛਾਉਣੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਗੱਡੀ ਦੇ ਜਿਸ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਸਵਾਰ ਸਾਂ ਉਹ ਡੱਬਾ ਸਿਰਫ ਫੌਜੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਬਾਹਰ ਫੌਜ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹੇ ਵੀ ਜਵਾਨ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵਿਆਹੇ ਹੋਏ ’ਤੇ ਕੁਝ ਅਣਵਿਆਹੇ (ਕੁਆਰੇ) ਸਨ। ਪਰ ਸਾਰੇ ਜਵਾਨ ਚੜ੍ਹਦੀ ਉਮਰ (ਭਰ ਜਵਾਨੀ) ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਨ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਉਮਰ 25 ਸਾਲ ਤੋਂ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਜਵਾਨ ਤਾਂ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਲੋਗਦੇ ਪਰ ਕਈਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਰੋਣਕ ਭਾਲਿਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਜਾਹਿਰ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਆਪਣੀ

ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਭਰਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਿਛੜਨ ਕਰਕੇ ਉਦਾਸ ਸਨ। ਪਰ ਕਈ ਜਵਾਨ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਬੋਲੀਆਂ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇੱਝ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਲਾਡੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣ ਜਾ ਰਹੇ, ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਡਰ ਭੈਅ ਤੋਂ ਬੇਖਬਰ ਨੇ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਰੁਕ ਰੁਕ ਕੇ ਆਖਰ ਨੂੰ ਗੱਡੀ ਮੇਰਠ ਦੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਈ। ਜਿੱਥੋਂ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਟਰੱਕਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਛਾਉਣੀ ਪੁਚਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇੱਥੋਂ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਬੜੀ ਮੁਸੱਕਤ ਕਰਾਈ ਜਾਂਦੀ। ਬੋਤੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਲੱਗੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫੌਜ ਭਰਤੀ ਕਰਕੇ ਬੋਤੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਢਲੀ ਟਰੋਨਿਗ ਦੇ ਕੇ ਮੋਰਚੇ ਵੱਲ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਜਾਂ ਇੱਝ ਕਹਿ ਲਉ ਕਿ ਸਾਰੇ ਨਵੇਂ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਬੰਦੂਕ ਚਲਾਉਣ, ਤੁਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੁੜੀ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਕੇ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੱਗੇ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਵੀ ਕੁਝ ਘੰਟੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਸਭ ਰੰਗਰੂਟਾਂ ਨੂੰ ਬਿਸਤਰਾ ਬੰਨਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਫੌਜ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫੌਜੀ ਨੂੰ ਖੁੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੱਸ ਸਕੇ, ਮੈਂ ਕਿੱਥੇ ਹਾਂ? ਚਿੱਠੀ ਪੱਤਰ ਲਈ ਵੀ ਪਤਾ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਜਿੱਥੇ ਘਰ ਦੇ ਸਿੱਠੀ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲੇ ਪਤੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੌਜੀ ਤੱਕ ਚਿੱਠੀ ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਪੁਚਾਈ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਫੌਜੀ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਜਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਾਡਾ ਜਵਾਨ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸ ਮੁਹਾਜ਼ 'ਤੇ ਹੈ।

ਇੱਕ ਵਾਰ ਘੜੀ ਵੱਲ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਬਾਪੂ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ “ਫੌਜ ਦੀ ਜਿੱਦਗੀ ਵੀ ਬੜੀ ਅਜੀਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸੌਂ ਹੀ ਸਕਦਾ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਾਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਕੰਮ ਅਨੁਸਾਸਨ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਉੱਠੋਂਦੇ ਹੋ, ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਆਪਣਾ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦੇ ਹੋ, ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਹੀ ਪਰੇਡ ਕਰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਹੀ ਸੌਂ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਾਬੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਬੱਝ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਘੜੀ ਦੀਆਂ ਸੂਇਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਰੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਦੀ ਜਿੱਦਗੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ” ਇਹ ਗੱਲ ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੜੇ ਭਾਵੁਕ ਜਿਹੇ ਹੋ ਕੇ ਦੱਸੀ।

ਸੋ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਮੇਰਠ ਛਾਉਣੀ ਰੱਖ ਕੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਆਪਣਾ ਬਿਸਤਰਾ ਬੰਨ ਲਵੇ (ਲੜਾਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਕੋਲ ਉਸਦਾ ਬਿਸਤਰਾ, ਉਸਦੀ ਬੰਦੂਕ ਹੀ ਉਸਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਦੋ ਘੰਟੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਿੱਚ ਤੁਰਨਾ ਹੈ। ਸਭ ਆਪਣੇ ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ ਬੰਨਣ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝ ਗਏ। ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿੱਥੇ ਜਾਣਾ

है। सटेस्न 'ते गँड़ी तिआर सी अते कोई 1000 कू दे करीब जवान इस समें जाण वाली गँड़ी विच बैठा सी। जिनां नुं लै के गँड़ी सॉल पटी। मेरठ ते दिली हो के गँड़ी मिंयी गवालीअर जा के रुकी जिंखं पीज कू सौं हेर जवान चड़ा दिंडा गिआ अते सभ नुं वंड के कुश हेर स़हिरां विच छँडिआ गिआ अते सानुं नागपुर पहुंचाइआ गिआ। कुश समां असीं नागपुर रहे अते फिर इंखं कुश चिर बाअद बंबषी पुचाइआ गिआ। बंबषी ते इंक पाणी वाले जहाज (Ship) विच सदार करके सानुं इराक दी बंदरगाह बसरा लिजाइआ गिआ। बसरा (Bassora) ते बगदाद (Baghdad) अते बगदाद ते सानुं इराक दे इंक हेर स़हिर मेसुल (Mosul) विच भेजिआ गिआ। जिंखे कुश समां रहिण ते बाअद असीं सीरीआ धुँसे। जिंखे समुदर दे कंदे कंदे अहरीकी डंट राहीं मिसर जा धुँसे। (इह उह इलाका है जिंखे जरमन दे प्रॅमिय जरनैल इरविन रैमेल ने अंगरजां नाल दे हॅब किते सन। जिस नुं 'मारुखल दी लुंबती' (Desert Fox) दे नां नाल जाणिआ जांदा सी।)

हेर वी बहुत सारीआं लडाई दीआं गॉलं बापु जी सुणाइआ करदे, जे उनां नाल बीउआं सन। दॅसिआ करदे सन कि लडाई समें जदे घरों डुरे सां तां सानुं इह किसे नहीं सी दॅसिआ कि असीं दूजी संसार जंग लडन जा रहे हां। ना ही असीं इह जाण्दे सी कि साडी लडाई जरमनां, इटालीअनां ते जपानीआं नाल होणी है। भारत ते रेल राहीं बंदरगाह ते बंदरगाह ते पाणी वाले जहाज राहीं अरब विच दी हो के सानुं अहरीका पुचाइआ गिआ। वॅख वॅख बावा ते सारे दौजी जवान साडे नाल आ रले सन। कुश समां तां अनजाणां वांग सारे चुप रहे। पर हौली हौली इह चुप टृट गाई ते सारे इंक दूजे दे मिंतर बण गए। कोई ढाणी बण के किते बहि गिआ कोई किते बहि गिआ ते बहुते दौजी कुआरे ही सन अते गँड़ी जिस वी सटेस्न ते रुकदी इह किसे ना किसे विआहड़ा जेझी नुं टिंचर मज़ाक कर दिआ करदे सन। कोई मनचला गँड़रु तां किसे बैली जा टॅथे दा फिकरा वी कॅस दिआ करदा सी। बाकी नाल दे हो के रुकके गॉल चॅक दिआ करदे। इसे उरां ही करदिआ कराउदिआं समां लंझी जांदा ते असीं हौली हौली दूजी संसार जंग वॅल नुं वॅय रहे सी। साडे विच बहुत सारे ऐसे जवान वी सन जिनां नुं अंगरेजां जां अंगरेजां दे झेली चुकां ने जबरदसती भरती कराइआ सी। जे किसे वी हालत विच अपहा टॅबर जां घर बार नहीं छँडणा चाहुंदे सन। पर समें दी हक्कमत अते इसदे पहिरेदारां ने आपहा उँलु मिंया करन लटी भरती करवाई। बापु जी ने दॅसिआ कि मेरे नाल कुश जवान मेरे वांग आप भरती होए सन। पर कुश नुं मजबूरन वी भरती कीडा

जां करवाइआ गिआ सी। जिस विच उस समें अंगरेजां दे करिंदिआं जिनां विच पिंडां दे नंबरदार, जैलदार जां कुश हेर सढैदपेस्त लैक सन, जे मरकारी ददउरां विच आपटी जाण पहिचाण दे जरीऐ पिंडां दे भोले भाले लैकां नुं भरती करवा दिए अते मरकार कैलं कटी प्रकार दे इनम प्रापत करिआ करदे सन।

बापु जी ने दॅसिआ कि "जदे मैं मिसर विच सां तां मेरी डिउटी कैद कीडे होए इटालीअन दौजीआं दी निगरानी करन दी सी। मैं उस समें इटालीअन लैकां नुं बहुत लेते ते देखिआ अते जाहिआ कि इह लैक जिंखे मज़बा दे काढी खुले हन। उँधे आपहे दिल विच वी बहुता भेद भाव नहीं रँखदे। गॉलं करन विच इह लैक बाकी लैकां नालों अंगे तां हन ही इसदे नाल नाल आपहे धुँसे दे इस्तारिआं नाल वी बहुत कुश समजा देण दी समरँसा रँखदे हन। उहनां दिनां दी इंक याद भेरे नाल संझी करदे होए दॅसण लैगो कि "इंक दिन मैं इंक इटालीअन दौजी नुं आपटी ज़ुराब विच कुश लुकाउंदे देखिआ तां मैं उसनुं अवाज मारी कि की है? बेस्क बोली समझ घंट लैगदी सी पर इस्तारा ही काढी सी। उसने गरीबज्ञा जिहा मुंह बणा के नंह विच मिर फेर दिंडा, जिसदा मतलब सी कुश नहीं। पर खुद देखण करके मैंनुं यकीन ना आइआ तां मैं हॅब वाला डंडा पोला जिहा उसदी लैत ते मारिआ तां उसने गिड गिडा के तीलां दी डेंबी (माचिस) कैच के मिगरट धीण दा इस्तारा कीडा कि मैं मिगरट धीण हां। भेरे दिल विच उरम आ गिआ ते मैं किहा कि जा लै जा पर कुश गलत ना करीं। उह करे इटालीअन ते करे अंगरेजी विच झुक झुक के वार वार भेरा पैनवाद (गरामीऐ- गरामीऐ बैंक्यू बैंक्यू) करदा जांदा सी।"

गॉल जारी रँखदे होए बापु जी कहिं लैगे, "जदे समां विहला होणा तां मैं अते भेरे साथीआं ने कैद कीडे इटालीअन मैनिकां नाल गॉलं करन लैग जाणा। बहुता कुश इस्तारिआं नाल ही समझ ते समजा लैणा साडी इंक उरुं नाल मजबूरी सी। बेस्क उह साडे कैल कैद सन। पर फिर वी मिंतरडा बण गाई जे कि लडाई डंक ही सीमित सी, जिस बारे उह वी जाण्दे सन ते असीं वी जाण्दे सी। इस मिंतरडा नाल असीं इंक दूजे दे परिवारां बारे, खाणिआं बारे अते कटी हेर गॉलं बारे इंक दूजे ते जाणकारी लैंदे ते दिए रहिए सी। जिस दी बदेलउ भैं इटालीअन भासा दे बहुत सारे मुबद मिंख लैटे अते कुश कुश समझ वी लैंदा सी।

इस उरां दीआं हेर वी बहुत सारीआं गॉलं बापु जी सुणाइआ करदे। बापु जी दॅसदे सन कि इंक वार लडाई विच साडे कैल पाणी मुँक गिआ तां असीं रात नुं डुर के कोई दस मील गए होवांगे अते पाणी लैं के

ਆਂਦਾ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਮਿਲ ਗਈ। ਪਰ ਦੋ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਬਿਨਾਂ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਅੱਖੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ।

ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੱਸਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ “ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਰ ਮੌਰਚੇ ਉੱਤੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਮੂਹਰੇ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਆਖਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਜਿਸ ਵੀ ਮੌਰਚੇ ’ਤੇ ਲੜੇਗਾ ਉਹ ਮਰ ਤਾਂ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਦੇ ਵੀ ਪੈਰ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਾਏਗਾ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਫਸਰ ਆਮ ਹੀ ਆਖਦੇ ਸੁਣੀਦੇ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜੇ ਲੋਤ ਹੈ ਤਾਂ ਬੱਸ ਇੱਕ ਬੇਦਾਗ ਤੇ ਬਹਾਦਰ ਲੀਡਰ ਦੀ ਬਾਕੀ ਸਭ ਇਹ ਆਪ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।” ਸੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਕਸ਼ਾਂਡ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਰ ਮੌਰਚੇ ’ਤੇ ਅੱਗੇ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਬੜੇ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦੇ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਬੜੇ ਫਖਰ ਨਾਲ ਦੱਸਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਨਾਲ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਕਹਿਣਾ “ਸਿੱਖ ਮੌਤ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੇਡਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਆਪਣੀ ਖੇਡ ਨਾਲ ਖੇਡਦਾ ਹੈ।” ਸੱਚ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੌਰਚਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਤ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਉੱਥੇ ਆਪਣੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਵੀ ਬਚਾਈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੱਚੇ ਤੇ ਬਹਾਦਰ ਸਿਪਾਹੀ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਅਦਾ ਕੀਤਾ।

ਬਾਪੂ ਜੀ ਕਈ ਵਾਰ ਬੈਠੇ ਬੈਠੇ ਲੜਾਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਬੜੇ ਭਾਵੂਕ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਕਿ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬੜੀ ਅਜੀਬ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਪਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕਈ ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ, ਕਈ ਸੁਹਾਗਾਂ ਦੇ ਸੁਹਾਗ ਤੇ ਕਈ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਭਰਾ ਅਤੇ ਕਈ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਬਾਪ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਚੌਧਰਤ ਤੇ ਹਉਮੈ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਸਦਾ ਲਈ ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਕਸੂਰ ਹੈ? ਸਿਰਫ਼ ਚੰਦ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਦਿਖਾਉਣ ਖਾਤਿਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਨੇ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਖੇਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਵੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੈਂਕਲਬਾਜ਼ ਲੀਡਰ ਜਾਂ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਚੌਧਰਤ ਬਦਲੇ ਆਪਣੇ ਗੁਆਂਫੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਛੇੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਇਹ ਲੋਕ ਬੁਲਟ ਪਰੂਫ ਕਾਰਾਂ ਬਗੈਰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੇ। ਪਰ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੌਰਚੇ ’ਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਦਾ ਸੌਦਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਬਾਪੂ ਜੀ ਕਈ ਵਾਰ ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਗੋਰਿਆਂ ਨੇ ਬੇਸ਼ੱਕ ਦੁਨੀਆਂ ਲੁੱਟ ਕੇ ਖਾ ਲਈ। ਪਰ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਗੱਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਆਹ! ਸਾਡੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਗੋਰਿਆਂ ਦੀ ਸੋਚ ਤੋਂ ਉਲਟ ਸੋਚ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣਾ ਦੇਸ਼ ਲੁੱਟ ਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਮਾਲ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕੀਂ ਢੋਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

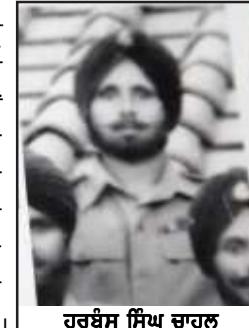
ਬਾਪੂ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਪੂਰਥਲਾ ਦੇ ਸ਼ਾਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਬਤੌਰ ਇੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਜੋ ਪਰਿਵਾਰ ਅੱਜ

ਕੁਝ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਬਦਲੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਧੈਨਸ਼ਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਆਪ ਨੇ ਫੌਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੇਸ਼ੱਕ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਨੌਕਰੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ ਪਰ ਕਦੇ ਵੀ ਰੋਸ ਜਾਹਰ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਸਮਾਂ ਆਉਣ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਬੇਟੇ ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਕਰਵਾਇਆ ਜਿਸਨੇ ਕਿ 1965 ਅਤੇ 1971 ਦੀ ਲੜਾਈਆਂ ਲੜੀਆਂ। ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਪੈਰਾਸਟ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਾਹਿਰ ਸੀ।

ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਖੀਰਲੇ ਸਾਲ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਬਰਮਿਗਮ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਢੱਪਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਜਾ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਜਿੱਥੇ ਉਹ 13 ਅਕਤੂਬਰ, 2010 ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਬਿਰਜੇ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਇਕ ਨੋਕ ਤੇ ਰਹਿਮ ਦਿਲ ਇਨਸਾਨ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉੱਪਰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ

ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਵਾਸੀ ਪਿੰਡ ਮਾਧੇ ਝੰਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਅੱਜ ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪਰ ਉਸਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਹਨ। ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਸੀ। ਜਿੱਥੇ ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਸ੍ਰੀ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਖੇਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫੌਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲਈ ਸੀ।

ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ

ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ 6 ਮਾਰਚ 1919 (ਫੌਜ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਅਨੁਸਾਰ 1923) ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ 1943 ਈ: ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ ਜਿਸਦਾ ਨਾਂ “ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ” ਰੈਂਕ ਨੰਬਰ 3334518 ਸੀ। ਨੂੰ ਬਰਮਾ ਵਿੱਚ ਲੜਨ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਰਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਹਿਟਲਰ ਨਾਲ ਪੇਲੈਂਡ ਕਰਕੇ ਛੇੜੀ ਹੋਈ ਲੜਾਈ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਜਿਸਦੇ ਚੱਲਦੇ ਹੋਏ ਜ਼ਰਮਨ ਨਾਲ ਇਟਲੀ ਤੇ ਜਪਾਨ ਵੀ ਮਿਲ ਗਏ।

ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਗੁੱਟ ਨੂੰ ਧੁਰੀ ਦੇਸ਼ ਕਿਹਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਧੂਰਪ ਤੇ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨ ਤੇ ਇਟਲੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਜਪਾਨ ਨੇ ਤਰਥਲੀ ਮਚਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਜਪਾਨ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਲਤੀ।

ਜਪਾਨੀ ਲਤਦੇ ਲਤਦੇ ਬਰਮਾ ਤੱਕ ਆ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਫਿਕਰ ਖਾਣ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਜਪਾਨੀ ਭਾਰਤ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਭਾਰਤ ਉਪਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਸਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਬਰਮਾ ਵਿੱਚ ਜਪਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਜਥਰਦਸਤ ਲੜਾਈ ਲਤੀ।

ਮਲਾਇਆ, ਸਿੰਗਾਪੁਰ ਆਦਿ ਮੁਲਖਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਜਪਾਨੀਆਂ ਹੱਥੋਂ ਬੁਰੀ ਤਰਾਂ ਹਾਰੀਆਂ ਸਨ। ਸਿੰਘਾਪੁਰ ਅਤੇ ਮਲਾਇਆ ਵਿੱਚ Lieutenant General Arthur Percival ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ 15 ਫਰਵਰੀ 1942 ਨੂੰ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ 130000 ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਜਪਾਨੀਆਂ ਨੇ ਕੈਦੀ ਬਣਾਇਆ। ਜਪਾਨ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਬਰਮਾ ਵੱਲ ਆਇਆ ਅਤੇ ਰੰਗੂਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧਿਆ। ਪਰ ਇੰਫਾਲ ਤੇ ਕੋਹੀਮਾ ਵਿੱਚ ਜਪਾਨ ਦੀ ਜਿੱਤ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲੱਗ ਗਈ। ਜਿਸਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਮੌਰਚੇ ਉਪਰ ਆਉਣਾ ਸੀ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਜਪਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਰੋਕਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਬਸਤੀ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫੌਜ ਦੀ ਲੋਤ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਫੌਜ ਦਾ ਬਹਾਦਰ ਹੋਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਉਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਸੰਦ ਸਿੱਖ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਜਿੱਥੋਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਿਆ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭਰਤੀ ਕੀਤੀ। ਸਿੱਨਾ ਵੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕਿਆ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੁਹਾਜ਼ 'ਤੇ ਭੇਜਿਆ।

ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਵੀ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਖੋਲ੍ਹੀ ਗਈ ਭਰਤੀ ਵਿੱਚ ਫੌਜੀ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੁਝ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਫੌਜੀ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨਾਲ ਜਲਦੀ ਜਲਦੀ ਬਰਮਾ ਫਰੰਟ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਜਪਾਨ ਨੇ ਬਹੁਤ ਤਬਾਹੀ ਮਚਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਜਰਮਨ ਤੇ ਇਟਲੀ ਦੋ ਹੱਥ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਪਾਨ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੱਸਣ ਅਨੁਸਾਰ “ਅੰਗਰੇਜ਼ ਜਪਾਨੀਆਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਡਰਦੇ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਪਾਨੀ ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਕੱਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਪੰਜ ਦੱਸ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ

ਅੱਗੇ ਖਤ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਸਿੱਖ ਜਪਾਨੀਆਂ ਅੱਗੇ ਅਤ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਜਪਾਨੀ ਸਿੱਖਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬਹੁਤ ਭੈਆ ਖਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਪੱਗ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਥੋੜਾ ਸੋਚ ਕੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਹੁੰਦੇ। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਭੇਸ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪੱਗ ਬੰਨ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਕੁਝ ਮਲ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਰਲਦਾ ਮਿਲਦਾ ਹੁਲੀਆ ਬਣਾ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਤਾਂ ਕਿ ਜਪਾਨੀ ਫੌਜੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਨਾ ਸਕਣ।”

ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਜੋ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਰਮਾ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੇ ਖੇਤਰ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਬਰਮਾ ਵਿੱਚ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਮੀਂਹ ਬਹੁਤ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੀਂਹ ਕਾਰਨ ਧਰਤੀ ਚਿੱਕਤ ਬਣ ਜਾਂਦੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋਕਾਂ ਬਹੁਤ ਚਿੱਬੜਦੀਆਂ ਸਨ। (ਜੋਕ ਇੱਕ ਐਸਾ ਜੀਵ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਚਿੱਕਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚਿੱਕਤ ਵਿੱਚ ਵਡਨ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਢੂਸਦਾ ਹੈ।) ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਜੰਗਲਾਂ ਜਾਂ ਚਿੱਕਤ ਭਰੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੀ ਲੰਘਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਜੋਕਾਂ ਆਮ ਹੀ ਲੱਤਾਂ ਨਾਲ ਚਿੱਬੜ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਹੂਣਾ ਬਹੁਤ ਮਸਕਿਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਲੱਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਖੂਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਵਗਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਨਾ ਰੁਕਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਤੁਰਦੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਨਜ਼ਿਠਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ।

ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ 1945 ਨੂੰ ਖਤਮ ਹੋਈ ਅਤੇ 1947 ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜੋ ਫੌਜੀ ਬਿਊਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਵਿੱਚ ਸਨ ਉਹ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਵੀ ਅਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਏ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਕੀਤੀਆਂ ਕੁਤਾਹੀਆਂ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਤੱਕ ਖਿੱਚੇਤਾਣ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਈ ਵਾਰ ਲੜਾਈ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਸੁਤੁਆਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ 1948 ਵਿੱਚ ਕਸ਼ਮੀਰ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਵੀ ਬਾਰਾਮੂਲਾ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਮੌਰਚੇ ਉੱਤੇ ਤਾਇਨਾਤ ਸੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜੀਆਂ ਨਾਲ ਆਹਮੇ ਸਾਹਮਣੀ ਹੋਈ ਮੁੱਠ ਭੇਡ ਦੌਰਾਨ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪੱਤ 'ਤੇ ਦੋ ਗੋਲੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਸਨ। ਜਖਮੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਲੜਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ 1957 ਤੱਕ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਪੈਨਸ਼ਨ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਮਾਧੇ ਝੰਡਾ ਆ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪਿਤਾ ਪੁਰਖੀ ਧੰਦਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਕੁਝ ਸਾਲ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ।

ਇੰਗਲੈਂਡ ਪ੍ਰਵਾਸ (ਇੰਮੀਗਰੇਟ) ਕਰ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਸ ਗਿਆ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਮਾਧੇ ਝੰਡਾ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਜੁਤਿਆ ਰਿਹਾ। ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਘਰ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਉਸਦੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਅੰਬਾਂ ਦਾ ਬਾਗ ਲਗਾਇਆ। ਅੱਜ ਵੀ ਅੰਬਾਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਸੜਕ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੜਕਾਂ ਲੰਘਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥੀ ਲਗਾਏ ਬੁਟਿਆਂ ਦੀ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਜਾਣ ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਛਾਂ ਮਾਣਦੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਮਿਠੇ ਮਿਠੇ ਅੰਬਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸਵਾਦ ਚਖਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਖੁਦ ਵੀ ਅੰਬਾਂ ਦਾ ਸਵਾਦ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਅੰਬਾਂ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਹਿਕ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਾਂਦੀ

ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਣਵੀਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰਦੀ ਅਤੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਾਂਦੀ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਟੈਲੀਫੋਨ ਨੰਬਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਬਿਨਾਂ ਦੱਸਿਆਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਚਲੋਂ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਜਾ ਕੇ ਘਰ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵਜਾਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੂੰਹ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲਿਆ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਬੁਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨੂੰਹ ਨੇ ਬੜੇ ਆਦਰ ਭਾਵ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਘਰ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਅਸੀਂ ਅੰਦਰ ਲੰਘ ਆਏ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਾਂਦੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਸਾਡਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਣ। ਅਸੀਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਬੁਲਾਈ ਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਾਂਦੀ ਨੇ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਸਗੋਂ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕੋਣ

ਹਨ ? ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਉਣ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕਦੇ ਕਦੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਚੁੱਪ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਹੁਣ ਕਾਫੀ ਢਿੱਲੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਦੇਖ ਲਵੇ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਇਦ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਣ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਜੀ ਬਸ੍ਤਰਗ ਨੇ ਆਪੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰ ਲੈਣਗੇ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੀ ਬੈਠ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੁਝ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੋਈ ਖਾਸ ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ 90 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਿਆਦਾ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਕੋਲੋਂ ਕੁਝ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣੀ ਹੀ ਠੀਕ ਸਮਝੀ। ਸੋ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਬਾਰੇ ਬੋਤਾ ਬਹੁਤ ਜਾਣਦੇ ਹੋਵੋਗੇ ਸੋ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰਤੀ ਹੋਏ ਸਨ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੜਾਈ ਲੜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੀ ਕੁਝ ਲੜਾਈ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਭਰਤੀ ਹੋਏ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੜਾਈ ਲੜੀ ? ਪਰ ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ 90 ਸਾਲ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ 22-09-1922 ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੌਲਤ ਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਨਵਾਂਸ਼ਹਿਰ (ਹੁਣ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ) ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਂਦੀ ਸੀ। ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਸੰਨ 1962 ਨੂੰ ਆਇਆ ਸੀ। ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸ੍ਰਦਾਰਨੀ ਮਹਿਦਰ ਕੌਰ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੇ ਪੁੱਤਰ ਧੀਆਂ ਹਨ।

ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਾਂਦੀ ਦੀ ਨੂੰਹ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬਾਪੂ ਜੀ ਬਾਰੇ ਜੇਕਰ ਜਿਆਦਾ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਭੂਆ ਜੀ (ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਭੈਣ) ਇੱਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆ ਲੈਣ ਦਿਉ, ਉਹ ਹੀ ਦੱਸਣਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਭੈਣ ਭਰਾ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਜਵਾਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਬਾਰੇ ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਸੋ ਨੂੰਹ ਨੇ ਉਸੇ ਵਕਤ ਭੂਆ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭੂਆ ਆ

ਰਹੀ ਹੈ ਦੱਸ ਮਿਟਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇ ਭੂਆ ਸੱਚ ਹੀ ਦਸ ਮਿਟਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆ ਗਈ। ਭੂਆ ਨੇ ਆਉਂਦੇ ਸਾਰ ਸਾਨੂੰ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਬੁਲਾਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਗਲਵੱਕੜੀ ਪਾ ਕੇ ਮਿਲੀ ਤੇ ਬੜੇ ਸਨੋਹ ਨਾਲ ਉਸ ਕੋਲ ਬੈਠ ਗਈ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਾਂਦੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਚਮਕ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਵੀ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਦੇ ਦਿੰਦਾ। ਭੂਆ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੋਲਾਂ ਸਤਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਭੂਆ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਇਹ ਨਿੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਘਰਾਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾ ਰਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਸਾਡਾ ਭਰਾ ਇਸਨੂੰ ਲੈਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਭਰਾ ਉੱਥੇ ਫੇਰੇ ਹੀ ਰੁਕ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਫੇਰੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਦੇਖ ਲੁਕ ਗਿਆ। ਪਰ ਭਰਾ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਮਨ ਕੇ ਘਰ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਪਰ ਇਹ ਫਿਰ ਵੀ ਕੰਮ ਕਾਰ ਤੋਂ ਲਾਭੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਬਾਪੂ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਭੂਆ ਭਾਵੁਕ ਸਿਹੀ ਹੋ ਕੇ ਦੱਸਣ ਲੱਗੀ ਕਿ “ਜਦੋਂ ਲਾਮ (ਲੜਾਈ) ਲੱਗੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਪਤਾ ਨਾ ਸੀ ਲੱਗਾ” ਪਰ ਫਿਰ ਇੱਕ ਚਿੱਠੀ ਰਾਹੀਂ ਮਾਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਕਿਤੇ ਦੂਰ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੈਦ (ਸ਼ਾਇਦ) ਬਰਮਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸਤੋਂ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਸੀ। ਪਰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਸੁਣ ਡਰ ਲੱਗਿਆ ਕਰਨਾ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਖਬਰ ਆਉਣੀ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਬੰਦਾ ਲਾਮ ਨੇ ਖਾ ਲਿਆ। ਬੜਾ ਜਵਾਨ ਸੀ, ਪਰ ਡਾਢੀ (ਸੌਡ) ਅੱਗੇ ਕੀਹਦਾ ਜ਼ੋਰ ਭਾਈ।” ਅਜਿਹੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਡਰ ਦਾ ਸਾਇਆ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ।

ਭੂਆ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਬੋਲ ਪਿਆ ਤੇ ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਲੜਨ ਸਮੇਂ ਸਭ ਤੋਂ ਮੂਹਰੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਰ ਮੌਰਚੇ ’ਤੇ ਸਾਨੂੰ (ਸਿੱਖਾਂ) ਅੱਗੇ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਤੇ ਆਪ ਮੌਰਚੇ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਪਿੱਛੇ ਹੁੰਦੇ। ਬੇਸ਼ਕ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਬੋਲਦਾ ਬੋਲਦਾ ਭਖ ਸਿਹਾ ਗਿਆ। ਉਸਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਜਲਾਲ ਉਸਦੀ ਜਵਾਨੀ ਵੇਲੇ ਲੜੀ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੀ ਮੂੰਹ ਬੋਲਦੀ ਤਸਵੀਰ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਇੱਕ ਕਹਾਣੀ ਨਹੀਂ ਕਈ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਿਆਨ ਕਰਨਾ ਲੋਚਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਸਿਹਤ ਉਸਦਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਕਹਿਣਾ ਸੂਰੂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬੇਸ਼ਕ ਅਸੀਂ ਬਚ ਗਏ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਵਾਨ ਮਾਰੇ

ਗਏ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਦੇ ਕਦੇ ਚੇਤਾ ਕਰਕੇ ਦਿਲ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਲੜਾਈਆਂ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ? ਕਿਉਂ ਬੇਕਸੂਰ ਲੋਕ ਮਰਦੇ ਹਨ? ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲਿਆ। ਭੂਆ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬਾਕੀ ਪਰਿਵਾਰ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦੱਸਿਆ। ਭੂਆ ਵਾਰ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉੱਪਰ ਹੱਥ ਫੇਰਦੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਭੂਆ ਸੁਭਾਅ ਪੱਖੋਂ ਇੱਕ ਹੱਸ ਮੁੱਖ ਤੇ ਸਿੰਦਾ ਦਿਲ ਔਰਤ ਲੱਗਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਬੇਸ਼ਕ ਕਾਫੀ ਉਮਰ ਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਦੀ ਬੜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪੰਜਾਬਣ ਔਰਤ ਦਾ ਉਹ ਚਿਹਰਾ ਜ਼ਜਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਦੇਖ ਕੇ ਵੀ ਕਦੇ ਘਬਰਾਹਟ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਭੂਆ ਹਰ ਗੱਲ ਹੱਸ ਕੇ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਵੀ ਹਸਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਹੱਸਦਾ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਹਸਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਦੇਖੀ ਗਈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚਾਹ ਬਣ ਕੇ ਆ ਗਈ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਚਾਹ ਪੀਂਦੇ ਹੋਏ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੋ। ਬੇਸ਼ਕ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮਸਰੂਦ ਸਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਾਂਦੀ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਦੇ ਇਹ ਵੀ ਆਪਣੀ ਜਵਾਨੀ ਸਮੇਂ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਨੀ ਵਾਰ ਦੇ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਬਚਿਆ ਹੋਣਾ। ਇਸ ਨੇ ਬੇਗਨੇ ਮੁਲਕੀਆਂ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਲੜੀ। ਬੇਸ਼ਕ ਲੜਾਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ, ਫਰਾਂਸੀਸੀਆਂ, ਅਮਰੀਕਨਾਂ, ਜਰਮਨਾਂ ਤੇ ਜਪਾਨੀਆਂ ਦੀ ਸੀ, ਜਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਮੁਲਕ ਲੜੇ ਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬਾਲਣ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਦੇ ਹੋਏ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਝੋਕਣ ਦੀ ਕੋਈ ਕਸਰ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛੱਡੀ। ਸੋਚਦੇ ਸੋਚਦੇ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲੱਗ ਕਦੋਂ ਚਾਹ ਦਾ ਕੱਪ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਚਾਹ ਪੀ ਕੇ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਹੋਰ ਬੈਠੇ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਫੌਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਾਂਦੀ, ਉਸਦੀ ਭੈਣ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਹੱਥ ਜੋੜ ਫਿਤਿਹ ਬੁਲਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ।

ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਮਾਇਉ ਪੱਟੀ ਪਾਂਸਟਾ ਜ਼ਿਲਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿੱਚ 1923 ਈਨ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸ੍ਰੀ ਫੇਰਾ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਅੱਜ ਕੱਲ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮੁਹੱਲਾ ਇਸਲਾਮਾ ਬਾਦ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆਕ ਯੋਗਤਾ ਮਿਡਲ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕੀ।

ਇਹ ਵੀ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਇੱਕ ਚਸ਼ਮ ਦੀਦ ਗਵਾਹ ਹਨ। ਇਨਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਇਟਲੀ ਰਹਿੰਦੇ ਇਨਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਦਾਮਾਦ ਸ੍ਰੀ ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਜੀ ਨੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਸਨ। ਇਹ ਕਿਸ ਕਿਸ ਮੌਰਚੇ ਵਿੱਚ ਲੜੇ ਸਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਇਟਲੀ ਜ਼ਰੂਰ ਆਏ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਯੂਨਿਟ ਦਾ ਨਾਂ ਬੰਬੇ ਇੰਡੀਨੀਅਰ ਗਰੁੱਪ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਲ 1943 ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਧੇ ਇਟਲੀ ਪੁੱਜੇ। ਜਿਥੇ 1945 ਤੱਕ ਰਹੇ।

ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੋਹਲ ਵਾਸੀ ਲੱਖਣ ਕਲਾ

ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਵਾਸੀ ਲੱਖਣ ਕਲਾ ਜ਼ਿਲਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਸਨ। ਇਹ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਏ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਫਾਸਿਸਟਾਂ ਤੋਂ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਆਪਣਾ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਭੈਣ ਭਰਾ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਲੜੇ। ਅੱਜ ਇਹ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਵੀ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਨਾਂ ਨੇ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦਾ ਸੇਕ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਤੇ ਝੱਲਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਇਨਾਂ ਦੇ ਜਹਿਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਬੇਸ਼ਕ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਤੇ ਵੱਧਦੀ ਉਮਰ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਕੁਝ ਧੰਦਲਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੰਗ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਕੇ ਕਈ ਵਾਰ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਆਖਦੇ ਸੁਣੇ ਗਏ ਕਿ ਰੱਬਾ ਉਹ ਦਿਨ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਨਾ ਲਿਆਵੇਂ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣਾ ਬਹੁਤ ਸਰਲ ਹੈ ਕਿ ਜੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਭਨ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਫੌਜੀ ਯੋਧੇ ਜਵਾਨ ਕਿਸੇ ਸੌਂਕ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਸਗੋਂ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਪਿੱਛੇ ਚਾਹੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਫੌਜੀ ਜਵਾਨ ਸਦਾ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਤਲੀ ਉੱਤੇ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੰਗ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਆਪਣੀ ਅੱਖਾਂ ਦੇਖਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਤੇ ਹੰਡਾਉਂਦਾ ਵੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ 20-07-1920 ਨੂੰ ਜ਼ਿਲਾ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਅੱਲੋਲਾ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੰਨ 1938 ਨੂੰ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਏ ਅਤੇ ਭਰਤੀ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਇਨਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੱਲ੍ਹੇ ਸਿੰਘ

ਨੇ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਇਹਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਘਰ ਦੀ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੱਲ੍ਹੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਭਰਤੀ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ। ਇਨਾਂ ਦੀ ਰੈਜ਼ੀਸੈਂਟ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਵੋਆ ਢੁਆਈ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਫੌਜ ਨੂੰ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਜੰਗੀ ਸਮਾਨ ਪਹੁੰਚਦਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਉੱਥੇ ਇਹ ਫੌਜ ਲਈ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਸਮਾਨ ਵੀ ਅੱਪਤਦਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਨਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨਾਂ ਦੀ ਰੈਜ਼ੀਸੈਂਟ ਵਿੱਚ ਮੇਜਰ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਸੀ ਅਤੇ ਸੁਬੇਦਾਰ ਦਾ ਨਾਂ ਡੋਗਰ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਜੋ ਕਿ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਜ਼ਿਲਾ ਕੋਟਾ ਤੋਂ ਸੀ। ਇਨਾਂ ਦੀ ਬੈਲਟ ਦਾ ਨੰਬਰ 179969 ਸੀ ਅਤੇ 26 ਟੋ ਇਨਾਂ ਦੀ ਰੈਜ਼ੀਸੈਂਟ ਦਾ ਨੰਬਰ ਸੀ। ਇਨਾਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਕਰਾਚੀ ਤੋਂ ਹੋ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜ਼ਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਇਰਾਕ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬਸਰਾ ਪੁੱਜੇ ਸਨ। ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਰਹੇ ਅਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਇਨਾਂ ਦੇ ਚਿੰਟੀਆਂ ਸੂੰਆਂ ਵੀ ਪੈ ਗਈਆਂ ਸਨ। (ਇਹ ਜੂਂ ਇੱਕ ਬੜੀ ਅਜੀਬ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸਿਰ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਖੁਰਕ ਆਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸੂੰ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਵਾਧਾ ਕਰਦੀ ਸੀ)

ਸ੍ਰੀ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੱਸਣ ਅਨੁਸਾਰ ਕਈ ਵਾਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪੰਦਰਾਂ ਵੀਰ ਮੀਲ ਦਾ ਸਫਰ ਪੈਦਲ ਤੁਰ ਕੇ ਹੀ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਇਰਾਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਅਰਬ ਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਦੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਮਿਸਰ ਪੁੱਜੇ ਸਨ। ਜਿੱਥੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਪਹਿਲਾਂ ਹਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਬਾਅਦ 'ਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਕਤ ਬਣਾ ਲਈ ਸੀ। ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਟਲੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਇਟਲੀ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹੇ ਅਤੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਸਪਲਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਇਨਾਂ ਦੀ ਫੌਜੀ ਟੁਕੜੀ ਉਪਰ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਹਵਾਈ ਜ਼ਹਾਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਬੰਬਾਰ ਮੈਂਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਨਾਂ ਦੇ ਦੋ ਜਿਗਰੀ ਦੋਸਤ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਮ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਇਹ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਪਰ ਅਸੀਂ ਬਾਰੀ, ਰੋਮ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਥਾਈ ਗਏ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਬਹਾਦਰੀ ਬਦਲੇ ਇੱਕ ਮੈਡਲ ਵੀ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੈ। ਇਸ ਮੈਡਲ ਨੂੰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਂਭ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇੱਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਵੱਖ ਨਾਲ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਛਾਪਣ ਤੱਕ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਸਾਲ 2014 ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਿਨ 31 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਆਖ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਕਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਤਿੰਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਖੇਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉੱਥੇ ਤੀਸਰਾ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਰਿਟਾਇਰ ਫੌਜੀ ਹੈ। ਜੋ ਅੱਜ ਕੱਲ ਪੀ ਟੀ ਆਈ ਅਧਿਆਪਕ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ

ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਹ 50 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਐਬਲੀਟਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਇੰਡੀਆ ਪੱਧਰ ਉਪਰ ਕਈ ਸੋਨ ਤਗਮੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ ਦਸਮੇਸ਼ ਨਗਰ (ਲੋਲਾ)

ਤਹਿਸੀਲ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ

ਤਰਾਨ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਮੱਸਿਆ ਨਹਾਉਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਘਰੋਂ ਤੁਰਨ ਸਮੇਂ ਨਾ ਤਾਂ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਨਾ ਹੀ ਉਸਦੇ ਘਰ ਦੇ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਹੋਇਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਮੱਸਿਆ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸ਼ੁਹਿਰ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਲਈ ਫੌਜ ਦੀ ਭਰਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਭਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਮੁੱਖ ਸ਼ੁਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰ ਸ਼ੁਹਿਰ ਕਸਬੇ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਈ

ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਵੀ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਾਂਗ ਆਪਣੀ ਚਤੁਰੀ ਜਵਾਨੀ ਵਿੱਚ ਚੰਗੇ ਭਵਿਖ ਦੀ ਆਸ ਲੈ ਕੇ ਜੰਗ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ 'ਤੇ ਗੋਰ ਕੀਤੇ ਬਹੁਰ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਨੇਰ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਝੋਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੇ ਆਪਣੀ ਜਵਾਨ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬੜੇ ਔਖੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਲੈ ਤੁਰਿਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਮੌਤ ਹੀ ਮੌਤ ਸੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ ਵੀ ਨਾਮੁਕਿਨ ਸੀ। ਇੱਕ ਐਸੀ ਜੰਗ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਨੀਆਂ ਕੁ ਜਾਨਾਂ ਲਈਆਂ, ਕਿਨੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ, ਕਿਨੀਆਂ ਸੁਹਾਗਣਾਂ ਦੇ ਸੁਹਾਗ, ਕਿਨੀਆਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਯਤੀਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਕੀ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਵੀ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਿਰਫ਼ ਤੁਫਾਨ ਹੀ ਤੁਫਾਨ ਸੀ। ਜੋ ਆਪਣੀ ਲੇਪਟ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੁੰਡ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ। ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਜੇਕਰ ਕੁਝ ਛੱਡਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਸੀ ਰੋਂਦੇ ਕੁਰਲਾਉਂਦੇ ਹਉਂਕੇ ਲੈਂਦੇ ਜੰਗ ਦੇ ਸਤਾਏ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਆਹਾਂ ਅਤੇ ਹੈਂਕੜ ਬਾਜ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਹਉਮੈ।

ਟਾਫ਼ੀ ਸਿੱਤਣ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਥੀ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨਾਲ

ਇਸ ਤਰਾਂ ਘਰੋਂ ਮੱਸਿਆ ਨਹਾਉਣ ਗਿਆ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਜਦੋਂ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇੰਡੀਅਨ ਸਿਗਨਲ ਕੌਰਪ ਜੱਬਲਪੁਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਮੁਢਲੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੂਨਾ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਪੋਸਟ ਅਤੇ ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਫ਼ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲਈ। ਪੋਸਟ ਤੇ ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਫ਼ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਯੂਨਿਟ ਨੂੰ 21 ਇੰਡੀਅਨ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਬਿਗੇਡ ਸਿਗਨਲ ਸੈਕਸ਼ਨ, ਅੱਠਵੀਂ ਆਰਮੀ (8th Army Infantry Div. Signals 21 Indian, BDE- Sig. Section) ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਰਾਕ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਮੱਧ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਗਈ। ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਮਲੁਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਬਿਗੇਡ ਨੇ ਕਿਫ਼ਰੀ, ਕਿਰਕੂਕ, ਕਰਮਾਨਸ਼ਾਹ ਆਦਿ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ। ਜਿੱਥੋਂ ਇਹ ਕਰਬਲਾ, ਹੋਮਜੀ ਸ਼ਹਿਰ, ਸੀਰੀਆ, ਫਲਸਤੀਨ, ਯੂਰੋਪੀਨ ਸੰਸਾਰ, ਬੈਰੂਤ, ਲਿਬਨਾਨੀਅਨ ਝੀਲ ਅਤੇ ਫਿਰ ਲਾਲ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਦੀ ਹੋ ਕੇ ਸਵੇਜ ਨਹਿਰ 'ਤੇ ਪੁੱਜੇ। ਇੱਥੋਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਿੱਹਿਂ ਕੈਪ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਾਇਰਲੈਸ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਕਰਵਾਈ ਗਈ।

ਇੱਥੋਂ ਅੱਗੇ ਆਮਰੀਕੀ ਜਨਰਲ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਜਨਰਲ ਮਿਟਗੁਮਰੀ (Jen. Eisenhower and Jen. Bernard Law Montgomery) ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਅਲਸਾਂਦਰਾ ਪੋਰਟ, ਬੈਨਗਾਜ਼ੀ ਪੋਰਟ ਅਤੇ ਤਿਰੀਪੇਲੀ ਦੇ ਨੇਤੇ ਮਰਸਾ ਮਤੁਰੂ ਪਿੱਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਾਲੇ ਦੇ ਦੋਵੀਂ ਪਾਸੀ ਅਲਗਲੇਲਾ 1 ਅਤੇ ਅਲਗਲੇਲਾ 2 ਅਲਾਮੀਨ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਬੜੀ ਘਮਸਾਨ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੋਈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ, ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਅਤੇ 21 ਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਸਿਗਨਲ ਸੈਨਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਖੂਨ ਡੋਲਵੀਂ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਮੌਜੂਦ ਜਨਰਲ ਰਸਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀ. ਓ. ਸਿਗਨਲ (C.O. Signal) ਦਾ ਲੈਫ਼ਟੀਨੈਂਟ ਕਰਨਲ ਜੂਨੀ, ਕੰਪਨੀ ਕਮਾਂਡਰ ਕੈਪਟਨ ਵੁੱਡ, ਸਾਰਜੈਂਟ ਮੈਜਰ ਬਰਾਉਨ ਸੀ।

ਮਲੁਕ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਇਸ ਲੜਾਈ ਬਾਰੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਰੂਬਲ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਘਾਟ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹਰ ਸੈਨਿਕ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਬਹੁਤ ਬੋਡੀ ਅਤੇ ਸੀਮਤ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਵਰਤਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਇੱਕ

ਸੈਨਿਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਬੋਤਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋ ਰੋਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਪੀਣ ਲਈ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਕੱਪੜੇ ਆਦਿ ਪੈਟਰੋਲ ਨਾਲ ਧੋਣੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਮਾਰੂਬਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੱਪੜਿਆਂ 'ਤੇ ਗਰਦ ਵੀ ਬਹੁਤ ਚੜਦੀ ਸੀ ਜੋ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਲੰਗ ਕੇ ਪਰੋਸ਼ਾਨੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਸੀ।

ਇਸੇ ਲੜਾਈ ਦੌਰਾਨ ਸਾਡੀ ਬਿਗੋਡ ਨੂੰ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨਾਲ ਘੇਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਘੇਰਾ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਪਿਆ ਰਿਹਾ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡੀ ਕੰਪਨੀ ਕੋਲ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਸਮਾਨ ਵੀ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਢੋਆ ਢੁਆਈ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਬੱਚਰਾਂ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਇਹ ਦਿਨ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਨ ਜੋ ਯਾਦ ਆਉਣ ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਲੂੰ ਕੰਡੇ ਖੜੇ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਘੇਰੇ ਦੌਰਾਨ ਜਦੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਿੱਛੇ ਨਾ ਹਟਿਆ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਕਰੋ ਜਾਂ ਮਰੋ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਲੈ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵਿਰੁੱਧ ਮੌਰਚਾ ਖੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਟੈਂਕਾਂ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਟੈਂਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਤੌਪਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਗੇਲਾ ਬਰੂਦ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਸੁੱਟਿਆ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਵੀ ਸਾਡੇ ਉਪਰ ਅੰਧਾ ਧੁੰਦ ਬੰਬਾਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਟੈਂਕਾਂ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਬੰਬਾਂ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਅਸਮਾਨ ਵੱਲ ਨੂੰ ਚਤਨ ਕਰਕੇ ਅਸਮਾਨ ਦਾ ਰੰਗ ਲਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇੱਕ ਡਰਾਉਣੀ ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਹਨੇਰੀ ਚਾਰੋਂ ਪਾਸੇ ਚੜੀ ਹੋਈ ਦਿੱਸ ਰਹੀ ਸੀ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਸੱਤ ਆਪਣਾ ਤਾਂਡਵ ਨਾਚ ਨੱਚ ਰਹੀ ਸੀ। ਸੱਤ ਸੰਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣਦੇ, ਨਾ ਪਹਿਚਾਣਦੇ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣਕੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਆਸੀਂ ਇਸ ਘੇਰੇ ਨੂੰ ਤੋਤਨ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਏ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹਾਰ ਖਾ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਹੱਟ ਗਿਆ। ਪਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਵਾਨ ਸ਼ੁਹੀਦ ਹੋਏ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਡੀ ਯੂਨਿਟ ਮਿਸਰ ਤੋਂ ਸਮੁੰਦਰੀ ਰਸਤੇ ਰਾਹੀਂ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਕੇ ਯੂਰਪ (ਇਟਲੀ) ਵੱਲ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਦੇ ਕੁੱਲ ਚਾਰ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਮਾਲਟਾ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵੱਧ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਹਵਾਵਾਂ ਕਾਰਨ ਸਮੁੰਦਰੀ ਪਾਣੀ ਬਹੁਤ ਉੱਛਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਛੱਲਾਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਸਾਡੇ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਹਾਜ਼ (ਸਿੱਪ) ਉੱਚੇ ਨੀਵੇਂ ਅਤੇ ਟੇਡੇ ਮੇਢੇ ਹੋ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਵਾਵਾਂ ਇੰਨੀ ਜਿਆਦਾ ਗਤੀ ਨਾਲ ਵੱਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਹਵਾਵਾਂ ਦੇ ਛੁਕਣ ਦੀ ਬੜੀ ਡਰਾਵਣੀ ਅਵਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਪਣਡੁੱਬੀ ਨੇ ਤਾਰਪੀਡੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਵਾਲੇ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ ਛੇਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਭਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਫੁੱਬ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਨੇ ਜਹਾਜ਼

ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟੀਆਂ ਬੇਤੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਵੱਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਹਰ ਪਲ 'ਤੇ ਖਤਰਾ ਹੀ ਖਤਰਾ ਸੀ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੀ ਲੁਕਵੇਂ ਵਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੌਸਮ ਵੀ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਉਤਰਾਂ ਚਤਾਅ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਖਤਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁਝਦੇ ਹੋਏ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਕਰੂਜ਼ਰ, ਸਬ ਮੈਰੀਨ ਅਤੇ ਤਾਰਪੀਡੇ ਹਮਲਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 4 ਦਿਨ ਅਤੇ 4 ਰਾਤਾਂ ਦੇ ਖਤਰਨਾਕ ਸਫਰ ਨੂੰ ਤੈਆ ਕਰਕੇ ਇਟਲੀ ਦੇ ਸਿਸਲੀ ਟਾਪੂ ਕੋਲ ਦੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਤਾਰਾਂਤੋ (Tarranto) ਬੰਦਰਗਹ 'ਤੇ ਪੁੱਜੇ।

ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਸਪਲੇਟੋ ਨੇਤੇ ਸਾਡੀ 21 ਬਿਗੋਡ ਸਿਗਨਲ ਸੈਕਸ਼ਨ ਅਤੇ 5 ਰਾਇਲ ਵੈਸਟ ਕੈਂਟ ਰੈਸੀਮੈਂਟ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ 22ਵੀਂ ਕਨੈਡੀਅਨ (22nd Canadian) ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪਿੱਛੇ ਹੱਟ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਪਿੱਛੇ ਹੱਟਦੇ ਹੋਏ ਦਿਸਾ ਸੂਚਕ (ਡਾਇਰੈਕਸ਼ਨ ਡਾਈਡਰ) ਨਾਲ ਦੂਰੀ ਨਾਪ ਕੇ 22ਵੀਂ ਕਨੈਡੀਅਨ ਵਾਇਰਲੈਸ 'ਤੇ ਗੋਲਾ ਦਾਗ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਨਾਲ 22ਵੀਂ ਕਨੈਡੀਅਨ ਵਾਇਰਲੈਸ ਦਾ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਭਾਗ (ਇੱਕ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਣ (Sender) ਲਈ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਸੁਨੇਹਾ ਪ੍ਰਾਪਤ (Receiver) ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਿੱਸਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਣ ਵਾਲਾ ਹਿੱਸਾ ਠੀਕ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਠੀਕ ਸੈੱਟ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਅਫਸਰ (O.C.) ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ (Message) ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੁਨੇਹਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭਾਗ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਸਵਾਰ ਕੋਲ ਇੱਕ ਨਵਾਂ Reciever Parts ਭੇਜਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਵਾਲਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਉਸ 'ਤੇ ਵੀ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਉੱਤੇ ਸਵਾਰ ਜਵਾਨ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਕੁੱਦ ਗਜ਼ਾਂ ਦੀ ਢੂਹੀ 'ਤੇ ਹੀ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਮੈਂ ਕੁਹਣੀਆਂ ਭਾਰ ਹੋ ਕੇ ਚੱਲ ਪਿਆ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਉਹ ਜਵਾਨ ਵੀ ਰੀਂਘ ਰੀਂਘ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਲੱਗ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ 22ਵੀਂ ਕਨੈਡੀਅਨ ਦੇ ਵਾਇਰਲੈਸ ਸੈੱਟ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਚਾਲੂ ਕਰ ਲਿਆ। ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅਫਸਰ (O.C.) ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੰਚਾਰ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਾਕਿਆ ਸੌ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬੀਤਿਆ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇੱਕ ਫਰੰਟ ਉੱਤੇ ਅਸੀਂ ਜੀਪ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ। ਉਸੇ ਜੀਪ ਵਿੱਚ ਸਾਡਾ ਸੰਚਾਰ ਉਪਕਰਨ (ਵਾਇਰਲੈਸ ਸੈੱਟ) ਵੀ ਲਗਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਜੀਪ 'ਤੇ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬੰਬਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਬੰਬ ਸਿੱਧਾ

ਆ ਕੇ ਜੀਪ ਦੇ ਇੰਝਣ ਵਿੱਚ ਵੱਜਾ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਉਪਕਰਨ ਤਾਂ ਬਚ ਗਏ ਪਰ ਜੀਪ ਦੇ ਇੰਜਣ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ। ਅਸੀਂ ਬੜੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅਫਸਰ (O.C.) ਕੈਪਟਨ ਵੱਡ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਜੀਪ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਹਮਲੇ ਨਾਲ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਕੈਪਟਨ ਵੱਡ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੀਪ ਤੋਂ ਵਾਇਰਲੈਸ ਸੈਟ ਲੈ ਕੇ ਉੱਤਰ ਜਾਓ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਸੰਬੰਧ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਚੱਲਦਾ ਰੱਖੋ। ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ, ਅੱਗ ਹੋਰ ਵੀ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲੱਪਟਾਂ ਅਸਮਾਨ ਨੂੰ ਛੁਹ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸਾਡੇ ਦੇਖਦੇ ਦੇਖਦੇ ਜੀਪ ਪੁਰੀ ਤਰਾਂ ਸੜ ਕੇ ਸੁਆਹ ਬਣ ਗਈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਲੋਹੇ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਜਿਹਾ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਕੈਪਟਨ ਵੱਡ ਨੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਉਸੇ ਵਕਤ ਇੱਕ ਹੋਰ ਜੀਪ ਭੇਜੀ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਇਸ ਕੰਮ ਬਦਲੇ ਫੌਜੀ ਇਨਾਮ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ।

ਮੁੱਲੁਕ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਪਿਤਾ ਜੀ ਆਪਣੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰੇਦੇ ਹੋਏ ਦੱਸਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਇਟਲੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਗਰੇ, ਫਲੋਰੈਂਸ, ਕਸੀਨੋ, ਫੋਰਲੀ, ਆਰੋਸੋ, ਰਿਮਨੀ, ਅਨਕੋਨਾ ਦੇ ਮੌਰਚੇ ਜੋ ਇਟਲੀ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਮੌਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ। ਜਿੱਥੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਦੀ ਆਹੂਤੀ ਦੇ ਕੇ ਇਟਲੀ ਨੂੰ ਨਾਜ਼ੀਵਾਦ ਤੇ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਇਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਿੱਤੀ। ਫੌਜ ਨੂੰ ਸਾਜੇ ਸਮਾਨ ਪੁੱਚਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਖਚਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਿੱਤੀ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਬੋਤਾ ਜਿਹਾ ਸਾਹ ਲੈ ਕੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਰਮਨਾਂ ਦੇ ਇੱਕੋ ਇੰਜਣ ਤੇ ਇੱਕੋ ਪਾਇਲਟ ਵਾਲੇ ਲੜਾਕੂ ਜਹਾਜ਼ ਅਚਨਚੇਤ ਆ ਕੇ ਬੰਬਾਰੀ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਜਾਂਦੇ। ਇਹਨਾਂ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਪਤਾ ਵੀ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਲੱਗਦਾ। ਕਸੀਨੋ ਦਾ ਮੌਰਚਾ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਫਤਹਿ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਭਾਰੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਕੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਕਸੀਨੋ ਵਰਗ ਮੌਰਚਾ ਤੋਤਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਤਰਾਂ ਅੰਮੰਭਵ ਮੌਰਚਾ ਸੀ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦਸ਼ਕਤੀ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਰਤੇ ਗਏ ਜੰਗੀ ਸਮਾਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦੱਸਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਏਅਰ ਕਰਾਫਟ, ਡੋਰਨਰ 215, ਹੈਵੀ ਬੋਂਬਰ, ਜੰਕਰ 87, ਡਾਈਵ ਡਾਈਟਰ, 86 ਹੈਵੀ ਬੋਂਬਰ, ਐਮ ਈ 110 ਲੋਂਗ ਰੇਂਜ ਆਦਿ ਨਾਲ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਫੌਜ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਰਮਨ ਰੇਡੀਓ ਕੰਟਰੋਲ ਬੰਬ ਅਤੇ ਰੇਡੀਓ ਫਲਾਈਂਗ ਬੰਬ ਨਾਲ ਵੀ ਹਮਲਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਰਮਨ ਦੇ ਨਾਈਟ ਏਅਰ ਡਾਈਟਰ ਕਰਾਫਟ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹਮਲਾ ਕਰਦੇ। ਇਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਟਰੇਸਰ ਬੁਲੇਟ ਮਸ਼ੀਨਗੰਨਾਂ ਨਾਲ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੂਰੀਕੇਨ ਹਾਕਰ, ਸਿਪਿਟ ਡਾਇਰ, ਡਾਈਡਾਈਟਰ, 406, ਬੋਂਬਰ ਡਾਈਟਰ, ਅਮਰੀਕਾਨ ਬੰਡਰ ਬੋਲਟ ਐਂਡ ਲਾਈਟਨਿੰਗ ਹੈਵੀ ਬੋਂਬਰ ਨਾਲ ਜਰਮਨਾਂ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾੜਿਆ।

ਅਪਣੀ ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀ ਵੱਲੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 8 ਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ, 8 ਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਨਫੈਂਟਰੀ, 21 ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਨਫੈਂਟਰੀ ਬਿਗੇਡ ਸਿਗਨਲ ਸੈਕਸ਼ਨ ਨੇ ਸਾਂਝੀਆ ਫੌਜਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਜਰਮਨ ਦੀ ਗੁਸਤਾਵ ਲਾਈਨ ਅਤੇ ਗੋਖਿਕ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਤੋਂਝਿਆ ਅਤੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚੋਂ ਜਰਮਨਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਉਖੇਤੇ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਜਾ ਕੇ ਇਟਲੀ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰਵਾਇਆ।

ਪਿਤਾ ਜੀ (ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ) ਬੋਤਾ ਜਿਹਾ ਭਾਵਕ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੱਲ ਅਗਾਂਹ ਸੂਰੂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੱਸਦੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪੋ ਦਰਿਆ ਵਿੱਚ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬੇਤੀ ਰਾਹੀਂ ਲੰਘੇ ਤਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਦਾਹਿਸ਼ਤ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਘਰ ਦੀ ਯਾਦ ਵੀ ਬਹੁਤ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ, ਘਰ ਬਾਰ, ਸਭ ਕੁੱਝ ਕਿਉਂ ਛੱਡ ਕੇ ਆਏ ਹਾਂ? ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਲਤਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀ ਹਾਸਲ ਹੋਵੇਗਾ? ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇੱਥੇ ਹੀ ਮਾਰੇ ਗਏ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਦੱਸੇਗਾ ਵੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ? ਕੌਣ ਸਾਡੀਆਂ ਅਸਬੀਆਂ ਨੂੰ ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰੇਗਾ? ਪਰ ਐਸੇ ਬੇ ਸਿਰ ਪੈਰ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਸਾਡੇ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਵੀ ਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਬੋਤਾ ਰੁਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ! ਹਾਂ ਸੱਚ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਰੋਮ ਨੇਤਿਊਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਦੂਰਬੀਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚਲੇ ਚਰਚ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਰੋਮ ਵਰਗੇ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਇਸ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘ ਗਏ। ਪਰ ਫਿਰ ਕਦੇ ਵੀ ਰੋਮ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਪੂਰਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ (ਪਿਤਾ ਜੀ) ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀ ਚਮਕ ਆ ਕੇ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਅੱਜ ਇਟਲੀ ਜਾਣ ਦੀ ਅਤੇ ਰੋਮ ਤੇ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੀ ਰੀਝ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਪਨਪ ਰਹੀ ਹੈ।

ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਇੰਝ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਰਾਤੋਂ ਰਾਤ ਸਾਡੀ ਯੂਨਿਟ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਮਿਲਣਾ ਕਿ ਇੱਥੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਅਗਲਾ ਪਤਾ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਪਰ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਪਤਾ ਲੱਗਣਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਸਮਸ਼ਾਨਘਾਟ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ (ਪਿਤਾ ਜੀ) ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪੈਸਕਾਰਾ ਫਰੰਟ 'ਤੇ ਸੀ। ਤਦ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਜੰਗ ਖਤਮ ਹੋਈ। ਅੰਗਰੇਜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲੜ ਰਹੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਜਿੱਤ ਦੇ ਜਸ਼ਨ ਵਜੋਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਫੈਦ

ਅਤੇ ਨੀਲੇ ਗੋਲੇ ਛੱਡੇ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਕਾਸ਼ ਚਾਰੋਂ ਪਾਸੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਚਕੜ੍ਹੇ ਹੋ ਉਠਿਆ। ਚਾਰੋਂ ਪਾਸੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਭ ਫੌਜੀ ਜਵਾਨ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਮਿਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਪਰਤਣ ਦੀ ਆਸ ਹੋ ਗਈ। ਕਈ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਖਤ ਵੀ ਲਿਖਣ ਲੱਗੇ ਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਤਰਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਆਚਣ ਲੱਗੇ। ਜਿੱਥੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਪਰਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਚਾਅ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਕਈ ਚੜ੍ਹਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਜੁਆਨ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਸੁਧਨੇ ਸਜਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਕੋਈ ਆਖਦਾ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਸਾਬਣ ਲਈ ਆਹ ਲੈ ਕੇ ਜਾਵਾਂਗ ਕੋਈ ਕੁਝ ਆਖੇ ਪਿਆ। ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਤਾਂਘ ਨੂੰ ਵਧਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਰ ਫੌਜੀ ਜੁਆਨ ਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਝਲਕ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਹਰ ਕੋਈ ਇਹ ਪੈਗਾਮ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਲੋਕੋ ਜੰਗਾਂ ਯੁੱਧਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਤਬਾਹੀ ਹੀ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਤਾਂ ਸ਼ਾਡੀ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਰਤਣ ਬਾਰੇ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਦੀ ਫੌਜ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਤਾਰੰਟੋ (Tarranto) ਬੰਦਰਗਹ 'ਤੇ ਇਕੱਠੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦਰੀ ਰਸਤੇ ਮੁੰਬਈ (ਬਾਰਤ) ਪੁੱਜੇ। ਜਿੱਥੋਂ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਯੂਨਿਟ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ ਜੱਬਲਪੁਰ (ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਹਾਦਰੀ ਕਾਰਨਾਮੇ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਬਹਾਦਰੀ ਸਨਮਾਨ ਜਾਂ ਪੁਰਸਕਾਰ ਲਈ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਦਿਲੀ ਹਿਰਖ ਸਦਾ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ 'ਤੇ ਖੇਡ ਕੇ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਹਰ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਹੀ ਅੰਜ਼ਾਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਸਾਇਦ ਪੱਖਪਾਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਅੰਤ ਮੈਂ 21-08-1946 ਨੂੰ ਫੌਜ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਵਕਤ ਮੈਂ ਲਾਸ ਨਾਇਕ ਸੀ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰਕੇ ਨਾਇਕ ਬਣਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਪਰ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਆਪਣੀ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ। ਕਈ ਦਹਾਕੇ ਬੀਤਣ ਬਾਅਦ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਬੇਸ਼ਕ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕ੍ਰਮਨ ਵੈਲਬ, ਐਕਸ ਲੀਗ, ਪ੍ਰਾਨ ਮੰਤਰੀ ਯੂ ਕੇ, 6-8-2009, ਵੈਟਰਨ ਏਜੰਸੀ 2006, ਐਲਿਜ਼ਬੈਥ ਪਹਿਲੀ 1960, ਐਲਿਜ਼ਬੈਥ ਦੂਜੀ 6-8-2003 ਨੂੰ ਕਈ ਪੱਤਰ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸਾਡੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚੋਂ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਹੁਣ ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਰ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਬਹੁਤ ਸਤੁਸ਼ਟ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਮਾਨਵਤਾ ਹਿੱਤ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਮਹਾਨ ਯੁੱਧ ਲਤਿਆ। ਮੱਧ ਪੂਰਬ, ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਅਤੇ ਯੂਰਪ

ਦੇ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਲੜਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਖੂਨੀ ਯੁੱਧ ਲਤਿਆ ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਮਲੂਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਫਖਰ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜੈਤੂਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਦਰਜ ਕਰਵਾਇਆ। ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ 6 ਫਰਵਰੀ 2013 ਨੂੰ ਕੂਚ ਕਰ ਗਏ। ਪਰ ਆਪਣੇ ਪਿਛੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਛੱਡ ਗਏ ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਦੂਜੇ ਮਹਾਂ ਯੁੱਧ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਵਾਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ। ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਤਮਾ ਵਾਂਗ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ ਕਿ ਯੁੱਧ ਸਦਾ ਹੀ ਵਿਨਾਸ਼ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਯੁੱਧ ਸਦਾ ਹੀ ਤਬਾਹੀ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਸਾਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਪੜ ਕੇ ਇਹ ਸਬਕ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਬਿਨਾਂ ਤਬਾਹੀ ਦੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸ਼ਾਡੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਸ ਪਾਸ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਾਡੇ ਗੁਆਂਢੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ

ਪਿੰਡ ਖਿਤਕੀਆਂ ਵਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ

ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਵਾਸੀ ਖਿਤਕੀਆਂ ਵਾਲਾ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦਾ ਜਿਊਂਦਾ ਜਾਗਦਾ ਚਸਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਖਤਰਨਾਕ ਅਤੇ ਪੇਚੀਦਾ ਮੌਰਚਾ ਮੌਤੇ ਕਸ਼ਿਨ ਲਤਿਆ। ਇਹ ਮੌਰਚਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਖਤਰਨਾਕ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਮੌਰਚੇ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਇੱਕ ਪਹਾਡੀ ਦੇ ਸਿੱਖਰ ਉੱਤੇ ਮੌਰਚਾ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਪੇਚੀਦਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਜਾਨੀ ਤੇ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ

ਕਰਵਾ ਕੇ ਵੀ ਇਸ ਮੌਰਚੇ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣਾ ਇੱਕ ਸਵਾਲ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਹਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਸਿਵਾਏ ਇੱਕ ਦੁੱਕਾ ਝੜਪਾਂ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ। ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਪ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤੇ ਕਸ਼ਿਨ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਇੱਕ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸੁਪਨਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਸਾਡੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਜਰਨੈਲਾਂ ਨੇ ਫੌਜ ਦਾ ਹੋਸਲਾ ਨਾ ਢਹਿਣ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਸ ਮੌਰਚੇ 'ਤੇ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲੀ। ਪਰ ਇਸ ਸਫਲਤਾ ਪਿੱਛੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣੀ ਪਈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਸੀ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ

ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ

ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੋ ਕਿ ਸੋਲਵੀਂ ਸਿੱਖ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ 05 ਜੂਨ 1921 ਨੂੰ ਖਿਡਕੀਆਂ ਵਾਲਾ ਜ਼ਿਲਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਚਤੁਰੀ ਜਵਾਨੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਸਮੇਂ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵੱਧ ਚਤ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦੇ ਆਖਰੀ ਗੇੜ ਵਿੱਚ ਸੌ ਸਾਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਢੁਕ ਢੁੱਕਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਨੂੰਹ ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਨਾਲ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਛ ਖਿਡਕੀਆਂ ਵਾਲਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਬਤੌਰ ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਬਤੌਰ ਹਵਾਲਦਾਰ ਰਿਟਾਈਰ ਹੋਇਆ।

ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜਦੋਂ ਬਿਟਿਸ਼ ਇਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਵਿੱਚ ਸੀ ਤਾਂ ਸਿਆਲਕੋਟ ਛਿਪ੍ਪੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸੀ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੇਰਠ ਛਾਉਣੀ ਹੀ ਮੁੱਖ ਕੇਂਦਰ ਸੀ। ਮੇਰਠ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਹੁਤੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇ ਕੇ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਮੇਰਠ ਤੋਂ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਰਸਤੇ ਅਰਬੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜਾ। ਜਿੱਥੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਗਾਨ, ਸਾਊਂਦੀ ਅਰਬ, ਲਿਬੀਆ, ਸੂਡਾਨ, ਸੀਰੀਆ ਅਤੇ ਮਿਸਰ ਆਦਿ ਅਫਰੀਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜੰਗ ਲੜਨੀ ਪਈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਫਰੀਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰਮਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ। ਅਫਰੀਕਾ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਬਿਟਿਸ਼ ਇਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਨਾਲ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੱਕ ਲੰਬਾ ਮੇਰਚਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਮੇਰਚੇ ਵਿੱਚ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜਥਮੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਆਲਕੋਟ

ਫੌਜੀ ਡਿਪੂ ਤੋਂ ਆਈ ਚਿੱਠੀ ਦੁਆਰਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸੀ। ਇਹ ਤਾਰ ਅੱਜ ਵੀ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਂਭੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਸ ਤਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਹੈ, ਫੌਜੀ ਨੰਬਰ 11851 ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਫੱਟੜ ਹੋਣ ਦਾ ਦਿਨ 26-01-1944 ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੈ। ਸੋਲਵੀਂ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਜਤਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਥੋਂ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਲਦ ਤੋਂ ਜਲਦ ਤੰਦਰੂਸਤ ਹੋਣ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 3331486 ਨੰਬਰ ਅਨੁਸਾਰ Indian Distinguished Service Medal ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਆਲਕੋਟ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੁਰੱਬਾ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿੱਚ ਅਲਾਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮੁਰੱਬਾ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ।

ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੱਸਣ ਅਨੁਸਾਰ ਲੰਚਾਨੋ (Lanciano) ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਟ੍ਰਕਤੀ ਦਾ ਕਮਾਂਡਰ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਅਚਾਨਕ ਬੰਬਾਂ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਜਥਮੀ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਮੈਂ ਉਸ ਵਕਤ ਹੌਸਲਾ ਨਾ ਹਾਰਿਆ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੰਨ ਦਾ ਮੂੰਹ ਕਰ ਕੇ ਫਾਇਰ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਸਾਡੀ ਰਜਾਮੈਂਟ ਸਾਹਮਣੇ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ ਬਦਲੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਾਡੀ ਕੰਪਨੀ ਕਮਾਂਡਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਣ ਪੱਤਰ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਵੀ ਕੀਤਾ।

ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲੱਗ ਤਾਂ ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ ਜੋਸ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਵੱਡੇਰੀ ਉਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਉੱਪਰ ਲਾਲੀ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਕਿਹਾਂ ਲੱਗ ਕਿ ਸਿੱਖ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਮੇਰਚਿਆਂ 'ਤੇ ਲੜਦੇ ਸਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕਦੇ ਵੀ ਮੇਰਚੇ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹੱਟਦੇ ਸਨ। ਭਾਂਵੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣੀ ਪੈ ਜਾਵੇ। “ਸਿਨਾ ਚਿਰ ਦਮ ਵਿੱਚ ਦਮ ਹੈ, ਸਾਹ ਵਿੱਚ ਸਾਹ ਹੈ ਉਨਾ ਚਿਰ ਮੇਰਚਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ, ਪਿਠ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਉਣੀ, ਅਗਾਂਹ ਜਾਣ ਹੈ, ਪਿਛਾਂਹ ਨਹੀਂ ਹੱਟਣਾ। ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਹੋਰ ਘਟਨਾ ਦੀ ਬਾਬਤ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਮਾਰੁਬਲ ਵਾਲਾ ਖੁਸ਼ਕ ਪਹਾੜੀ ਸਬਾਨ ਸੀ ਤਾਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਫੌਜ (ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ) ਆ ਗਈ ਤੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਜ਼ਰਮਨ ਫੌਜ ਆ ਗਈ। ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਆਹਮੇ ਸਾਹਮਣੇ ਟਾਕਰਾ ਇਸ ਤਰਾਂ ਹੋਇਆ

ਕਿ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਧਿਰ ਗੋਲੀ ਨਾ ਚਲਾ ਸਕੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਲੜਾਈ ਹੱਥੋਂ ਹੱਥੀ ਹੋ ਗਈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਨੂੰ ਡੰਡਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਮੁੱਢ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੇ ਬੱਟ ਮਾਰ ਮਾਰ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਸੁਟ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕੈਂਦੀ ਬਣਾਇਆ।

ਦਸਤਾਰ ਸੰਬੰਧੀ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਾਡੀ ਰਜਮੈਟ ਨੂੰ ਦਸਤਾਰ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਲੋਹ ਟੋਪ (ਹੈਲਮਟ) ਪਹਿਣਣ ਦਾ ਸਰਕਾਰੀ ਹੁਕਮ ਆਇਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪਹਿਨਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ (ਬਾਵ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ) ਤੋਂ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਕੀ ਅਸੀਂ ਦਸਤਾਰ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਲੋਹ ਟੋਪ ਪਹਿਨ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਕੇ ਜਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਚਿਠੀ ਪੱਤਰ ਦੁਆਰਾ ਸੰਪਰਕ ਕਰਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉੱਥੋਂ ਵੀ ਇਹੀ ਜਵਾਬ ਆਇਆ ਕਿ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਦਸਤਾਰ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਲੋਹ ਟੋਪ ਨਹੀਂ ਪਹਿਨ ਸਕਦਾ। ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਦਸਤਾਰ ਪਹਿਨ ਕੇ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਮਿਲੀ। ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਜੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੋਰਾਨ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨਾਲ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਬਾਵ ਇਟਾਲੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੀ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਚੰਗਾ ਸੀ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾ ਧਮਕਾ ਕੇ ਜਾਂ ਖੋਹ ਖਿਚ ਕਰਕੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਗੋਂ ਅਸੀਂ ਹਰ ਸਮਾਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਲੈਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਦੋਸਤਾਨਾ ਸੰਬੰਧ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਲੋਤ ਪੈਣ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੱਦਦ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਬਦਲੇ ਜੋ ਇਨਾਮ ਉਸੂਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਅੱਜ ਤੱਕ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਮੁੱਰਬਾ ਜ਼ਮੀਨ ਸਿਆਲਕੋਟ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿੱਚ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਵੰਡ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸਿਆਲਕੋਟ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿੱਚ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਮਿਲੀ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮੁਆਵਜਾ ਮਿਲਿਆ। ਜੋ ਕਿ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਅੱਜ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ, ਨੂੰ ਹੁੰਹ ਪਰਮਜ਼ੀਤ

ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਵਾਸੀਆਂ ਨਾਲ ਫੁਰਸਤ ਦੇ ਪਲਾਂ ਸਮੇਂ

ਕੌਰ, ਪੋਤਰਾ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪੋਤਰੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਬਹੁਤ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬਸਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਹਜ਼ਾਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਰਪੰਚ ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਇਮਾਨਦਾਰ ਅਮਨ ਪਸੰਦ ਨਾਗਰਿਕ ਹੈ। ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਸਾਡਾ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੌ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖਿਆ ਹੋਵੇ। (ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਜਗਸੀਰ ਸਿੰਘ ਚੱਠਾ ਅਤੇ ਇਟਲੀ ਵਾਸੀ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੱਠਾ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ।)

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਾਦੀਆਂ ਸਿਗਨਲ ਕੌਰ

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਾਦੀਆਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਜਾ ਕੇ ਇੱਕ ਕੋਠੀ ਸਾਹਮਣੇ ਰੁਕੇ ਤਾਂ ਉੱਥੋਂ ਕੁਝ ਮੀਟਰ ਦੂਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕੋਠੀ ਸਾਹਮਣੇ ਉੱਚਾ ਲੰਮਾ ਸਾਫ਼ ਸੁਖਰੇ ਕੱਪਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਘੁੰਮਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ। ਇੱਝ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡਾ ਹੀ ਇੱਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਤਰਦੇ ਦੇਖ ਕੇ ਵਾਹੋ ਦਾਹੀ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧਿਆ ਤੇ ਬੜੀ ਅਪਣੌਤ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਘੁੱਟੀ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਖਣ ਲੱਗ ਤੂੰ ਹੀ ਇਟਲੀ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਹਾਂ ਜੀ ਕਹਿਣ ਉੱਪਰ ਉਸ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੱਲਵੱਕੜੀ ਵਿੱਚ ਘੁੱਟ ਲਿਆ।

ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਤਾਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਵੱਲੋਂ ਸਾਨੂੰ ਬੜੇ ਆਦਰ ਭਾਵ ਨਾਲ ਘਰ ਦੇ ਫਰਾਇੰਗ ਰੂਮ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੋਤ ਨੂੰ ਹੋਵੇ ਸਾਨੂੰ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝ ਗਏ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੱਸਿਆ। ਫਿਰ ਬਜ਼ੁਰਗ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ (ਬਾਪ) ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਪਿੰਡ ਘੋੜੇਵਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਕਾਦੀਆਂ ਤਹਿਸੀਲ ਬਟਾਲਾ ਨਜ਼ਦੀਕ ਇਸ ਕਲੋਨੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਚਾਹ ਪੀਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਹੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੱਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸ਼ਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸੀ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਜੋ ਫੌਜ ਵਿੱਚੋਂ ਰਿਟਾਈਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਪੋਤਰਾ ਵੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਫੌਜੀ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦਾ ਪਹਿਵਾਰ ਫੌਜ ਨਾਲ ਜੁਤਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਫਿਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਉਮਰ 94 ਸਾਲ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਜਨਮ 12 ਅਗਸਤ 1921 ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ 94 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਰਿਸ਼ਟ ਪੁਸ਼ਟ ਤੇ ਚੁਸ਼ਟ ਫੁਰਤ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਾਲਾ ਜੋਸ਼ ਲੰਗਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੱਗ ਬੜੀ ਸੰਵਾਰ ਕੇ ਸਜਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹੀ ਸਟਾਈਲ ਸੀ ਜੋ ਉਸਦੀਆਂ ਫੌਜ ਵਾਲੀਆਂ ਫੌਟੋਆਂ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਸੰਨ 1940 ਵਿੱਚ ਬਿਟਿਸ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਡੀਪੂ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਿਆਲਕੋਟ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ
ਲੇਖਕ ਨਾਲ ਮੁਲਕਾਤ

ਭਰਤੀ ਕਰਕੇ ਟਰੇਨਿੰਗ ਲਈ ਜੱਬਲਪੁਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੋਂ ਮੈਂ ਤਾਰ ਸੰਚਾਰ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਸਿਗਨਲ ਕੋਰ (Signal Regiment) ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ। ਇਸ ਸਿਗਨਲ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਬੱਦੋਰਡ ਰਾਈਵਰ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜੱਬਲਪੁਰ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰਨ ਡੀਪੂ ਵਿੱਚ ਤਾਨਿਨਾਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੋਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਬਸਰਾ (ਇਰਾਕ) ਵਿੱਚ ਪੋਸਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇੱਥੋਂ ਸਾਨੂੰ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਅੱਠਵੀਂ ਭਾਰਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (8th Indian Division) ਨਾਲ ਜੁਤਿਆ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਲਿਬੀਆ, ਸੀਰੀਆ ਅਤੇ ਮਿਸਰ ਆਦਿ ਅਰਬੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨ ਅਤੇ ਇਟਾਲੀਅਨ ਫੌਜਾਂ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਲਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ 1943 ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਇਟਲੀ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀ ਚਮਕ ਆ ਗਈ। ਉਸ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 'ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਡਾਕ ਦਾ ਆਦਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੀ ਯੂਨਿਟ 'ਸਿਗਨਲ ਕੋਰ' ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਸਦਾ ਹੀ ਲਤਾਈ ਦੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਦੀ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਖੁਫੀਆ ਸੁਨੇਹੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਦੌਰਾਨ

ਮੌਤ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ 'ਤੇ ਲਟਕਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਜਾਂ ਜੀਪ ਦੁਆਰਾ ਡਾਕ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਖਤਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਨਾ ਪਿਆ। ਡਾਕ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਬਹੁਤ ਨੋਤਤਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਕਮਾਂਡਰ ਜਨਰਲ ਰਸਲ ਅਤੇ ਕੈਪਟਨ ਵੱਡ ਸੀ। ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ 'ਕੈਪਟਨ ਲੱਕੜੀ ਸਿੰਘ' ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਇਟਲੀ ਦੀ ਤੌਰੋਂ ਬੰਦਰਗਾਹ (Taranto) ਜਾ ਕੇ ਉੱਤਰੋਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਦਿਨ ਭੁੱਖੇ ਵੀ ਰਿਹਿਣਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ 15ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਦਾ ਇੱਕ ਕੈਪਟਨ ਆ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਹੋਸਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣਾ ਸੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਇਟਲੀ ਦੇ ਸਹਿਰ ਤੌਰੀਨੇ ਦੀ ਸਾਂਗਰੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੇਰੂਜਾ, ਤਿੰਬਰ ਘਾਟੀ, ਆਰਨੇ ਘਾਟੀ, ਆਰੇਸੇ ਅਤੇ ਫਲੋਰੈਸ ਆਦਿ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹੇ। ਜਿੱਥੇ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਮੁਹਾਜ਼ 'ਤੇ ਹਰਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 1945 ਵਿੱਚ ਇਟਲੀ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਆਖੀ। ਇਟਲੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਬਹੁਤ ਸਨੇਹ ਸੀ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਟਲੀ ਦੇ ਲੋਕ ਮਿਲਣਸਾਰ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਖਾਣਾ ਆਦਿ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਖੁਆਉਂਦੇ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਟਲੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜਰਮਨ ਫੌਜੀਂ ਜੋਰੀ ਜਬਰੀ ਕਰਕੇ ਲੁੱਟ ਖਸੁਟ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਵੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਸਾਡੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਸਾਬਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਆਪਸੀ ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀਆਂ ਪਾਤਰ ਬਣੀਆਂ। ਜਿਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਅੱਜ ਵੀ ਇਟਾਲੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਮਿਲੇ ਸਨਮਾਨਾਂ ਬਾਰੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ 1939-45 ਸਟਾਰ, ਇਟਲੀ ਸਟਾਰ, ਰੱਖਿਆ ਮੈਡਲ, ਵਾਰ ਮੈਡਲ, ਭਾਰਤੀ ਰੱਖਿਆ ਮੈਡਲ, ਭਾਰਤੀ ਸੈਨਾ ਸੇਵਾ ਮੈਡਲ ਮਿਲ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਰੱਖਿਆ ਮੈਡਲ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸੈਨਾ ਸੇਵਾ ਮੈਡਲ 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤੀ ਸੈਨਾ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ 1959 ਤੱਕ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨੋਕਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਾਇਬ ਸੂਬੇਦਾਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਰਿਟਾਈਰ ਹੋਇਆ।

ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਪੱਗ ਬਾਰੇ ਆਈਆਂ ਮੁਸਕਿਲਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਮੌਕਿਆਂ ਉੱਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਫਸਰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹੈਲਮਟ ਧਾਰਨ ਕਰੀਏ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਸਭ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਇੱਕ ਹੋ ਕੇ ਹੈਲਮਟ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਲਈ ਕੁਝ ਯੂਨਿਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਰਟ ਮਾਰਸਲ ਤੇ ਹੋਰ ਸਜਾਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਵੀ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਪਰ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ

Source by : Sandeep Singh Brar, (Sikh Museum.com)

ਬਿਨਾ ਹੈਲਮਟ ਪਹਿਨੇ ਪੱਗਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਜੰਗ ਲਤੀ। ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਸਾਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪੱਗ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਏ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਅਤੇ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਹਿਚਾਣ ਨੂੰ ਸਭ ਸਾਹਮਣੇ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖ ਸਕੇ।

ਕੈਪਟਨ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ

ਕੈਪਟਨ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫੌਜੀ ਸਫਰ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦੇ ਅਠਾਰਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਕਪੂਰਥਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਦੇ ਪਿੰਡ

ਕੈਪਟਨ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ

ਬਨਵਾਲੀਪੁਰ ਵਿੱਚ 3 ਜਨਵਰੀ 1911 ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ 1929 ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਇਆ ਜਿਸਦੇ ਜਲਦੀ ਬਾਅਦ ਉਸਦੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਨੂੰ ਲਹੌਰ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜ ਰਹੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀ ਰਾਜਗੁਰੂ ਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਨੂੰ ਲਹੌਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਫਾਂਸੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਤੱਕ ਜਮਾਂਦਾਰ ਦੇ ਰੈਂਕ ਤੱਕ ਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਸ ਕੋਲ ਦਸ ਸਾਲ ਦਾ ਫੌਜੀ ਤਜਰਬਾ ਸੀ। 1940 ਤੋਂ 1944 ਤੱਕ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਨਵੇਂ ਰੰਗਰੂਟਾਂ ਨੂੰ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਿੱਚ ਫੌਜੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਜੋ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਲਈ ਭਰਤੀ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। 1944 ਵਿੱਚ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਨੂੰ ਯੂਰਪ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ 1944 ਵਿੱਚ ਇਟਲੀ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਫਲੋਰੈਂਸ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਦੀ ਅਠਵੀਂ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਫਿਲੀਪੀਨ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਠਵੀਂ ਫਿਲੀਪੀਨ ਇਸ ਸਮੇਂ ਪਹਿਲੀ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਆਰਮਡ ਸਿੰਗਗੇਡ ਨਾਲ ਫਲੋਰੈਂਸ ਦੇ ਫਰੰਟ ਉੱਪਰ ਆਰਨੇ ਨਦੀ 'ਤੇ ਲੜ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਿੰਤਰ ਫੌਜਾਂ ਰੋਮ ਵੱਲੋਂ ਫਲੋਰੈਂਸ ਨੂੰ ਜਰਮਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾਉਣ ਲਈ ਲੜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਜਰਮਨਾਂ ਦੀ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਪੰਕਤੀ ਗੋਬਿਕ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਜੋ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨਾਂ ਦੀ ਆਖਰੀ ਸੁੱਖ ਰੱਖਿਆ ਪੰਕਤੀ ਸੀ।

ਕੈਪਟਨ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਪਲਟਨ ਦਾ ਕਮਾਂਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਬਾਪਿਆ ਗਿਆ। ਜੋ ਜਰਮਨ ਸਨਿਪਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਰਮਨਾਂ ਨਾਲ ਮੁਠ ਭੇਡ ਦੌਰਾਨ ਕੈਪਟਨ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਛੇ ਹਫ਼ਤੇ ਲਈ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੋਂ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਠੀਕ ਹੋ ਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਆਪਣੀ ਫਿਊਟੀ 'ਤੇ ਆ ਗਿਆ। ਜਿਸਦੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਜੰਗ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਦੌਲਤ ਵਾਪਸ ਆਪਣੇ ਵਤਨ ਆ ਗਿਆ। 1945 ਵਿੱਚ ਜੰਗ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ

ਬਾਅਦ 1947 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸ਼ਾਸਨ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਉੱਪਰ ਤਾਇਨਾਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

1952 ਵਿੱਚ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਪੈਰਾਸੂਟ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ (ਪੰਜਾਬ) ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਲਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਤੱਕ ਰਿਹਾ। ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਨੇ 56 ਪੈਰਾਸੂਟ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਛਾਲਾਂ ਜ਼ੋਖਮ ਭਰੀਆਂ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਰੋਕੀ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦਾ ਨਾਂ ਮੁੱਖ ਹੈ।

ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 1955 ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਮੇਜਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੌਖ ਪੂਰਬ ਦੇ ਗਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਜੂਕਤ ਰਾਸਟਰ ਵੱਲੋਂ ਸਾਡੀ ਸੈਨਾ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। 1957 ਵਿੱਚ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਤਰੱਕੀ ਕਰਕੇ ਕੈਪਟਨ ਦੇ ਅਹਦੇ ਤੱਕ ਪੁੱਜਾ ਅਤੇ ਲੰਬੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਫੌਜੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ 1960 ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋਇਆ।

ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਬਨਵਾਲੀ ਪੁਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਜਿੱਥੇ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਭ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੰਦੇ। ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸਰਪੰਚ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਨੇ 15 ਸਾਲ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਰਪੰਚੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕੀਤੇ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲ, ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਆਦਿ ਦੀ ਸਥਾਪਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਹੋਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕਈ ਸਲਾਹੁਣੋਗ ਕੰਮ ਹਨ। ਸੰਨ 2001 ਵਿੱਚ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਕੋਲ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਵੱਸ ਗਿਆ। ਆਪਣੇ 15 ਸਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੌਲਤ ਸਿੰਘ 11 ਜਨਵਰੀ 2015 ਨੂੰ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਭੂਚ ਕਰ ਗਏ।

ਮੁਹੰਮਦ ਹੁਸੈਨ

ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੀ ਰਵਾਇਤੀ ਪੋਸ਼ਾਕ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਫਲ ਰਿਹਾ ਇੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਭ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਤੁਰਲੇ ਵਾਲੀ ਸਫੈਦ ਰੰਗ ਦੀ ਪੱਗ ਉਸ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੀ ਸਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਚਾਰ ਚੰਨ ਲਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਸਖਸੀਅਤ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ

ਖਦ ਬ ਖਦ ਉਸ ਕੋਲ ਜਾ ਪੁੱਜਾ। ਮੇਰੇ ਬੁਲਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਸ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ ਬੜੀ ਸਿੰਦਾਦਿਲੀ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ “ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਸਰਦਾਰ ਜੀ” ਕਹਿ ਕੇ ਜਦੋਂ ਬੁਲਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਜਾਨਣ ਦੀ ਮੇਰੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਹੋਰ ਵੱਧ ਗਈ। ਉਸਦੀ ਛਾਤੀ ਉਪਰ ਕੁਝ ਸੈਨਾ ਸਨਮਾਨ ਉਸਦੇ ਬਹਾਦਰੀ ਭਰੇ ਫੌਜੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਕੇ ਸੋਚ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਗੱਲ ਕਿੱਥੋਂ ਸੁਰੂ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਪੁੱਛ ਲਿਆ ਕਿ ਕਿੱਥੋਂ ਆਏ ਹੋ?

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਟਲੀ ਤੋਂ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਉਹ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਬੋਲਿਆ ‘ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਇਟਲੀ। ਮੈਂ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਉਥੋਂ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਂਗਰੇ, ਕਸੀਨੋ, ਫਲੋਰੈਂਸ, ਰੋਮ ਬਤੇ ਸ਼ੁਹਿਰ ਨੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ, ਰੋਮ ਤੇ ਫਲੋਰੈਂਸ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਆਲੀ ਸਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਨੇ’। ਉਸਨੇ ਬੜੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਇਟਲੀ ਦੇ ਕਈ ਸਹਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਗਿਣਾ ਦਿੱਤੇ। ਹਣ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਦੇ ਇੱਕ ਸਿਪਾਹੀ ਵਜੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਹੋਰ ਬਿਤਾਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਸੁਰਧਾਂਜਲੀ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝ ਗਏ। ਬਾਕੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲਬਾਤ ਮੈਂ ਮੁਹੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਨਾਲ ਸਮਾਗਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤੀ। ਮੁਹੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਵਿੱਚ ਅਣਵੰਡੇ ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਲਤਾਈ ਲਤਨ ਗਏ ਫੌਜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਜੋ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨਾਲ ਮੌਢੇ ਸੰਗ ਮੌਢਾ ਜੋੜ ਕੇ ਲਿਤਿਆ। ਜਿਸਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਅੱਜ ਵੀ ਉਨਾਂ ਹੀ ਪਿਆਰ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਂਝੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਭਾਈਚਾਰਾ ਸਦਾ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਮੁਹੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਦਾ ਜਨਮ 1924 ਨੂੰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ (ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ) ਚੌਧਰੀ ਇਲਮਦੀਨ ਦੇ ਘਰ ਮਿਰਜ਼ਾ ਨੁਰ ਦੀ ਕੁਥੋਂ ਹੋਇਆ। ਮੁਹੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ 1941 ਨੂੰ ਲਖਨਊ ਵਿੱਚ ਛੇਵੰਂ ਡੀ. ਸੀ. ਓ. ਲਾਂਸਰਸ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮਡ ਕੋਰਪਸ (6th Duke of Connaught's Own Lancers Indian Armoured Corps) ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਹੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਨੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਫੌਜੀ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲਖਨਊ, ਫਿਰ

ਝਾਂਸੀ ਨੇਤੇ ਬਬੀਨਾ ਵਿੱਚ ਟੈਂਕਾਂ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਬਾਕੀ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਦੀ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮੁਹੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਦੇ ਦੱਸਣ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਨੂੰ ਬੰਬਈ ਬੰਦਰਗਹ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਵਾਲੇ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ 21 ਦਿਨ ਦੇ ਸਫਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਿਸਰ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਤਾਰੰਤੇ ਬੰਦਰਗਹ ‘ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ, ਜਿਥੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕਸੀਨੋ (Cassino) ਪਹੁੰਚ ਕੇ 6th Duke of Connaught's Own Lancers Indian Armoured Corps ਨਾਲ ਰਲੇ (ਜੁਇਅਨ ਕੀਤਾ)। ਕਸੀਨੋ ਦੇ ਮੌਜੂਦ ਬਾਰੇ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਕੁਝ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਨਾਲੇ ਦੇ ਪੁੱਲ ਨੂੰ ਤੋਤ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਡੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣੀ ਪਈ। ਉਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਪਹਾਤਾਂ ‘ਤੇ ਟਿਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਜੋ ਉਪਰੋਂ ਪਹਾੜੀ ਚੋਟੀਆਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧੇ ਹਮਲੇ ਕਰਦੀਆਂ। ਜਿਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਵੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦੇ ਰਹਿੰਦੇ।

ਮੁਹੰਮਦ ਕਸੀਨੋ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਨਾਲ ਇਟਲੀ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਰੋਮ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗਿਆ। ਰੋਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਉੱਤਰ ਇਟਲੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧੇ। ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਫਲੋਰੈਂਸ ਨੇਤੇ ਇੱਕ ਨਦੀ ਉਪਰ ਬਣੇ ਲੱਕਤ ਦੇ ਪੁੱਲ ਤੋਂ ਫੌਜ ਨੇ ਗਜ਼ਰਨਾ ਸੀ। ਪਰ ਜਰਮਨ ਫੌਜ ਨੇ ਪੁੱਲ ਉਪਰ ਤੇਲ ਸੁੱਟ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸਨੂੰ ਬੁਝਾਉਣ ਲਈ ਮੁਹੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਨੇ ਬੜੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਨਦੀ ਵਿੱਚ 20 ਐਮ ਐਮ ਦੇ ਭਾਰੀ ਬੰਬ ਸੁੱਟੇ। ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਫਟਣ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ ਉੱਛਲ ਕੇ ਪੁੱਲ ਉਪਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੱਗ ਬੁਝ ਗਈ। ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਦੇ ਸਮੇਂ ਮੁਹੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਕੁਝ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਕੇ ਦੱਸਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ ਭਰੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਕੰਪਨੀ ਕਮਾਂਡਰ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਫੌਜੀ ਟੁਕੜੀ ਦਾ ਮੁਖੀ ਰਸਾਲਦਾਰ ਫਜ਼ਲ ਦਾਦ ਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਰਮਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਈ ਗਈ ਅੱਗ ਤੋਂ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਪੁੱਲ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਇਸ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕੰਪਨੀ ਕਮਾਂਡਰ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਫਜ਼ਲਦਾਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ‘ਤੂੰ ਚੱਲ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ’। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਫਜ਼ਲ ਦਾਦ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੈਂ ਖੁਦ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਅਫਸਰ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਫਜ਼ਲ ਦਾਦ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਕੰਪਨੀ ਕਮਾਂਡਰ ਕੋਲ ਲਿਖਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਫੌਜੀ ਸਨਮਾਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰੀਂ। ਪਰ ਲੱਗਭੱਗ ਦੱਸ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਮੇਰੀ ਥਾਂ ਰਸਾਲਦਾਰ ਫਜ਼ਲ ਦਾਦ ਨੂੰ

ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਅਵਾਰਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮੇਰਾ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਮੁੰਮਦ ਸੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਈ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਧੋਖਾ ਵੀ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਚਲੋ ਖੈਰ!

ਇੱਕ ਹੋਰ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਮੁੰਮਦ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੋਦੀਲੀਆਨਾ ਐਦਗਿਲਅਨਾ ਸਿ ਅ ਮੁਨਚਿਪਿਅਲਟਿ ਨਿ ਟਹਈ ਫਰੋਵਨਿਚਈ-ਲੋਲ-ਛਈਸਟਨਾ ਨਿ ਟਹਈ ਟੈਅਲਾਨ ਰਥਗਨਿ ਓਮਲਿਅ-ਮਾਗਨਾ) ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਤਿੰਨ ਜਰਮਨ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਕੈਦੀ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਵਕਤ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਰਲਦੀ ਮਿਲਦੀ ਇਟਾਲੀਅਨ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੂੰ ਅਮਰੀਕਨ ਹੈ? ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ। ਉਹਨਾਂ ਫਿਰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹੈ? ਮੈਂ ਫਿਰ ਸਿਰ ਫੇਰਿਆ ਤਾਂ ਇੱਕ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਭਾਰਤੀ (ਇੰਡੀਅਨ) ਹੈ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹਾਂ ਮੈਂ ਭਾਰਤੀ ਹਾਂ।

ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਕਿ ਇੰਡੀਅਨ (ਭਾਰਤੀ) ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਰਮਨ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਦੋਸਤੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਬਹਾਦਰ ਲੋਕ ਹੋ, ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਤੁਹਾਡੇ ਉਪਰ ਰਾਜ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਲੜ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇ, ਤੈਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਹ ਘੜੀਆਂ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜੇਬ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਕੀਮਤੀ ਘੜੀਆਂ ਕੱਢ ਕੇ ਦਿਖਾਈਆਂ। ਪਰ ਮੈਂ ਘੜੀਆਂ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲਤਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚੋਂ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੈਂ ਛੱਡਾਂਗਾ ਨਹੀਂ, ਚਲੋ! ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਜਰਮਨ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਰਜੰਟ ਮੇਜਰ ਤੇ ਦੋ ਸਿਪਾਹੀ ਸਨ।

ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਬਾਰੇ ਮੁੰਮਦ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਸਨ। ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਪਰ ਕੁਝ ਦੇ ਨਾਮ ਅੱਜ ਵੀ ਯਾਦ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਪਤਾਨ ਰਘੂਜੀਤ ਸਿੱਖ, ਕਪਤਾਨ ਇੰਦਰਜੀਤ ਰਿਖੀ ਜੋ ਇੱਕ ਹਿੰਦੂ ਸੀ। ਰਸਾਲਦਾਰ ਮੇਜਰ ਹਾਕਮ ਸਿੱਖ, ਦਫ਼ਾਦਾਰ ਸਿੱਗਾਰਾ ਸਿੱਖ, ਸਿਪਾਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੱਖ ਆਦਿ। ਉਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਬਹੁਤ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਸਨ।

ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਾਪਸ ਪਹੁੰਚੀ। ਜਿੱਥੋਂ ਮੁੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਨੂੰ ਪਿਛਾਵਰ ਨੇਤੇ ਕੁਹਾਟ ਛਾਊਣੀ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਮੁੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ। ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ 1947 ਦੀ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਇੱਧਰੋਂ ਉੱਧਰ ਘਰੋਂ ਬੇਘਰ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ, ਮੁਸਲਿਮ ਦੀਗੇ ਵੀ ਭੜਕ ਗਏ। ਜਿਹਨਾਂ ਕਰਕੇ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪੀੜੀ ਦਰ ਪੀੜੀ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਲੋਕ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਦੁਸਮਣ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਰਾਜਸੀ ਸੱਤਾ ਦੇ ਕੁੱਖੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਫਿਰਕੂ ਰੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਛੱਡਾਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਕਰਕੇ ਜਮੀਨਾਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਦਰ ਦਰ ਭਟਕਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ

ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਨਾਜ਼ੀਗੀ ਛਿੜ ਗਈ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਮੁੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਫ਼ਲਾ ਜੋ ਉੱਜੜ ਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਕਾਫ਼ਲੇ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਫੌਜੀ ਟੁਕੜੀ ਵੱਲ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਕੁਹਾਟ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ।

ਮੁੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਖਾਸੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਬਕਾ ਸੈਨਿਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸ਼ਾਇਰ ਵੀ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਮੁਲਾਕਾਤ ਸਮੇਂ ਸ਼ਾਇਰੀ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਮੈਨੂੰ ਫੌਜ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ਾਇਰੇ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦਾ ਸੌਂਕ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਦੋ ਚਾਰ ਸਤਰਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਰੇ ਹਾਂ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਮੁੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਬੜੇ ਅਦਬ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਬੋਲਿਆ ਸੋ ਅਰਜ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ
ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਮੈਂ ਸੰਗ ਸੰਗ ਚੱਲਾਂ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਜ੍ਰਮਾਨੇ
ਮਗਰਬ ਮਸਰਖ (ਲਹਿੰਦੇ ਚੜਦੇ) ਹਰ ਕੋਈ ਜਾਣੇ
ਹਰ ਕੋਈ ਕਹਿਦਾ ਨਨਕਾਣੇ ਚੱਲਾਂ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨਿਰਾਲੀ
ਸਭ ਗੁਰੂਆਂ ਥੀਂ ਰੁਤਬਾ ਆਲੂ
ਕਹੇ “ਹੁਸੈਨ” ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚੱਲਾਂ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ

ਮੁੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਦੀ ਪਤਨੀ ਅਨਵਰ ਬੇਗਮ ਦਾ ਇੱਤਕਾਲ (ਮੌਤ) ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਇੱਕ ਬੇਟੀ ਹੈ। ਅੱਜਕੱਲੁ ਮੁੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਸਹਿਰ ਲੰਡਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪੋਤਰੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੁੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਨੂੰ ਬਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲ ਹੀਰੋਜ਼ ਆਫ ਸੈਕੰਡ ਵਰਲਡ ਵਾਰ” ਅਵਾਰਡ ਵੀ ਮਿਲ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਇਟਲੀ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ

ਇਹ ਉਹ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਹਨ।
ਫੇਰਲੀ ਵਾਸੀ

ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਨੂੰ ਅੱਖੀ ਡਿੱਠਾ ਅਤੇ ਹੰਚਾਇਆ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹੱਡਬੀਤੀ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਆਪ ਸਭ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

1. ਸੈਰਜੋ ਜਨਮਾਰਕੀ (Sergio Giannmarchi)

ਸੈਰਜੋ ਜਨਮਾਰਕੀ
(Sergio Giannmarchi)

ਸੈਰਜੋ ਜਨਮਾਰਕੀ ਦਾ ਜਨਮ ਇਟਲੀ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਫੇਰਲੀ ਵਿੱਚ 1928 ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸਾਇਆ ਸਿਰ ਤੋਂ ਉਠੋਂ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਖੇਡਣ ਕੁੱਦਣ ਤੇ ਪੜਨ ਲਿਖਣ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ 11 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰੇ ਸੈਰਜੋ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਮ ਤੇ ਲਗਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਗੱਲ 1939 ਈ: ਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਟਲੀ ਉਪਰ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਮੁਸੋਲਿੰਨੀ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ ਤਾਂ ਫੇਰਲੀ ਇਮੇਲੀਆ ਰੋਮਾਨੀਆ (Emilia Romagna) ਦਾ ਇੱਕ ਐਸਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਵਿਰੋਧ ਸੀ। ਸੈਰਜੋ ਦਾ ਮਾਮਾ ਜੂਲੀਓ ਵੀ ਮੁਸੋਲਿੰਨੀ ਦੇ ਵਿਦਰੋਹੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਹਰਰੋਜ ਵਿਦਰੋਹੀ ਗੁਪਤ ਸਲਾਹਾਂ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਮੁਸੋਲਿੰਨੀ ਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਭੰਡਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਰਾਂ ਸਾਲ ਦਾ ਸੈਰਜੋ ਵੀ ਸੁਣਿਆ ਕਰਦਾ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸੈਰਜੋ 'ਤੇ ਵੀ ਬਾਗੀਆਂ ਦਾ ਰੰਗ ਚਤਨਾ ਸੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਸੈਰਜੋ ਦੀ ਉਮਰ ਦੱਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਸੈਰਜੋ ਬਾਗੀਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕੇਤੇ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਇਟਾਲੀਅਨ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਉਸ ਸਮੇਂ 'ਪਾਰਤੀਜਾਨੀ' (Partigiani) In English Partisan ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਪਰਤੀਜਾਨੀ

ਹੀ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ 'ਪਾਰਤੀਜਾਨੀ' ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਤਲੀ ਉਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਮੁਸੋਲਿੰਨੀ ਨਾਲ ਲੜੇ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਰਤੀਜਾਨੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸੋਲਿੰਨੀ ਨੇ ਬੜੇ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਵੀ ਉਤਾਰਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਫਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਾਗੀ ਬਣਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਈ ਫਾਂਸੀ 'ਤੇ ਲਟਕਾਏ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੋਆਮ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਕੁੰਨਿਆ ਗਿਆ। ਪਰ ਸੈਰਜੋ ਵਰਗੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਜਾਦੀ ਲਈ ਬਿਨਾਂ ਫਰ ਦੇ ਆਜਾਦੀ ਦੀ ਜੰਗ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਪਾਰਤੀਜਾਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇੰਡੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਅਤੇ ਮਿਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਿਟਲਰ ਅਤੇ ਮੁਸੋਲਿੰਨੀ 'ਤੇ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ ਤੇ ਨਾਫੀਵਾਦ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋਇਆ। ਇਟਲੀ ਦੇ ਆਜਾਦੀ ਪਸੰਦ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਅਜਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਖੁਲ੍ਹੀ ਫਿਜਾ ਵਿੱਚ ਸਾਹ ਲਿਆ।

ਸੈਰਜੋ ਜਨਮਾਰਕੀ (Sergio Gianmmarchi) ਨਾਲ ਬਿਤਾਏ ਕੁਝ ਪਲਾਂ ਦੀ ਰਸਮੀ ਗੱਲਬਾਤ

ਸੈਰਜੋ ਨੇ ਬੜੇ ਤਪਾਕ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹੋਏ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਆਪ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਸੈਰਜੋ ਜਨਮਾਰਕੀ ਹੈ। (ਉਸਨੇ ਜਨਮਾਰਕੀ ਸੁਬਦ ਨੂੰ ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਆਖਿਆ।) ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਫੇਰਲੀ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਪੱਧਾਂ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਆਏ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਕੀਮਤੀ ਜਾਨਾਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਮਤੀਆਂ। ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀ ਚਮਕ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਵਾਰ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਟ ਪੁੱਟ ਕੇ ਗਲਵੱਕੜੀ ਵਿੱਚ ਲੈਣਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਜਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਸੈਰਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੂੰ ਭੁੱਲਿਆ ਨਹੀਂ। ਉਸਦੀ ਹਰ ਗੱਲ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਿਤਾਇਆ ਹਰ ਪਲ ਇੱਕ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਸੂਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸੈਰਜੋ ਨੇ ਦੱਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਲੱਗਭਗ 14-15 ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਆਪਣੇ ਮਾਮੇ ਕੋਲ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਇੱਕ ਫਾਸਿਸਟ ਵਿਰੋਧੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੋਸਤ ਵੀ ਉਸ ਵਾਂਗ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਨ। ਮੇਰਾ ਮਾਮਾ ਜੂਲੀਓ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਦੋਸਤ ਮਾਮੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਉਥੇ ਕੰਮ ਦੌਰਾਨ ਸੁਣਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਫਾਸਿਸਟ ਵਿਰੋਧੀ ਬਾਰਾਂ (Bar) ਆਦਿ ਬੰਦ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਚੀਰਕੋਲੇ ਦੈਲਾ ਕੋਰਾਲੇ (Circolo Della Corale del Teatro Comunale) ਵੀ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਮਾਮੇ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਕੁੱਟਿਆ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਵੀ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਮੈਂ ਜਵਾਨੀ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਧਰਦੇ ਹੀ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਕਈ ਕੌੜੇ ਤਜਰਬੇ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ।

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਾਮੇ ਕੋਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਉਸਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣ ਗਿਆ ਤੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਫਾਸਿਸਟਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਚਿਣਗਾਂ ਛੁੱਟਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਾਗੀ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਫਾਸਿਸਟਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਨਫਰਤ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਫਾਸਿਸਟ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਮਾੜਾ ਸਲੂਕ ਕਰਦੇ ਸਨ। 1938 ਵਿੱਚ ਇਟਲੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਾਸਿਸਟਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਸੀ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬਾਗੀ (ਪਰਤੀਜਾਨੀ) ਵੀ ਆਪਣਾ ਜ਼ੋਰ ਫੜਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਫਾਸਿਸਟਾਂ ਨੇ ਬਾਗੀਆਂ (ਪਰਤੀਜਾਨੀ) ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਪੈਸ਼ਲ ਪੁਲਿਸ ਸੈਲ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਸਪੈਸ਼ਲ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਮਦਦ ਲੋਕਲ ਫਾਸਿਸਟ (ਟਾਊਂਟ) ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਕੇ ਕਰਦੇ। ਫਾਸਿਸਟ ਪੱਖੀ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਫਾਸਿਸਟਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਕਾਰਡ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਕੋਲ ਕਾਰਡ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਕੰਮ ਤੋਂ ਜਵਾਬ ਦਿਵਾ ਜਾਂਦਾ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਵੀ ਇਹ ਕਾਰਡ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਾਰਡ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾਗੀ ਸਮਝ ਕੇ ਸਜਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ।

ਫੇਰਲੀ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਜਾਂ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਸੈਰਜੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰ ਰਹੀਆਂ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿੱਖ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਮਹਤਵਪੂਰਨ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਪਗਤੀ ਧਾਰੀ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਚਰਚੇ ਸਨ। ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਲੋਕ ਅੱਜ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕੇ।

2. ਵਿਤੋਰੀਓ ਤਾਸੀਨਾਰੀ (Vittorio Tassanari)

ਵਿਤੋਰੀਓ ਤਾਸੀਨਾਰੀ ਵੀ ਫੇਰਲੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਬਚਪਨ ਵਿਚੋਂ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਤਾਸੀਨਾਰੀ ਦੇ ਘਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਫੇਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਂਹ ਨੁੱਕਰ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇੱਕ ਭਾਰਤੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਫੇਰਲੀ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਤਾਸੀਨਾਰੀ ਨੇ ਜਲਦੀ ਜਲਦੀ ਮਿਲਣ ਲਈ ਹਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਦੱਸਦੇ ਵਿਤੋਰੀਓ ਤਾਸੀਨਾਰੀ ਨੇ ਗੱਲਬਾਤ ਸੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਮੇਰਾ

ਨਾਂ ਵਿਤੋਰੀਓ ਤਾਸੀਨਾਰੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਫੇਰਲੀ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹਾਂ। ਜਿਥੋਂ ਇਟਲੀ ਦੀ ਆਜਾਦੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੁਲਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਭਾਂਵੇ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਯਾਦ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਭੁਲ ਸਕਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਕਾਲੀ ਨੇਰੀ ਝੁੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਸ਼ਹਿਰ (ਫੇਰਲੀ) ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਫੌਜੀ ਬੂਟਾਂ ਦੀ ਦਗਤ ਦਗਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਇੱਕ ਛਾਉਣੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਪਾਰਤੀਜਾਨੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪਿਲਾਫ਼ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘੁੰਮਦੀ ਸੀ। ਹਰ ਸਮੇਂ ਡਰ ਤੇ ਸਹਿਮ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਡਰ ਉਦੋਂ ਖਤਮ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਤੇ ਅਮਰੀਕਨ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਫੇਰਲੀ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜਮਾ ਲਿਆ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਫੌਜਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਵੀ ਆਏ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਗਿਣਤੀ ਦਸਤਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਫੌਜੀ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਣ ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਸਨ। ਭਾਵ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਫੌਜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਿੱਤਰਤਾ ਵਾਲਾ ਰਿਸਤਾ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ।

ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫੌਜੀ ਕਿਉਂ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਮੈਂ ਬੜੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਚਾਹੀਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆਮ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਬੁਲਾਉਂਦਾ। ਉਹ ਸਾਡੇ ਘਰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਖਾਣ ਲਈ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ। ਉਸਦਾ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆਉਣ ਜਾਣ ਉਦੋਂ ਬਣਿਆ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਾਟੀ ਹੋਈ ਵਰਦੀ ਸਿਲਵਰਾਉਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆਇਆ। ਜਿਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਅਕਸਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਤਾਸੀਨਾਰੀ ਰੁਕ ਕੇ ਦੱਸਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇੱਕ ਦਿਨ ਇਹ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲੱਗਾ ਕਿ 'ਮੈਨੂੰ ਮਾਂ ਵਾਲਾ ਗੀਤ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇਗਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੀਤ ਲਿਖ ਕੇ ਚਿੱਠੀ ਵਿੱਚ ਭੇਜਾਂਗਾ। ਫਿਰ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੀਤ ਲਿਖ ਕੇ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਸਦੇ ਆਪਣੀ ਚਿੱਠੀ ਵਿੱਚ ਕੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਚਿੱਠੀ ਉਸਦੇ ਘਰ ਮਿਲੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਫੇਰਲੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਘਰ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਲੜਾਈ ਦੋਰਾਨ ਕਿਧਰੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ।

ਤਾਸੀਨਾਰੀ ਕੁਝ ਭਾਵਕ ਹੋ ਕੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾ ਪੁੱਛਿਆ। ਪਰ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਬੋਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗ

ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਹੜਾ ਹੁਣ ਬੱਚਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤਦ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿੱਚ ਘੁੱਟਦੇ ਕਿਹਾ ‘ਪੁੱਤਰ ਇਹ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਲਈ ਬੱਚਾ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬੜੀ ਦੂਰ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹਦੀ ਮਾਂ ਇੱਝ ਹੀ ਤਤਪਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਤੇਰੇ ਲਈ ਮੈਂ ਤਤਪਰੀ ਹਾਂ।’

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਲੱਖਣ ਪੱਖ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ‘ਤੇ ਸਜਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਦਮਤਾਰਾਂ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਹੋਰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਰੰਗ ਕੁਦਰਤੀ ਕਣਕਵੰਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੀ ਉਹ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਜਿਸ ਗੱਲ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਉੱਚਾ ਤੇ ਸ੍ਰੇਸਟ ਅਚਰਣ ਸੀ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਭ ਲੋਕ ਜਿੱਥੇ ਖੁਸ਼ ਸਨ, ਉਥੋਂ ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਆਮ ਚਰਚਾ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਕੋਲ ਹਰ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਵਕਤ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਉਲਟ ਜਰਮਨ ਫੌਜੀ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਸਮਾਨ ਲੁੱਟ ਕੇ ਲੈ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਬੇਪਤੀ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ, ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵੰਡ ਕੇ ਸਭ ਖਾਇਆ ਪੀਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਜਲਦ ਮਿਤਰ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਆਏ ਫੌਜੀਆਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਂਗ ਘੁੰਲ ਮਿਲ ਗਏ।

3. ਤੋਨੀਨੇ ਫਿਊਮਾਨਾ (Tonino Fiumana)

ਤੋਨੀਨੇ ਫਿਊਮਾਨਾ

ਤੋਨੀਨੇ ਫਿਊਮਾਨਾ ਵੀ ਫੌਰਲੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਵਾਸੀ ਹੈ। ਤੋਨੀਨੇ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲਤਾਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਬਹੁਤਾ ਕੁਝ ਤਾਂ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਿਆ, ਉਹ ਕੁਝ ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਚੇਤੇ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਲੂੰ ਕੰਢੇ ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਲਤਾਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਫੌਰਲੀ ਸ਼ਹਿਰ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਦੱਬ ਦਬਾਅ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਤੇ ਅਮਰੀਕਨ ਫੌਜਾਂ ਵੀ ਆ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਬਤਾ ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇੱਝ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਛਾਉਣੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹੋਈਏ।

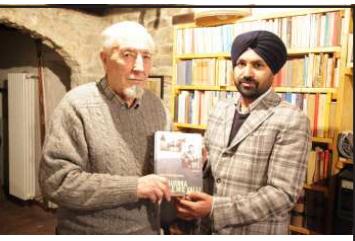
ਮੇਰਾ ਪਿਉ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕਈ ਵਾਰ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ’ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ

ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਅਗਨੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜੋ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਸੀ। ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਇਸ ਤਰਾਂ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਸਿਰਫ਼ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਦਬਾ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਪਿਉ ਮੈਨੂੰ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ “ਆਹ ਦੇਖ ਤੋਨੀਨੇ ਇਹ ਲੋਕ ਸਾਡੀ ਅਜਾਦੀ ਲਈ ਲੜੇ ਹਨ ਤੇ ਲੜ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਬੜੀ ਦੂਰੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਆਏ ਹਨ ਤੇ ਸਾਡੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਦਾ ਵਾਸਤੇ ਸਾਂਝ ਪੈ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਡੀਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜੀਆਂ ਸਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਣੀ ਰਹਿਣਗੀਆਂ।” ਫੌਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਮੂਹਿਕ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਸਭ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਹੀ ਅਗਨੀ ਭੇਂਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਤੋਨੀਨੇ ਨੇ ਬਤਾ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਆਖੀ।

ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਬੜੇ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਜੀਅ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਸਾਡੀ ਇਸ ਅਰਾਮ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਅਜਾਦੀ ਪਿੱਛੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਦਾ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਹਿਸਾਨ ਮੰਦ ਰਹਾਂਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਫੌਜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼, ਅਮਰੀਕਨ, ਕਨੈਡੀਅਨ, ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ (ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ, ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਫੌਜੀ ਸਨ), ਪੋਲਿਸ਼, ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ, ਅਫਰੀਕੀ ਮਲਕਾਂ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲ ਚੱਲ ਆਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਫਾਸਿਸਟਾਂ ਤੇ ਨਾਜ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਆਜਾਦ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਤੋਨੀਨੇ ਨੇ ਸਲੂਟ ਮਾਰਨ ਦੀ ਮੁਦਰਾ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮੂਹ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਸਲਾਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਮਾਰਾਦੀ (MARADI)

ਇਟਲੀ ਦੇ ਜ਼ਿਲਾ ਫਿਰੈਸੋ (Florence) ਦੇ ਕਸਬੇ ਮਾਰਾਦੀ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਅਤੇ ਹਿਟਲਰ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਵਿਚਲੇ ਬੜੀ ਗਿਹਗੱਚ ਲੜਾਈ ਹੋਈ। ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਵੀ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੋ ਸੌ ਦੋ ਲੱਗਭੱਗ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਦਾ ਨਾ ਮੌਤੇ ਕਾਵਾਲਾਰਾ (Monte Cavallara) ਹੈ। ਮੈਂ ਖੁਦ ਉਸ ਪਹਾੜੀ ਉਤੇ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਵੀ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਵਲੋਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੌਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੜ ਕੇ ਬਹਾਦਰ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਹਿਟਲਰ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਦੰਦ ਥੱਠੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਜਿੱਤ ਦਾ ਝੰਡਾ ਗੱਡਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਜ਼ੀਵਾਦ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦਿਵਾਈ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਆਪਣੇ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੀ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਬਚੇ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਸਿਰਾਂ 'ਤੇ ਦਸਤਾਰਾਂ ਸਜਾ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਬੜੇ ਉੱਚੇ ਲੰਬੇ ਤੇ ਡੀਲ ਫੌਲ ਵਾਲੇ ਜਵਾਨ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਮੈਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਲੁਈਜ਼ੀ ਚੇਜ਼ਰੇ ਬੋਨਫਾਂਤੇ, ਚਾਨੀ ਭਰਾਵਾਂ ਚਾਨੀ ਗੁਈਦੇ ਅਤੇ ਜੋਰੇ ਚਾਨੀ (Ciani Gudio and Ciani Giorgio) ਦੇ ਕੁਝ ਸੁਥਦ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਜੂਬਾਨੀ ਸੁਣਾਏ ਹਨ। ਬੇਸ਼ਕ ਉਸ ਸਮੇਂ ਚਾਨੀ ਦੀ ਉਮਰ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਂ ਹੀ ਐਸਾ ਸੀ ਜੋ ਕਦੇ ਵੀ ਭੁਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

4. ਲੁਈਜ਼ੀ ਚੇਜ਼ਰੇ ਬੋਨਫਾਂਤੇ (Luigi Cesre BonFante)

ਲੁਈਜ਼ੀ ਚੇਜ਼ਰੇ ਬੋਨਫਾਂਤੇ ਇੱਕ ਰਿਟਾਇਰਡ ਮੈਨੀਜਿਸਟਰੇਟ ਹੈ। ਲੁਈਜ਼ੀ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਵੀ ਮਾਰਾਦੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਲੁਈਜ਼ੀ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਮਾਰਾਦੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ। ਲੁਈਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਟੈਲੀਫੋਨ 'ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਿਸਚਿਤ ਕੀਤਾ

ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬੇਸ਼ਕ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਕਿਸਮਿਸ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਗਏ, ਜਦੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਇਹ ਦਿਨ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਲੁਈਜ਼ੀ ਅਤੇ ਚਾਨੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸਗੋਂ ਸਾਡੀ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਆਉ ਭਗਤ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਫਿਲਮ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਦੁਪਿਹਰ ਦੇ ਦੋ ਕੁ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਮਾਰਾਦੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਚਾਨੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਲੁਈਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਜੇ ਰਸਮੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਤਦ ਤੱਕ ਚਾਨੀ ਭਰਾ ਵੀ ਆ ਗਏ। ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਇੱਝ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਫੌਜੀ ਵੀ ਆ ਰਲੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਚਾਨੀ ਭਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਲੁਈਜ਼ੀ ਨੇ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਰਸਮੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰਾਂ ਜੋ ਲੁਈਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ।

ਸਵਾਲ - ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਚਾਨਣਾ ਪਾਓ।

ਜਵਾਬ - ਇੱਥੇ ਗੋਬਿਕ ਲਾਈਨ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਰੱਖਿਆ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਫੌਜ ਦੀ 13ਵੀਂ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਤੁਰਕਾਨਾ (Turcana) ਵੱਲੋਂ ਆ ਕੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਜਰਮਨ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਗੋਬਿਕ ਲਾਈਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਬਚਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਗੋਬਿਕ ਲਾਈਨ ਇੱਥੋਂ ਮਾਰਾਦੀ (Maradi), ਤੀਰਨਾ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਦੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਦੂਸਰੀ ਗੋਬਿਕ ਲਾਈਨ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਸਤੰਬਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਇੱਕ ਘਰ ਵਿੱਚ ਲੁਕੇ ਰਹੇ। ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਤੋਪਾਂ ਅਤੇ ਜਹਾਜਾਂ ਦੇ ਗੋਲਿਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੀ। 9 ਨਵੰਬਰ 1944 ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਫੌਜ ਦੀਆਂ ਕਈ ਹੋਰ ਬਟਾਲੀਅਨਾਂ ਵੀ ਆ ਗਈਆਂ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਵੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਆ ਗਏ।

ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਟਾਲੀਅਨ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਬੰਗਾਲ ਲਾਂਸਰਸ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬੁਲੇਟ ਪਰੂਫ ਗੱਡੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਬਟਾਲੀਅਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਲੈਫਟੈਨੇਂਟ ਸੀ। ਜਿਸਦਾ ਨਾਂ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਾਡੇ ਘਰ ਅਕਸਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ

* Castagna (Chestnut)

ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਖਾਣਾ ਵੀ ਖਾ ਲੈਂਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਐਤਵਾਰ ਦੇ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਇੱਕ ਇੱਜੀਨੀਅਰ ਨੂੰ ਖਾਣੇ 'ਤੇ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਹ ਇੱਜੀਨੀਅਰ ਵੀ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਅਤੇ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਾਇਆ। ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ

ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਆਮ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਉਹ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਘਰੋਂ ਆ ਜਾਂਦਾ। ਬਿਜਲੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਪੈਟਰੋਲ ਆਦਿ ਦਿੰਦਾ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਲੈਂਪ ਆਇ ਜਗਾਇਆ ਕਰਦੇ। ਅਸੀਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਮਾਰੂ (Castagna)* ਭੁੰਨਦੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਖਾਂਦੇ। ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਮਾਸਟਰ ਸੀ, ਉਹ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਸਜ਼ ਵਜਾ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਲੂਈਜ਼ੀ ਦੇ ਘਰ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਅਕਾਰਡੀਅਨ ਸਾਂਭਿਆ ਪਿਆ ਸੀ।

ਸਵਾਲ - ਕੀ ਲੜਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਤੁਹਾਡਾ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਾਇਮ ਰਿਹਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ? ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਗੂੜੇ ਮਿੱਤਰ ਬਣ ਗਏ ਸੀ। ਤੁਹਾਡੇ ਦੱਸਣ ਅਨੁਸਾਰ।

ਜਵਾਬ - ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਤਾ ਦੇ ਕੇ ਗਿਆ। ਜੋ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਕਿਤੇ ਅਗਾਂਹ ਪਿਛਾਂਹ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਤਾ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਗੁਆਚ ਗਿਆ। ਪਰ ਲੱਗਭੱਗ ਵੀਹ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਮੈਨੂੰ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਭ ਪਿਆ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ। ਉਹ ਪਤਾ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਮਾਹਿਲਪੁਰ ਦਾ ਸੀ।

ਸਵਾਲ - ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਪੱਤਰ ਦਾ ਜਵਾਬ ਆਇਆ?

ਜਵਾਬ - ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਪੋਸਟ ਮਾਸਟਰ ਦਾ ਜਵਾਬ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਮਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੋ ਭਰਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਫੌਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇੱਥੋਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੜਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿੰਡ ਰਹਿੰਦੇ ਪੁੱਤਰ ਵੱਲੋਂ ਪਾਈ ਹੋਈ ਇੱਕ ਹੋਰ ਚਿੱਠੀ ਮਿਲੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ

ਜੋ ਪੁੱਤਰ ਫੌਜੀ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਵੀ ਇੱਕ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਵੱਲੋਂ ਆਈ ਅਖੀਰਲੀ ਚਿੱਠੀ ਸੀ। ਬੌਨਫਾਂਤੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਉਹ ਚਿੱਠੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਚਿੱਠੀਆਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਜਰੂਰ ਵਿਖਾਉਂਦਾ।

ਸਵਾਲ - ਇੱਥੇ ਆਏ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੱਗਦੇ ਸਨ?

ਜਵਾਬ - ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਲੱਗਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਗੱਲ ਜੋ ਸਭ ਦੀ ਵਿੱਚ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸੀ, ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਬੰਨੀ ਹੋਈ ਦਸਤਾਰ ਸੀ।

ਸਵਾਲ - ਕੀ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਦਸਤਾਰ (ਪੱਗ) ਬੰਨਦੇ ਸਨ?

ਜਵਾਬ - ਨਹੀਂ, ਸਿਰਫ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਹੀ ਦਸਤਾਰ ਬੰਨਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਬਾਕੀ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਹੈਲਮਟ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨੇਪਾਲੀ ਗੋਰਖੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਆਪਣੀਆਂ ਦਸਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੋਹਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬੰਨਦੇ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕਈ ਵਾਰ ਦਸਤਾਰ ਨੂੰ ਧੋ ਕੇ ਸੁਕਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਦਸਤਾਰ ਇੱਕ ਲੰਬਾ ਕੱਪਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਦਾ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੇ ਕੱਪਤੇ ਪਹਿਨਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਮਹਿਕਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਬਣ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜੋ ਕਦੇ ਕਦੇ ਅਸੀਂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਰਤ ਲੈਂਦੇ। ਠੰਡ ਦਾ ਮੌਸਮ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਫੌਜੀ ਇੱਥੇ ਨਹਿਰ ਦੇ ਠੰਡੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਨਹਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੇ ਰੱਖਣਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਸੀ। ਸਭ ਫੌਜੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਇਨਸਾਨ ਸਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮਦਦ ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸਹਿਯੋਗ ਹੈ। ਮੈਂ ਅੱਜ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਲ ਬੀਤ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਨਾਲ ਆਏ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ।

ਸਵਾਲ - ਕੋਈ ਹੋਰ ਗੱਲ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਜਾਂ ਦੇਖੀ ਹੋਵੇ?

ਜਵਾਬ - ਹਾਂ ਸੱਚ, ਯਾਦ ਆਇਆ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਲੜਾਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਆਪਣਾ ਨਿੱਤਨਮ (ਭਜਨ ਬੰਦਰਗੀ) ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਕਾਰਜ ਲਈ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸਫੂਲ ਦੇ ਇੱਕ ਕਮਰੇ ਨੂੰ ਵਰਤਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ (La Guerra Nelle Mie Valli) ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਜਦੋਂ ਭਜਨ ਬੰਦਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਜਣਾ ਬੋਲ ਕੇ (ਗੁਰਬਾਣੀ) ਪੜਦਾ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਉਸਦੇ ਪਿੰਡ ਬੋਲਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਸਾਜਾਂ ਨਾਲ ਗਾਉਂਦੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਬਹੁਤ ਮਿਠਾ ਤੇ ਰਸਭਿੰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਚਾਨੀ ਭਰਾ (Ciani Brothers)

5. ਚਾਨੀ ਗੁਈਦੇ (Ciani Guido) ਅਤੇ ਜੋਰਜੋ ਚਾਨੀ (Ciani Giorgio)

ਚਾਨੀ ਗੁਈਦੇ (Ciani Guido) ਅਤੇ ਜੋਰਜੋ ਚਾਨੀ (Ciani Giorgio) ਦੋ ਜੁੜਵੇਂ ਭਰਾ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋਰਜੋ ਚਾਨੀ (Ciani Giorgio) ਪੋਪੋਲਾਨੇ

**ਚਾਨੀ ਗੁਈਦੋ(Ciani Guido) ਅਤੇ
ਜੋਰਜੋ ਚਾਨੀ (Ciani Giorgio)**

ਗੱਲ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਹੋਇਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਬਤੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਕਰੀਬੀ ਹੋਣ। ਜੇ ਇੱਥਾਂ ਕਹਿ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਕਰਕੇ ਇਹ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਅਕਸ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਗੁਆਚਾ ਹੋਇਆ ਨਕਸ ਲੱਭਦੇ ਹੋਣ। ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਹੋਣ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਫੌਜੀ ਦਾ ਕੋਈ ਸੁਨੇਹਾ, ਇਹਨਾਂ ਲਈ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹੋਵਾਂ। ਦੋਵੇਂ ਚਾਨੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਣਾ ਜਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਖੁਸ਼ ਕਿਸਮਤ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਉੱਥੇ ਮਾਣ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਕਿ ਸਾਡੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ, ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਆਚਰਨ ਦੁਆਰਾ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ ਆ ਕੇ ਵੀ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਉੱਪਰ ਆਪਣੀ ਵਧੀਆ ਛਾਪ ਛੱਡੀ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਅੱਜ ਵੀ ਅਸਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇੱਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਦੱਸਣ ਯੋਗ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਹਾੜੀ ਕਾਵਾਲਾਰਾ ਉੱਪਰ ਚਾਨੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਪਿਉਂ ਦਾਏ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ 150 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣਾ ਘਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਆ ਕੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਘਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੀ ਬਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਦੇ ਫੌਜੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਤੰਬੂ ਲਗਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਿੱਥੇ ਫੌਜ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ ਚਾਨੀ ਪਹਿਵਾਰ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਤੰਬੂਆਂ ਵਿੱਚ ਗੋਲੀ ਸਿੱਕਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਫੌਜੀ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਘਰ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਪਹਾੜੀ ਕਾਵਾਲਾਰਾ ਦੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਫੌਜੀ ਮੋਰਚੇ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਤੋਂ ਜਰਮਨ ਮੋਰਚਿਆਂ 'ਤੇ ਸਿੱਧੀ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਮੋਰਚੇ ਹੁਣ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਭਾਂਵੇਂ ਘਾਹ ਆਦਿ ਨਾਲ ਢਕੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਮੋਰਚਿਆਂ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਚਾਨੀ ਪਹਿਵਾਰ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਲੱਗਭੱਗ 100 ਕੁ ਮੀਟਰ ਪਹਿਲਾਂ

ਇੱਕ ਦਰੱਖਤ ਅੱਜ ਵੀ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਹੇਠ ਅੱਤੇ ਆਸ ਪਾਸ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਮੋਰਚੇ ਤੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਹਾੜੀ, ਇਸ ਤੇ ਬਣੇ ਮੋਰਚੇ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਰੱਖਤ ਅੱਤੇ ਚਾਨੀ ਪਹਿਵਾਰ ਦਾ ਘਰ ਅੱਤੇ ਘਰ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦਾ ਤਬਲਾ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਚਾਨੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਨਾਲ ਜਾ ਕੇ ਦਿਖਾਇਆ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਕਿੱਥੇ ਕੀ ਕੀ ਸੀ? ਕਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਤੰਬੂ ਸਨ, ਕਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਫੌਜੀ ਲੰਮੇ ਪਾਏ ਗਏ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਗੱਲਾਂ ਜੋ ਚਾਨੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਸਿੱਧ ਨੂੰ ਦੱਸੀਆਂ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਦੋਵਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਗੁਜਾਰਿਆ। ਦਿਨ ਵੀ ਉਹ ਜਿਸ ਦਿਨ ਕੋਈ ਵੀ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਆਪਣੇ ਪਹਿਵਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਬਿਤਾਉਣਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਪਰ ਚਾਨੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਿਸ ਦਾ 25 ਦਸੰਬਰ 2012 ਦਾ ਦਿਨ ਸਾਡੇ ਨਾਮ ਕੀਤਾ। ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖ ਹਾਂ ਅੱਤੇ ਕਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਆ ਕੇ ਜਾਨਾਂ ਦੀ ਕਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਨੀ ਭਰਾ ਅੱਜ ਵੀ ਜੰਗ ਦੇ 70 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਵੀ ਆਪਣੇ ਚੇਤੇ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਲੀ ਬੈਠੇ ਨੇ।

ਚਾਨੀ ਗੁਈਦੋ

ਚਾਨੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਗਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਦੋਵਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਚਾਨੀ ਗੁਈਦੋ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕੀਤੀ।

ਇਟਲੀ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਮਰਾਈ (ਫਾਰਿਸਾ) ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਚਾਨੀ ਗੁਈਦੋ (Ciani Guido) ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦੇ ਕੁਝ ਅੱਸ਼

? -ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਤੁਹਾਡੀ ਕਿੰਨੀ ਉਮਰ ਸੀ?

ਜਵਾਬ- ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ।

?-ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦਾ ਚੇਤਾ ਹੈ?

ਜਵਾਬ- ਹਾਂ ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਚੇਤਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਥਿਤੀ ਇੱਨੀ ਜਿਆਦਾ ਕਠੋਰ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਵੀ ਭੁਲਾਉਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਬੇਸ਼ਕ ਮੈਂ ਇੱਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਬੱਚਾ ਸੀ। ਪਰ ਅੱਜ ਵੀ ਉਹ ਡਰਾਵਣੇ ਧਮਾਕੇ, ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਰਾਤ ਅੱਤੇ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਭਾਰੀ ਬੁਟਾਂ ਦੀ ਦਗਤ ਦਗਤ ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਹਨ ਵਿੱਚ ਉਵੇਂ ਦੀ ਉਵੇਂ ਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਿਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਜਾਂ ਛੋਟੇ ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਂਗ ਗਲ੍ਹ ਨਾਲ ਲਾਉਂਦੇ ਅੱਤੇ ਸਾਨੂੰ ਮੋਹਿਆਂ ਉਤੇ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦੇ ਸਨ।

? ਕੀ ਕੁਝ ਯਾਦ ਹੈ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹੋ?

ਜਵਾਬ- ਹਾਂ, ਮੈਂ ਉਸ ਵਕਤ ਡੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਸੰਗਦਾ ਸਰਮਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਖੇਡਦਾ ਖੇਡਦਾ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਦੇ ਕੈਪ ਵਿੱਚ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਕੈਪ ਵਿੱਚ ਸਭ ਫੌਜੀ ਸਿੱਖ ਸਨ, ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਬਟਾਲੀਅਨ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰਾਂ ਉੱਤੇ ਦਸਤਾਰਾਂ ਸਜਾਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਬੜੇ ਮਿਲਣ ਸਾਰ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੇ। ਮੈਂ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਆਪਣਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਵਕਤ ਫੌਜੀ ਕੈਪ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਥੇ ਚਾਰ ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਇਹ ਫੌਜੀ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਜਿਸਦਾ ਨਾਂ ਫੌਜੀ ਜੋਵਾਨਾ (Bozi Giovanna) ਸੀ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਦੇ ਮੇਰੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਕੋਲੋਂ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਦੀ ਕਿ ਗੁਈਦੇ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਜੋ ਬੋੜਾ ਸੰਗਾਉ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਆਖਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਭਾਵ ਗੁਈਦੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਕੋਲ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਸਭ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਹੀ ਆਖਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਫੌਜੀ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲਈ ਚਕਲੇਟ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਆਪ ਰੋਟੀ ਖਦੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ। ਪੀਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਚਾਹ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਵੀ ਰੋਟੀ ਅਤੇ ਚਾਹ ਦਾ ਸਵਾਰ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਲਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਬਚਪਨ ਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਲੜਾਈ ਦਾ ਸਮਾਂ ਕਦੇ ਨਾ ਆਵੇ।

? - ਕੋਈ ਹੋਰ ਘਟਨਾ ਸੋ ਆਪ ਦੇ ਚੇਤੇ ਹੋਵੇ?

ਜਵਾਬ- ਹਾਂ! ਸੱਚ ਚੇਤੇ ਆਇਆ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਨਹਿਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਮੇਰਾ ਹੋਰ ਦੋਸਤ ਜੋ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਾਲ ਵੱਡਾ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਚੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਬੰਬ ਲੈ ਕੇ ਫੌਜੀਆਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਹੱਥ ਕਰਕੇ ਸੁੱਟਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀ ਉਸ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਚੌਕੀਨੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਬੋਲੇ 'ਚਲੋ' ਭਾਵ ਕਿ ਭੜਕ ਕੇ ਬਚੋ।

? - ਮੈਂ ਟੋਕ ਕੇ ਪੁਛਿਆ ਤੁਹਾਨੂੰ 'ਚਲੋ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਪਤਾ ਹੈ?

ਜਵਾਬ-ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ 'ਚਲੋ' ਸ਼ਬਦ ਯਾਦ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਕਿ ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਮਜ਼ਾਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸਿੰਠਾ ਜਿਹਾ ਘੂਰਿਆ। ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਅਜਿਹਾ ਮਜ਼ਾਕ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ।

ਗੁਈਦੇ ਰੁਕ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਬਹੁਤ ਗੁੰਜਦੇ ਤੇ ਭਰਦੇ ਸਨ। ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ 'ਬੈਲੀ ਰਗਾਸੀ' (Belli Raggazzi) ਭਾਵ ਸੋਹਣੇ ਮੁੰਡੇ ਜਾਂ ਗੱਭਰੂ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਗੁਈਦੇ ਆਖਣ ਲੱਗ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇੰਨਾ ਕੁ ਯਾਦ ਹੈ। ਮੈਂ ਕੁਝ

ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਇੱਕ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਆਖਾਂਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਵੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਦਿਲੋਂ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਡੇ ਲਈ, ਸਾਡੀਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀਤੀਆਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਦੀ ਹੀ ਭੁਲਈ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।

6. ਮੌਤੇਵੇਕੀ ਰੋਮੋ (Montevechi Remo)

ਮੌਤੇਵੇਕੀ ਰੋਮੋ

ਮੇਰੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮੁਲਾਕਾਤ ਮਾਰਾਦੀ ਦੇ ਹੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮੌਤੇਵੇਕੀ ਰੋਮੋ (Montevechi Remo) ਨਾਲ ਉਸ ਵਕਤ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮਾਰਾਦੀ ਵਿੱਚ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਸ ਦਿਨ ਮਾਰਾਦੀ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਰਹੇ ਖੰਡੇ ਦੇ ਸਮਾਰੋਹ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਮਾਰਾਦੀ ਨਗਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਰੋਮੋ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਾਦੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਿਆ। ਜੋ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦਾ ਇੱਕ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਬਾਰੇ ਬੜੇ ਖੁੱਲੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਮੌਤੇਵੇਕੀ ਰੋਮੋ (Montevechi Remo) ਦਾ ਜਨਮ ਮਾਰਾਦੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਤੰਬਰ 1929 ਨੂੰ ਹੋਇਆ।

? - ਤੁਸੀਂ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਹੋ?

ਜਵਾਬ- ਮੈਂ ਉਸ ਵਕਤ 13-14 ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਕਈ ਮੁੰਡੇ ਬੋੜਾ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਵਟਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਜੋ ਲੋਕ ਉਸ ਸਮੇਂ ਫਾਸਿਸਟਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਾਰਬਨ ਦੀ ਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਮੁਸੋਲਿਨੀ ਦੇ ਰਾਜ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਰ ਹਾਲ 'ਚ ਮੁਸੋਲਿਨੀ ਤੋਂ ਨਿਯਾਤ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫੌਜਾਂ ਤੇ ਅਮਰੀਕਨ ਫੌਜਾਂ ਇੱਥੇ (ਇਟਲੀ) ਆਈਆਂ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਬ ਬਤੀ ਫਰਾਖ ਦਿਲੀ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫੌਜਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਵੀ ਸਨ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ।

? - ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕੌਣ ਸਨ?

ਜਵਾਬ- ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਫੌਜੀ ਕੌਣ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ 'ਤੇ ਕੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਆਏ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਾਸੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਸਿਰ ਦੀ ਦਸਤਾਰ ਹੀ ਸਾਡੀ ਮੁੱਖ ਪਹਿਚਾਣ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਨਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕੌਣ ਹਨ।

? ਜੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕੋਈ ਯਾਦ?

ਜਵਾਬ- ਜੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ ਉਹ ਸਾਹਮਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। (ਅਸੀਂ ਮਾਰਾਦੀ ਕਸਬੇ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਖੜੇ ਸੀ, ਉੱਥੋਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਰੇਮੇ ਨੇ ਕਿਹਾ)। ਇੱਕ ਵਾਰ ਇੱਕ 25-26 ਸਾਲ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਸੁਨੱਖਾ ਪਗਤੀ ਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆਇਆ ਤੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕੀ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਘਰ ਨਹਾ (ਇਸ਼ਨਾਨ) ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹਾਂ ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ।

ਅੱਗੇ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਰੇਮੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਤੇ ਦਿਆਲੂ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਨਹਾਉਣ ਲਈ ਸਭ ਕਤ ਇੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਨਹਾਉਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਦਸਤਾਰ ਨੂੰ ਖੇਲ ਕੇ ਉਤਾਰਨ ਲੱਗਾ। ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਦਸਤਾਰ ਉਤਾਰੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਵਾਰ ਕੇ ਬੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਖੋਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਲੰਬੇ ਤੇ ਸੰਘਣੇ ਕਾਲੇ ਵਾਲ ਦੇਖ ਕੇ ਅਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ। ਸੱਚ ਦੱਸਾਂ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਰੇਸ਼ਮ ਵਰਗੇ ਸਨ। ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਾਲ ਛੂਹ ਕੇ ਦੇਖਣ ਲਈ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮੰਗੀ। ਉਸਨੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਉਸਦੇ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਲਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਕਿੱਨਾ ਚਿਰ ਦੇਖਦੀ ਰਹੀ। ਫਿਰ ਉਹ ਫੌਜੀ ਜਵਾਨ ਨਹਾਉਣ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਉਸਦੇ ਵਾਲਾਂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਆਖਦੀ ਸੀ ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ ਇੱਨ੍ਹੇ ਤੇ ਮੁਲਾਇਮ ਵਾਲ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੱਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਫੌਜੀ ਜਵਾਨ ਨਹਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਇਆ, ਉਸਦਾ ਸਰੀਰ ਗੁੰਦਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ।

? ਕੀ ਉਹ ਮੁਤ ਕੇ ਵੀ ਕਦੇ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਆਇਆ?

ਜਵਾਬ- ਹਾਂ ਉਹ ਉਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਜਲਦੀ ਮੁਤ ਕੇ ਆਇਆ ਤੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡ ਅਤੇ ਚਾਕਲੇਟ ਦੇ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਉਹ ਫੌਜੀ ਸਾਡੇ ਘਰੋਂ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਸਾਨੂੰ ਬਰੈਡ (Pane) ਜਾਂ ਰੋਟੀ, ਖਾਣੇ ਵਾਲੇ ਡੱਬੇ, ਖੰਡ ਤੇ ਚਾਕਲੇਟ ਆਇ ਦੇ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਸਾਡਾ ਇੱਕ ਮਿੱਤਰ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਇੱਥੇ ਰਹੀ। ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਖੇਡਿਆ ਵੀ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਮੇਰਾ ਮੂੰਹ ਚੁੰਮਿਆ ਕਰਦਾ। ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਦੇ ਵੀ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਬੱਚੇ ਹੋਣਗੇ। ਪਰ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਜਿਗਰ ਦੇ ਟੋਟਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਇਆ ਹੋਵੇਗਾ।

ਕੁਝ ਇੰਟਰਵਿਊਜ਼ ਤੋਰੀਨੋ ਦੀ ਸਾਂਗਰੋ ਤੋਂ

(Interviews from Torino di Sangro)

7. ਅਤੀਲੀਓ ਮੁਚੀ (Attilio Mucci) ਤੋਰੀਨੋ ਦੀ ਸਾਂਗਰੋ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਵੀ

ਅਤੀਲੀਓ ਮੁਚੀ

ਤੋਰੀਨੋ ਦੀ ਸਾਂਗਰੋ (Torino di Sangro) ਦੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਵੀ ਅਤੀਲੀਓ ਮੁਚੀ ਬਾਰੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਇਸ ਕਵੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹੀ ਛਪਵਾਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਵਿਤਾ 'ਲਾਲ ਸਾਂਗਰੋ' ਜੋ ਉਸਨੇ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਦਿਆਂ ਤੋਰੀਨੋ ਦੀ ਸਾਂਗਰੋ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਮੇਰੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਜਾਗੀ। ਜਿਸਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮੈਂ ਸਾਂਗਰੋ ਵਾਸੀ ਲੀਚਾ (Licia) ਨਾਲ ਕੀਤਾ। ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇਰੀ ਦੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ। ਲੀਚਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਫੇਨ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਜਦੋਂ ਉਸਦਾ ਫੇਨ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇ ਲੀਚਾ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਬਿਨਾ ਫੇਨ 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤੇ ਉਸਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਏ। ਜਦੋਂ ਲੀਚਾ ਨੇ ਉਸਦੇ ਘਰ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵਜਾਈ ਤਾਂ ਇੱਕ 80 ਕੁ ਸਾਲ ਦਾ ਬਜੁਰਗ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਲੀਚਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ (ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ) ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੁਚੀ ਨੇ ਬਤੀ ਫਰਾਖਦਿਲੀ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆ ਨੂੰ ਆਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦਾ ਪਰਵੇਸ ਦੁਆਰ ਖੋਲਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਉ ਅੰਦਰ ਬੈਠਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਸਿੱਧਾ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਿਆ। ਕਮਰਾ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਬਤੇ ਸਲੀਕੇ ਨਾਲ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਟਿਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਮਰੇ ਦੀ ਇੱਕ ਕੰਧ 'ਤੇ ਮੁਚੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟਸ ਨੂੰ ਫਰੇਮਾਂ ਵਿੱਚ ਜਤ ਕੇ ਟੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੋ ਆਹਮੇ ਸਾਹਮਣੀਆਂ ਕੰਧਾਂ 'ਤੇ ਹੈਂਕ ਲਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੱਪ ਟਰਾਈਆਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰਟੋ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜੋ ਮੁਚੀ ਵੱਲੋਂ ਸਾਹਿਤਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਮਰੇ ਦੀ ਸਾਹਮਣੀ ਕੰਧ ਨਾਲ ਇੱਕ ਟੇਬਲ ਤੇ ਕੁਰਸੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬੈਠਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਮੁਚੀ ਆਪ ਹੋਰ ਕੁਰਸੀਆਂ ਲੈਣ ਬਾਹਰ ਨਿੱਕਲ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਇਸ ਮਹਿਮਾਨ ਨਿਵਾਜੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਵੀ ਹੋਇਆ ਤੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਮਾਣ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਮੁਚੀ ਵਾਪਸ ਮੁਤਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਖਤਾ ਦੇਖ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਤੁਸੀਂ ਬੈਠੋ ਨਹੀਂ ਅਜੇ ਤੱਕ। ਮੈਂ

ਕਰਸੀ ਵੱਲ ਇਸਾਰਾ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਆਪ ਜੀ ਹੀ ਬੈਠੋ। ਪਰ ਮੂਚੀ ਮੈਨੂੰ ਵਾਰ ਵਾਰ ਆਪਣੀ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਹੀ ਬਿਠਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਕਹਿਣ ਤੇ ਵੀ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਦੂਸਰੀਆਂ ਦੋ ਕੁਰਸੀਆਂ ਚੋਂ ਇੱਕ ਉਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੂਚੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਬੈਠਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਮੈਂ ਮੂਚੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਮਹਿਮਾਨ ਨਿਵਾਜੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣੇ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕਿਆ। ਮੂਚੀ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪ੍ਰਾਹੁਣਚਾਰੀ ਚੇਤੇ ਆ ਗਈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਰ ਆਏ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਬਿਠਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਮੂਚੀ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਅਪਾਇੰਟਮੈਂਟ ਤੋਂ ਉਸਦੇ ਘਰ ਗਏ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਬੈਠ ਕੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਤੀਲੀਓ ਮੂਚੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਂਗਰੇ ਸ਼ਰੀਰੀ ਯਾਦਗਾਰ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਆਪ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਵਿਤਾ 'ਲਾਲ ਸਾਂਗਰੇ' ਸੁਣੀ। ਆਪ ਜੀ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਾਸੀ ਹੋ ਅਤੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਜੋ ਕੁਝ ਵਾਪਰਿਆ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ?

ਜਵਾਬ: ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਤਾਂ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਵਕਤ ਗਿਆਰਾਂ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇੰਨਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਲੱਗੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵਕਤ ਅਮਰੀਕਾ ਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਇੱਥੇ ਆਈਆਂ ਸਨ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਂਗ ਪੱਗਾਂ ਵਾਲੇ ਫੌਜੀ ਵੀ ਸਨ। ਜੋ ਸਾਡੇ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੇਂ ਚਿਹਰੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲ ਅਚੰਭੇ ਜਿਹੇ ਨਾਲ ਤੱਕਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀਆਂ। ਬੋਤਾ ਰੁਕ ਕੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਨਰਲ ਮਿਟਗੁਮਰੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਦਫ਼ਤਰ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਕਈ ਵਾਰ ਸਾਡੇ ਘਰ ਸਾਰਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ। ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦਾ ਫੌਜੀ ਜਰਨੈਲ ਮਿਟਗੁਮਰੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇੰਨਾ ਕੁ ਜਾਣਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦਾ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਜਰਨੈਲ ਹੈ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਖਬਾਰ ਵਿੱਚ ਫੋਟੇ ਦੇਖ ਕੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਦਫ਼ਤਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮਿਟਗੁਮਰੀ ਸੀ।

? ਉਸ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਦੌਸਤਾਨਾ ਜਾਂ ਕਠੋਰ ਸੀ?

ਜਵਾਬ - ਹਾਂ ਹਾਂ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਸਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਬਹਿ ਕੇ ਖਾਣਾ ਵੀ ਖਾ ਲਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਇਟਾਲੀਅਨ ਖਾਣਾ ਤੇ ਹੋਰ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਪੰਸਦ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਜੀਅ ਉਸ ਦੇ ਉੱਪਰ ਵਾਲੇ ਦਫ਼ਤਰ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਜਾ

ਸਕਦਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਜਵਾਨ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਮੁਹਰੇ ਖਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਬੱਚਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰੋਕਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਰੋਕ ਟੋਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ। ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਯੰਤਰ ਫਿੰਟ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਵਾਈਰਲੈਸ, ਟੈਲੀਫੋਨ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਕੁਝ ਜੋ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਬਾਹਰ ਸੀ।

? ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਯਾਦ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੱਸੋ।

ਜਵਾਬ-- ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਇੰਨਾ ਕੁ ਚੇਤੇ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਘਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਗੱਲ ਕਰਿਆ ਸਨ ਕਿ ਜੋ ਪੱਗਾਂ ਵਾਲੇ ਫੌਜੀ ਹਨ ਉਹ ਬਹੁਤ ਬਹਾਦਰ ਹਨ, ਕਈ ਲੋਕ ਇੰਡੀਅਨ ਫੌਜੀ ਵੀ ਆਖਿਆ ਕਰਦੇ। ਲੋਕ ਦੱਸਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਲਤਾਈ ਦੇ ਮੇਰਚੇ 'ਤੇ ਮੁਹਰੇ ਪੱਗਾਂ ਵਾਲੇ ਫੌਜੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਧਿੱਛੇ ਹੋਰ ਫੌਜਾਂ। ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਬੱਚਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਿਆਦਾ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਇੱਕ ਦੋ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਸਵਾਲ ਹੋਰ ਕਰਨੇ ਹਨ ਫਿਰ ਆਪ ਜੀ ਤੋਂ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲੈ ਲਵਾਂਗਾ।

ਹਾਂ ਹਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਚਾਹੋ ਪੁੱਛੋ, ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਪੁੱਛੋ ਕੋਈ ਕਾਹਲੀ ਨਹੀਂ ਆਪਾਂ ਘਰੇ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਬੜੀ ਫਰਾਖਦਿਲੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ। ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਹੋਰ ਵੀ ਕਾਇਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਵੀ ਕਿੰਨਾ ਦਰਿਆ ਦਿਲ ਇਨਸਾਨ ਹੈ।

? ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਾਇਰ ਹੋ, ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖ ਚੁੱਕੇ ਹੋ।

ਜਵਾਬ - ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਚਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਮੇਰੀ ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹਨ ਅਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਵਿਸਾ ਵੀ ਜਿਆਦਾ ਕਰਕੇ ਧਾਰਮਿਕ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ 216 ਸਨਮਾਨ ਮਿਲ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦਾ, ਯੂਰਪੀ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਪੱਧਰ ਦਾ ਵੀ ਸਨਮਾਨ ਮਿਲ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸੀ ਮੇਰੀ ਇੱਕ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਇਟਲੀ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਵੀ ਅਤੀਲੀਓ ਮੂਚੀ ਨਾਲ, ਜਿਸ ਲਈ ਮੈਂ ਮੂਚੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮੂਚੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਕਿਤਾਬ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ ਜੋ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਡਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹੈ।

8. ਗਸਬਾਰੀ ਅਦੇਲੇ (Gasbari Adele)

ਅਦੇਲੇ ਇੱਕ 90 ਸਾਲ ਦੀ ਬੁਜੁਰਗ ਔਰਤ ਹੈ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਤੌਰੀਨੇ ਦੀ ਸਾਂਗਰੇ ਵਿੱਚ ਸਿੱਦਰੋ (ਮੇਅਰ) ਵਾਲੋਂ ਇੱਤੇ ਗਏ ਖਾਣੇ ਦੀ ਦਾਅਵਤ ਦੌਰਾਨ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਅਦੇਲੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਪ ਹੀ

ਗੁਰਬਾਚਾਂ ਅਦਲੇ

ਆ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਬੜੇ ਆਦਰ ਭਾਵ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਆਖਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਤੇਰੇ ਦੇਸ ਦੇ ਲੋਕ ਕਦੇ ਇੱਥੇ ਆਏ ਸਨ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਲੜੇ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਨੂੰ ਅਜ ਵੀ ਉਹ ਪੱਗਾਂ ਵਾਲੇ ਫੌਜੀ ਯਾਦ ਹਨ। ਤੇਰੀ ਪੱਗ ਦੇਖ ਕੇ ਮੇਰੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਗੱਲ ਅਦੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਵਾਰ ਵਾਰ ਆਖ ਰਹੀ ਸੀ “ਜੋ ਫੌਜੀ ਇੱਥੇ ਆਏ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੱਗ ਹੋਰ ਤੁਰਾਂ ਬੰਨੀ ਹੋਈ ਸੀ (ਅਦੇਲੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਦੁਆਲੇ ਹੱਥ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਪੱਗ ਮੇਰੀ ਪੱਗ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਸੀ)। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੱਗ ਤੇਰੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਫੌਜੀ ਜਵਾਨ ਇੱਥੇ ਆਏ ਸਨ ਪੱਗਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀਆਂ ਤੇ ਦਿਲਕਸ਼ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਦੇਲੇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਫੋਟੋ ਵੀ ਖਿਚਵਾਈ। ਅਦੇਲੇ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਤੰਦਰੂਸਤ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕੁਛ ਹੋਰ ਵੀ ਯਾਦ ਹੈ ਤਾਂ ਅਦੇਲੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਲਤਾਈ ਸਮੇਂ ਸਾਨੂੰ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਲਤਾਈ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਵਾਪਸ ਘਰੀਂ ਮੁਝੇ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਘਰ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਵਾਪਸੀ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਖਾਲੀ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਸਾਡਾ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਲੁਟ ਲਿਆ ਸੀ। ਲਤਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਸਾਡੇ ਘਰੀਂ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਖਾਣ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

9. ਫੈਰਨਾਂਦੇ ਗੁਆਰੀਨੀ ਏਮਾਨੂਏਲੇ (Guerrini Fernando Emanuele)

ਫੈਰਨਾਂਦੇ ਜੋ 77 ਸਾਲ ਦਾ ਰਿਸਟਪੁਸਟ ਤੰਦਰੂਸਤ ਆਦਮੀ ਹੈ। ਫੈਰਨਾਂਦੇ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਉਸਦੀ ਧੀ ਮਾਦਾਲੈਨਾ (Madallena) ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 30 ਨਵੰਬਰ 2013 ਨੂੰ ਤੇਰੀਨੇ ਦੀ ਸਾਂਗਰੇ (Torino di Sangro) ਦੀ ਮੇਅਰ ਸਿਲਵਾਨਾ ਪ੍ਰੀਉਰੀ (Silvana Priori) ਵਲੋਂ ਇੰਤੇ ਗਏ ਖਾਣੇ ਦੀ ਦਾਅਵਤ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਰੈਸਟੋਰੈਟ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਫੈਰਨਾਂਦੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਆਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਤੇਰੇ ਵਾਂਗ ਪੱਗਾਂ ਬੰਨ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਆਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦਿੱਖ ਅੱਜ ਵੀ ਮੇਰੇ ਜਿਹਨ ਵਿੱਚ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹਾਂ। ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਦਿੱਖ, ਵੱਖਰਾ ਹੀ ਆਕਰਸ਼ਨ ਸੀ,

ਉਹਨਾਂ ਫੌਜੀ ਜਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ। ਫੈਰਨਾਂਦੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਘੁੱਟ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਦੇ ਮੈਨੂੰ ਮੋਹਿਆਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਘੁੱਟਦਾ। ਉਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਰਸਮੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਉੱਥੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮਾਦਾਲੈਨਾ ਤੇ ਫੈਰਨਾਂਦੇ ਸਾਨੂੰ ਲੈਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਅੱਗੇ ਚਲ ਪਏ। ਰਸਤਾ ਕੁਝ ਪਹਾਡੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਟੇਡੇ ਮੋਤਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ 70 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਰਾਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਉਤਰਾਈ ਚਤਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਟੇਡੇ ਮੇਡੇ ਹਨ। ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ, ਗੋਲੀ ਸਿੱਕਾ ਤੇ ਮੋਚੇ ਤੇ ਭਾਰੀਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਲੈ ਕੇ ਮੁਹਿਮ ਨੂੰ ਸਰ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੇਰੀ ਇਸੇ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਹੀ ਅਸੀਂ (Rocca Sca Legna) ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਜਿਥੇ ਸਾਡੀ ਉਡੀਕ ਕੁਝ ਹੋਰ ਲੋਕ ਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰੌਕਾ ਸਕਾ ਲੇਨੀਆ (Rocca Sca Legna) ਮੇਅਰ ਦੋਮੇਨੀਕੋ ਜਾਨ ਜੋਰਦਾਨੋ (Domenico Giangiordano), ਉਪ ਮੇਅਰ ਮੈਡਮ ਗਰਾਸੀਆਨਾ ਕੀਉਲਾ (Graziana Chiola) ਅਤੇ ਕੌਸਲ ਦਾ ਹੋਰ ਸਟਾਫ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਗਰਸਜੇਸੀ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਸਭ ਨੇ ਇਟਾਲੀਅਨ ਰੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੱਥ ਮਿਲਾ ਕੇ ਫਿਰ ਗਲੇ ਮਿਲ ਕੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਵਾਈ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਝਲਕਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਹੰਝੂ ਤਰਦੇ ਮੈਂ ਖੁਦ ਦੇਖੇ। ਜਿਹਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਤਾਸਰ ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਖੁਦ ਵੀ ਭਾਵੁਕ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਕੌਸਲ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਇੱਕ ਹਾਲ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਿੱਥੇ ਕੁਝ ਦੇਰ ਰਸਮੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਜਿਆਦਾ ਵਿਆਰਸ ਨਾ ਗੁਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਚਸਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਲੋੜੀ ਦੀ ਜਾਣਜਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲਬਾਤ ਫੈਰਨਾਂਦੇ ਗੁਆਰੀਨੀ ਏਮਾਨੂਏਲੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ।

ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲਬਾਤ ਫੈਰਨਾਂਦੇ ਗੁਆਰੀਨੀ ਏਮਾਨੂਏਲੇ (Guerrini Fernando Emanuele) ਨਾਲ ਕੀਤੀ। ਫੈਰਨਾਂਦੇ ਦਾ ਜਨਮ 26 ਮਾਰਚ 1936 ਨੂੰ ਰੌਕਾ ਸਕਾ ਲੇਨੀਆ (Rocca Sca Legna) ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਉਸਦੀ ਉਮਰ 9 ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਕੈਪ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਘਬਰਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਮਿਤਰਤਾ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲਈ ਕਈ ਕੁਝ ਦਿੰਦੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਘੁੰਮਦੇ ਰਹਿੰਦੇ।

ਫਰਨਾਂਦੇ ਬੋਲਦੇ ਬੋਲਦੇ ਤੁੱਕ ਕੇ ਖੰਪੂਰਾ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਸੱਚ ਦੱਸਾਂ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਸਦਾ ਪਹਿਲੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ (Marci per Fila Indiana)। ਉਸ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਬਾਰੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਣੀ ਇੱਕ ਕਹਾਵਤ ਦੋਹਰਾਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਦਾ ਹੀ ਫੌਜੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਪਰੇਡ ਮਾਰਚ ਸਦਾ ਹੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਨ ਵੇਲੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸਗੋ ਬਿਲਕੁਲ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਖਿੜਕੀ ਜਾਂ ਬਾਰੀ ਰਾਹੀਂ ਦੇਖਣਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਬੁੱਲਾਂ ਤੇ ਉੰਗਲ ਰੱਖ ਕੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ ਕਿ ਬੋਲਣਾ ਮਨ੍ਹਾਂ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਪੁੱਛਦੇ ‘ਤੇ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਵਿਚਰਦੇ ਸਨ ? ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ? ਤਾਂ ਫਰਨਾਂਦੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸੀ। ਉਹ ਸਭ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਫੌਜੀ ਜਵਾਨ ਸਨ। ਪਰ ਜਰਮਨ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਨਿਰਦਈ ਤੇ ਜ਼ਾਲਮ ਸਨ। ਜਰਮਨ ਫੌਜੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਦਾ ਬੁਰਾ ਸਲੂਕ ਕਰਦੇ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਪਿਉ ਨੇ ਇੱਕ ਜਰਮਨ ਫੌਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਜਰਮਨ ਹੈ ਜਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ? ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਮੇਰੇ ਬਜ਼ੁਝਰਗ ਪਿਉ ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਦੇ ਕਿਹਾ ਕੀ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਨੈ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ? ਜਰਮਨ ਵਾਲੇ ਸਭ ਕੁਝ ਖੋਹ ਲੈਂਦੇ, ਜੋ ਵੀ ਹੱਥ ਆਉਂਦਾ ਉਹ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਜਾਂ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਸਭ ਨਾਲ ਦੋਸਤਾਂ ਵਾਂਗ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੇ। ਲੋਤ ਸਮੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਦੇ। ਜਿੱਥੇ ਜਰਮਨ ਫੌਜੀ ਧੱਕੇ ਮਾਰਦੇ ਸਨ, ਉਥੋਂ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਲ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਨ।

ਉਹ ਉਚੇ ਲੰਮੇ ਸੋਹਣੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਾਲੇ ਜਵਾਨ ਸਨ। ਉਹ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਪੱਗ ਬੰਨ ਕੇ ਰੱਖਦੇ। ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਵਾਲ ਨਹਾ ਯੋ ਕੇ ਸਾਫ਼ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਅਕਸਰ ਲੰਬੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। (ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਪਿੱਛੇ ਲਿਜਾ ਕੇ ਪਿੱਠ ਤੋਂ ਹੇਠ ਤੱਕ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਦੱਸਿਆ)। ਮੇਰੀ ਪੱਗ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਪੱਗ ਤੇਰੀ ਪੱਗ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਵੱਖਰੀ ਸੀ। ਇਹ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਯਾਦ ਹਨ। ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਹੈਲਮਟ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਦੇਖੇ। ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਪੱਗ ਹੀ ਰੱਖਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਕੱਪੜੇ ਦੂਸਰੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਸਨ।

10. ਤਰਾਵਾਲੀਨੀ ਕਮੀਲੋ (Travallini Camillo)

ਜਿਸ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਫੌਜੀ ਵਾਰ ਰੋਕਾ ਸਕਾ ਲੇਨੀਆ (Rocca Sca Legna) ਵਿੱਚ ਫੈਰਨਾਂਦੇ ਗੁਆਰੀਨੀ ਏਮਾਨੂਏਲੇ (Guerrini Fernando Emanuele) ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਗਏ ਤਾਂ ਮਾਦਾਲੇਨਾ ਨੇ ਉਸ ਦਿਨ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਣ ਲਈ ਤਰਾਵਾਲੀਨੀ ਕਮੀਲੋ (Travallini Camillo) ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਤਰਾਵਾਲੀਨੀ ਕਮੀਲੋ (Travallini Camillo) ਦਾ ਜਨਮ ਰੋਕਾ

ਤਰਾਵਾਲੀਨੀ ਕਮੀਲੋ

ਸਕਾ ਲੇਨੀਆ (Rocca Sca Legna) ਵਿੱਚ 5 ਅਗਸਤ 1928 ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਉਸਦੀ ਉਮਰ ਫੌਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ 14-15 ਸਾਲ ਸੀ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਕਿ ਤਰਾਵਾਲੀਨੀ ਕਮੀਲੋ (Travallini Camillo) ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਯਾਦ ਵੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ (ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਫਿਲਮ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸੀ) ਇੱਕ ਦਮ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਖੀਵਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਿਲਾਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਵਾਰ ਵਾਰ ਘੁੱਟ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਖਣ ਲੱਗ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਪੱਗਾਂ ਵਾਲੇ ਸਿੰਖ ਫੌਜੀ ਇੱਥੇ ਆਏ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਤਰਾਵਾਲੀਨੀ ਕਮੀਲੋ (Travallini Camillo) ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਮੇਰੇ ਸਵਾਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੀ ਬਚੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਗੱਲਬਾਤ ਨੂੰ ਬਚੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸਣ ਲੱਗ ਜੋ ਇਸ ਤਰਾਂ ਹੈ----!

ਨਵੰਬਰ 1943 ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਨੇ ਅਲਤੀਨੋ (Altino) ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰਨਾ ਸੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਅਲਤੀਨੋ (Altino) ਜੋ ਕਿ ਇੱਥੋਂ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਕੇ (ਰੋਕਾ ਸਕਾ ਲੇਨੀਆ ਪਹਾੜੀ ‘ਤੇ ਵਸਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਾਂਗਰੇ ਨਦੀ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੀ ਪਈ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੀ ਪਈ ਗੱਲ ਬਡੀ ਜੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਰੀ। ਮੌਸਮ ਇੰਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਾਬ ਸੀ ਕਿ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨਾਲ ਚੂਣਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉੱਪਰੋਂ ਲੜਾਈ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸਕਿਲਾਂ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਫੌਜ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਲੜਾਈ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਉੱਪਰੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ। ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਨਹਿਰ ਸਾਂਗਰੇ ਵੀ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮੁਸਕਿਲ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਨ ਫੌਜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੁਹਿਮ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ। ਜਰਮਨ ਦੀ ਫੌਜ ਪਹਾੜੀ ਉੱਪਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਮੌਸਮ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦੀ ਰਹੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਅਖੀਰ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਗੋਡੇ ਟੇਕਣੇ ਪਏ।

ਤਰਾਵਾਲੀਨੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਸੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਖਤਮ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਸਵਾਲ ਕੀਤੇ।

ਸਵਾਲ - ਤੁਹਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਅਮਰੀਕਨ ਫੌਜ ਆਈ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼

ਫੌਜ ਆਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਵੀ ਫੌਜੀ ਆਏ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ, ਹਿੰਦੂ, ਗੋਰਖੇ ਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਫੌਜੀ ਵੀ ਸਨ। ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਜਾਣਦੇ ਹੋ?

ਜਵਾਬ - ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਜੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅਮਰੀਕਨ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼, ਕਨੈਡੀਅਨ, ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ, ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਮੁੱਖ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦੀਆਂ ਕਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਆਈਆਂ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਇੱਥੇ ਲੜਾਈ ਲੜੀ। ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀ ਪੱਗਾਂ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਜੋ ਸਾਡੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਰਹੇ।

ਸਵਾਲ - ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ?

ਜਵਾਬ - ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸੀ।

ਸਵਾਲ - ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਸੀ?

ਜਵਾਬ - ਅਸੀਂ ਉਸ ਵਕਤ ਭਾਵੇਂ ਬੋਚੇ ਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਡੇ ਲੋਕ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਬੋਚੀ ਬਹੁਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵੀ ਬੋਲ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸੋ ਉਹੀ ਲੋਕ ਹੀ ਫੌਜੀਆਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ। ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਦੱਸ ਦਿੰਦੇ। ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਗੱਲ ਸਮਝਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਫੌਜੀ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਗਏ।

ਸਵਾਲ - ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੇ ਸੀ?

ਜਵਾਬ - ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੇ। ਜਿੱਥੇ ਜਰਮਨ ਦੇ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਲੁਟ ਖੋਹ ਕੇ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੁੱਟ ਮਾਰ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਦਹਿਸਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਉੱਥੋਂ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਸਾਨੂੰ ਬੈਂਡ (Pane), ਚਾਕਲੇਟ, ਬਿਸਕੁਟ, ਚਾਹ ਜਾਂ ਕਈ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੀ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਵਕਤ ਸਮਾਂ ਕੁਝ ਨਾਜ਼ੂਕ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਗਰੀਬ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਵਕਤ ਦੀ ਰੋਟੀ ਲਈ ਵੀ ਅੱਖੇ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਪਹਿਨਣ ਲਈ ਕੱਪੜਾ ਵੀ ਮਸਾਂ ਜੁੜਦਾ ਸੀ, ਪੈਰਾਂ ਲਈ ਜੁੜੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਖਰੀਦਣੀ ਅੰਭੇਵ ਹੁੰਦੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਈ ਫੌਜੀ ਜਦੋਂ ਦੋਸਤ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਫਸਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਅੱਖ ਬਚਾ ਕੇ ਪੈਰੀਂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਬੂਟ ਵੀ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

? ਪੱਗਾਂ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੀ?

ਜਵਾਬ - ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਇਨਸਾਨ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬੜਾ

ਮਿਲਾਪਤਾ ਤੇ ਹੱਸਮੁੱਖ ਸੀ। ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਸਿਰ 'ਤੇ ਪੱਗ ਬੰਨ ਕੇ ਰੱਖਦੇ। ਕਈ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਬਹੁਤ ਲੰਬੇ ਤੇ ਸੋਹਣੇ ਹੁੰਦੇ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਵਕਤ ਦੇਖਦੇ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਨਹਾਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਪੱਗ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਨ੍ਹਦੇ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਸਵਾਰ ਕੇ (ਪੋਚ ਕੇ) ਬੰਨ੍ਹੀ ਸੋਹਣੀ ਲੱਗਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਤਰਾਵਾਲੀਨੀ ਨੇ ਹੱਥ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਕੇ ਕਈਆਂ ਦੀ ਪੱਗ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਕੱਪੜਾ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਨਿਕਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਤੁਰਲੇ ਵਾਲੀ ਪੱਗ ਵੀ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਸਨ (ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਸਲਿਮ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ)

? ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਫੌਜੀ ਕੈਪਾਂ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ?

ਜਵਾਬ - ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਫੌਜੀ ਕੈਪਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਨੇੜੇ ਜਰੂਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ। ਜਿੱਥੋਂ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਕਿ ਫੌਜੀ ਕੀ ਕਰਦੇ।

ਇਸ ਇਟਰਵਿਊ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਤਰਾਵਾਲੀਨੀ ਕਮੀਲੋ (Travallini Camillo) ਨੇ ਇੱਕ ਕਵਿਤਾ ਵੀ ਪੜ ਕੇ ਸੁਣਾ ਜੋ ਉਸਨੇ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਲਾਪਤਾ ਹੋ ਗਏ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੋ ਕੇ ਲਿਖੀ। ਜਦੋਂ ਤਰਾਵਾਲੀਨੀ ਕਵਿਤਾ ਪੜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਚਿੱਹਰੇ ਦੇ ਹਾਂਦਾਂ ਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਸਨੇ ਕਿਸੇ ਲਾਪਤਾ ਫੌਜੀ ਵੱਜੋਂ ਆਪਣੀ ਹੱਦਬੀਤੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਹੋਵੇ।

ਮਿਕੈਲੇ ਦੀ ਤੂਲੀਓ (Michele di Tullio)

ਮਿਕੈਲੇ ਦੀ ਤੂਲੀਓ

ਇਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਅਸੀਂ ਮਾਦਾਲੇਨਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਫਰਨਾਨਾਂਦੇ ਗੁਆਰੀਨੀ ਏਮਾਨੂਏਲੇ (Guerrini Fernando Emanuele) ਦੇ ਨਾਲ ਮੌਸਾਗਰੋਨੀਆ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਏ। ਅਜੇ ਅਸੀਂ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਕੌਂਸਲ ਮੈਂਬਰ ਕ੍ਰਿਸਤੀਅਨ ਚਾਂਚੀ (Cristian Cianci Assessore Urbanistica) ਦਾ ਮਾਦਾਲੇਨਾ ਨੂੰ ਫੌਨ ਆਇਆ ਕਿ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗਵਾਹ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਆ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਆ ਜਾਓ। ਮਾਦਾਲੇਨਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਿਕੈਲੇ ਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬੰਦਾ ਵੀ ਰੋਕਾ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਕੀ ਤੂੰ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਣ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਹੈ? ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸੇ ਵਕਤ ਹਾਂ ਕਰ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਵਾਪਸ ਰੋਕਾ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਏ। ਜਿੱਥੇ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਮੁਹਰੇ ਕ੍ਰਿਸਤੀਅਨ ਚਾਂਚੀ (Cristian Cianci Assessore Urbanistica), ਵਾਈਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਜੋਰਜਾਨਾ ਕੀਓਲਾ (Giorgiana Chiola vice Mayer), ਮਿਕੈਲੇ ਦੀ ਤੂਲੀਓ (Michele di Tullio testimonial) ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਪੱਤਰ ਤੇ ਨੂੰ ਹ ਸਾਡਾ ਇੱਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਕੌਂਸਲ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਮੀਟਿੰਗ ਰੂਮ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਬੈਠ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਟਰਵਿਊਜ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਰਸਮੀ ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤਾ।

ਇੱਕ ਪਤਲੇ ਜਿਹੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਇਟਾਲੀਅਨ ਸਾਨੂੰ ਜਦੋਂ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਗਰਮੋਸੀ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਿਲਾਇਆ। ਫਿਰ ਮਿਲਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋ? ਜਿੱਥੋਂ ਕਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀ ਆਏ ਸੀ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਂ ਦਾ ਫੌਜੀ ਵੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਬਤਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੂੰ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਲੇਕ ਅੱਜ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਈ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਪਰ ਇੱਕ

ਅਸੀਂ ਹਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਯਾਦ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਵੀ ਅਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਸਭ ਕੁਝ ਭੁਲਾ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹਾਂ। ਕਿੰਨਾ ਫਰਕ ਹੈ ਸਾਡੀ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਇਟਾਲੀਅਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਵਿੱਚ।

ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਜਲਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਮਿਕਲੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਗੱਲਬਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹੀ।

ਸਵਾਲ - ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਕੀ ਨਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਤੁਹਾਡੀ ਕਿੰਨੀ ਉਮਰ ਸੀ?

ਜਵਾਬ - ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਮਿਕਲੇ ਦੀ ਤੁਲੀਓ (Michele di Tullio) ਹੈ। ਮੇਰਾ ਜਨਮ 1937 ਈ: ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ 1943-44 ਵਿੱਚ 7 ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸੀ।

ਸਵਾਲ - ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸੰਬੰਧੀ ਕੀ ਕੁਝ ਯਾਦ ਹੈ?

ਜਵਾਬ - ਹਾਂ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕੀ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਹੀ ਯਾਦ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਮਿਕਲੇ ਨੇ ਬੜੇ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਕਿਹਾ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਇੱਥੇ ਆਈਆਂ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਦੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫੌਜਾਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਇੱਥੇ ਆਈਆਂ ਸਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਥੇ ਜਰਮਨ ਆਏ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਆਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਥੋਂ ਖੇਡੇ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਹੈ ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਦੋਸਤ, ਜੋ ਮੇਰਾ ਜਮਾਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਜਰਮਨਾਂ ਦਾ ਤੇਲ (ਪੈਟਰੋਲ) ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਜਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਬਾਰੇ (ਪੈਟਰੋਲ ਬਾਰੇ) ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਸੀ। ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਪੈਟਰੋਲ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸੀ। ਪੈਟਰੋਲ ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਰੋਕਾ ਸਕਾ ਲੋਨੀਆ (Rocca Sca Legna) ਦੇ ਕੋਰਸੋ (ਨਗਰ ਦੀ ਮੁੱਖ ਗਲੀ) ਦੇ ਨਾਲ ਰੱਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਫੜੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਜਰਮਨ ਫੌਜੀ ਨੇ ਠੱਡਾਂ ਨਾਲ ਕੁਟਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਡੱਬਾ ਪੈਟਰੋਲ ਦਾ ਚੋਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜੋ ਅਸੀਂ ਖੇਡਣ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਬਾਲਣ ਲਈ ਚੋਰੀ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਸਵਾਲ-ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਜਰਮਨ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਟਦੇ ਸਨ?

ਜਵਾਬ - ਉਹ ਸਭ ਨੂੰ ਕੁਟਦੇ ਮਾਰਦੇ ਸੀ, ਜੋ ਵੀ ਅੱਗੇ ਆ ਗਿਆ ਉਸ ਨਾਲ ਮਨ ਆਇਆ ਸਲੂਕ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕੀਤਾ।

ਪਰ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਨਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸਵਾਲ - ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਹ ਪਿਆ।

ਜਵਾਬ - ਲਤਾਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਰ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਵੀ ਆਈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੱਗਾਂ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀ ਸਨ। ਜੋ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਫੌਜੀ ਜਦੋਂ ਇੱਥੇ ਆਏ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸਲੂਕ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲਈ ਚਾਕਲੇਟ, ਸੰਤਰੇ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਕੁਝ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੋਸਤ ਬਣ ਗਏ ਤੇ ਉਹ ਸਾਡੇ ਦੋਸਤ ਬਣ ਗਏ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੀ।

ਸਵਾਲ - ਕੀ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਇੱਕ ਦੋਸਤ ਵਜੋਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ (ਮੈਂ ਵਿੱਚੋਂ ਟੋਕ ਕੇ ਸਵਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ)।

ਜਵਾਬ - ਹਾਂ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਘਰ ਇੱਕ ਦੋਸਤ ਵਜੋਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਦੋਸਤ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤ ਬਣਾਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਯਾਦ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਬੇਸ਼ਕ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਿਜਲੀ ਬੰਦ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਲੈਪ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਬਹਿ ਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਬੱਚਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਐਨੀ ਦੂਰੋਂ ਆਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਖਾਂਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਸਾਡੇ ਵਾਂਗ ਹੈ। ਰਾਜਮਾਂਹ, ਪਨੀਰ (ਫਰਮਾਜੋ), ਪਾਸਤਾ ਆਇਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਹੀ ਕੁਝ ਸੀ। ਮਿਕਲੇ ਨੇ ਕੁਝ ਖਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਦੱਸੇ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੀ ਕੁਝ ਖਾਂਦੇ ਸਨ। ਬੋਡਾ ਰੁਕ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਅੱਗੇ ਭੇਜੇ ਕੀਤੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਵੱਡੀ ਸੀ। ਉਸ ਲਈ ਸੰਤਰੇ ਤੇ ਚਾਕਲੇਟ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਖੇਡ ਕੇ ਦੇਰ ਨਾਲ ਘਰ ਮੁਤਨਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛਣਾ, ਕੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਰ ਵਾਰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਸਾਡੇ ਲਈ ਖਾਣ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਆਉਂਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡਾ ਬਾਲ ਮਨ ਖਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਜਦੋਂ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ। ਮਿਕਲੇ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਚਿਹਰਾ ਇੱਕ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਖਿਤ ਉੱਠਿਆ। ਉਹ ਦੂਰ ਕਿਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਦੀ ਗੰਢ ਨੂੰ ਖੋਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸਵਾਲ - ਕੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੱਗ ਬੰਨਦਾ ਸੀ?

ਜਵਾਬ - ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਪੱਗ ਬੰਨ ਕੇ ਰੱਖਦਾ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਹਰ ਸਮੇਂ ਖਸ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਚਿਹਰਾ ਹਨੂੰ ਹਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਲੜਾਈ ਕਰਕੇ ਹੱਸਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕੀ ਪਤਾ ਕਿਨੇ ਦਿਨ ਜਿੰਦਗੀ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣਾ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਹੱਸ ਖੇਡ ਕੇ ਬਿਤਾਉਣ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦਾ ਹੋਵੇ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਕਸਰ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਗੇੜਾ ਲਾਉਣ ਲੈ ਜਾਂਦਾ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਮੈਂ ਵੀ ਉਸ ਨਾਲ ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ। ਉਹ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆ ਦਾ ਦੋਸਤ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਉਹ ਨਾ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਫਿਕਰਮੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਘਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗੱਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਕਿ ਅੱਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਲੜਾਈ ਕਰਕੇ ਸਭ ਫਿਕਰਮੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਸਵਾਲ- ਲੜਾਈ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਤੁਹਾਡਾ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਾਇਮ ਰਿਹਾ ?

ਜਵਾਬ - ਨਹੀਂ, ਜਦੋਂ ਢੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਪਰਕ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਇੱਕ ਕਜ਼ਨ (ਚਚੇਰੀ ਭੈਣ) ਜਿਸਦਾ ਨਾਂ ਫਰਾਂਚੇਸਕਾ ਦੀ ਤੁਲੀਓ (Francesca di Tullio) ਸੀ, ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਸੰਪਰਕ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਕਿਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਤਾ। ਫਰਾਂਚੇਸਕਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮੋਹ ਕਰਦੀ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵੀ ਉਸ ਨਾਲ ਮਾਂਵਾਂ ਵਾਂਗ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸ਼ਾਇਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਮੈਂ ਪੂਰੇ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਥੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਪੜਨ ਲਈ ਇੱਥੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਮਿਕਲੇ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਉਸਦਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਮੁਢ ਪਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਅਸੀਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਉਹਲੇ ਨਾ ਹੋ ਗਏ ਮਿਕਲੇ ਸਾਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਲਗਾਤਾਰ ਹੱਥ ਹਿਲਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਫਰੀਸਾ ਦੇ ਮੋਅਰ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਰੋਕਾ ਸਕਾ ਲੇਨੀਆ (Rocca Sca Legna) ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਮੌਸਾਗਰੋਨੀਆ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਲੜਾਈ ਲੜੀ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਧੱਕਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉੱਥੋਂ ਸਿੱਧੇ ਤੋਰੀਨੇ ਦੀ ਸਾਂਗਰੇ (Torino di Sangro) ਵਿੱਚ ਜੰਗੀ ਸੁਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਮਸ਼ਾਨ ਘਾਟ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਸੁਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਅਰਪਿਤ ਕੀਤੀ। ਸਾਰੇ ਸਮਸ਼ਾਨ ਘਾਟ ਨੂੰ ਘੁੰਮ ਫਿਰ ਕੇ ਦੇਖਿਆ। ਜਿਸ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਅਗਨੀ ਭੇਟ ਕਰਕੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਇੱਕ ਯਾਦਗਾਰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਯਾਦਗਾਰ ਉੱਪਰ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ 'ਤੇ ਸੁਹੀਦ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਕੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਮਿਠੀ ਵਿੱਚ ਦਫ਼ਨਾ ਕੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਕੱਲੇ ਇਕੱਲੇ ਦੀ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਉੱਪਰ ਇਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪੱਥਰ ਲਗਾ ਕੇ ਉਸ ਉੱਪਰ ਨਾਂ ਉਕਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਲਈ ਗੀਤਾ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕ ਜਾਂ ਮੁਸਲਿਮ ਲਈ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਦੀਆਂ ਆਇਤਾਂ ਅੰਕਿਤ ਹਨ। ਸਾਰਾ ਸਮਸ਼ਾਨ ਘਾਟ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਤੰਤੀਕੇ ਨਾਲ ਢੂਲ ਅਤੇ ਹਰਾ ਘਾਹ ਲਗਾ ਕੇ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਸੈਲਾਨੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਇੱਝੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਸਵਰਗ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹੋਈਏ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਢਲਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਚੜਾਈ ਹੈ। ਜਿੱਥੋਂ ਬਹੁਤ ਸੰਦਰ ਨਜ਼ਾਰਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਸਿੱਖਰ ਤੋਂ ਸੰਮੁੱਦਰ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੀ ਦੇਖਣਯੋਗ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਸਾਂਗਰੇ ਨਦੀ ਵੀ ਮਨਮੋਹਕ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਢੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਾਣੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ।

ਇੱਥੋਂ ਅਸੀਂ 10-12 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਿੰਡ ਫਰੀਸਾ (Frisa) ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਏ। ਜਿੱਥੇ ਨਿਕੋਲਾ (Niccola) ਨੇ ਫਰੀਸਾ (Frisa) ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੋਅਰ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਕੌਂਸਲ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਨੂੰ ਅੱਖੀਂ ਛੱਠਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਭਾਵੇਂ ਇੱਤੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਦੇਰ ਨਾਲ ਪੁੱਜੇ। ਪਰ ਸਭ ਲੋਕ ਸਾਨੂੰ ਬਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮਿਲੇ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਮਿਲ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ

ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ ਕਿ “ਅੱਜ ਬਤੇ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਪੱਗ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ”। ਇੱਕ ਹੋਰ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ ਕਿ “ਮੈਂ ਤਾਂ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਦੇ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਦੇਖੋ ਹੀ ਨਹੀਂ”। ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸਭਾਵਿਕ ਹੀ ਲਿਕਲ ਗਿਆ ਕਿ “ਦਿਲ ਭਰਕੇ ਦੇਖੋ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਤਜ਼ੀਆਂ ਕਰਨ ਆਏ ਹਾਂ” ਜੋ ਫੌਜੀ ਕਦੇ ਇੱਥੇ ਆਏ ਅਤੇ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਦੀ ਆਹੁਤੀ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਇਆ। ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਂਤੀ ਖਾਤਿਰ ਆਪ ਸਦਾ ਲਈ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਾਰਸ ਹਾਂ। ਜੀਅ ਭਰਕੇ ਦੇਖੋ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਬੀਤੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰੋ।

ਫਰੀਸਾ (Frisa) ਦੇ ਮੇਅਰ ਰੋਕੋ ਦੀ ਬਾਤੀਸਤਾ (Rocco di Battista) ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਅਖਿਆਂ ਨਿਕੋਲਾ ਨੇ ਸਾਡੀ ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਵਾਈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਬੈਠਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਨਿਕੋਲਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਲੋਕ ਇੰਟਰਵਿਊਜ਼ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਲੋਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਆਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਮੈਂ ਆਏ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਉਣ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕੌਣ ਹਨ ? ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਯੂਰਪੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਦਸਤਾਰ, ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਕਈ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖ ਦੀ ਕੀਤੀ ਕਰਬਾਨੀ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਇਆ ਅਤੇ ਭਰਪੂਰ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੌਦੇ ਨਾਲ ਮੌਦਾ ਜੋੜ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵੱਖਰੇਵਿਆਂ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵੱਖਰੇਵਿਆਂ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵੱਖਰੇਵਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉਠ ਕੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਰਚਿਆ। ਜਿਸਦੀ ਗਵਾਹੀ ਇਟਲੀ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਜੰਗ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਤੋਰੀਨ ਦੀ ਸਾਂਗਰੋ (Torino di Sangro) ਵਿੱਚ ਬਣੀ ਹੋਈ ਯਾਦਗਾਰ ਵੀ ਮੁੱਖ ਹੈ।

12. ਦੀ ਬਾਤੀਸਤਾ ਫੈਲੀਚੇ (Di Battista Felice)

ਦੀ ਬਾਤੀਸਤਾ ਫੈਲੀਚੇ ਦਾ ਜਨਮ ਦਸੰਬਰ 1934 ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਉਸਦੀ ਉਮਰ ਤਕਰੀਬਨ ਨੌਂ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ। ਨੌਂ ਸਾਲ ਦਾ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਯਾਦ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਰਗੇ ਭਿਆਨਕ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੁਲ ਸਕਦਾ। ਖਾਸ ਕਰ ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਡਾਂ ‘ਤੇ ਐਸੀ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਦਾ ਸੇਕ ਤੱਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਬਾਤੀਸਤਾ ਦੀ ਫੈਲੀਚੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਚੇਤਿਆਂ ਦੀ ਗੰਢ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਖੋਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਦਿਲ ਆਪ ਮੁਹਰੇ ਬੀਤੇ ਹੋਏ ਭਿਆਨਕ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਭਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਇਦ ਇਸੇ

ਦੀ ਬਾਤੀਸਤਾ ਫੈਲੀਚੇ

ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਫੈਲੀਚੇ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਵੀ ਸਵਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਇੱਕੋ ਸਾਹੇ ਦੱਸਣ ਲੱਗਾ।

ਦੀ ਬਾਤੀਸਤਾ ਫੈਲੀਚੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਅਸੀਂ ਫਰੀਸਾ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰਲੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਕਿ ਅਮਰੀਕਨ ਅਤੇ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਫੌਜਾਂ ਜਰਮਨਾਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਸਦੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਠੀਕ 6 ਦਸੰਬਰ 1943 ਨੂੰ ਦਿਨ ਦੇ ਦੋ ਵਜੇ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਈਆਂ। ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਫੌਜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਪਗਤੀਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਚਾਰ ਛੋਟੀਆਂ ਟੈਂਕਾਂ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ। ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਪੱਗਾਂ ਬੰਨੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਾਤੀਆਂ ਵੀ ਰੱਖੀਆਂ ਸਨ। ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਭ ਲਈ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਗੇਤਾ ਕੱਢਿਆ। ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਰਮਨ ਫੌਜੀ ਮਿਲਿਆ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਉਹ ਨਾ ਮੰਨਿਆ। ਉਸੇ ਨਾ ਮੰਨਣ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜਰਮਨ ਫੌਜੀ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਜਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਗਏ।

ਫੈਲੀਚੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਰੁਕਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਕਰ ਸਕਾਂ ਪਰ ਉਹ ਇੱਕੋ ਸਾਹੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਬਿਨਾ ਰੁਕੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਿਹਣੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ ਤੋਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਉਸ ਦਿਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਕੋਈ ਨਾ ਆਇਆ। ਪਰ 8 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਜਾਗੇ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਫੌਜੀ ਸਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਪੱਗਾਂ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਵੀ ਸਨ। ਜੋ ਵੱਖਰੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਕੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਖਿੱਚ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸਨ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਵੀ ਫੈਲੀਚੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਨਾ ਚਾਹਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਸਵਾਲ ਜਵਾਬ ਦੇ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ। ਫੈਲੀਚੇ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੱਸਣ ਲੱਗਾ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਵਕਤ ਬੱਚੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਾਰਤਾਂ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ। ਭਾਵੇਂ ਫੌਜੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਨਵੇਂ ਸਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਰਮਨਾਂ ਵਾਂਗ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬੁਰਾ ਵਰਤਾਵ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਾਡੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਰਾਰਤਾਂ ਦਾ ਕਦੇ ਵੀ ਬੁਰਾ ਨਾ ਮਨਾਉਂਦੇ। ਫੈਲੀਚੇ ਹੁਣ ਕੁਝ ਪਲਾਂ ਲਈ ਰੁਕ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕੁਝ ਯਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਪਤਨ ਦਾ ਯਤਨ

ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਫੈਲੀਚੇ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੈ ਜੋ ਅਜੇ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਕਹਿਣਾ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਾ ਕੀਤਾ।

ਫੈਲੀਚੇ ਨੇ ਫਿਰ ਦੱਸਣਾ ਸੁਰੂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਫੌਜ ਕੋਲ ਜਿੱਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਟੈਂਕ, ਗੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ ਸੀ। ਉੱਥੋਂ ਪਹਾੜਾਂ ਉੱਪਰ ਭਾਰੀ ਸਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਖੱਚਰਾਂ ਵੀ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਖਾਣ ਲਈ ਖਾਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਖਾਣੇ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਝੋਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖੱਚਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਪਾ ਕੇ ਉਸਦੇ ਕੰਨਾਂ ਉੱਪਰ ਦੀ ਸਿਰ ਨਾਲ ਬੰਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੱਚਰ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਝੋਲੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਖਾਣਾ ਖਾਂਦੀ। ਫੌਜ ਆਪਣੀਆਂ ਖੱਚਰਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲਈ ਝੋਲੇ ਵਿੱਚ ਕਾਰੂਬ ਪਾ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸਭ ਬੱਚੇ ਉਸ ਝੋਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਰੂਬ (Carub)* ਨਾਂ ਦਾ ਡਰਾਈ ਫਰੂਟ ਕੱਢ ਕੇ ਖਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਫੈਲੀਚੇ ਖੁੱਲ ਕੇ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਬਚਪਨ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਉਸਦਾ ਹਾਸਾ ਵੀ ਬੱਚਿਆਂ ਵਰਗਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਫੈਲੀਚੇ ਨੇ ਹੱਸਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਫਿਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇੱਥੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਮਈ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਰਹੀਆਂ। ਭਾਵ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਦਾ ਸਮਾਂ ਉਹਨਾਂ ਇੱਥੇ ਬਿਤਾਇਆ। ਉਹ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਨੂੰ ਦੰਬੱਬਰ ਤੋਂ ਸੁਰੂ ਕਰਕੇ ਮਈ ਤੱਕ ਆਪਣੀਆਂ ਉੰਗਲਾਂ ਤੇ ਗਿਣ ਕੇ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਅਸੀਂ ਸਭ ਬੱਚੇ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ (ਉਸਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਵੱਲ ਸੀ) ਜਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਸਭ ਫੌਜੀ ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਦੋਸਤਾਨਾ ਭਾਵ ਨਾਲ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਦੇ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਡਰਾਉਂਦੇ ਜਾਂ ਝਿੜਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਫਿਰ ਫੈਲੀਚੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਤੈਨੂੰ ਇੱਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਦੱਸਾਂ ਜੋ ਬੜੀ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪੱਗ ਬੰਨ ਕੇ ਰੱਖਦੇ, ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਪੱਗ ਦੇ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲਦੇ। ਫੈਲੀਚੇ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਜੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ (ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ) ਸਭ ਤੋਂ ਖਾਸ ਗੱਲ ਜੋ ਮੈਂ ਦੱਸਣੀ ਚਾਹੀਂਗਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਕਦੇ ਵੀ ਹੈਲਮੇਟ (ਲੋਹ ਟੋਪ) ਪਹਿਨਦੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖੇ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਲਤਾਈ ਦੇ ਮੇਰਚੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੱਗ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਲਈ ਪੱਗ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਉਸਦੀ ਪੱਗ ਹੀ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਾਸ਼ ! ਅੱਜ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕ ਪੱਗ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਉਹਨਾਂ ਵਾਂਗ ਕਰਦੇ ਹੋਵੋ।

* ਇਟਾਲੀਅਨ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕਾਰੂਬ ਨੂੰ Carubba ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸੁੱਕਾ ਮੇਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਫੈਲੀਚੇ ਦੀ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨਾਲ ਕਿੰਨੀ ਨੇੜਤਾ ਹੋਵੇਗੀ ਇਸ ਗੱਲ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਅਧੇ ਹੀ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਫੈਲੀਚੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵੀਹ ਤੱਕ ਗਿਣਤੀ ਕਰਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਦੋ ਸੁਬਦ ਹੀ ਭੁੱਲਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸੁਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਫੈਲੀਚੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਸੁਣਾਈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਸੇ ਵਕਤ ਮੇਰਾ ਨਾਨਾ ਅਜੀਤ ਸਿੱਖ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ ਜੋ ਫੈਲੀਚੇ ਵਾਂਗ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਕੈਦ ਕੀਤੇ ਇਟਾਲੀਅਨ ਫੌਜੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਸਿੱਖ ਹੋਏ ਇਟਾਲੀਅਨ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੁਬਦ ਸਾਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਬੋਲਜੋਨੇ, ਕੋਮੇ ਵਾਅ, ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ, ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ, ਆਦਿ।

13. ਇਵਾਨਾ ਲਾਚੀ

ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਇਵਾਨਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗਰੂਪ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ਪੰਜ ਕਮਰੇ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤਿੰਨ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਅਤੇ ਦੋ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਵਾਨਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਸੰਬੰਧ ਬਤਾ ਦੋਸਤਾਨਾ ਸੀ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਨੂੰ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਟੌਫੀਆਂ, ਚਾਕਲੇਟ ਆਦਿ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਦੋਸਤੀ ਸਿਰਫ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਗੋਂ ਮੇਰੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਨਾਲ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਬਰਾਬਰ ਸੀ। ਉਹ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਮੇਰੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ। ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਖਾਣ ਲਈ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਾਨ ਲੈਂਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਟੁੰਬਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਫੌਜੀ ਜਵਾਨ ਮੇਰੀ ਮਾਸੀ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਦਹਿਲੀਜ਼ 'ਤੇ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸਨੇ ਮੇਰੀ ਦਾਦੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਮੇਰੀ ਦਾਦੀ ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਸੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਫੌਜੀ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਮੇਰੀ ਮਾਸੀ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਨਾ ਕਿਹਾ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਵੱਡਿਆਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਮੈਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਛੋਟੀ ਸੀ, ਪਰ ਫੌਜੀਆਂ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਦੋਸਤੀ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਵੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ

ਮੇਰੀ ਦਾਦੀ ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਝਿੜਕ ਵੀ ਦਿੰਦੀ ਕਿ ਬਾਹਰ ਕਿਉਂ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਹੀ ਝਿੜਕਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ। ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰ ਉੱਠ ਕੇ ਨਹਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਕਿ ਕਿੱਥੇ ਨਹਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਵਾਨਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਘਰ ਵਿਚਲੀ ਖੂਗੀ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢ ਕੇ ਨਹਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਅਰਦਾਸ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਦਾਦੀ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਦੱਸਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਦੇਖ, ਇਹ ਫੌਜੀ ਰੱਬ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੀ ਦਾਦੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਖਿਆਲਾ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀ ਰਹਿ ਕੇ ਗਏ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਗਲਿਸ, ਕਨੈਡੀਅਨ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ। ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸਾਨੂੰ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ, ਬੋਲ ਚਾਲ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸੀ। ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਭ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਜੰਗ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਅਸੀਂ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹਾਂ।

14. ਫਰੀਸਾ ਦਾ ਮੇਅਰ ਰੋਕੇ ਦੀ ਬਾਤੀਸਤਾ (Sindaco di Frisa ROCCO DI BATTISTA)

ਸਾਂਗਰੇ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੌਂਸਲ ਫਰੀਸਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਦਰਮਾਵਰ 1943 ਵਿੱਚ ਪੁੱਜੀਆਂ। ਇੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜਰਮਨਾਂ ਦਾ

ਰੋਕੇ ਦੀ ਬਾਤੀਸਤਾ

ਅਧਿਕਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਂਗਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਬਾਕੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਜਰਮਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਮੁਹਿਮ ਸੂਰੂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਮੇਅਰ ਰੋਕੇ ਦੀ ਬਾਤੀਸਤਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਜਨਮ ਤਾਂ ਭਾਵੇ 1962 ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇਰਿਆਂ ਤੋਂ ਜੰਗ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ (ਫੈਲੀਚੇ ਬਾਤੀਸਤਾ) ਤੋਂ ਜੋ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਤੋਂ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਜਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਲੱਗਭੱਗ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਰਹੀਆਂ। ਜਦੋਂ ਸਾਂਗਰੇ ਨਦੀ ਤੋਂ ਜਰਮਨਾਂ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਉੱਖੜ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਪਿਛੇ ਹੱਟ ਕੇ ਮੌਰੇ ਨਦੀ ਵੱਲ ਆਪਣੇ ਮੋਰਚੇ ਬਣਾ ਲਏ। ਮੇਅਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਇਲਕੇ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਸਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ

ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦਾ ਮੁਆਇਨਾ ਕੀਤਾ। ਫਰੀਸਾ ਤਿੰਨ ਨਗਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕੇਂਦਰ ਸੀ। ਇੱਥੋਂ ਨਦੀ ਮੌਰੇ ਵੀ ਦੋ ਤਿੰਨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇੱਥੇ ਜਨਰਲ ਮਿਟਗੁਮਰੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਆਇਆ।

ਮੇਅਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕ ਦੱਸਦੇ ਸਨ ਕਿ ਲੜਾਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਕਮੀ ਆ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ, ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੀ ਭੇਣ ਤੋਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਦੀ ਲੁੱਟ ਖੋ ਵੀ ਕਰ ਕੇ ਗਏ ਸਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਸੂਰੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ। ਮੇਅਰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਪਲਟਨ ਢੋਆ ਢੁਆਈ ਲਈ ਆਵਾਜਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਪਲਟਨ ਕੋਲ ਕੁਝ ਖੱਚਰਾਂ ਵੀ ਸਨ। ਜੋ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਪਹਾੜੀ ਰਸਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਦੱਸਣਾ ਬਣਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਲਟਨ ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਫਰੀਸਾ ਵਿੱਚ ਬੋਡੇ ਆਦਮੀ ਹੀ ਸਨ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਬੋਡੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਤਾਲ ਮੇਲ ਬਣਾਕੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜੰਗ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਕਰੇ ਨਾ ਭੁਲਾਇਆ। ਸਗੋਂ ਅਸੀਂ, ਉਹਨਾਂ ਇਟਾਲੀਅਨਾਂ ਦੀ ਅਗਲੀ ਪੀੜੀ ਨੇ ਵੀ ਯਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਾ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ ਆ ਕੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ।

ਬਿੰਡਿਸ਼ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਅਹੁਦੇ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਬਰਾਬਰ ਅਹੁਦੇ

(Indian Military Ranks And Their British Equivalents)

ਬਿੰਡਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਬਿੰਡਿਸ਼ ਫੌਜਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਅਹੁਦਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇੱਕ ਵਖਰੇਵਾਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਬਿੰਡਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਦੇ ਜੋ ਫੌਜੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਕੁਝ ਅਹੁਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਸੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਦਾਹਰਨ ਦੇ ਤੌਰ ਉੱਪਰ ਇੰਡੀਅਨ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਵਿੱਚ ਜਿਥੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਮੇਜਰ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਕਵਾਲਰੀ ਵਿੱਚ ਰਿਸਾਲਦਾਰ ਮੇਜਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬਿੰਡਿਸ਼ ਫੌਜਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਲੈਫਟੈਨੈਂਟ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਆਰਮੀ ਵਾਇਸਰਾਏ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨਡ ਅਫਸਰ (Viceroy's Commissioned Officers)

ਇੰਡੀਅਨ ਇਨਫੈਂਟਰੀ	ਇੰਡੀਅਨ ਕਵਾਲਰੀ	ਬਿੰਡਿਸ਼
ਸੂਬੇਦਾਰ ਮੇਜਰ	ਰਿਸਾਲਦਾਰ ਮੇਜਰ	ਲੈਫਟੈਨੈਂਟ
ਸੂਬੇਦਾਰ	ਰਿਸਾਲਦਾਰ	ਸਬ-ਲੈਫਟੈਨੈਂਟ
ਜਮਾਂਦਾਰ	ਜਮਾਂਦਾਰ	ਵਾਰੰਟ ਅਫਸਰ
ਕਪਤਾਨ	ਕਪਤਾਨ	ਕੈਪਟਨ

ਨੋਨ ਕਮਿਸ਼ਨਡ ਅਫਸਰ (Non Commissioned Officers)

ਇੰਡੀਅਨ ਇਨਫੈਂਟਰੀ	ਇੰਡੀਅਨ ਕਵਾਲਰੀ	ਬਿੰਡਿਸ਼
ਹਵਾਲਦਾਰ ਮੇਜਰ	ਕੋਟ ਦਫ਼ਾਦਾਰ	ਸਰਜੈਂਟ ਮੇਜਰ
ਹਵਾਲਦਾਰ	ਦਫ਼ਾਦਾਰ	ਸਰਜੈਂਟ
ਨਾਇਕ	ਲਾਂਸ ਦਫ਼ਾਦਾਰ	ਕੋਰਪਾਲ
ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ	ਐਕਟਿੰਗ ਲਾਂਸ ਦਫ਼ਾਦਾਰ	ਲਾਂਸ ਕੋਰਪਾਲ
ਸਿਪਾਹੀ	ਸਵਾਰ	ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ

ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਨਮਾਨ

ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਔਖੀਆਂ ਤੋਂ ਔਖੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਲੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਝੰਡੇ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤੇ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਚੌਣਵੇਂ ਮੇਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹਾਦਰੀ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਨਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਟਲੀ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿਖਾਈ ਬਹਾਦਰੀ ਕਰਕੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਗਰੇ ਦੇ ਮੇਰਚੇ, ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੇ ਦੇ ਜਟਿਲ ਮੇਰਚੇ, ਰਿਮਨੀ, ਅਨਕੋਨਾ, ਆਰੋਸੇ ਜਾਂ ਫੋਰਲੀ ਅਤੇ ਮਾਰਦੀ ਦੇ ਮੇਰਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਫਲੋਰੈਸ ਆਦਿ ਦਾ ਨਾਂ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸਨਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚ Indian Order of Merit, Military Cross, Indian Distinguished Service Medal, Silver Cross, Bronze Medal ਆਦਿ ਸਨਮਾਨ ਸੁੱਖ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਨਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲ ਸਕੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਾਠਕ ਇਸ ਨਾਲ ਜਾਣ ਸਕਣਗੇ ਕਿ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ ਉੱਪਰ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਥੇ ਵੀ ਜੂਰੂਰਤ ਪਈ, ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ, ਸੂਝ ਬੂਝ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਆਚਰਨ ਸਦਕਾ ਜਿਥੇ ਹਰ ਮੁਹਿਮ ਨੂੰ ਸਹੀ ਅੰਜ਼ਾਮ ਦਿੱਤਾ, ਉੱਥੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸਦੀਵੀ ਪਛਾਣ ਛੱਡੀ।

1. Indian Order Of Merit

ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਕੰਪਨੀ ਹੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਆਦਿ ਬਣਾਉਣੇ ਇਸੇ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਪਸਾਰ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਕੰਪਨੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਮੇਂ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੀ ਰਹਿਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਕੰਪਨੀ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬਹਾਦਰੀ

ਦਿਖਾਉਣ ਬਦਲੇ Indian Order Of Merit ਦਾ ਸਨਮਾਨ 1837 ਵਿੱਚ ਦੇਣਾ ਸੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੰਨ 1911 ਤੱਕ ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਨਮਾਨ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਦੇਣਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਡਰ ਆਫ਼ ਮੈਰਿਟ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਭ ਸਨਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਦੂਜੇ ਸਬਾਨ ਉਪਰ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪਹਿਲਾ ਉੱਚ ਦਰਜਾ ਫੌਜੀ ਸਨਮਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਜੋ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚੋਂ ਚਲੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਸਨਮਾਨ (Indian Order Of Merit) ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਜੰਗ ਦੇ ਸੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਬੇਮਿਸਾਲ ਬਹਾਦਰੀ (Conspicuous Gallantry in the field) ਦਿਖਾਉਣ ਬਦਲੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਇਥੇ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦਾ ਪਤਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੱਖ ਦੀ ਜੋ ਫੌਜ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸਰਹੱਦਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਫੌਜ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੱਖ ਦੀ ਸਿੱਖ ਫੌਜ ਦਾ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸਾ ਸੀ ਅਤੇ 700 ਮੀਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੰਬੀ ਸਰਹੱਦ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਫੌਰਸ ਵੱਲੋਂ 1853 ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਅਧੀਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਉਪਰ ਅਫਰੀਦੀ ਕਬੀਲਾ (Afridi Tribe) ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬੋਰ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਸੂਬੇਦਾਰ ਕੌਰ ਸਿੱਖ, ਸਵਾਰ ਦਲ ਸਿੱਖ ਦਾ ਨਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਹਰੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ Indian Order Of Merit ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ।

ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਰਤਨ ਸਿੱਖ ਇੰਡੀਅਨ ਸਿਗਨਲਸ (Lance Naik Rattan Singh INDIAN SIGNALS)

ਮੌਤ ਕਸੀਨੇ ਦੇ ਮੌਰਚੇ ਸਮੇਂ 15 ਅਤੇ 17 ਮਾਰਚ 1944 ਨੂੰ ਰਤਨ ਸਿੱਖ ਨੇ ਜਦੋਂ ਕੇਬਲ ਵਿਛਾਉਣ ਵਾਲੀ ਯੂਨਿਟ ਦਾ ਚਾਰਜ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਇੱਕ ਮਿਸਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। 16 ਮਾਰਚ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਿਸ ਬਟਾਲੀਅਨ ਨੇ Hangman Hill ਪਹਾੜੀ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਉਸ ਬਟਾਲੀਅਨ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਕੇਬਲ ਵਿਛਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਪਰ ਸੰਘਣਾ ਹਨੇਰਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਖਰਾਬ ਮੌਸਮ ਕਰਕੇ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਕਸੀਨੇ ਪੁੱਜਣ ਲਈ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਟਿਕਾਣੇ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਰਤਨ ਸਿੱਖ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਰਾਤ ਦਾ

ਬਾਕੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਹੈਂਡਕਾਟਰ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਲਗਾਇਆ। ਸਵੇਰੇ ਹੋਣ ਤੱਕ ਉਹ ਘੱਟ ਦੂਰੀ ਵਾਲੇ ਸਨਿਪਰਸ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭਾਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਬਟਾਲੀਅਨ ਨੂੰ ਭਾਲ ਲਿਆ। ਜੋ ਨਗਰ ਦੇ ਇੱਕ ਕੋਨੇ ਤੋਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲ ਰਹੀ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰਖਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਕੇਬਲ ਲਾਈਨ ਵਿਛਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਬਾਧੂਬੀ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਬਦਲੇ ਰਤਨ ਸਿੱਖ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਆਰੀ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਜਰਮਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਲਗਾਤਾਰ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਇੱਕ ਬੇਹੱਦ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਕੰਮ ਸੀ। ਪਰ ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਰਤਨ ਸਿੱਖ ਨੇ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਦਿਨ ਲਗਾਈ ਰੱਖਿਆ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ 16 ਅਤੇ 17 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਬਟਾਲੀਅਨ Hangman Hill ਪਹਾੜੀ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਸਕੀ। ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀਆਂ ਉੱਚੇ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਬਾਵਾਂ ਉਪਰ ਬਣਾਈਆਂ ਚੌਕੀਆਂ ਅਤੇ ਖਰਾਬ ਮੌਸਮ ਕਰਕੇ ਰਤਨ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਰਤਨ ਸਿੱਖ ਨੇ ਹੋਸਲੇ ਅਤੇ ਸਮਝਦਾਰੀ ਸਦਕਾ ਆਪਣੀ ਅੰਤਵਰਤ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਭਵ ਕਰ ਦਿਖਾਇਆ। ਇਸ ਮੌਰਚੇ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਭਾਵ 28 ਮਾਰਚ ਤੱਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਆਏ ਜਦੋਂ ਰਤਨ ਸਿੱਖ ਨੇ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਅਤੇ ਯੋਗ ਫੌਜੀ ਆਗੂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਅਗਲੀਆਂ ਯੂਨਿਟਾਂ ਦਾ ਸੰਪਰਕ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ। ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਭਰਪੂਰ ਅਗਵਾਈ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਉਦਾਹਰਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਐਥੀ ਤੋਂ ਐਥੀ ਮੁਹੱਿਮ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਰਤਨ ਸਿੱਖ ਵੱਲੋਂ ਨਿਭਾਈ ਗਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਸਦਕਾ ਉਸਨੂੰ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਡਰ ਆਫ਼ ਮੈਰਿਟ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ।

ਸਿਪਾਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੱਖ ਨੰ: 17696 (Sepoy Darshan Singh 13th Frontier Force Rifels)

ਇਟਲੀ ਦੇ ਸਹਿਰ ਵਿਲਾ ਗਰਾਂਦੇ (Villa Grande) ਦੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਨੂੰ 18 ਦਸੰਬਰ 1943 ਨੂੰ 13ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰਾਈਫਲਸ ਦੀ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪਲਟਨ ਦੇ ਇੱਕ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦਾ ਕਮਾਂਡਰ ਸਿਪਾਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੱਖ ਸੀ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਗੰਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਬੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਿੰਨ ਬਹਾਦਰ ਫੌਜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੱਖ ਸੀ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਵਰਦੀ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਗੰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਤ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਮਸ਼ੀਨਗੰਨਾਂ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੱਖ ਦੀ ਪਲਟਨ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਬਹਾਦਰੀ, ਫਰੀਦਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਚੰਗੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ। ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਮੇਂ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਜੋਖਮ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ

ਦੇ ਅਤਿ ਖਤਰਨਾਕ ਬੇਤਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੰਡਾ ਤਾਰ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਵੱਲੋਂ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਿਆ, ਪਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕਰਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੌਦਾ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਖਮੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਖਤ ਜਖਮੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਅਤੇ ਮਸ਼ਿਨਗੰਨ ਚਲਾ ਰਹੇ ਇੱਕ ਜਰਮਨ ਫੌਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਕੀਆਂ ਉੱਪਰ ਵੀ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਖਮੀ ਕੀਤਾ। ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਹੁਤ ਬੋਤੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦਿਖਾ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਬੇਮਿਸਾਲ ਉਦਾਹਰਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉੱਥੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਫੁਰਤੀਲੇਪਣ ਦਾ ਵੀ ਜਬਰਦਸਤ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਖਮੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਅੱਗੇ ਹੀ ਵਧਾਇਆ। ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਬਦਲੇ ਸਿਪਾਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ Indian Order of Merit ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਦੇ ਕੇ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ।

ਹਵਾਲਦਾਰ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੰ: 13465 (Havildar Kuldip Singh 8th Punjab Regiment)

18 ਫਰਵਰੀ 1944 ਨੂੰ ਹਾਈ ਕਮਾਂਡ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹਵਾਲਦਾਰ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਫੌਜੀ ਟਕੜੀ ਦੇ 22 ਜਵਾਨਾਂ ਸਮੇਤ ਔਰਸੋਨੀਆ ਪਿੰਡ (Orsogna) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੁਹਿਮ 'ਤੇ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ ਭਾਵ ਜਰਮਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਝੜਪ ਦੇ ਦਾਖਲ ਹੋਏ, ਤਾਂ ਘਰ ਘਰ ਦੀ ਤਲਾਸੀ ਲੈਣ ਦੀ ਮੁਹਿਮ ਸੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਬਾਕੀ ਫੌਜੀ ਜਵਾਨ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਗਏ ਅਤੇ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਘਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ। ਜਿੱਥੇ ਦੋ ਜਰਮਨ ਫੌਜੀ ਲੁਕੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਜੋ ਇਸ ਘਰ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਲੁਕਣਗਾਹ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਜਰਮਨ ਫੌਜੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦੌੜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਬਾਕੀ ਫੌਜੀ ਜਵਾਨ ਅਜੇ ਦੂਸਰੇ ਘਰ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਪੁੱਜੇ ਹੀ ਸਨ ਤਾਂ ਇੱਕ ਦਮ ਛੇ ਮਾਈਨਸ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਧਮਾਕੇ ਨਾਲ ਫਟੀਆਂ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦਸ ਜਵਾਨ ਸਖਤ ਫੱਟੜ ਹੋਏ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਫੌਜੀ ਟਕੜੀ ਦਾ ਸੰਚਾਲਕ ਵੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਖਮੀ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਹਵਾਲਦਾਰ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਚਾਰਜ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹੋਏ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਵਾਚਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿੱਛੇ ਹੱਟਣਾ ਠੀਕ ਸਮਝਿਆ। ਜੋ ਜਵਾਨ ਫੱਟੜ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਡਾਕਟਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਪਰ ਇੱਕੋ ਰਸਤਾ ਜੋ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਦਾ ਸੀ ਉਸ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਬੜੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਫਾਇਰਿੰਗ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਰੋਕ ਲਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ

ਜਾਨ ਨੂੰ ਜੋਖਮ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਬੰਬ ਸੱਟ ਸੱਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬਾਕੀ ਜੁਖਮੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਲੈ ਚੱਲੋ। ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜਿੱਥੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਉਹ ਜੁਖਮੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੂਸਰੀ ਵਾਰ ਭਾਰੀ ਬਰਫ ਨਾਲ ਢਕੀ ਹੋਈ ਜਮੀਨ ਉੱਤੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੁਖਮੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਹੋਰ ਜੁਖਮੀ ਸਾਥੀ ਵੀ ਮਦਦ ਲਈ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਪੁਕਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਹਾਦਰ ਹਵਾਲਦਾਰ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਵਰਦੀ ਗੋਲੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਜੁਖਮੀ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਇਆ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਚ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਈ। ਜਿਸ ਬਦਲੇ ਹਵਾਲਦਾਰ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ Indian Order Of Merit ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

2. ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ (Military Cross)

1. ਮੇਜ਼ਰ ਹਰਵੰਤ ਸਿੰਘ (ਸਿੱਖ ਰਜਮੈਂਟ)

ਚੌਥੀ ਭਾਰਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (4th Indian Division) ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸਿੱਖ ਰਜਮੈਂਟ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਅਗੱਸਤ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਉਰਬੀਨੇ ਪਹੁੰਚੀ। ਜੋ ਲਗਭਗ ਆਦਰੀਆਇਕ ਸਮੁੰਦਰ ਤੱਟ ਤੋਂ 25 ਕੁ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ ਅਤੇ ਫਲੋਰੇਂਸ ਦੇ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਨੂੰ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਅੱਗੇ ਇਹ ਫੌਜਾਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਉਸਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ 4 ਸਤੰਬਰ 1944 ਨੂੰ ਚੌਥੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਅਤੇ 5ਵੀਂ ਬਟਾਲੀਅਨ ਜੋ ਕਿ ਚੌਥੀ ਭਾਰਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (4th Indian Division) ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸਨ, ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਤਾਵਾਲੇਤੋ (Tavaletto) ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਸਿੱਖ ਰਜਮੈਂਟ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਵੀ ਪੌਜ਼ ਸਨ ਜਵਾਨੀ (Poggio San Giovanni) 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਰੁਝੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜੋ ਕਿ 3000 ਯਾਰਡ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਸੀ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਲਈ ਏ ਅਤੇ ਭੀ ਦੋ ਕੰਪਨੀਆਂ ਮੇਜ਼ਰ ਹਰਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਅਧੀਨ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਏ ਪਲਟਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਜਮਾਂਦਾਰ ਕਾਕਾ ਸਿੰਘ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਫੌਜੀ ਟੁਕੜੀ ਨਾਲ ਮੇਜ਼ਰ ਐਨਸਨ (Major Anson) ਨਦੀ ਫੌਲੀਆ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵੱਧ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਪਿਛ ਦੇ ਉੱਤਰ ਨੂੰ ਪਹਾੜੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਿਛ ਵਿੱਚ ਪਹਾੜੀ ਉਪਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਰੱਖਿਆਤਮਿਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੌਰਚੇ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਰਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੇਰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਡਿਵੀਜ਼ਨਲ ਅਰਟਿਲਰੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਜ਼ੋਰ ਪਕੜਨਾ ਚਾਹਿਆ। ਪਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਪਹਾੜੀ ਉਪਰ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਮੌਰਚੇ ਬੰਦੀ ਇੱਕ ਚਿਤਾਜ਼ਨਕ ਗੱਲ ਸੀ।

ਮੇਜ਼ਰ ਹਰਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਏ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਇਕ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਸੀ ਤਾਂ ਦੂਸਰੀ ਕੰਪਨੀ ਨੇ

ਅੱਗੇ ਵੱਧਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਨਾਲ ਮੇਜ਼ਰ ਹਰਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਹਾਦਰ ਜਵਾਨ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨ ਗੰਨਾਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਵੀ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਮੇਜ਼ਰ ਹਰਵੰਤ ਸਿੰਘ ਉਪਰ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਹਮਲਾ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੇਜ਼ਰ ਹਰਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਛਾਤੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਖਮੀ ਹੋਈ। ਇਸਦੀ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਜਖਮੀ ਹੋ ਗਿਆ ਜਾਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੇਜ਼ਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੈਡ ਕੁਆਟਰ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣਾ ਉਪਰੋਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਹੁਣ ਮੇਜ਼ਰ ਹਰਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜਖਮੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸੱਜੀ ਫੌਜੀ ਟੁਕੜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਅਤੇ ਖੱਬੀ ਟੁਕੜੀ ਨੇ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਪਹਾੜੀ ਉਪਰ ਦੀ ਵੱਧ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਗੰਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨਵੇਂ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮੇਜ਼ਰ ਹਰਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਾਂਹ ਵੀ ਜਖਮੀ ਹੋ ਗਈ। ਮੇਜ਼ਰ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਹੱਲਾ ਬੋਲਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਲੱਤ ਵੀ ਜਖਮੀ ਹੋ ਗਈ। ਮੇਜ਼ਰ ਹਰਵੰਤ ਸਿੰਘ ਇੰਨਾ ਸਖਤ ਜਖਮੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਬਿਨਾ ਆਪਣੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਲਤਾਈ ਲਤ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜੋ ਜਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਲਗਾਤਾਰ ਲੜਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ ਭਰੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਕਰਕੇ ਮੇਜ਼ਰ ਹਰਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

2. ਜਮਾਂਦਾਰ ਕਾਕਾ ਸਿੰਘ (ਸਿੱਖ ਰਜਮੈਂਟ)

ਚੌਥੀ ਭਾਰਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (4th Indian Division) ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸਿੱਖ ਰਜਮੈਂਟ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਅਗੱਸਤ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਉਰਬੀਨੇ ਪਹੁੰਚੀ। ਜੋ ਲਗਭਗ ਆਦਰੀਆਇਕ ਸਮੁੰਦਰ ਤੱਟ ਤੋਂ 25 ਕੁ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ ਅਤੇ ਫਲੋਰੇਂਸ (Florence) ਦੇ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਨੂੰ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਅੱਗੇ ਇਹ ਫੌਜਾਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਉਸਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। 4 ਸਤੰਬਰ 1944 ਨੂੰ ਚੌਥੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਅਤੇ 5ਵੀਂ ਬਟਾਲੀਅਨ ਜੋ ਕਿ ਚੌਥੀ ਭਾਰਤੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (4th Indian Division) ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸਨ, ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਤਾਵਾਲੇਤੋ (Tavaletto) ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਸਿੱਖ ਰਜਮੈਂਟ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਵੀ ਪੌਜ਼ ਸਨ ਜਵਾਨੀ (Poggio San Giovanni) 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਰੁਝੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਮੇਜ਼ਰ ਹਰਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਖੱਬੇ ਵਿੱਗ ਦੀ ਏ ਪਲਟਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਜਮਾਂਦਾਰ ਕਾਕਾ ਸਿੰਘ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਪਲਟਨ ਅੱਗੇ ਵਧੀ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਤਿੰਨ ਮੀਡੀਅਮ ਮਸ਼ੀਨ ਗੰਨਾਂ ਨਾਲ ਜਵਾਬੀ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਜਮਾਂਦਾਰ ਕਾਕਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸੈਕਸ਼ਨ ਛੱਡ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਭਾਪਣ ਦਾ ਸਫਲ ਯਤਨ ਕੀਤਾ।

ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਬਾਕੀ ਦੋ ਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਚੋਟੀ 'ਤੇ ਪੁੱਜਿਆ, ਜਿਥੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਜਮਾਂਦਾਰ ਉੱਥੋਂ ਤੱਕ ਜਾ ਪੁੱਜਾ ਸੀ, ਜਿਥੋਂ ਸਪਾਂਧੂ (Spandau) ਮੌਰਚਾ ਸਿਰਫ 50 ਯਾਰਡ ਦੂਰ ਸੀ। ਉੱਥੋਂ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਜਮਾਂਦਾਰ ਕਾਕਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਫੁਰਤੀ ਵਾਂਗ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈ ਕੇ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੇ ਹੋਏ ਦੁਸ਼ਮਣ ਉੱਪਰ ਗਰਨੇਡ ਸੁੱਟ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਗੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਮਾਂਦਾਰ ਕਾਕਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮੌਰਚਾ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੀ ਬਰੇਨ ਗੰਨ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਉਸ ਮੌਰਚੇ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਥੋਂ ਉਹ ਤਿੰਨ ਮੀਡੀਅਮ ਮਸੀਨ ਗੰਨਾਂ ਨਾਲ ਕਾਕਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫੌਜ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕਾਕਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਸ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਨਿੱਕੀ ਸਿਹੀ ਗਲਤੀ ਕਾਕਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਲਈ ਮਾਰੂ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਮਾਂਦਾਰ ਕਾਕਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਬਲਬੂਤੇ ਉੱਪਰ ਦੁਸ਼ਮਣ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਵਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਿਆ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਅਸਲ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਜਾ ਧਾਰਾ ਬੋਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਕਾਕਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਭ ਆਦਮੀਆਂ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀਆਂ ਮਸੀਨ ਗੰਨਾਂ ਦਾ ਮੁੰਹ ਬੰਬ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ ਭਰੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਬਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਅਗਵਾਈ ਦੇਣ ਬਦਲੇ ਕਾਕਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

3. ਜਮਾਂਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ (ਨਾਭਾ ਅਕਾਲ ਇਨਫੈਂਟਰੀ)

ਨਾਭਾ ਅਕਾਲ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਦੀ 'ਸੀ' ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ 5 ਅਕਤੂਬਰ 1944 ਨੂੰ ਇਟਲੀ ਦੇ ਫਿਨਾਕੀਓ (Finnachio) ਵਿੱਚ ਚਾਰਜ ਲੈਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਮੁਹਿਮ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਲਟਨ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁੰਹਰੇ ਸੀ। ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬਹੁਤ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਸਪਾਂਦੂ, ਗਰਨੇਡਾਂ, ਮੌਰਟਰ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੀ ਛਾਂ ਹੇਠ ਅੰਗੇ ਲੈ ਕੇ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਲਟਨ ਉਸ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਲੰਘ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਥੋਂ ਕੁਝ ਦੂਰੀ ਉੱਪਰ ਹੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਖਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਮੌਰਚੇ ਬਣਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮਿਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਲੰਘਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਸੀ। ਜਮਾਂਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਲਟਨ ਉੱਪਰ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਲਟਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਜਮਾਂਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਇਕੱਲਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਲੜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇੱਥੋਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਮੌਰਚੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਭ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ। ਆਪਣੇ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਬਦਲੇ ਜਮਾਂਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਲੀਡਰ ਸ਼ਿੱਪ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

4. ਜਮਾਂਦਾਰ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ (ਨਾਭਾ ਅਕਾਲ ਇਨਫੈਂਟਰੀ)

13 ਅਕਤੂਬਰ 1944 ਨੂੰ ਨਾਭਾ ਅਕਾਲ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਦੀ ਏ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ 598 ਪੁਆਇੰਟ ਉੱਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਹ ਫੌਜੀ ਟੁਕੜੀ ਆਪਣੇ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਨਿਸ਼ਾਨੇ 'ਤੇ ਪੁੱਜੀ ਤਾਂ ਇਸ ਉੱਪਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਮੌਰਟਰ ਨਾਲ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਦੋ ਪਲਟਨ ਕਮਾਂਡਰ ਸਖਤ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੰਪਨੀ ਕਮਾਂਡਰ ਨੇ ਵਾਪਸੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਮਾਂਦਾਰ ਕਾਕਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮੌਰਚਾ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੀ ਬਰੇਨ ਗੰਨ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਉਸ ਮੌਰਚੇ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਥੋਂ ਉਹ ਤਿੰਨ ਮੀਡੀਅਮ ਮਸੀਨ ਗੰਨਾਂ ਨਾਲ ਕਾਕਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫੌਜ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕਾਕਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਸ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਨਿੱਕੀ ਸਿਹੀ ਗਲਤੀ ਕਾਕਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਲਈ ਮਾਰੂ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਮਾਂਦਾਰ ਕਾਕਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਬਲਬੂਤੇ ਉੱਪਰ ਦੁਸ਼ਮਣ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਵਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਿਆ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਅਸਲ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਜਾ ਧਾਰਾ ਬੋਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਕਾਕਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਭ ਆਦਮੀਆਂ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀਆਂ ਮਸੀਨ ਗੰਨਾਂ ਦਾ ਮੁੰਹ ਬੰਬ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ ਭਰੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਬਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਅਗਵਾਈ ਦੇਣ ਬਦਲੇ ਕਾਕਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

5. ਸੂਬੇਦਾਰ ਸੱਦਾ ਸਿੰਘ ਦੂਸਰੀ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਸ਼ੈਟ

30 ਨਵੰਬਰ 1944 ਨੂੰ ਦੂਸਰੀ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਸ਼ੈਟ ਦੀ ਇੱਕ ਪਲਟਨ ਨੂੰ ਕਾਤੇਰੀਨਾ (Caterina) ਉੱਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਰਾਈਫਲ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਸੂਬੇਦਾਰ ਸੱਦਾ ਸਿੰਘ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੂਬੇਦਾਰ ਸੱਦਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਹ ਪਲਟਨ ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਬਾਰੂਦੀ ਮਾਈਨਜ਼ ਉੱਪਰ ਦੀ ਲੰਘ ਰਹੀ ਸੀ। ਸੂਬੇਦਾਰ ਸੱਦਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਲਟਨ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੀ ਜਾਣ ਨਾ ਸਕਿਆ ਕਿ ਕਿਦੋਂ ਇਸ ਪਲਟਨ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਘੋਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤੀ ਗਈ ਸਾਵਧਾਨੀ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਸਦਕਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਰਮਨ ਫੌਜੀ ਕੈਦੀ ਬਣਾ ਲਏ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ

ਦੁਆਰਾ ਲੱਟਿਆ ਗਿਆ ਮਾਲ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸੂਬੇਦਾਰ ਸੱਦਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੀ ਪਲਟਨ ਨੂੰ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ। ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਕੁਝ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੌੜ ਗਏ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਪਲਟਨ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਅੱਗੋਂ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੱਦਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਲਟਨ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨਾਂ ਸੰਭਾਲ ਲਈਆਂ। ਇਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਸੱਦਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੀ ਪਲਟਨ ਦੀ ਸਹੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਜਿਸਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਸੱਦਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਲਟਨ ਨੇ ਸਫਲ ਹਮਲੇ ਦੁਆਰਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਦੰਦ ਥੱਟੇ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਸਫਲ ਤੇ ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਬਦਲੇ ਸੱਦਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਅਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

6. ਸੂਬੇਦਾਰ ਮੇਜਰ ਦੌੜ ਸਿੰਘ (ਦੂਸਰੀ ਪੰਜਾਬ ਰਜਸੈਟ)

20 ਅਪ੍ਰੈਲ 1945 ਨੂੰ ਦੂਸਰੀ ਪੰਜਾਬ ਰਜਸੈਟ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਜਗ੍ਹਾ ਮੈਜ਼ਲਾਰਾ (Mezzolara) ਉੱਪਰ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਰਜਸੈਟ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਸੂਬੇਦਾਰ ਮੇਜਰ ਦੌੜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰੈਜ਼ੀਸੈਟ ਦੇ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਲਈ ਦੁਬਾਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਆਪਣੇ ਜਖਮੀ ਫੌਜੀ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਏਡ ਪੈਸਟ (Aid Post) ‘ਤੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੌਸਲਾ ਅਫ਼ਜ਼ਾਈ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੱਗੇ ਲੜਾਈ ਦੇ ਫਰੰਟ ‘ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਮਾਅਇਨਾ ਕੀਤਾ। ਸੂਬੇਦਾਰ ਦੌੜ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਰੈਜ਼ੀਸੈਟ ਦੀ ਹਰ ਕੰਪਨੀ ਕੋਲ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਸਭ ਜਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾ ਕੇ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਲੜਾਈ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਖਤਰੇ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾ ਕੇ ਹਰ ਤਰਾਂ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ। ਸੂਬੇਦਾਰ ਦੌੜ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਨਾਜੂਕ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ, ਨਿਫ਼ਰਤਾ, ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਯੋਗ ਅਫਸਰ ਦੇ ਸਭ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ 12 ਜੁਲਾਈ 1945 ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਅਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

7. ਕੈਪਟਨ ਨਰੰਜਨ ਸਿੰਘ (ਦੂਸਰੀ ਪੰਜਾਬ ਰਜਸੈਟ Service No: IEC 4856)

ਕੈਪਟਨ ਨਰੰਜਨ ਸਿੰਘ 1943 ਤੋਂ 1945 ਤੱਕ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਾਵਾਂ ਉੱਪਰ ਜੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਫਸਰ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈਂਡਕੁਆਟਰ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤ ਰਿਹਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਵਿਆਕਤੀਗਤ ਤੌਰ

ਉੱਪਰ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਨੂੰ ਪੁਰੀ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਇਆ। 1945 ਵਿੱਚ ਪੋ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਕੁਆਦੇਰਨਾ ਅਤੇ ਇੰਦੀਸ਼ੇ ਨਦੀ (Po Valley Quaderna and Indice River) ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਉਪਰੋਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੈਂਡਕੁਆਟਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਮਾਰ ਹੋਣ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਅਜਿਹੇ ਅੱਖੇ ਸਮੇਂ ਕੈਪਟਨ ਨਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਾਗਰ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲਾ ਕੇ ਹੈਂਡਕੁਆਟਰ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਨਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਹਮਲਿਆਂ ਸਮੇਂ ਹੈਂਡਕੁਆਟਰ ਦੇ ਬਾਕੀ ਆਦਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤੀ ਬਚਗਾਹਟ ਅਤੇ ਤਣਾਂ ਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਕੈਪਟਨ ਨਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਐਕਸ਼ਨ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦਾ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸਾਹਤ ਕਰਦਾ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਬੰਸ ਨਹੀਂ ਉਹ ਆਪ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮੂਹਰੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਵਰਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮੂਹਰਲੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੋਦਿਨਾ (Modina) ਵਿੱਚ ਕੈਪਟਨ ਨਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰਾਈਫਲ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਆਪ ਕੀਤੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਕਮਾਂਡਰ ਮੁਹਿਮ ਦੌਰਾਨ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਇਸ ਨਾਜੂਕ ਸਮੇਂ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਉਸ ਰਾਈਫਲ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਵਾਪਸ ਨਾ ਮੁਕਿਆ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਥਿਤੀ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋ ਗਈ। ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਮੋਕਿਆਂ ‘ਤੇ ਕੈਪਟਨ ਨਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਮੂਹਰੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜਾਈ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਅਫਸਰਾਂ ਅਤੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੌਤ ਦੇ ਇਕੱਲੇ ਨਾ ਛੱਡਿਆ। ਸਗੋ ਖੁਦ ਮੂਹਰੇ ਹੋ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਇਹਨਾਂ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਵਧੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬਦਲੇ ਕੈਪਟਨ ਨਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

8. ਸੂਬੇਦਾਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (8ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰਜਸੈਟ)

11 ਮਈ 1944 ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਗਾਰੀਲੀਆਨੋ ਨਦੀ (Garigliano River) ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੂਬੇਦਾਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਚੋਂਰ ਸਹਾਇਕ ਤੱਟ ਮਾਸਟਰ (Assistant Beach Master) ਨਿਯੁਕਤ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਸਮੇਂ ਇਸ ਦਰਿਆ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮੌਰਟਰ ਅਤੇ ਸਲਿੰਗ ਫਾਇਰਿੰਗ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਾਬਿ ਸਖਤ ਜਖਮੀ ਹੋ ਗਏ। ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਾਰੀ ਖਤਰੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਨਦੀ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਕੰਢੇ ਇਕੱਲਿਆਂ ਹੀ ਦਰਿਆ ਦੇ ਪਾਰ ਆਉਣ ਲਈ ਬਾਕੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਫਾਇਰਿੰਗ ਲਗਾਉਣ ਜਾਰੀ ਸੀ, ਪਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ

ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆ ਪਲਟਨਾਂ ਨੂੰ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਜੋ ਫੌਜੀ ਜਵਾਨ ਜਖਮੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਮੁਢਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਵੀ ਭੇਜਿਆ। ਮੋਰਟਰ, ਸ਼ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨਗੰਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਲਟਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀ ਮਾਰੇ ਗਏ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਲਟਨ ਦਾ ਕਮਾਂਡਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜੇ ਨਜ਼ਕ ਸਮੇਂ ਆਪਣੀ ਪਲਟਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਸੰਭਾਲੀ। ਆਪਣੀ ਪਲਟਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਲਈ ਸੂਬੇਦਾਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਅਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ।

9. ਮੇਜ਼ਰ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਸੰਯੁ (12th ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰਜ਼ਮੈਂਟ)

11-12 ਮਈ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਗਾਰੀਲੀਅਨੇ ਨਦੀ (Garigliano) ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੇਜ਼ਰ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਸੰਯੁ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜੋ ਨਦੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮਾਹਿਰ ਆਦਮੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਥੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਵੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਮੇਜ਼ਰ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਵੱਲੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਉੱਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਮਸ਼ੀਨਗੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਜਾਰੀ ਸੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਤਿੰਨ ਮਸ਼ੀਨਗੰਨ ਪੋਸਟਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ। ਮੇਜ਼ਰ ਸੰਯੁ ਖੁਦ ਇਸ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮੁਹਰੇ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪਲਟਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਰਾਤ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਮੇਜ਼ਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਜ਼ਰ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹੁਕਮ ਕਰਕੇ ਲਗਾਤਾਰ ਚਲਾਈ ਗਈ ਗੋਲੀ, ਸੱਟੇ ਗਏ ਬੰਬਾਂ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨਗੰਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਰਾਈ ਗਈ ਭਾਰੀ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਕਰਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪੋਸਟਾਂ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਤੀਸਰੀ ਪੋਸਟ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈ। ਮੇਜ਼ਰ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਪਲਟਨ ਦੀ ਸਹੀ ਅਗਵਾਈ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਉਸਨੂੰ 12 ਮਈ 1944 ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਅਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

10. ਮੇਜ਼ਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ (12ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰਜ਼ਮੈਂਟ)

17 ਮਾਰਚ 1944 ਨੂੰ ਮੇਜ਼ਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅੱਠਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਬੀ ਸੈਕਟਰ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ। ਇੱਥੋਂ ਜਰਮਨ ਦੀ ਔਰਸੋ (Orso) ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਬਹੁਤ ਨੇਤੇ ਸੀ। ਜਿੱਥੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਮਸ਼ੀਨ ਗੰਨਾਂ, ਮੋਰਟਰ ਅਤੇ ਸ਼ਲਿੰਗ ਨਾਲ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਮੇਜ਼ਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤੋਂ ਬਚਦਾ ਹੋਇਆ ਗੁਫਾਫਾਂ

ਵਿੱਚ ਦੀ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਤੋਂ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਕੇ ਇੱਥੇ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਗੁਜ਼ਰਨਾ ਨਾਮੁਖਕਿਨ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਲੰਘਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਸੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕੰਪਨੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਜਣ ਵਾਲੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ 'ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਈ। ਜਿੱਥੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਪਲਟਨ ਦੀ ਲੁਕਣਗਾਹ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਭਾਰੀ ਹਮਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਆਪਣੇ ਹੈਂਡਕੁਆਟਰ ਨਾਲ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਪਰਕ ਕੱਟਿਆ ਗਿਆ। ਮੇਜ਼ਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲਦੀ ਫਾਇਰਿੰਗ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਆਇਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੰਪਨੀ ਜਿਸ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਇੱਥੇ ਪੁੱਜੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਉਸੇ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਸੂਝਬੂਝ ਨਾਲ ਕੰਪਨੀ ਵੱਲੋਂ ਸਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕੋਲੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਮੇਜ਼ਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਸਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖਤਰਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮੋਰਚੇ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਆਇਆ। ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਮੇਜ਼ਰ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲ ਮੋਰਟਰ ਨਾਲ ਖੱਲੀ ਫਾਇਰਿੰਗ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਵਾ ਪਿੱਛੇ ਹੱਟਣਾ ਪਿਆ। ਮੇਜ਼ਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲੈ ਕੇ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੇਜ਼ਰ ਨੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਜ਼ਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਬਦਲੇ ਮੇਜ਼ਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

11. ਜਮਾਂਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ (12ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰੈਜ਼ੀਸ਼ੈਟ)

ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ 1944-45 ਵਿੱਚ ਅਪੇਨੀਨੇ (Apennies) ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਮਾਈਨਸ਼ ਦਾ ਜਾਲ ਵਿਛਾ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਮਾਈਨਸ਼ ਨੂੰ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰਜ਼ਮੈਂਟ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਦੀ ਪਾਇਨੀਅਰ ਪਲਟਨ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚੋਂ ਲੱਭ ਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅੰਕਤਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਪਲਟਨ ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਤ ਕਰੜੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਜ਼ੋਖ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ 2000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਈਨਸ਼ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚੋਂ ਉਠਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਬਟਾਲੀਅਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਜਮਾਂਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜਮਾਂਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਸਨਤੈਰੋਨੇ ਨਦੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਲਟਨ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਮਿਤਰ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਲਾਂਘੇ ਲਈ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਵਿਛਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ 100 ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਈਨਸ਼ ਨੂੰ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ

ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਾਈਨਜ਼ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਬੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਮੌਸਮ ਦੇ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਥੱਲੇ ਧੱਸ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਿੱਥੇ ਇਹਨਾਂ ਮਾਈਨਜ਼ ਨੂੰ ਕੱਢਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਫੱਟਣ ਦਾ ਵੀ ਖਤਰਾ ਬਹੁਤ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹਨਾਂ ਮਾਈਨਜ਼ ਨੂੰ ਲੱਭਣਾ ਵੀ ਇੱਕ ਕਲਾ ਹੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭ ਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਜਮਾਂਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਮਾਹਿਰ ਸੀ। ਜੋ ਆਪਣੀ ਇਸ ਮੁਹਾਰਤ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇੱਕ ਬਹਾਦਰ ਜਰਨੈਲ ਵੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੇ ਅਪਣੇ ਸਾਥੀ ਜਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀਆਂ ਵਿਛਾਈਆਂ ਮਾਈਨਜ਼ ਨੂੰ ਲੱਭ ਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਈ। ਜਮਾਂਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਬਦਲੇ ਉਸਨੂੰ 14 ਜੂਨ 1945 ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਅਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

12. ਜਮਾਂਦਾਰ ਮੋਹਿਦਰ ਸਿੰਘ (12ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੋਰਸ ਰਜਿਸਟਰ)

ਇਟਲੀ ਦੇ ਲੂਗੋ (Logo) ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਸਨਤੈਰਨੇ ਨਦੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਡੀ ਪਲਟਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਜਮਾਂਦਾਰ ਮੋਹਿਦਰ ਸਿੰਘ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜੋ 12ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੋਰਸ ਰੈਜ਼ੀਸਟਰ ਦੀ ਇਕ ਪਲਟਨ ਸੀ। ਇਸ ਪਲਟਨ ਦਾ ਕੰਮ ਪੱਛਮ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਸੀ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕੰਪਨੀ ਅੱਗੇ ਵਧੀ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਸਪਾਂਧੂ ਫਾਈਰ ਦੁਆਰਾ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਜਵਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਅਤੇ ਕੁਝ ਜ਼ਖਮੀ ਵੀ ਹੋਏ। ਜਮਾਂਦਾਰ ਮੋਹਿਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਪਲਟਨ ਨੂੰ ਮੋਰਚਾ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੱਭ ਕੇ ਮਾਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ। ਦੂਸਰੀ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੀ ਬਾਹੀ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਲੈਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਜਮਾਂਦਾਰ ਮੋਹਿਦਰ ਸਿੰਘ ਖੁਦ ਮੂਹਰੇ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧਿਆ, ਜਿਸ ਦਿਸ਼ਾ ਤੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਮਾਂਦਾਰ ਮੋਹਿਦਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਇਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਪਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਤਿੰਨ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੋ ਘਰਾਂ ਦੀ ਛੱਡ ਉਪਰ ਚਤੁਰ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਜਰਮਨ ਫੌਜੀ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਉਪਰੋਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਭਾਵੇਂ ਜਮਾਂਦਾਰ ਮੋਹਿਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੁਝ ਜਵਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਪਰ 30 ਦੇ ਲਗਭੱਗ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਮਾਂਦਾਰ ਮੋਹਿਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਦੀ ਦੇ ਪੁਲ ਕੋਲ ਬੈਠੀ ਬਾਕੀ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲੰਘਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਹੋਰ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ 20 ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੋਰ ਜਰਮਨ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੋਹਿਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਰੱਖਿਆਤਮਿਕ ਰੁਖ ਅਪਣਾਇਆ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ

ਪਿੱਛੇ ਬੈਠੀ ਰਾਂਖਵੀ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਕਮਾਂਡਰ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਲੋਤੀਂਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭੇਜੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਂਖਵੀ ਕੰਪਨੀ ਹੁਣ ਅੱਗੇ ਆ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਮਾਂਦਾਰ ਮੋਹਿਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਕੰਪਨੀ ਲਈ ਰਸਤਾ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਚ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣ ਕਰਕੇ ਜਮਾਂਦਾਰ ਮੋਹਿਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

13. ਜਮਾਂਦਾਰ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ 12ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੋਰਸ ਰੈਜਿਸਟਰ

ਜਦੋਂ 5/6 ਸਤੰਬਰ 1944 ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਕਾਸਤਲਨੋਵੇ ਲਈ ਲਤਾਈ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਜਮਾਂਦਾਰ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਮੋਰਟਰ ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨਗੰਨ ਨਾਲ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਤਰਾ ਸੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ 6 ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਟੈਂਕਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਦੁਪਿਹਰ ਨੂੰ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੁਆਇੰਟ 419 ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਡੀ ਕੰਪਨੀ ਨਾਲ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਪੁਆਇੰਟ 419 ਉੱਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਦਾਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਦੀ ਲੰਘਣਾ ਪੈਣਾ ਸੀ। ਜੋ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਮੋਰਟਰ ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨਗੰਨ ਦੀ ਮਾਰ ਹੋਠ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਸੀ। ਜਮਾਂਦਾਰ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਉਸ ਸਥਾਨ ਦਾ ਮੁਆਇਨਾ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਚਟਾਨ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਡੀ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਥੱਥੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀ ਲੈ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ। ਉਸ ਛੋਟੀ ਚਟਾਨ ਨੂੰ ਢਾਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਜਿੱਥੋਂ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਲਗਭੱਗ 100 ਮੀਟਰ ਦੀ ਢੂਗੀ 'ਤੇ ਹੋਵੇਗੀ। ਇੱਥੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਉੱਪਰ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਜੋ ਕੁਝ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸੀ। ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਡੀ ਕੰਪਨੀ ਵੀ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਸੂਹ ਲੈਣ ਲਈ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਨਾਲਾ ਮਿਲਿਆ। ਜਿਸਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣਾ ਸੁਖਲਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਮਾਂਦਾਰ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੁਜੀ ਪੋਸਟ ਨਾਲੇ ਦੀ ਆਤ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸੀ। ਤੀਜੀ ਪੋਸਟ ਤੋਂ ਨਾਲੇ ਰਾਹੀਂ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਉੱਪਰ ਅਚਾਨਕ ਹਮਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਮਸ਼ੀਨ ਗੰਨਾਂ ਹਥਿਆ ਲਈਆਂ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦੂਸਰੀ ਪੋਸਟ ਦੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵਿੱਚ ਭੁਗਦੜ ਮਚ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਮੋਰਚਾ ਛੱਡ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਡੀ ਕੰਪਨੀ ਦੁਆਰਾ ਪੁਆਇੰਟ 419 ਨੂੰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ। 6/7 ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਸਭ ਬਟਾਲੀਅਨਾਂ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਜਮਾਂਦਾਰ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ

ਦਾ ਸ਼੍ਰੂਤ ਦਿੱਤਾ ਉੱਥੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਪੁਰਾ ਤਾਲਮੇਲ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਚਾਨਕ ਹਮਲੇ ਦੌਰਾਨ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਮੌਰਚੇ ਤੋਂ ਦੂਸਰੇ ਮੌਰਚੇ ਤੱਕ ਜਾ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਹੋਸਲਾ ਅਫਜ਼ਾਈ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਸਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਵਾਨ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਜੰਗ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵੀ ਬਹੁਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਮਰ ਵੀ ਘੱਟ ਸੀ। ਪਰ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੌਰਚੇ ਉੱਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕੇ ਲਗਾਤਾਰ 24 ਘੰਟੇ ਲੜਾਈ ਚੱਲਦੀ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਕੋਲ ਗੋਲੀ ਸਿੱਕਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਬੋਤਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਰਮਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਖੋਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮਸ਼ੀਨਗੰਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਚਲਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਭਾਵੇਂ ਕੰਪਨੀ ਕਮਾਂਡਰ ਜਮਾਂਦਾਰ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨ ਬਦਲੇ, ਆਪ ਮੁਹੱਰੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜਨ ਬਦਲੇ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ 'ਤੇ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਪੈਣ ਲਈ ਜਮਾਂਦਾਰ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਉਪਰੰਤ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਅਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

14. ਕੈਪਟਨ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ (12ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੋਰਸ ਰਜਮੈਂਟ)

25 ਜੁਲਾਈ 1944 ਨੂੰ ਆਰੇਸੋ (Arezzo) ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਕੈਪਟਨ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ 12ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੋਰਸ ਰਜਮੈਂਟ ਦੀ 'ਸੀ' ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਕਾਂਪਟੀਆਨੋ (Campriano) 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ 584 ਪੁਆਇੰਟ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਕੰਪਨੀ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਮੌਰਟਰ ਅਤੇ ਸੱਲ੍ਹ ਫਾਈਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕੈਪਟਨ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਪ੍ਰਸਪੈਠ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਾਈਨ ਤੱਕ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਜਿੱਥੇ ਆ ਕੇ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਮੌਰਟਰ, ਲਾਈਟ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਆਰਮ ਫਾਈਰ ਦੇ ਹਮਲੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕਰਕੇ ਹੋ ਰਹੇ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕੈਪਟਨ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਇੱਕਦਮ ਕਦਮ ਚੁੱਕਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਭਾਗ ਫਿਰ ਦੁਸਰਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤੀਸਰਾ ਭਾਗ ਅੱਗੇ ਲਿਆਂਦਾ। ਜਿਸਦੇ ਬਾਅਦ ਦੁਸ਼ਮਣ ਉੱਪਰ ਸਿੱਧਾ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਪਹਾੜੀ ਤੋਂ ਕੀਤੇ ਹਮਲੇ ਕਰਕੇ ਪਿੱਛੇ ਹੱਟਣਾ ਪਿਆ। ਪਿੱਛੇ ਹੱਟ ਕੇ ਕੈਪਟਨ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ 'ਬੀ' ਕੰਪਨੀ ਨਾਲ ਜੋੜ ਲਿਆ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਕੰਪਨੀਆਂ 'ਸੀ' ਅਤੇ 'ਬੀ' ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਮੌਰਟਰ ਦੀ ਫਾਇਰਿੰਗ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸੱਜੀ ਦਿਸਾ ਤੋਂ ਹਮਲੇ ਦੀ ਪੁਰੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰੀ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ

ਕੈਪਟਨ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਰਾਤ ਭਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਫਾਇਰਿੰਗ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਦੋਵਾਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣ ਲੱਗ ਤਾਂ ਕੈਪਟਨ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਦੀ ਸੂਝਬੂਝ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਸਦਕਾ ਅਤੇ ਰਾਤ ਭਰ ਚੱਲਦੀ ਫਾਇਰਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਸਭ ਆਦਮੀ ਬਹੁਤ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜੇ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਉੱਪਰ ਅਜਿਹੀ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛਾਤ ਦਿੱਤਾ। ਕੈਪਟਨ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਸੰਘਣੀ ਰਾਤ ਦਾ ਹਨੋਰਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਇੱਕ ਲੰਬੀ ਅਤੇ ਔਖੀ ਮੁਹਿੰਮ ਨੂੰ ਸਰ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕੈਪਟਨ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

15. ਜਮਾਂਦਾਰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ (13ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੋਰਸ ਰਜਮੈਂਟ)

ਜਦੋਂ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਗੋਖਿਕ ਲਾਈਨ (Gothic Line) ਵੱਲ ਨੂੰ ਵੱਧ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ 13ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੋਰਸ ਰਜਮੈਂਟ ਦੀ ਇੱਕ ਬਟਾਲੀਅਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਜਮਾਂਦਾਰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। 13 ਸਤੰਬਰ 1944 ਨੂੰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਪਲਟਨ ਲੈ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦੀ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਕਤਾਂ ਆਇ ਕੱਟ ਵੱਡ ਕੇ ਕਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਖਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਪਰ ਜਮਾਂਦਾਰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫੌਜੀ ਪਲਟਨ ਜਿੱਥੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਗਜ਼ਰਨ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਰੱਖਦੀ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਉਹ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸੀ। ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਲੰਘ ਕੇ ਫੌਜ ਪੱਧਰੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਈ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਅਚਾਨਕ ਮਸ਼ੀਨ ਗੰਨਾਂ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਜਮਾਂਦਾਰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਘਬਰਾਹਟ ਤੋਂ ਹੋਂਸਲੇ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਇੱਕ ਪੇਸਟ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧਿਆ। ਅੱਗੇ ਵੱਧਦੇ ਹੋਏ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇੱਕ ਗੋਡੇ ਵਿੱਚ ਗੋਲੀਂ ਲੱਗਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਜਮਾਂਦਾਰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰੁਕਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪਣੇ ਕਦਮ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਵਧਾਏ। ਜਮਾਂਦਾਰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਾਬੀਂ ਵੀ ਉਸ ਵਾਂਗ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਮਾਂਦਾਰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਬੀਆਂ ਨੇ ਜਗ੍ਹਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਯੋਸਟਾਂ (ਚੌਂਕੀਆਂ) 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ 40 ਜਗ੍ਹਾਨ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕੀਤਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਇਹ ਉਪਰੋਸ਼ਨ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਤਦ ਤਕ ਜਮਾਂਦਾਰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜਖਮੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣੀ ਪਲਟਨ ਦੇ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਆਪਣੀ ਮੁਹਿੰਮ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਜਮਾਂਦਾਰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਨਿਸ਼ਚੇ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਪਲਟਨ ਦਾ ਨਾਂ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ ਭਰੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਕਰਕੇ ਜਮਾਂਦਾਰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਅਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ।

16. ਜਮਾਂਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ (13ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੋਰਸ ਰਜਸੈਟ)

13ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੋਰਸ ਰਜਸੈਟ ਦੀ ਇੱਕ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਜਮਾਂਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ 10/11 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਪਹਾੜੀ ਰਸਤੇ ਰਾਹੀਂ ਅੱਗੇ ਲੈ ਕੇ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਸੀ। 12 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਸੰਘਣੀ ਧੁੰਦ ਵਿੱਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਉੱਪਰੋਂ ਜਮਾਂਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਲਟਨ ਉੱਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਕਾਰਨ ਅਗਲੇ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਫਾਇਰੰਗ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਲਗਾਤਾਰ ਹਟ ਹਟ ਕੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਮਾਂਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਲਟਨ ਘਿਰ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦੇ 9/10 ਵਜੇ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲਣ ਦੀ ਕੋਈ ਆਸ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਮਲਿਆਂ ਕਾਰਨ ਪਲਟਨ ਦੇ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਆਦਮੀ ਸਨ, ਜੋ ਜਖਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਬਾਕੀ ਵਿੱਚੋਂ 6 ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ 13 ਜਖਮੀ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਖੁਦ ਜਮਾਂਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਜਖਮੀ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਪਰ ਜਖਮੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪਲਟਨ ਦੀ ਕਮਾਨ ਸੰਭਾਲੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਆਪਣੀ ਲਾਈਟ ਮਸੀਨ ਗੰਨ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ‘ਤੇ ਫਾਇਰੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਸਿਪਾਹੀ ਮਾਰੇ ਜਾਂ ਕਰਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਹਥਿਆਰ ਸੱਟ ਦਿੱਤੇ। ਜਮਾਂਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਅਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

17. ਜਮਾਂਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ (13ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੋਰਸ ਰਜਸੈਟ)

ਜਮਾਂਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ 13ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੋਰਸ ਰਜਸੈਟ ਦੀ ਇੱਕ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਸੀਨੀਅਰ ਅਫਸਰ ਸੀ। ਜਿਸਨੇ ਅਕਤੂਬਰ 1944 ਨੂੰ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਗੋਥਿਕ ਲਾਈਨ ਵੱਲ ਵਧਣ ਵੇਲੇ ਬਤੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਜਮਾਂਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਦੌਰੇ ਉੱਤੇ ਚਲਾ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਹਿਮ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਲੈ ਕੇ ਪਰਤਦਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਘੱਣੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹਮਲੇ ਦੌਰਾਨ ਸਥਿਤੀ ਬਤੀ ਨਾਜੂਕ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਘੇਰਾ ਪੈ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਪਲਟਨ ਨੂੰ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਜਮਾਂਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਰਾਈਫ਼ਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਬੇਖੇਡ ਖਤਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਸਿੰਘ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ “ਸਾਰਾਗਤੀ ਦੀ ਲਤਾਈ” ਦਾ ਚੇਤਾ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਿੰਘ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲਲਕਾਰਿਆ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪ ਬੰਬਾਂ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਚੌਂਕੀ ਵਿੱਚ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰਕੇ

ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਭਜਾਇਆ। ਜਮਾਂਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੁਆਰਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਈ ਹੋਈ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਬਚਾਇਆ ਹੀ ਸਗੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਉੱਪਰ ਜਿੱਤ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੌਕਿਆਂ ‘ਤੇ ਜਮਾਂਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ, ਸਿਆਣਪ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਮਿਸਾਲ ਆਪ ਹੋ ਕੇ ਸਭ ਦਾ ਦਿਲ ਮੋਹਣ ਵਾਲਾ ਜਰਨੈਲ ਸੀ। ਔਖੇ ਅਤੇ ਨਾਜੂਕ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਦਿਖਾਈ ਬਹਾਦਰੀ ਕਰਕੇ ਜਮਾਂਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਅਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

18. ਜਮਾਂਦਾਰ ਚਤਰ ਸਿੰਘ (15ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰਜਸੈਟ)

ਜਦੋਂ 15ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰਜਸੈਟ ਦੀ ‘ਬੀ’ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਆਲਪੇ ਦੀ ਵਿਤੀਲੀਆਂ (Alpe di Vittigliano) ਨੂੰ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲੈਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਆਇਆ ਤਾਂ ਇਸ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਜਮਾਂਦਾਰ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤੰਗ ਪਹਾੜੀ ਰਸਤੇ ਰਾਹੀਂ ਕੰਪਨੀ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਹੋਰ ਪਹਾੜੀ ਚੋਟੀਆਂ ਤੋਂ ਜਮਾਂਦਾਰ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਉੱਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਦੌਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਜਵਾਨ ਉਲਿਝਣ ਵਿੱਚ ਫਸ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਜਮਾਂਦਾਰ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਬਚਾਅ ਦਾ ਸਧਾਨ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਸਨੇ ਬਿਨਾਂ ਘਬਰਾਹਟ ਇੱਕ ਦਮ ਆਪਣੇ ਜਵਾਨਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਮੁਤ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕਠਾ ਕਰਕੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨਾਂ ਲੈ ਲੈਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਆਪ ਜਮਾਂਦਾਰ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਪਹਾੜੀ ਚਟਾਨ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਬੰਦੂਕ ਨਾਲ ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਉੱਪਰ ਚਤੁਨਾ ਸੂਰੂ ਕੀਤਾ। ਜੋ 350 ਫੁੱਟ ਤੱਕ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਮੌਰਚਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਇਆ। ਭਾਰੀ ਹਮਲੇ ਕਰਕੇ ਭਾਵੇਂ ਜਮਾਂਦਾਰ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕੰਪਨੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਜਮਾਂਦਾਰ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਮਰ ਜਾਣਾ ਬਿਹਤਰ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਚੋਟੀ ਉੱਪਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਜਮਾਂਦਾਰ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਜਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਮੌਰਚਿਆਂ ਉੱਪਰ ਸਿੱਧਾ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਬੰਬ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲੇ ਜਰਮਨ ਫੌਜੀ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਮਾਂਦਾਰ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਕੋਲ ਗੋਲੀ ਸਿੱਕਾ ਵੀ ਖੜਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥੋਂ ਪਾਈ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗੀਨਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਭਜਾਇਆ। ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਲਾਮਿਸਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਜਮਾਂਦਾਰ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਅਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

19. ਜਮਾਂਦਾਰ ਧਰਮ ਸਿੰਘ (15ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰਜਸੈਟ)

17/18 ਅਕਤੂਬਰ 1944 ਨੂੰ 15ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰਜਸੈਟ ਦੀ 'ਬੀ' ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਕਰੋਚੇ ਦਾਨੀ (Croce Dani) ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਸ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਜਮਾਂਦਾਰ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੰਪਨੀ ਅਜੇ ਆਪਣੀ ਮੁਹਿੰਮ ਵਲ ਵੱਧਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇੱਕ ਭਾਰੀ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਜਿੱਥੇ ਉਸਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਸੀ ਉਥੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕੋਲ ਹਥਿਆਰ ਵੀ ਬੇਗਣਤ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਕੁਝ ਪਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਵੀ ਕੰਪਨੀ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣ ਲਈ ਜਦੋਂ ਜਹਿਦ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਕੰਪਨੀ ਕਮਾਂਡਰ ਵੀ ਜਖਸੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਮਾਂਦਾਰ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਲਿਆ ਕੇ ਹੈਂਡ ਕੁਆਟਰ ਵੱਲ ਤੋਰ ਲਿਆ। ਜਿੱਥੋਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚਲੇ ਇੱਕ ਰਸਤੇ ਰਾਹਿੰਦੇ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅੱਗੇ ਲੈ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਇੱਕ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਕੰਪਨੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਾਵਾਂਡੇਲ ਹੋ ਗਈ। ਜਮਾਂਦਾਰ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਾਂ ਮਰਾਂਗੇ ਜਾਂ ਅੱਗੇ ਵੱਧਾਂਗੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਮਾਂਦਾਰ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਆਪ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਹਰੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਉਸਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਉਪਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜੁਝ ਜੁਝ ਕੇ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਉੱਕੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕੰਪਨੀ ਵੱਲੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨ ਗੰਨਾਂ ਦਾ ਮੁੰਹ ਤੋਤਵਾਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਪਿੱਛੇ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਮਾਂਦਾਰ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਿਸ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਇਹ ਮੋਰਚਾ ਫਤਿਹ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਸਭ ਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਆਪਣੇ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕੋਲੋਂ ਦੁਬਾਰਾ ਹਥਿਆ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਜਮਾਂਦਾਰ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਅਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

20. ਜਮਾਂਦਾਰ ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ (16ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰਜਸੈਟ)

ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜਟਿਲ ਮੋਰਚਾ ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੇ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਸੀ। ਇਸ ਮੋਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਕੁਲ ਚਾਰ ਲੜਾਈਆਂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਮੌਤੇ ਕਸੀਨੇ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਜਿੱਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਮੋਰਚੇ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਦੂਜੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੀਸਰੀ ਲੜਾਈ ਹੋਈ ਤਾਂ 16ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰਜਸੈਟ ਦੀ ਇੱਕ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਜਮਾਂਦਾਰ ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ

ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਕੰਪਨੀ ਪ੍ਰਾਇਂਟ 593 ਦੇ ਨੇੜੇ ਮੋਰਚਾ ਸੰਭਾਲੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਜਮਾਂਦਾਰ ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੰਪਨੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕੰਪਨੀ ਅਤੇ ਹੈਂਡਕੁਆਟਰ ਵਿਚਲੇ ਰਸਤੇ ਉਪਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਨਜ਼ਰ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਅਸੰਭਵ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇੱਥੇ ਜਮਾਂਦਾਰ ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਾਇਸਰਾਏ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਫਸਰ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਢਿਊਟੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਅਫਸਰ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਸਨ। ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਸਗੋਂ ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਹੈਂਡ ਕੁਆਟਰ ਨੂੰ ਭੇਜਦੇ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਵੀ ਪੂਰੀ ਚੇਤਨਾ ਨਾਲ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਟਿਕਾਏ ਹੋਏ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਹਿੱਜੁੱਲ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਮੋਰਟਰ ਨਾਲ, ਬੰਬਾਂ ਨਾਲ ਜਾਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਰਿਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਭ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਮਾਂਦਾਰ ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਮੋਰਚੇ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਮੋਰਚੇ ਤੱਕ ਆਉਣ ਜਾਣ ਜਾਰੀ ਰੱਖਕੇ ਆਪਸੀ ਤਾਲਮੇਲ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਪੈ ਜਾਣ 'ਤੇ ਉਸ ਉਪਰ ਜਾਨਲੇਵਾ ਹਮਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਸਭ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਹੋਸਲਾ ਅਫਜ਼ਾਈ ਕਰਦਾ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪਿੱਛੇ ਹੈਂਡ ਕੁਆਟਰ ਨੂੰ ਭੇਜਦਾ।

ਰੋਜ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕਰਕੇ ਜਮਾਂਦਾਰ ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਘੱਟ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਪਰੋਂ ਠੰਡ ਦੇ ਮੋਸਮ ਅਤੇ ਬਾਰਿਸ਼ ਨੇ ਵੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰੱਖੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਜਮਾਂਦਾਰ ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਜਾਨ ਦੀ ਬਾਜੀ ਲਗਾਈ। ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਲੋਤੀਂਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਹਰ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਖਬਰ ਪਿੱਛੇ ਹੈਂਡਕੁਆਟਰ ਨੂੰ ਭੇਜਣੀ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਲਾਹੌਰੰਦ ਸਾਬਤ ਹੋਈ। ਉਸਨੇ ਜਿੱਥੇ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦਾ ਜਿੰਮਾ ਨਿਭਾਇਆ। ਉਥੋਂ ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਯੋਗ ਅਫਸਰ ਹੋਣ ਦਾ ਵੀ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਬਦਲੇ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਅਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

21. ਜਮਾਂਦਾਰ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ (ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਜੀਨੀਅਰਸ)

ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਫੌਜ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਫੌਜ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋਤੀਂਦੀ ਮੱਦਦ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 30 ਮਾਰਚ 1944 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਗਾਤਾਰ ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਜੀਨੀਅਰਸ ਦੀ ਇੱਕ ਬਟਾਲੀਅਨ ਇਟਲੀ ਦੀ ਪਹਾੜੀ ਮੌਤੇ ਕਾਇਰੋ (Monte Cairo) ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ

ਸੀ। 4 ਅਪੈਲ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਛੇ ਗੋਲੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਫਟੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕੰਪਨੀ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣ ਲਈ ਮੁਆਇਨਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ ਜੁਟਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਬੰਬਾਂ ਨੇ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਮਾਂਦਾਰ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਨਾਜੂਕ ਸਮੇਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਰੇ ਗਏ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਵਾਇਆ। ਆਪਣੇ ਸਭ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਲਈ ਲਾਮਬੰਡ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਦੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਦੀ ਹੋ ਕੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਸਪਲਾਈ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ। ਫਿਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਫੌਜੀ ਟੁਕੜੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੋਰਟਰ ਅਤੇ ਬੰਬਾਂ ਨਾਲ ਲੈਂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜਮਾਂਦਾਰ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੰਬਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਹੋਣ ਆਈ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਉਭਾਰ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜਾ ਖੜਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਅਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ।

22. ਰਿਸਾਲਦਾਰ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ (ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮਡ ਕੌਰਪ)

ਇਟਲੀ ਦੇ ਜ਼ਿਲਾ ਲੁਕਾ ਦੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਮੌਲਾਜ਼ਾਨਾ (Molazzana) ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਲੈਣ ਲਈ ਭੇਜੀ ਗਈ ਪੈਟਰੋਲ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਰਿਸਾਲਦਾਰ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਗਾਈ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਰਿਸਾਲਦਾਰ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਫੌਜੀ ਟੁਕੜੀ ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੋਂ ਡੇਢ ਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਉੱਪਰ ਸੀ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਦੋ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪਰ ਰਿਸਾਲਦਾਰ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਸਮਝਦਾਰੀ ਅਤੇ ਚੌਕੰਨੇ ਹੋ ਕੇ ਚੱਲਣ ਕਰਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਮਲੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਪੈਟਰੋਲ ਕੰਪਨੀ ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦੀ ਹੋਈ ਪਿੰਡ ਮੌਲਾਜ਼ਾਨਾ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਜਿੱਥੋਂ ਇੱਕ ਜ਼ਰਮਨ ਫੌਜੀ ਨੂੰ ਕੈਦੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲੀ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪੈਟਰੋਲ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਲੰਘਣ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਮੋਰਟਰ ਦੁਆਰਾ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜ਼ਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਰੱਖਿਆਤਮਿਕ ਨੀਤੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖਤਰੇ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਸਮਝ ਕੇ ਰਿਸਾਲਦਾਰ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰਸਤਾ ਬਦਲ ਲਿਆ। ਪਰ ਜਿਉਂ ਹੀ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਟਰੋਲ ਪਾਰਟੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੀ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਪੈਟਰੋਲ ਕੰਪਨੀ ਵੱਲੋਂ ਦੇਖ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਜ਼ਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਜਵਾਬੀ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਦੋ ਜ਼ਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਪੈਟਰੋਲ ਕੰਪਨੀ ‘ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਕਈ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਹਮਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੁਆਰਾ ਛੋਟੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ, ਮੋਰਟਰ ਨਾਲ ਅਤੇ ਬੰਬਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਹਮਲਾ

ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦੋ ਅਫਸਰ ਜਖਮੀ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਕੈਦ ਕੀਤੇ ਜ਼ਰਮਨ ਕੈਦੀ ਦੌੜਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਏ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਰਿਸਾਲਦਾਰ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਪਿੰਡ ਵੱਲ ਨੂੰ ਮੋਤ ਲਿਆ। ਉਸਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਹੀ ਸਾਹ ਲਿਆ। ਇੱਥੇ ਰਿਸਾਲਦਾਰ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਸਥਾਤ ਦਿੱਤਾ। ਇੱਕ ਚੰਗੇ ਅਫਸਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਤੋਂ ਮੂਹਰੇ ਹੋ ਕੇ ਲਤਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਉਦਾਹਰਨ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸ ਬਦਲੇ ਰਿਸਾਲਦਾਰ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਅਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ।

23. ਮੇਜਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ (ਇੰਡੀਅਨ ਮੈਡੀਕਲ ਸਰਵਿਸ)

6/7 ਅਕਤੂਬਰ 1944 ਨੂੰ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਲੜਾਈ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਖਮੀ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਰੈਜ਼ੀਸ਼ੈਟਲ ਏਡ ਪੋਸਟ (Regimental Aid Post) ਵਿੱਚ ਇਲਾਜ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਏਡ ਪੋਸਟ ਵਿੱਚ ਮੇਜਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜਖਮੀਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਖਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮੈਡੀਕਲ ਯੂਨਿਟ ਵੱਲੋਂ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਜਖਮੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਢਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਜਾਰੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਗਿਰ ਕੇ ਹਮਲੇ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਦੋ ਵਾਰ ਏਡ ਪੋਸਟ ਉੱਪਰ ਵੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਯੂਨਿਟ ਦਾ ਬਹਾਦਰ ਅਫਸਰ ਮੇਜਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ 47 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਹਰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲ ਕਦਮੀ ਦਿਖਾਉਂਦਾ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਾਲਾ ਜੋਸ਼ ਅਤੇ ਫੁਰਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਹਰ ਉਸ ਜ਼ਗ੍ਹਾ ਤੇ ਪੁੱਜਦਾ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੁਢਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ। ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਮੌਕਿਆਂ ‘ਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਹੁਰ ਸਹਾਇਤਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੇਜਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 21 ਨਵੰਬਰ 1944 ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਅਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

*ਮੇਜਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸੇਵਾ ਮੈਡਲ ਨਾਲ ਵੀ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ। (Distinguished Service Medal D.S.M.)

24. ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਇੰਡੀਅਨ ਮੈਡੀਕਲ ਸਰਵਿਸ (ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੋਰਸ ਰੈਜ਼ੀਸ਼ੈਟ)

11 ਅਪੈਲ 1945 ਨੂੰ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੋਰਸ ਰੈਜ਼ੀਸ਼ੈਟ ਵੱਲੋਂ ਸਨਤੈਰਨੇ ਨਦੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੋਰਸ ਰੈਜ਼ੀਸ਼ੈਟ ਦਾ ਰੈਜ਼ੀਸ਼ੈਟਲ ਮੈਡੀਕਲ ਅਫਸਰ ਸੀ। ਜੋ ਲੜਾਈ ਦੌਰਾਨ ਜਖਮੀ ਹੋਣ

ਵਾਲੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਢਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਲੜਾਈ ਤੋਂ ਏਡ ਪੋਸਟ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਡਾਕਟਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਫੌਜੀਆਂ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਏਡ ਪੋਸਟ ਨੂੰ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਕੋਲ ਲੈ ਗਿਆ, ਜਿਥੋਂ ਲੜਾਈ ਦਾ ਫਰੰਟ ਬਹੁਤ ਨਜ਼ਦੀਕ ਸੀ। ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੱਕ ਜੀਪ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਦੇ ਕੋਲ ਪੁੱਜ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਮਾਈਨ ਫੀਲਡ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਹਰ ਥਾਂ ਹਰ ਪਲ ਜਾਨ ਦਾ ਖਤਰਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਸਨੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਦਿਨ ਅਤੇ ਰਾਤ ਲਗਾਤਾਰ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਅੱਖੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਤੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਵੱਧ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਅਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ।

25. ਜਮਾਂਦਾਰ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਰਾਇਲ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਸਰਵਿਸ ਕੌਰਪਸ

ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਜ਼ਿਲਾ ਕੀਏਤੀ (Chieti) ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਔਰਸੋਨੀਆ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਉਪਰੋਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਪਤ ਇਨਫੈਂਟੀ ਰੈਜ਼ੀਸ਼ਨਟਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਕ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਕਮਾਂਡਰ ਜਮਾਂਦਾਰ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਇਸ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਫੌਜ ਨੂੰ ਹਰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਪਲਾਈ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੋਲੀ ਸਿੱਕਾ, ਬਾਰੁਦ, ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਸਮਾਨ ਮੁੱਖ ਸੀ। ਇਸ ਕੰਪਨੀ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆ ਖੱਚਰਾਂ ਸਨ। ਜੋ ਪਹਾੜੀ ਰਸਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫੌਜ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਕੰਪਨੀ ਕੋਲ ਸੂਹੀਆ ਵਿਭਾਗ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜੋ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਾਰੇ ਗੁਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਕੰਪਨੀ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਛੁਧ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਭੇਤ ਲੈਣ ਲਈ ਨਿੱਕਲਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਕੰਪਨੀ ਵੱਲੋਂ ਖੱਚਰਾਂ ਨੂੰ ਪਹਾੜੀ ਰਸਤਿਆ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰ ਢੋਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਖੱਚਰਾਂ ਵਾਲੀ ਟੁਕੜੀ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਇੱਟਲੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਅਗਸਤ 1944 ਨੂੰ ਆਰਨੇ ਨਦੀ (Arno River) ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਮਾਂਦਾਰ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੇਠਲੇ ਸਭ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਲਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਥੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉਸਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਤਾਲਮੇਲ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮੁਹਿਮ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਹਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਮਾਂਦਾਰ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਸਭ ਜ਼ਖਮੀ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਵੀ ਪਹਿਲ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪ ਖਤਰਾ ਸਹੇਤ ਕੇ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਸਦੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਗੰਨਾਂ ਅਤੇ ਮੋਰਟਰ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠਲੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਵਿਚਰਦਾ। ਉਹ ਸਭ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜਨ, ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦਾ। ਉਹ ਆਪਣੀ

ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਸਭ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਮੁਸਕਿਲ ਤੋਂ ਮੁਸਕਿਲ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਕੱਲੇ ਨਾ ਛੱਡਦਾ। ਸਗੋਂ ਸਦਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ। ਉਸਦੀ ਸਾਰੀ ਕੰਪਨੀ ਜੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਨਿੱਕਲਦੀ ਰਹੀ। ਕੰਪਨੀ ਵੱਲੋਂ ਹਰ ਐਕੜ ਨੂੰ ਖਿੜੇ ਮੱਬੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਵੀ ਕਿਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਰਚੇ ਉਪਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਕੰਪਨੀ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੀ। ਇਹ ਸਭ ਜਮਾਂਦਾਰ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਅਗਵਾਈ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੰਭਵ ਸੀ। ਜਿਸ ਬਦਲੇ ਜਮਾਂਦਾਰ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਅਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

26. ਜਮਾਂਦਾਰ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ (ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਜੀਨੀਅਰਸ)

ਜਮਾਂਦਾਰ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਮਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਮਨਵਾਇਆ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਯੋਗ ਫੌਜੀ ਜ਼ਰੂਰੈਲ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਉਹ ਪੂਰੇ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਹਰ ਮੌਰਚੇ ਨੂੰ ਸੁਰੂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਹਰ ਵਾਰ ਜੇਤੂ ਹੋ ਕੇ ਨਿੱਕਲਦਾ। ਉਸਦੇ ਸਾਥੀ ਵੀ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਸਦਕਾ ਉਸਦਾ ਪੂਰਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦੇ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਇੱਕ ਸਤਕ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਉਪਰ ਦੀ ਲੰਘ ਕੇ ਫੌਜ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਸਤਕ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕੋਲੋਂ ਖਤਰਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਤਕ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਸਕਣ। ਪਰ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਫਿਰ ਵੀ ਸਤਕ ਨਿਰਮਾਣ ਦਾ ਕੰਮ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਅੱਖੇ ਅਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿਖਾਇਆ।

ਇੱਕ ਵਾਰ ਸੈਰਕੀਓ ਘਾਟੀ (Serchio Valley) ਦੇ ਪੂਰਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਸਤਕ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ 6ਵੀਂ ਲਾਂਸਰਸ ਵੀ ਜਮਾਂਦਾਰ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਮਾਂਦਾਰ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹੇ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਮੋਰਟਰ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਕਾਸਤਲਵੈਕੀਓ (Castel Vechio) ਦੇ ਛੋਟੇ ਰਸਤੇ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪਿੱਛੇ ਹੈਂਡ ਕੁਆਟਰ ਨੂੰ ਸੁਚਨਾ ਭੇਜ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਾਰੇ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭੇਜੀ। ਇਸ ਸਦਕਾ ਜਮਾਂਦਾਰ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਰਾਸ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ।

27. ਜਮਾਂਦਾਰ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ (ਸਿੱਖ ਰਜਸੈਟ)

12 ਸਤੰਬਰ 1944 ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਮਾਂਦਾਰ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਉਨਵੈਰਨੋ ਪਿੰਡ (Onverno Village) ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪ੍ਰਾਪਤ

ਹੋਇਆ। ਸਾਰਾ ਇਲਾਕਾ ਬਹੁਤ ਧੰਧਲਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਟੇ ਨਾਲ ਢਕਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਸੌਖਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਹਮਲੇ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਲਟਨ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀਆਂ ਭਾਰੀ ਗੰਨਾਂ, ਮੋਰਟਰ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਹੋਠ ਆ ਗਈ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਲਟਨ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਮੇਤ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਨੇਤ੍ਰੇ ਤੋਂ ਸਾਹਮਣਾ ਹੋਇਆ। ਜਿੱਥੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀਆਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਪੰਜ ਚੌਕੀਆਂ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਖੋਦੇ ਹੋਏ ਮਜ਼ਬੂਤ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਜਮਾਂਦਾਰ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਲਟਨ ਨੂੰ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਹਰ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਡੱਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਪਲਟਨ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਡਰ ਭੈਅ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮੋਰਚੇ ਸਾਂਭਦੇ ਹੋਏ ਛੋਟੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ। ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਸਭ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਹੌਸਲਾ ਭਰਪੂਰ ਅਗਵਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਦਿਨ ਢੱਲਦੇ ਤੱਕ ਪਲਟਨ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਫਾਇਰਿੰਗ ਵਾਲੇ ਹਮਲੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਜਮਾਂਦਾਰ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਦਲਦੇ ਹੋਏ ਉਥੋਂ ਜਾ ਕੇ ਰੁਕਿਆ, ਜਿਥੋਂ ਉਹ ਇਹ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕਿੱਥੋਂ ਕਿੱਥੋਂ ਹਮਲਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਲਟਨ ਵੱਲੋਂ ਮੋਰਟਰ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਉਪਰ ਦੁਬਾਰਾ ਹੱਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਹਮਲਾ ਰੁਕ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੱਤ ਜਰਮਨ ਫੌਜੀ ਮਾਰੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹੇ ਹੀ ਜਖਮੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕੈਦ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਸੰਪਰਕ ਬਾਕੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟਣ 'ਤੇ ਵੀ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਉਨਵੈਰਨੋ ਪੁੱਜ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਉਪਰ ਦੋ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਅਨੁਮਾਨ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਪਲਟਨ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਕੇ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਸਫ਼ਾਇਆ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਬਹਾਦਰ ਅਫਸਰ ਵਾਂਗ ਸਹੀ ਅਗਵਾਈ, ਸਭ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੁੱਠ ਰੱਖ ਕੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਬਦਲੇ, ਦਿਨ ਰਾਤ ਦੀ ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਇਮਨਾਦਾਰ ਹੋਣ ਲਈ ਜਮਾਂਦਾਰ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਅਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

28. ਮੇਜਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਨਾਭਾ ਅਕਾਲ ਇਨਫੈਂਟਰੀ)

ਨਵੰਬਰ 1944 ਨੂੰ ਅਲਬੈਰਟੋ (Alberto) ਉਪਰ ਹਮਲੇ ਸਮੇਂ ਮੇਜਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਅਕਾਲ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਦੀ ਬੀ ਕੰਪਨੀ (B Company) ਦੀ

ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਦਸ ਮਿੰਟ ਪਹਿਲਾਂ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਪਰ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਦਲਣਾ ਪਿਆ। ਕੰਪਨੀ ਇੱਕਦਮ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਇੱਕ ਭਾਰੀ ਫੌਜ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਹੋਏ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਕਮਾਂਡਰਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਤਿੰਨ ਪਲਟਨਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਇਸ ਖਤਰਨਾਕ ਸਮੇਂ ਮੇਜਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੇ ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਬਿਨਾ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ। ਉਹ ਵਰਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇੱਕ ਪਲਟਨ ਤੋਂ ਦੂਸਰੀ ਪਲਟਨ ਤੱਕ ਮੁੜ ਮੁੜ ਪਹੁੰਚਦਾ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਧੀਰਜ, ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਸਦਕਾ ਮੇਜਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਵੱਲ ਵੱਧੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸਫ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੱਕ ਪੁੱਜਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਰਹੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੇਜਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 30 ਨਵੰਬਰ 1944 ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ।

29. ਜਮਾਂਦਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ (ਦੂਜੀ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਸ਼ਨ)

19/20 ਮਈ 1944 ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਔਰਤੋਨਾ ਫਰੰਟ ਉਪਰ ਜਮਾਂਦਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕੁਸਲ ਅਫਸਰ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਮਿਸਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪਲਟਨ ਹਮਲੇ ਲਈ ਨਿਕਲੀ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਕੁਝ ਪਹਿਲੇ ਮੋਰਚੇ ਖਾਲੀ ਮਿਲੇ। ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਤਿਜਕ ਦੇ ਉਸਨੇ ਕੁਝ ਨਵੇਂ ਫੈਸਲੇ ਲਏ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸਨੇ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਫਾਈਰਿੰਗ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਹਿਲੇ ਹਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ 12 ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਜਖਮੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਕਈ ਨੂੰ ਜੰਗੀ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਿਹਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਮਾਂਦਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣਾ ਉਪਰੋਸ਼ਨ ਤਦ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਥਿਆਰ ਨਾ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਸਭ ਜਖਮੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਨਾ ਲਿਆ। ਜਮਾਂਦਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਅਗਵਾਈ ਸਦਕਾ ਅਤੇ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਬਹਾਦਰੀ ਸਦਕਾ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

30. ਸੁਬੇਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ (ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਜੀਨੀਅਰਸ)

69ਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਫੀਲਡ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸੁਬੇਦਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ 1943 ਸੰਵੰਦਰ ਵਿੱਚ 8ਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੀ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਆਮਦ ਤੋਂ ਸਮੇਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਪ੍ਰਤੀ, ਬੜੀ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ।

ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਲਤਾਈ ਦੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੁਦ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਉਸਨੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਇੱਕ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ। ਜਨਵਰੀ 1945 ਨੂੰ ਪੁਲਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਜਦੋਂ ਸੂਬੇਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਬੜੀ ਜਬਰਦਸਤ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਫਾਇਰਿੰਗ ਦੇ ਚੱਲਦੇ ਹੋਏ ਸੈਰਕੀਓ ਘਾਟੀ (Serchio Valley) ਵਿੱਚ ਚੱਲੀ ਪੁਲਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਮੁਹਿਮ ਵਿੱਚ ਸੂਬੇਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੱਕ ਬਹਾਦਰ ਅਤੇ ਸੁਯੋਗ ਕਮਾਂਡਰ ਦੀ ਉਦਾਹਰਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਸੂਬੇਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਜਿਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਤਲਮੇਲ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ, ਉਥੋਂ ਉਹ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਉਪਰ ਖੁਦ ਵੀ ਇੱਕ ਬਹਾਦਰ ਜਵਾਨ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਖੁਦ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਾਸੀਅਤ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਜਾਂਦੂਗਰ ਸੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਬੋਲਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਮਨੋਬਲ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਕਰ ਦਿੱਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਸੁਝਾਅ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਤਾਂ ਲਿਆਂਦੀ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਔਕਤਾਂ ਭਰੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਧੀਆ ਦਰਜੇ ਦੇ ਪੁਲਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ। ਸੂਬੇਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਪਾਏ ਗਏ ਯੋਗਦਾਨ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ।

3. ਭਾਰਤੀ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸੇਵਾ ਮੈਡਲ (THE INDIAN DISTINGUISHED SERVICE MEDAL)

Indian Distinguished Service Medal

ਭਾਰਤੀ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸੇਵਾ ਮੈਡਲ (ਪਦਕ) ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ 1907 ਵਿੱਚ ਸੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸਨਮਾਨ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਫੌਜ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਵਿੱਚ ਵਧੀਆ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਬਦਲੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਡਰ ਆਫ਼ ਮੈਰਿਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਸਨਮਾਨ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਦੂਸਰੇ ਤੋਂ ਤੀਸਰੇ ਸਥਾਨ ਉਪਰ ਗਿਣਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਭਾਰਤੀ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸੇਵਾ ਮੈਡਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਅਤੇ ਇੰਡੀਅਨ ਸਟੇਟ ਫੌਰਸਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਘੇਰਾ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਾਇਲ ਇੰਡੀਅਨ ਮੈਰਿਨ, ਇੰਡੀਅਨ ਏਅਰ ਫੌਰਸ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਬੇਮਿਸਾਲ ਬਹਾਦਰੀ ਬਦਲੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਇਸਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੋਵਾਂ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗਾਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਲਤਾਈਆਂ ਵਿੱਚ 6000 ਤੱਕ ਪੁੱਜੀ। ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਬਟਾਲੀਅਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਅਤੇ ਵੇਰਵੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ।

ਦੂਜੀ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ (2nd Punjab Regiment)

ਇਸ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਨੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਲਤਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦਿਖਾਈ। ਗਈ। ਇਸ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਵੱਲੋਂ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ Ortona, pratelle, Modina, Donato, Vignola and Soliano ਆਦਿ ਮੁੱਖ ਬਾਵਾਂ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਲਤਾਈ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਕੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਹਰਾਇਆ। ਇਸ ਬਟਾਲੀਅਨ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤੀ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸੇਵਾ ਮੈਡਲ (ਪਦਕ) ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ

ਸਨਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਡਰ ਆਫ ਮੈਰਿਟ, ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਅਤੇ ਮਿਲਟਰੀ ਮੈਡਲ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਜਦੋਂ ਜਮਾਂਦਾਰ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਲੈ ਕੇ ਹਮਲੇ ਲਈ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਾਸਾ ਨੌਵਾ (Casa Nuova) ਵਿੱਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਟਿਕਾਣਿਆ ਉਪਰ ਛਥੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣਗੇ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੁਸ਼ਮਣ ਲੱਭ ਕੇ ਮਾਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਜਮਾਂਦਾਰ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਸਿਲਾਰੋ ਨਦੀ (Fiume Sillaro) ਦੀ ਓਟ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਥੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ 50 ਕੁ ਸੀਟਰ ਦੀ ਢੂਗੀ ਤੋਂ ਫਾਇਰੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਟੁਕੜੀ ਵੀ ਸਿਲਾਰੋ ਨਦੀ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ ਗਸ਼ਤ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਮਾਂਦਾਰ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਖਤਰਾ ਸੀ। ਜਮਾਂਦਾਰ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹੱਟ ਕੇ ਗਸ਼ਤ ਕਰ ਰਹੀ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੌਰਚਾ ਸਿੰਧਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਗਸ਼ਤੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕਈ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਹਟਾ ਲਿਆ। ਇਹ ਮੌਰਚਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਿਸਾਲ ਹੈ, ਜੋ 20 ਅਤੇ 21 ਅਪ੍ਰੈਲ 1945 ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਮੌਰਚੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਜਰਮਨ ਦੀ ਚੌਥੀ ਪੈਰਾਸੂਟ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (4th Paratroop Division) ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਹਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਨਾ ਸਕੀਆਂ। ਇਸ ਮੌਰਚੇ ਵਿੱਚ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਸਿੰਖ ਫੌਜੀਆਂ ਹਵਾਲਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਹਵਾਲਦਾਰ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸੇਵਾ ਮੈਡਲ (ਪਦਕ) (The Distinguished Service Medal) ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ।

3rd Battalion (8th Punjab regiment) ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਤੀਜੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਦੀ ਅੱਠਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਨੇ ਪਰਸੀਆ, ਮਿਸਰ, ਅਤੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵੱਲੋਂ ਤਰੀਨੀਉ, ਪੇਰਾਨੋ, ਸਾਂਗਰੋ, ਵੀਲਾ ਗਰਾਂਦੇ, ਗੁਸਤਾਵ ਲਾਈਨ, ਸੌਂਤੇ ਗਰਾਂਦੇ ਅਤੇ ਸੇਨੀਊ (Trignio, Perano, Sangro, Villa Grande, Gustav Line, Monte Grande and Senio) ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਇਸ ਬਟਾਲੀਅਨ ਦੇ ਹਵਾਲਦਾਰ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇੰਡੀਅਨ Indian Distinguished Service Medal ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ।

11ਵੀਂ ਸਿੰਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ (11th Sikh Regiment)

11ਵੀਂ ਸਿੰਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਰਾਇਲ ਬਟਾਲੀਅਨ ਜੁਲਾਈ 1944 ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਚੌਥੀ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨਾਲ ਆ ਕੇ

ਜੁੜੀਆਂ। ਜੁਲਾਈ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 11ਵੀਂ ਸਿੰਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਈ। 30 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਗੋਬਿੰਦ ਲਾਈਨ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਟਲੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਇਟਲੀ ਦੇ ਉਪਜਾਊ ਖੇਤਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਇਲਾਕਾ ਸੀ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਤੇ ਕਾਲਵੇ (Monte Calvo) ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਉਪਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਬਟਾਲੀਅਨ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦੀ ਗਈ। 11ਵੀਂ ਸਿੰਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦਾ ਸਫਾਇਆ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਕੈਦੀ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਬਟਾਲੀਅਨ ਨੇ ਦੂਜੀ ਪੰਜਾਬ ਬਟਾਲੀਅਨ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗੋਬਿੰਦ ਲਾਈਨ 'ਤੇ ਕਈ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਫਲਤਾਵਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ। ਕੋਰੀਆਨੋ (Coriano) ਵਿਖੇ ਕੌਂਕਾ ਨਦੀ (Conca River) ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਪੋਥਾਟੀ (Po Valley) ਵਿੱਚ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਟਾਲੀਅਨ ਵੱਲੋਂ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਤੰਬਰ 13 ਨੂੰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨਾਂ ਨੇ ਮਿਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮਿਤਰ ਫੌਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ 'ਕਰੋ ਜਾਂ ਮਰੋ' ਵਾਲੇ ਹਸਲੇ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਪਾਸਾ ਦੂਜੀ ਪੰਜਾਬ ਬਟਾਲੀਅਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਬਟਾਲੀਅਨ ਪੌਜੇ ਸਨ ਜਵਾਨੀ (Poggio San Giovanni) ਵੱਲ ਵਧੀ। ਇੱਥੇ ਚੌਥੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਵੱਲੋਂ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਅਜਾਦ ਸਟੇਟ ਸਨ ਮਾਰੀਨੋ (San Marino) 24 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਲਈ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 11ਵੀਂ ਸਿੰਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਪੰਜਾਬ ਬਟਾਲੀਅਨ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਸੀਜ਼ ਫਾਈਰ (Cease Fire) ਉਪਰੋਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ 29 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ 11ਵੀਂ ਸਿੰਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਵਿਚਲੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਿੰਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸੇਵਾ ਮੈਡਲ (ਪਦਕ) (The Distinguished Service Medal) ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ।

ਹਵਾਲਦਾਰ ਜਗਿਰ ਸਿੰਘ (Havildar Jagir Singh)

ਹਵਾਲਦਾਰ ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ (Havildar Pala Singh)

ਨਾਇਕ ਰਾਮ ਸਿੰਘ (Naik Ram Singh)

ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਬੱਲ ਸਿੰਘ (Lance Naik Ball Singh)

ਸਿਪਾਹੀ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ (Sepoy Babu Singh)

ਸਿਪਾਹੀ ਜਗਤ ਸਿੰਘ (Sepoy Jagat Singh)

ਬਾਰਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ (12th Frontier Force Regiment)-

ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਵਿੱਚ ਬਾਰਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ (12th Frontier Force Regiment) ਨੇ ਇਟਲੀ ਦੀ ਤਾਰਾਂਤੋ (Taranto)

ਬੰਦਰਗਾਹ ਉੱਤੇ ਸੰਬੰਧ 1943 ਨੂੰ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਟਲੀ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵਿੱਚ ਇਸ ਬਟਾਲੀਅਨ ਨੇ ਸਾਂਗਰੋ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਮੌਸਾਗਰੋਨੀਆ (Mozzagrogna) ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਬੜੀ ਭਿਆਨਕ ਲੜਾਈ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਇਸ ਬਟਾਲੀਅਨ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਉਸਦੀਆਂ ਲਕਣਗਾਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬੰਬਾਂ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ। ਜਿਥੇ ਜਰਮਨ ਫੌਜੀ ਜਮੀਨ ਵਿੱਚ ਖੋਦੀਆਂ ਸਰੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦਰਜਨਾਂ ਜਰਮਨ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਧੇ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੱਭ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਕਈ ਛੱਤਾਂ ਉੱਪਰ ਲੁਕੇ ਸਨ, ਕਈ ਵਾਈਨ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਤਹਿਖਾਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਫੜੇ ਗਏ। ਇਸ ਰੈਜੀਸ਼ਨ ਨੇ ਕਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮੁਹਿਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਣ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ।

ਦੰਸ਼ਬਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਇੱਕ ਲੰਬੀ ਅਤੇ ਦਰਦਨਾਕ ਰਾਤ ਦੇ ਬੀਤ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਜਦੋਂ ਪੂਰਬ ਵੱਲੋਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਿਰਨ ਨਜ਼ਰ ਆਈ ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲੋਂ ਛੋਟੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਅਵਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗੀ। ਬਿਊਟਸਟੈਂਕ ਸਾਂਗਰੋ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵੱਧ ਰਹੇ ਸਨ। 14 ਦੰਸ਼ਬਰ ਨੂੰ ਬਾਰਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰੈਜੀਸ਼ਨ ਨੇ ਸਾਰਾ ਰਸਤਾ ਜਾਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਵੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਸੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਰਮਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਜ਼ੇਰਦਾਰ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਕਾਰਨ 12ਵੀਂ ਬਟਾਲੀਅਨ ਦਾ ਸੰਪਰਕ ਡੋਗਰਾ ਕੰਪਨੀ ਨਾਲੋਂ ਕੱਟ ਗਿਆ। ਹੁਣ 12ਵੀਂ ਬਟਾਲੀਅਨ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਇੱਕਲਿਆਂ ਹੀ ਕਰਨਾ ਪੈਣਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਮੱਦਦ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਧੱਕਿਆ ਸਗੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਕੁਝ ਟੈਂਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਥੋਹ ਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਬਟਾਲੀਅਨ ਵੱਲੋਂ ਖੂਨ ਡੱਲਵੀਂ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਪਾਸਾ ਪਲਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਲੜਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੂਰਵਜਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾ ਕੇ 12ਵੀਂ ਰੈਜੀਸ਼ਨ ਨੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਸ਼ਬੂਤ ਦਿੱਤਾ।

ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰੈਜੀਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਸਾਂਗਰੋ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਟਲੀ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਲੜਾਈਆਂ ਲੜੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ Romagnoli, The Moro, Impossible Bridge, Cassino, Pignataro, Advance to Florence, Campriano, Gothic Line, Coriano, The Senio, Santerno Crossing ਦੀਆਂ ਮੁਹਿਮਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰੈਜੀਸ਼ਨ ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦਿਖਾਈ। 12ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰੈਜੀਸ਼ਨ ਦੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ

ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸੇਵਾ ਮੈਡਲ (ਪਦਕ) (The Distinguished Service Medal) ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ।

ਹਵਾਲਦਾਰ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ

ਹਵਾਲਦਾਰ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ

ਹਵਾਲਦਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ

ਹਵਾਲਦਾਰ ਦਿਲਾਵਰ ਸਿੰਘ

ਸਿਪਾਹੀ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ

ਨਾਇਕ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ

ਤੇਰਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰਾਈਫਲਸ (13th Frontier Force Rifles)

ਇਟਲੀ ਦੇ ਕਸਬੇ ਸਨ ਅੰਜਲੇ (San Angelo) ਦੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਜਦੋਂ ਇਹ ਬਟਾਲੀਅਨ ਅਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਜਮਾਂਦਾਰ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਚਾਰ ਸਵੈਚਲਿਤ ਗੰਨਾਂ ਇੱਕ ਦਰੱਖਤ ਦੇ ਹੇਠ ਲਗਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਇੱਥੇ ਤੱਕ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਸਵੈਚਲਿਤ ਗੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਉਂ ਹੀ ਜਰਮਨ ਫੌਜੀ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰਾਈਫਲਸ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਉੱਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਅਚਾਨਕ ਹੋਏ ਹਮਲੇ ਕਾਰਨ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦਾ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਵੀ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰਾਈਫਲਸ ਨੇ ਟੈਂਕਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਪਿਨੇਆਤਾਰੋ (Pignataro) ਉੱਪਰ ਹਮਲਾ ਸਵੇਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਗੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰਾਈਫਲਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨ ਫੌਜ ਨੇ ਗੋਡੇ ਟੇਕ ਦਿੱਤੇ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਿਨੇਆਤਾਰੋ (Pignataro) ਵਿੱਚ ਜਰਮਨਾਂ ਦਾ ਸਫ਼ਾਇਆ ਹੋ ਗਿਆ। ਇੱਥੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਦੀ ਗਹਿਰੀ ਖੂਨ ਡੱਲਵੀਂ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹਜ਼ਾਰ (1000) ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਹਨਾਂ ਬਾਅਦ ਪਿਨੇਆਤਾਰੋ (Pignataro) ਅਤੇ ਸਨ ਅੰਜਲੇ (San Angelo) ਉੱਪਰ ਅਧਿਕਾਰ ਜਮਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰਾਈਫਲਸ ਵੱਲੋਂ ਸਾਂਗਰੋ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਟਲੀ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਲੜਾਈਆਂ ਲੜੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ Romagnoli, The Moro, Impossible Bridge, Cassino, Pignataro, Advance to Florence, Campriano, Gothic Line, Coriano, The Senio, Santerno Crossing ਦੀਆਂ ਮੁਹਿਮਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰਾਈਫਲਸ ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦਿਖਾਈ। 13ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰਾਈਫਲਸ ਦੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ

ਭਾਰਤੀ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸੇਵਾ ਮੈਡਲ (ਪਦਕ) (The Distinguished Service Medal) ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ।

ਨਾਇਕ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਨਾਇਕ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਹਵਾਲਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ
ਹਵਾਲਦਾਰ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ

15ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ (15th Punjab Regiment)

15ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ (15th Punjab Regiment) ਨੇ ਜਦੋਂ ਦਸੰਬਰ 1944 ਵਿੱਚ ਲੰਚਾਨੋ (Lanciano) ਨੂੰ ਜਰਮਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਆਜਾਦ ਕਰਵਾਇਆ ਤਾਂ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਦਾ ਬੜਾ ਜੁਗਦਾਰ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਦਸੰਬਰ ਵਿੱਚ ਮੋਰੋ (Moro) ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਪੁੱਲ ਬਣਾਇਆ। ਜਿਸ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸੰਗੀਨ ਲਤਾਈ ਕਰਕੇ ਇੱਥੋਂ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ। ਇਸੇ ਮੁਹਿਮ ਦੌਰਾਨ 22 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਵੇਸਾਨੋ (Vezzano) ਵਿੱਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ। ਜਰਮਨਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਇਸ ਬਟਾਲੀਅਨ ਨੂੰ ਕਸੀਨੋ, ਸੇਨੀਊ ਅਤੇ ਗੋਬਿਕ ਲਾਈਨ ਉੱਪਰ ਵੀ ਜਰਮਨਾਂ ਨਾਲ ਕਈ ਵਾਰ ਲੜਨਾ ਪਿਆ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਬਟਾਲੀਅਨ ਨੇ ਬਹੁਤ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਜਰਮਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਵਾਰ ਹਰਾਇਆ। ਇਸ ਬਟਾਲੀਅਨ ਦੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸੇਵਾ ਮੈਡਲ (ਪਦਕ) (The Distinguished Service Medal) ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ।

ਸੂਬੇਦਾਰ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ
ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ
ਹਵਾਲਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ

16ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ (16th Punjab Regiment)

16 ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰਜ਼ਮੈਂਟ ਨੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਆਦਰੀਆਟਿਕ ਫਰੰਟ (Adriatic Front) 'ਤੇ ਲੜਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਸੀਨੋ (Cassino) ਦੀ ਲਤਾਈ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਜਿਥੇ ਇਸ ਬਟਾਲੀਅਨ ਨੂੰ ਕਸੀਨੋ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਰਮਾ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਬਟਾਲੀਅਨ ਵੱਲੋਂ ਨਾਇਕ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ (ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਖਿੜਕੀਆਂ ਕਲਾਂ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਾ ਜਿਸ ਦੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਕੀਤੀ ਹੈ) ਅਤੇ ਨਾਇਕ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸੇਵਾ ਮੈਡਲ (ਪਦਕ) (The Distinguished Service Medal) ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ।

ਨਾਇਕ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ
ਨਾਇਕ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ

ਨਭਾ ਅਕਾਲ ਇਨਫੈਂਟਰੀ (Nabha Akal Infantry)

ਨਭਾ ਅਕਾਲ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ 10 ਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨਾਲ ਜੋਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਇਸ ਬਟਾਲੀਅਨ ਨੂੰ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਲੜਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨਾਲ ਜੋਤਿਆ ਗਿਆ। ਨਭਾ ਅਕਾਲ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਸਟੇਟ ਆਰਮੀ ਵਜੋਂ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਭਾ ਰਿਆਸਤ* ਵੱਲੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਨਭਾ ਅਕਾਲ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਨੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਹਿਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਔਕੜਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਮੁਹਿਮਾਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੇਂਦਰੀ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਪਹਾੜੀ ਰਸਤਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਨਦੀਆਂ ਤੇ ਨਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਝੂੰਥੀਆਂ ਖਾਈਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਰਗੇ ਅੱਖੇ ਕੰਮ ਇਸ ਫੌਜ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਏ। ਇਸ ਫੌਜ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਉਪਰੋਸ਼ਨ ਲਤਿਆ ਗਿਆ, ਉਸਦਾ ਨਾਂ “ਜੈਤੂਨ ਉਪਰੋਸ਼ਨ” (Operation Olive) ਸੀ। ਜੋ ਜਰਮਨਾਂ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰੱਖਿਆ ਪੰਕਤੀ ਗੋਬਿਕ ਲਾਈਨ (Gothic Line) ਨੂੰ ਤੱਤੀਨ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਉਪਰੋਸ਼ਨ 25 ਅਗਸਤ 1944 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 25 ਅਕਤੂਬਰ 1944 ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ। ਨਭਾ ਅਕਾਲ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਨੂੰ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਮਈ 1945 ਤੱਕ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਜਾਣ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਬਲੀਦਾਨ ਦੇਣਾ ਪਿਆ। ਨਭਾ ਅਕਾਲ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਦੇ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸੇਵਾ ਮੈਡਲ (ਪਦਕ) (The Distinguished Service Medal) ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ।

ਹਵਾਲਦਾਰ ਬਾਰਾ ਸਿੰਘ

ਹਵਾਲਦਾਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ

*(ਨਭਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਰਿਆਸਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਸੀ। ਜਿਸਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਸਿੱਖ ਰਿਆਸਤਾਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਭਾਰਤੀ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਾਂਗ ਫੌਜੀ ਮੱਦਦ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।)

ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮਡ ਕੋਰਪਸ (Indian Armoured Corps)

ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮਡ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟਸ ਵੀ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ 1944 ਨੂੰ ਦਾਖਲ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ 10 ਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨਾਲ ਜੋਤਿਆ ਗਿਆ। ਜੋ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਲੜੀ। ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮਡ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟਸ ਨੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਉੱਪਰ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਆਰਮਡ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ। ਇਟਲੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦਰਿਆ ਪੋ (River Po) ਪਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਦੀਆਂ ਸਭ ਬਟਾਲੀਅਨਾਂ ਜਲਦੀ ਤੋਂ

ਜਲਦੀ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਇਟਲੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵੀਨਸ (Venice or Venezia) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੂਸਰੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮਡ ਰੈਜ਼ੀਸੈਂਟਸ ਵੀ ਸੀ। ਪਰ ਦਰਿਆ ਪੋਂ ਪਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਭ ਫੌਜਾਂ ਰੁੱਕ ਗਈਆਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਮਰੀਕਨ ਜਨਰਲ ਕਲਾਰਕ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਅਸੀਂ ਆਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮਡ ਰੈਜ਼ੀਸੈਂਟਸ ਨੇ ਇਟਲੀ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮਡ ਰੈਜ਼ੀਸੈਂਟਸ ਦੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸੇਵਾ ਮੈਡਲ (ਪਦਕ) (The Distinguished Service Medal) ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ।

ਲਾਂਸ ਦਫ਼ਾਦਾਰ ਕਿਹਰ ਸਿੰਘ
ਐਸ ਡੀ ਐਸ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਏ ਐਲ ਡੀ ਕਿਹਰ ਸਿੰਘ
ਦਫ਼ਾਦਾਰ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ
ਦਫ਼ਦਾਰ ਮੇਜਰ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਜੀਨੀਅਰਸ (Indian Engineers)

ਜਦੋਂ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਮੌਰੇ ਨਦੀ (Moro River) ਉੱਪਰ “ਅਸੰਭਵ ਪੁੱਲ” (The Impossible Bridge) ਨਾਂ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਲੱਗਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਨੈਡੀਅਨ ਅਤੇ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਜੀਨੀਅਰਸ ਨੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੁਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਨਦੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਪੁੱਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਜਿੱਥੇ ਪੁੱਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਸੀ। ਉਥੋਂ ਹੀ ਅੱਗੇ ਲਤਨ ਲਈ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦੀ 21ਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਬ੍ਰਿਗੇਡ (Indian 21st Infantry Brigade) ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਨੇ ਕਲਦਾਰੀ (Caldari) ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ।

ਇਹ ਪੁੱਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਪਹਿਚਾਣ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਪੁੱਲ ਨੂੰ ‘ਅਸੰਭਵ ਪੁੱਲ’ (The Impossible Bridge) ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਭੁਗੋਲਿਕ ਆਧਾਰ ‘ਤੇ ਇਸ ਨਦੀ ਉੱਪਰ ਪੁੱਲ ਸਿਰਫ਼ ਉਥੇ ਬਣ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਜ਼ਰਮਨਾ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਸੀ। ਪਰ ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਜੀਨੀਅਰਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਕਾਰੀਗਰੀ ਨਾਲ ਅਸੰਭਵ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸੰਭਵ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ 9 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਫੌਜ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਜੀਨੀਅਰਸ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ

ਭਾਰਤੀ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸੇਵਾ ਮੈਡਲ (ਪਦਕ) (The Distinguished Service Medal) ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ।

ਨਾਇਕ ਦਾਨ ਸਿੰਘ
ਨਾਇਕ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ

ਰਾਇਲ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਸਰਵਿਸ ਕੌਰਪਸ (Royal Indian Army Service Corps)

ਜੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਫੌਜ ਹਰ ਮੁਹਾਜ਼ ਉੱਪਰ ਮੂਹਰੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹਰ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਫੌਜੀ ਟੁਕੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਰਮੀ ਸਰਵਿਸ ਕੌਰਪਸ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਰਾਇਲ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਸਰਵਿਸ ਕੌਰਪਸ ਦਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਰੋਲ ਸੀ। ਜਿਸਨੇ ਹਰ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਨਿਭਾਇਆ। ਢੋਕਾ ਢੁਆਈ ਦਾ ਕੰਮ, ਹਿਬਿਆਰਾਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ, ਗੋਲਾ ਬਾਰੂਦ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਆਪਸੀ ਤਾਲਮੇਲ ਆਦਿ ਕੰਮ ਜੋ ਰਾਇਲ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਸਰਵਿਸ ਕੌਰਪਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸ੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ। ਦੂਜੀ ਸ੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਰਾਸ਼ਨ, ਪਾਣੀ, ਪੈਟਰੋਲ, ਡੀਜ਼ਲ, ਗੋਲਾ ਬਾਰੂਦ ਵਾਲੀਆਂ ਬੈਟਰੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਕੰਮ ਸਨ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਰਾਇਲ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਸਰਵਿਸ ਕੌਰਪਸ ਨੇ ਹਰ ਅੱਖੇ ਤੋਂ ਅੱਖੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ। ਖਰਾਬ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਜਿਆਦਾ ਠੰਡ, ਬਰਫਬਾਰੀ, ਤੇਜ਼ ਤੇ ਲੰਬੀਆਂ ਬਾਰਿਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਰਸਤੇ ਵੀ ਪਹਾੜੀ ਜਾਂ ਨਹਿਰਾਂ, ਨਾਲਿਆਂ ਤੇ ਖਾਈਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਲੰਘ ਕੇ ਮੌਰਚਿਆਂ ਤੱਕ ਸਮਾਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ, ਜਿੱਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਧਨ ਚਾਹੀਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਥੋਂ ਬਹਾਦਰ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤੀ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਰਾਇਲ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਸਰਵਿਸ ਕੌਰਪ ਕੋਲ ਸੀ। ਜਿਸਨੇ ਇਟਲੀ ਜਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਕੇ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਲਤਾਈ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਆਦਾ ਕੀਤਾ। ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਰਾਇਲ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਸਰਵਿਸ ਕੌਰਪ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਠੰਡ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰਾਂ ਉੱਪਰ ਸੀ। ਉਥੋਂ ਬਰਫਬਾਰੀ ਅਤੇ ਬਾਰਿਸ਼ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਰੰਗ ਦਿਖਾਇਆ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪਹਾੜੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣੀਆਂ ਸੁਭਾਵਿਕ ਸਨ। ਰਾਇਲ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਸਰਵਿਸ ਕੌਰਪਸ ਹਰ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਉੱਤਰੀ ਚਾਹੇ ਉਹ ਇਟਲੀ ਦਾ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕਾ ਸੀ, ਚਾਹੇ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਾ ਸੀ ਜਾਂ ਸਮੁੰਦਰੀ ਤੱਟ ਸੀ। ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ, ਹਰ ਮੋਰਚਾ ਹਰ ਮੌਸਮ, ਹਰ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਰਾਇਲ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਸਰਵਿਸ ਕੌਰਪਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਨੂੰ

ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਇਆ। ਰਾਇਲ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਸਰਵਿਸ ਕੌਰਪਸ ਦੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸੇਵਾ ਮੈਡਲ (ਪਦਕ) (The Distinguished Service Medal) ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ।

ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਕਿਹਰ ਸਿੰਘ

ਡਰਾਈਵਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਜਮਾਂਦਾਰ ਰਤਨ ਸਿੰਘ

ਜਮਾਂਦਾਰ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ

ਦਫ਼ਾਦਾਰ ਮੇਜਰ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ

1 ਕਸੀਨੇ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਜਮਾਂਦਾਰ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਜਮਾਂਦਾਰ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸੁਬੇਦਾਰ ਸੁਲਤਾਨ ਸਿੰਘ

2 ਸਾਂਗਰ੍ਹ ਰਿਵਰ ਕਰੋਮੇਸ਼ਨ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਵਿੱਚ ਲਾਂਸ ਹਵਾਲਦਾਰ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿ

3 ਫੌਰਲੀ ਕਰੋਮੇਸ਼ਨ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਵਿੱਚ ਨਾਇਕ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸੈਨਾ ਦੇ ਗੁਣ ਅਵਾਰਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸਨ।

*ਉਪਰੋਕਤ ਭਾਰਤੀ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸੇਵਾ ਮੈਡਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਲਤਾਈ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਸਿਰਫ ਨਾਂ ਹੀ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਹਨ।

4. ਸੈਨਾ ਸਨਮਾਨ (Military Medal)

ਸੈਨਾ ਸਨਮਾਨ 25 ਮਾਰਚ 1916 ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ 1993 ਵਿੱਚ ਦੇਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਲੜਾਈ ਦੌਰਾਨ ਬਹਾਦਰੀ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਨਮਾਨ ਸੀ। ਜਿਸਨੂੰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਅਤੇ ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਸਨਮਾਨ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ 15000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਲੜਨ ਵਾਲੀ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਲਤ ਰਹੀ ਸੀ। ਜੋ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰੈਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨਾਂ, ਬਟਾਲੀਅਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇਥੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਸੈਨਾ ਸਨਮਾਨ (Military Medal) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।

* ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮਡ ਕੌਰਪਸ (Indian Armoured Corps)

ਦਫ਼ਾਦਾਰ ਬਲਵੰਡ ਸਿੰਘ

ਦਫ਼ਾਦਾਰ ਬੱਧਣ ਸਿੰਘ

ਸਵਾਰ ਚੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਲਾਂਸ ਦਫ਼ਾਦਾਰ ਨਰਹਾਰ ਸਿੰਘ

ਲਾਂਸ ਦਫ਼ਾਦਾਰ ਸੁਲਤਾਨ ਸਿੰਘ

ਸਵਾਰ ਐਸ ਸਿੰਘ

* ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰਸ (Indian Army Engineers)

ਹਵਾਲਦਾਰ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ

ਹਵਾਲਦਾਰ ਬੀ ਸਿੰਘ

ਸੈਪਰ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ

ਨਾਇਕ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ
ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਹਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ
ਨਾਇਕ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ
ਨਾਇਕ ਬੇਮ ਸਿੰਘ
ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਨਰਜਨ ਸਿੰਘ
ਹਵਾਲਦਾਰ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ
ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਲਾਲ ਸਿੰਘ
ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਐੱਸ ਸਿੰਘ

* **ਪਹਿਲੀ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ (1st Punjab Regiment)**

ਨਾਇਕ ਹਿਮਤ ਸਿੰਘ
ਨਾਇਕ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ
ਸਿਪਾਹੀ ਨਹਰ ਸਿੰਘ
ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ

* **ਦੂਜ਼ਰੀ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ (2nd Punjab Regiment)**

ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਭੂਰ ਸਿੰਘ
ਸਿਪਾਹੀ ਚਰਨ ਸਿੰਘ
ਨਾਇਕ ਡੀ ਸਿੰਘ
ਸਿਪਾਹੀ ਧੰਨ ਸਿੰਘ
ਹਵਾਲਦਾਰ ਜੀ ਸਿੰਘ (IDSIM)
ਨਾਇਕ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ
ਹਵਾਲਦਾਰ ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ
ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਰਾਏ ਸਿੰਘ

* **ਅੱਠਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ (8th Punjab Regiment)**

ਸਿਪਾਹੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ
ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ
ਸਿਪਾਹੀ ਐੱਸ ਸਿੰਘ

* **ਗਿਆਰਵੀਂ ਸਿੱਖ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ (11th Sikh Regiment)**

ਹਵਾਲਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ
ਹਵਾਲਦਾਰ ਚਰਨ ਸਿੰਘ
ਸਿਪਾਹੀ ਐੱਚ ਸਿੰਘ

ਸਿਪਾਹੀ ਐੱਸ ਸਿੰਘ
ਹਵਾਲਦਾਰ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ
ਸਿਪਾਹੀ ਨੰਦ ਸਿੰਘ
ਨਾਇਕ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ
ਸਿਪਾਹੀ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ
ਨਾਇਕ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ

* **13ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰਾਈਫਲਸ (13th Frontier Force Rifels)**

ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਬਰਕਤ ਸਿੰਘ
ਸਿਪਾਹੀ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ
ਲਾਂਸ ਹਵਾਲਦਾਰ ਗਲਾਨ ਸਿੰਘ
ਸਿਪਾਹੀ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ
ਨਾਇਕ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ
ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਐੱਸ ਸਿੰਘ
ਸਿਪਾਹੀ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ
ਨਾਇਕ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ
ਨਾਇਕ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ

* **15ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ (15th Punjab Regiment)**

ਸੀ ਐਚ ਐੱਸ ਚਤਰ ਸਿੰਘ
ਸਿਪਾਹੀ ਐੱਸ ਸਿੰਘ
ਸਿਪਾਹੀ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ

* **ਨਭਾ ਅਕਾਲ ਇਨਫੈਂਟਰੀ (Nabha Akal Infantry)**

ਹਵਾਲਦਾਰ ਸੋਰ ਸਿੰਘ
ਹਵਾਲਦਾਰ ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ
ਹਵਾਲਦਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ
ਹਵਾਲਦਾਰ ਨਿੱਕਾ ਸਿੰਘ
ਨਾਇਕ ਬਚਨ ਸਿੰਘ
ਨਾਇਕ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ
ਨਾਇਕ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਸਿਪਾਹੀ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ
ਸਿਪਾਹੀ ਰਾਮ ਸਿੰਘ
ਸਿਪਾਹੀ ਲਾਭ ਸਿੰਘ

* ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਸਰਵਿਸ ਕੌਰਪਸ (Indian Army Service Corps)

ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ
 ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਘੁੱਲਾ ਸਿੰਘ
 ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ
 ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਕਾਕਾ ਸਿੰਘ
 ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ
 ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ
 ਹਵਾਲਦਾਰ ਰੇਸ਼ਮ ਸਿੰਘ
 ਨਾਇਕ ਗੁੱਲਾ ਸਿੰਘ
 ਡਰਾਈਵਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ
 ਡਰਾਈਵਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ
 ਡਰਾਈਵਰ ਗੁਲਜਾਰਾ ਸਿੰਘ
 ਡਰਾਈਵਰ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ

5- ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਤਗਮਾ (Silver Star)

ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਤਗਮਾ (Silver Star) ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਤੀਸਰੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਸਨਮਾਨ ਹੈ। ਜੋ ਅਮਰੀਕਨ ਫੌਜ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਲੋਕ ਅਮਰੀਕਨ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਮਰੀਕਨ ਫੌਜ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬੇਸਿਸਾਲ ਬਹਾਦਰੀ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਜਦੋਂ ਅਮਰੀਕਨ ਫੌਜ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਫੌਜ ਮਿਲਕੇ ਕਿਸੇ ਮੁਹਿਮ ਉੱਪਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਲੜੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਨ ਫੌਜ ਦੇ ਮੌਚੇ ਨਾਲ ਮੌਚਾ ਜੋੜ ਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਅਮਰੀਕਨ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਗੈਰ ਅਮਰੀਕੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਤਗਮਾ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ, ਉਥੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਭੂਮਿਕਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੌਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਫੌਜ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਕਈ ਲੜਾਈਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੇਸਿਸਾਲ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਹਰੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜਾਈਆਂ ਲੜੀਆਂ। ਇਹਨਾਂ ਕਈ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਬਦਲੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲੋਂ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ Silver Star ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

1. ਜਮਾਂਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ 12ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ (12th Frontier Force Regiment)

11 ਅਪ੍ਰੈਲ 1945 ਨੂੰ ਸਨਤੈਰੋਨੇ ਨਦੀ (Santerno River) 'ਤੇ ਜਰਮਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਹਿਮ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਨ ਅਤੇ ਆਸਟਰੋਲੀਅਨ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਨਾਲ 12ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਦੀ ਇੱਕ ਪਲਟਨ ਵੀ ਸੀ। ਜਿਸਦੀ ਅਗਵਾਈ ਜਮਾਂਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਥੇ ਜਮਾਂਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਲਟਨ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀਆਂ ਸਫ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਨਦੀ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਪੁੱਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਜਿਸਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ 12ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਇਹ ਪਲਟਨ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠਲੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਦੀ ਲੰਘ ਕੇ

ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਸ਼੍ਰੋਤ ਇੰਦੇ ਹੋਏ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਜੋ ਗੱਲ ਜਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ, ਉਹ ਸੀ ਬਾਰੂਦੀ ਮਾਈਨਜ਼ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਲੰਘਣਾ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਫਟ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ। 12ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਏ ਰਸਤੇ ਰਾਹਿਂ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ “ਕੰਗਾਰੂ” (ਆਸਟਰੋਲੀਅਨ ਫੌਜ) ਫੌਜ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜਮਾਂਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੇਕਰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਰੁਕ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣ ਦਾ ਪਿਛੇ ਹੈਡਕੁਆਟਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਉਸਨੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁਚੱਜੀ ਅਗਵਾਈ ਦਿੱਤਾ ਰਿਹਾ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਲੱਭ ਕੇ ਉਸ ਉਪਰ ਹਮਲੇ ਜਾਰੀ ਰੱਖੇ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੌਰਚੇ ਬਣਾ ਕੇ ਲੜ ਰਿਹਾ ਸੀ। 12ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਦੀ ਪਲਟਨ ਇੱਕ ਵਾਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਪਿਰ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਜਮਾਂਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਬਹੁਤ ਧੀਰਜ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 12ਵੀਂ ਫਰੰਟੀਅਰ ਫੌਰਸ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਦੀ ਪਲਟਨ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਬਾਕੀ ਦੀ ਫੌਜ ਨਾ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਇਸ ਅੱਖੇ ਅਤੇ ਖਤਰਨਕ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਜਮਾਂਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਧੀਰਜ ਭਰੇ ਸੁਭਾਅ ਕਰਕੇ, ਉਸਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਕਰਕੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਹੱਟਣਾ ਪਿਆ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਰਮਨ ਫੌਜੀ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਵੀ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਜਮਾਂਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸ ਵਧੀਆ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਬਦਲੇ ਉਸਨੂੰ ਅਮਰੀਕਨ ਸਨਮਾਨ ਸਿਲਵਰ Star ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ।

2. ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੂਜੀ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ

ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਇੰਡੀਸ਼ ਨਦੀ (Indice River) ਉਪਰ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਧੀਲ 1945 ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਬਟਾਲੀਅਨ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਮਾਰ ਹੋਠੋਂ ਲੰਘ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਪਰ ਆਪਣੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਪਾਣੀ ਦੇ ਉਲਟ ਨਦੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਵੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਗੰਨਾਂ ਨਾਲ ਛਾਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਵਾਨ ਜਖਮੀ ਹੋਏ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਮਾਰੇ ਵੀ ਗਏ ਸਨ। ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਆਪ ਖੁਦ ਜਰਮਨਾਂ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਗੰਨਾਂ ਨੂੰ ਠੰਡੇ ਕੀਤਾ। ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਤ ਨਾਜ਼ੂਕ ਸਮੇਂ ਦਿਖਾਈ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸਿਲਵਰ ਸਟਾਰ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਤਾਬੇ ਦਾ ਤਗਮਾ (The Bronz Star Medal)

ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਵੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲੋਂ ਬਹਾਦਰੀ ਦਿਖਾਉਣ ਬਦਲੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ 1944 ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੁਤ੍ਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਫੌਜ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਿਵਲ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਭਾਵੇਂ 1944 ਨੂੰ ਸੁਤ੍ਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ 7 ਦਸੰਬਰ 1941 ਨੂੰ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹਾਦਰੀ ਭਰਿਆ ਕਾਰਨਾਮਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸੇਪਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ – ਬੰਗਾਲ ਸੇਪਰਸ ਐਂਡ ਮਾਈਨਰਸ (Bengal Sappers and Miners)

18 ਅਗਸਤ 1944 ਤੋਂ 18 ਦਸੰਬਰ 1944 ਤੱਕ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜਰਮਨਾਂ ਵਿੱਚੁਧੇ ਮੁਹਿਮ ਦੌਰਾਨ ਸੇਪਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਮਿਸਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਔਕਤਾਵਾਂ ਆਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਵੱਲੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਵੀ ਆਏ ਜਦੋਂ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਤੱਕ ਲਗ ਦਿੱਤੀ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਤਕਨੀਕੀ ਸੁਭਲੂਹ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀਆਂ ਵਿਛਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮਾਈਨਜ਼ ਨੂੰ ਪੁੱਟ ਪੁੱਟ ਕੇ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਹਾਹ ਪੱਧਰੇ ਕੀਤੇ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕੱਲਿਆਂ ਹੀ 200 ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਈਨਜ਼ ਪੁੱਟੀਆਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਲਟਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਖਮੀਆਂ ਨੂੰ ਜੰਗੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਵੀ ਲਿਆਂਦਾ। ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਖਤਰੇ ਭਰਪੂਰ ਕੰਮ ਸੀ। ਬਫਾਡੀ (Baffadi) ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਰੋਪ ਵੇਅ (Rope Way) ਰਾਹੀਂ ਬਾਰੂਦ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਰੱਸੇ ਨੂੰ ਜੋਤਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਇੱਕ ਮਿਸਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਬਹਾਦਰੀ ਭਰਪੂਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰਕੇ ਅਮਰੀਕਨ ਸਨਮਾਨ ਤਾਬੇ ਦਾ ਤਗਮਾ (The Bronz Star Medal) ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਇੰਡੀਅਨ ਸਰਵਿਸ ਕੌਰਪਸ (Indian Service Corps)

ਕਸੀਨੋ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦਾ ਇੱਕ ਪੇਚੀਦਾ ਮੋਰਚਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਮੋਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਜਦੋਂ ਸੱਤਵੀ ਬਿ੍ਗੇਡ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਜਰਮਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਫਾਇਰਿੰਗ ਦੀ ਮਾਰ ਹੋਨ ਸਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਲਾਂਸ ਨਾਇਕ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਕਾਇਰਾ ਸਿਗਨਲ ਸੈਂਟਰ (Caira Signal centre) ਉੱਪਰ ਲਗਾਤਾਰ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇੱਥੇ ਤਾਇਨਾਤ ਸੀ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਫਾਇਰਿੰਗ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਗਨਲ ਸੈਂਟਰ ਦਾ ਸੰਪਰਕ ਬਚਾਬਦ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ। ਜਰਮਨਾਂ ਦੀ ਮੋਰਟਰ ਅਤੇ ਗੰਨ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕਾਰਨ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਿਗਨਲ ਸੈਂਟਰ ਦਾ ਸੰਪਰਕ ਕਈ ਘੰਟਿਆਂ ਲਈ ਟੁੱਟ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਸਨੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਜ਼ਰੀਏ ਸੰਪਰਕ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਦਰਸਾਇਆ ਕਿ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਡਿਊਟੀ ਨਿਭਾਉਣ ਨਾਲ ਨਤੀਜੇ ਵਧੀਆ ਅਤੇ ਉਸਾਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਅਤਿ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਫਰਜ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮਰਪਣ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਤਾਂਬੇ ਦਾ ਤਗਮਾ (The Bronz Star Medal) ਦੇ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸਿਪਾਹੀ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ 15ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ (15th Punjab Regiment)

ਸਤੰਬਰ 1944 ਵਿੱਚ ਬੋਰਗੋ ਸਨ ਲੋਰੇਂਸੋ (Borgo San Lorenzo) ਵਿਖੇ ਗੋਬਿਕ ਲਈਨ 'ਤੇ ਜਰਮਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਮੁਠ ਭੇਡ ਸਮੇਂ 15ਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟ ਦੀ ਇੱਕ ਬਟਾਲੀਅਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਸਿਪਾਹੀ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜੋ ਇੱਕ ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਆਤਮਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਾਲਾ ਫੌਜੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸੀ। ਉਹ ਅੱਖੇ ਤੋਂ ਅੱਖੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਦੇ ਆਪਣਾ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਗੁਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਜਿੱਥੇ ਕਈ ਵਾਰ ਵਾਹਨ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜ ਸਕਦੇ ਸਨ ਜਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਲੁਕ ਲੁਕ ਜਾਣ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੈਦਲ ਚੱਲ ਕੇ ਕਈ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਅੰਜਾਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਜਾਨ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਵੀ ਇੱਝ ਹੋਇਆ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਲੋਂ ਹਮਲੇ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਲੜ ਰਹੀ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਕੋਲ ਸਮਾਂ ਬੀਤਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬਾਰੂਦ ਦੀ ਘਾਟ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਮੋਰਚੇ ਉੱਪਰ ਜੋ ਖੱਚਰਾਂ ਬਾਰੂਦ ਪਹੁੰਚਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪੁੱਜਣਾ ਹੁਣ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਅਸੰਭਵ ਵੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਰਮਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮੋਰਟਰ ਦੀ ਫਾਇਰਿੰਗ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਸੀ। ਜਿਸ

ਕਰਕੇ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਪਗਡੰਡੀ (ਰਸਤਾ) ਬੰਦ ਸੀ। ਹੁਣ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਆਪ ਚੱਲਦੀ ਫਾਇਰਿੰਗ ਵਿੱਚ 80 ਐਲ ਬੀ (36 ਕਿਲੋਗਰਾਮ) ਭਾਰਾ ਬਾਰੂਦ ਦਾ ਡੱਬਾ ਲਿਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ। ਇੱਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਡੱਬਾ ਬਾਰੂਦ ਦਾ ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਚੋਟੀ ਉੱਪਰ ਲਾਏ ਮੇਰਚਿਆਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਦੁਆਰਾ ਜਰਮਨ ਫੌਜ ਦੇ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਨਕਾਰਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਉੱਪਰ ਕਬਜ਼ਾ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਬਦਲੇ ਸਿਪਾਹੀ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਾਂਬੇ ਦਾ ਤਗਮਾ (The Bronz Star Medal) ਸਨਮਾਨ ਦੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

7. ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸੇਵਾ ਮੈਡਲ (DISTINGUISHED SERVICE MEDAL D.S.M.)

ਨੋਟ : ਮੇਜਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਇੰਡੀਅਨ ਮੈਡੀਕਲ ਸਰਵਿਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਉਪਰ ਮਿਲਟਰੀ ਮੈਡਲ ਵਿੱਚ ਦੇ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਜਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਮੈਡਲ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਵੀ ਮਿਲਿਆ ਸੀ।

6/7 ਅਕਤੂਬਰ 1944 ਨੂੰ ਜੋਰਦਾਰ ਲੜਾਈ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਖਮੀ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਰੈਜ਼ੀਮੈਂਟਲ ਏਡ ਪੋਸਟ (Regimental Aid Post) ਵਿੱਚ ਇਲਾਜ ਲਈ ਲਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਏਡ ਪੋਸਟ ਵਿੱਚ ਮੇਜਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜਖਮੀਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਆਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮੈਡੀਕਲ ਸੂਨਿਟ ਵੱਲੋਂ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਜਖਮੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਢਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਜਾਰੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਗਿਰ ਕੇ ਹਮਲੇ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਦੋ ਵਾਰ ਏਡ ਪੋਸਟ ਉਪਰ ਵੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਯੂਨਿਟ ਦਾ ਬਹਾਦਰ ਅਫਸਰ ਮੇਜਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ 47 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਹਰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲ ਕਦਮੀ ਦਿਖਾਉਂਦਾ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਾਲਾ ਜੋਸ਼ ਅਤੇ ਫੁਰਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਹਰ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਪੁੱਜਦਾ ਸਿੱਖੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੁਢਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ। ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਸਹਾਇਤਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੇਜਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 21 ਨਵੰਬਰ 1944 ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਕਰਾਸ ਅਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

(Distinguished Service Medal D.S.M.)

8. ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਪਾਇਰ ਮੈਡਲ (British Empire Medal B.E.M.)

ਹਵਾਲਦਾਰ ਮੇਜਰ ਜੌਹਰ ਸਿੰਘ ਰਾਇਲ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਸਰਵਿਸ ਕੌਰਪਸ (Royal Indian Army Service Corps)

ਸਤੰਬਰ 1944 ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਮਿੱਤਰ ਫੌਜਾਂ ਵੈਕੀਓ ਕਰੈਸਪੀਨੋ (Vecchio Crespino) ਵਿੱਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਲੈ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਫੌਜ ਨੂੰ ਗੋਲਾ ਬਾਰੁਦ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਸਰਵਿਸ ਕੌਰਪਸ ਕੋਲ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਦਾਰ ਮੇਜਰ ਜੌਹਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਨੂੰ ਬੜੀ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਇੱਕ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜੌਹਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਰੁਦ ਸਿਖਠਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਖਰਾਬ ਮੌਸਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜੋ ਬਾਰੁਦ ਵਾਲੇ ਵਾਹਨ ਗਾਰੇ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਫਸ ਗਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਭਾਰੀ ਬਾਰਿਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਖਰਾਬ ਰਸਤਿਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹਵਾਲਦਾਰ ਮੇਜਰ ਜੌਹਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਰੁਦ ਦੀ ਕਮੀ ਨਾ ਆਉਣ ਦਿੱਤੀ। ਸਗੋਂ ਮੌਰਚਿਆਂ ਤੱਕ ਬਾਰੁਦ ਪਹੁੰਚਾ ਕੇ ਲੜਾਈ ਦਾ ਪੱਖ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਵੱਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਦਾਰ ਮੇਜਰ ਜੌਹਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ 28 ਜੂਨ 1945 ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਪਾਇਰ ਮੈਡਲ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਨਾਇਕ ਸੌਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਰਾਇਲ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਸਰਵਿਸ ਕੌਰਪਸ (Royal Indian Army Service Corps)

ਰਾਇਲ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਸਰਵਿਸ ਕੌਰਪਸ ਦੀ ਮੋਟਰ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਪਲਟਨ ਜੋ ਮੌਰਚਿਆਂ 'ਤੇ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਤੋਂਪਾਂ ਦਾ ਬਾਰੁਦ ਢੋਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਬਲਾਕ ਕਮਾਂਡਰ ਨਾਇਕ ਸੌਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਜੋ ਹਰ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਬੜੇ ਧੀਰਜ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਨੂੰ ਔਖੇ ਤੋਂ ਔਖੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੁਰੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਪੁਰੀ ਕਰਦਾ। ਜਿਸਦੀ

ਮਿਸਾਲ 22/23 ਦਸੰਬਰ 1944 ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੰਮ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਤ ਨੂੰ ਰਾਇਲ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਸਰਵਿਸ ਕੌਰਪਸ ਦੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਫਾਇਰਿੰਗ ਵਿੱਚ ਘਰ ਗਈ। ਤਿੰਨ ਟਨ ਵਾਲਾ ਟਰੱਕ 25 ਪੀ ਡੀ ਆਰ (25 PDR) ਗੰਨ ਦੇ ਕਾਰਤੂਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਿਸਨੂੰ ਹਮਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਵਾਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅੱਗ ਲੱਗ ਜਾਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ 300 ਟਨ ਬਾਰੂਦ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵਾਹਨ ਲੱਦੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜੋ ਕਾਰਤੂਸ਼ਾਂ ਵਾਲੇ ਟਰੱਕ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਕਰਕੇ ਰੁਕ ਗਏ। ਇਹ ਸਮਾਂ ਸੋਚਣ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦਾ ਸੀ। ਨਾਇਕ ਸੌਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਅੱਗ ਲੱਗੇ ਟਰੱਕ ਨੂੰ ਟੋਚਨ ਪਾ ਕੇ ਖਿੱਚਿਆ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਟਰੱਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਦੂਰ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹਾਦਸਾ ਹੋਣੇ ਟਲਿਆ। ਉਥੇ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਵੀ ਬਚਾਅ ਕੀਤਾ। ਜੇ ਕਰ ਇਹ ਹਾਦਸਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਬਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਨੂੰ ਬਾਰੂਦ ਦੀ ਘਾਟ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਜਰਮਨ ਫੌਜਾਂ ਇਸਦਾ ਫਾਇਦਾ ਲੈ ਕੇ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਅਤਿ ਅੱਖੇ ਅਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਬਦਲੇ ਨਾਇਕ ਸੌਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1945 ਨੂੰ ਬਿਟਿਸ਼ ਇੰਧਾਇਰ ਮੈਡਲ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਹਵਾਲਦਾਰ ਫਿਟਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਇੰਡੀਅਨ ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਕਲ ਐਂਡ ਮਕੈਨੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰ (Indian Electrical and Mechanical Engineers)

ਹਵਾਲਦਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਡਿਵੀਜ਼ਨਲ ਗੰਨ ਰਿਪੇਅਰ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਇੰਡੀਅਨ ਨੇਨ ਕਮਿਸ਼ਨਡ ਅਫਸਰ (N.C.O.) ਸੀ। ਜਿਸਨੇ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਪੰਜਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਨਫੈਂਟਰੀ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਦੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਜਿੱਥੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਡਿਊਟੀ ਬੱਦੇਰ ਫਿਟਰ (N.C.O.) ਸੀ, ਉਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਉਹ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਦੀਆਂ ਸਭ ਮਸੀਨਾਂ ਉੱਪਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਹਿਰ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਇਸ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਕਰਕੇ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੰਗੀ ਬੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਐਂਟੋਨੀ ਟੈਂਕ ਗੰਨਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੀ (Parts) ਮੁਰੰਮਤ ਕੀਤੀ। ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋੜ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਲਤਾਈ ਦੌਰਾਨ ਜਿੱਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੰਨਾਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਥੇ ਕਈ ਖਰਾਬ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕਸੀਨੋ (Cassino) ਵਿੱਚ ਲਤਾਈ ਦੌਰਾਨ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਹਰ ਰੋਜ਼ 18 ਤੋਂ 20 ਘੰਟੇ ਤੱਕ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਗੰਨਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਕੇ ਯੁੱਧ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਭੇਜਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਭ ਕਾਰੀਗਰ (Crafts-

men) ਵੀ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਬਹੁਤ ਮਿਹਤਨ ਅਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਂਦੇ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਬੋਡੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ 70 ਤੋਂ ਵੱਧ ਗੰਨਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਕੇ ਭੇਜਿਆ। ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਭਾਵ ਮੁਰੰਮਤ ਹੋਣ ਆਈ ਗੰਨ ਨੂੰ ਜਲਦ ਤੋਂ ਜਲਦ ਯੁੱਧ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ। ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਅਤੇ ਕੰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ 7 ਅਕਤੂਬਰ 1944 ਨੂੰ ਬਿਟਿਸ਼ ਇੰਧਾਇਰ ਮੈਡਲ ਦੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

9. Members of the Order of the British Empire M.B.E.

ਆਰਡਰ ਆਫ਼ ਦੀ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਪਾਇਰ ਇੱਕ ਅਤਿ ਸਨਮਾਨ ਯੋਗ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੰਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਨਮਾਨ ਪੱਤਰ ਹੈ। ਇਸ ਸਨਮਾਨ ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜੋਰਜ਼ ਪੰਜਵਾਂ (King George V) ਨੇ 4 ਜੂਨ 1917 ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਮਹਿਕਮੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਭਾਂਵੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਪਾਇਰ ਮੈਡਲ (B.E.M.) ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਸਨਮਾਨ ਹੈ। ਪਰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਪਾਇਰ ਮੈਡਲ (B.E.M.) ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਪਾਇਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂਬਰਸ ਆਫ਼ ਦੀ ਆਰਡਰ ਆਫ਼ ਦੀ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਅੰਪਾਇਰ (M.B.E.) ਸਨਮਾਨ ਜਿਆਦਾ ਅਹਿਮੀਅਤ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਆਰਡਰ ਆਫ਼ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਪਾਇਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹਨ।

ਕੈਪਟਨ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ

ਕੈਪਟਨ ਰੱਲਾ ਸਿੰਘ

ਕੈਪਟਨ ਚੰਦਨ ਸਿੰਘ

ਸੁਬੇਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ

ਸੁਬੇਦਾਰ ਨਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਸੁਬੇਦਾਰ ਮੇਜਰ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ

ਸੁਬੇਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ

ਰਿਸਾਲਦਾਰ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ

REFERENCE

1. Cassino to Alps by Ernest F: Fisher Jr...
2. All Or Nothing: The Axis and the Holocaust, 1941–1943. By Steinberg Jonathan (1990).
3. Italy Betrayed. Simon & Schuster. By Tompkins, Peter (1966).
4. The Mediterranean and Middle East, Volume VI: Part III - November 1944 to May 1945. History of the Second World War United Kingdom Military Series. Uckfield, UK: By Sir William Jackson , General W.G.F. & with Group Captain T.P. Gleave, T.P. J.R.M.
5. The Tiger Triumphs (The Story of Three Great Divisions in Italy)
6. Montemaggi Amedeo (2006). LINEA GOTICA 1944: scontro di civiltà. Rimini
7. El Alamein to the River Sangro By Field Marshal Sir Bernard L. Montgomery
8. History of Sikh Pioneers By Sir Henry McMahon
9. La Guerra Nelle Mie Valli (By Luigi cesare Bonfante)
10. Sikhs in World War II (By Bhupinder Singh Holland)
11. Sikh Soldier Vol. II Galantry Awards (By Narinder Singh Dhessi)
12. Sikh history (Part II) By Khushwant Singh
13. Ancora un Fiume. IL SENIO. Liberazione di Lugo, e della Romagna (By Enio Iezzi)
14. Guerra e Societa A Fossacessa 1943-45 Storia e Memoria (By Alberto Nicolucci)
15. La Guerra in Abruzzo (By Giovanni Nativo)
16. The Punjab and the War. compiled by M. S. Leigh (O.B.E., I.C.S.)
17. The Battles for Cassino, by E D Smith
18. Mote cassino by David Riched David Hapgood